

Pali Text Society

SAMANTAPĀSĀDIKĀ

BUDDHAGHOSA'S COMMENTARY
ON THE VINAYA PĪṬAKA

EDITED BY

J. TAKAKUSU, PH.D. (LEIPZIG), M.A., D.LITT. (OXON.),

PROFESSOR OF SANSKRIT, MEMBER OF THE IMPERIAL ACADEMY, TOKYO;

AND

M. NAGAI, D.LITT. (TOKYO).

LECTURER ON PALI, TOKYO UNIVERSITY.

VOL. I

London

PUBLISHED FOR THE PALI TEXT SOCIETY

BY

THE OXFORD UNIVERSITY PRESS, AMEN CORNER, E.C.

AND AT

NEW YORK, TORONTO, MELBOURNE, AND BOMBAY

1924

PRINTED IN GREAT BRITAIN.

ABBREVIATIONS

- S. =Sinhalese MS. (owned by Rev. Shaku Konen).
S¹.(D). =Sinhalese MS. of the Paris National Library, *fonds Pāli*, 38, consulted by Prof. Oldenberg.
Sp. =Sinhalese printed text.
B. =Burmese MS. of the British Museum, Orient 3570.
B¹.(E). =Burmese MS. of the British Museum, Orient 1027, consulted by Prof. Oldenberg.
Bp. =Burmese printed text, Pyi edition.
Ch. =Chinese translation of the Samantapāsādikā, A.D. 488, by Saṅghabhadra, an Indian priest.
B². =India Office, Pāli-Fausböll, No. 10.
B³. =India Office, Pāli, 177.
Old. =Oldenberg (Prof. Hermann).
Vin. =Vinaya piṭakam. (London, 1883.)

SAMANTAPĀSĀDIKĀ NĀMA VINAYATTHAKATHĀ

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambudhassa.

Yo kappakoṭṭhi pi appameyyam kālaṃ karonto atidukkarāṇi ¹ khedaṃ gato lokahitāya nātho, namo mahākāruṇikassa tassa.	1
asambuddhaṃ buddhanisevitaṃ yaṃ bhavābhavaṃ gacchati jīvaloko, namo avijjādikilesajāla- vidhamsino dhammavarassa tassa.	2
guṇehi yo sīlasamādhipañña- vimuttiñāṇappabhutiṃ yutto, khettaṃ janānaṃ kusalatthikānaṃ taṃ ariyasamghaṃ sirasā namāmi.	3
icc evaṃ accantanamassaneyyaṃ ² namassamāno ratanattayaṃ yaṃ, puññābhisandaṃ vipulaṃ alatthaṃ tassānubhāvena hatantarāyo.	4
yasmim ṭhite sāsanaṃ atṭhitassa patiṭṭhitaṃ hoti susaṇṭhitassa, taṃ vaṇṇayissaṃ vinayaṃ amissaṃ nissāya pubbācariyānubhāvaṃ.	5
kāmañ ca pubbācariyāsabhehi ñāṇambuniddhotamalāsavehi	

¹ Sp.B.B¹.B².Bp. °karāṇi.

² Sp. -namassaniyaṃ.

visuddhavijjāpaṭisambhidehi saddhammasamvaṇṇanakovidehi,	6
sallekhiye no sulabhūpamehi Mahāvihārassa dhajūpamehi, samvaṇṇito 'yam vinayo naye cittehi sambuddhavarānvaye.	7
samvaṇṇanā Siharadīpakena ¹ vākyena esā pana saṅkhaṭṭā, ² na kiñci attham abhisambhūnāti ³ dīpantare bhikkhujanassa yasmā,	8
tasmā imaṃ pālinayānurūpaṃ ⁴ samvaṇṇanaṃ dāni samārabhissaṃ ajjhesanaṃ buddhasirivhayassa therassa sammā samanussaranto.	9
samvaṇṇanaṃ tañ ca samārabhanto ⁵ tasmā ⁶ Mahāaṭṭhakathaṃ sarīraṃ katvā Mahāpaccariyaṃ tatheva Kurundināmādisu ⁷ vissutāsu	10
vinicchayo aṭṭhakathāsu vutto yo yuttam attham apariccajanto, tato pi antogadhatheravādam samvaṇṇanaṃ sammāsamarābhissaṃ.	11
taṃ me nisāmentu pasannacittā therā ca bhikkhū navamajjhima ca dhammappadīpassa tathāgatassa sakkacca ⁸ dhammaṃ paṭimānayaṇtā ⁹ :	12
buddhena dhammo vinayo ca vutto yo tassa puttehi tatheva ñāto, so yehi tesam matim accajantā yasmā pure aṭṭhakathā akamsu,	13

¹ S.B.B¹.B².Bp. Sihala-.² B.B¹.B².Bp. saṅkhata-.³ Sp.B.B¹. °bhunāti.⁴ S.B.B¹.B².Bp. pāli-.⁵ B. sammāra°.⁶ S.B.B¹.B².Bp. tassā.⁷ B.B¹.Bp. °ādīsu.⁸ B. sakkaccaṃ.⁹ S.Sp. pati°.

tasmā hi yaṃ aṭṭhakathāsu vuttam tam vajjayitvāna pamādalekham, sabbam pi sikkhāsu sagāravānam yasmā pamāṇam idha paṇḍitānam.	14
tato ca bhāsantaram eva hitvā vitthāramaggañ ca samāsayitvā, vinicchayaṃ sabbam asesayitvā tantikkamaṃ kañci ¹ avokkamitvā,	15
suttantikānaṃ vacanānam attham suttānurūpaṃ paridīpayanti, ² yasmā ayaṃ hessati vaṇṇanā pi sakkacca tasmā anusikkhitabbā ti. ³	16

Tattha taṃ vaṇṇayissaṃ vinayaṃ ti vuttattā vinayo
tāva vavatthapetaḥ, ten' etaṃ vuccati: vinayo nāma idha
sakalaṃ vinayaṇṇaṃ adhippetam. samvaṇṇanattham paṇ'
assa ayaṃ mātikā:

vuttam yena yadā yasmā dhāritam yena cābhatam,
yattha ppatitṭhitam c' etametam vatvā vidhiṃ tato.
tenā 'ti ādipāṭhassa attham nānappakārato
dassayanto karissāmi vinayass' atthavaṇṇanan 'ti.

tattha vuttam yena yadā yasmā cā 'ti⁴ idam tāva vacanam
tena samayena buddho bhagavā Verañjāyaṃ viharatīti evam-
ādivacanam sandhāya vuttam. idam hi buddhassa bha-
gavato attapaccakkhavanam⁵ na hoti, tasmā vattabbam

¹ B.B¹.B².Bp. kiñci.

² S.Sp.B.B¹.B². °yanti.

³ The Chinese translation A.D. 489 omits the verses 6-16 chiefly referring to the sīhala atthakathā, while it adds 6 other verses which are not found in Pāli. The general purport is something like this: (I expound the meaning of Vinaya) 'so that the good law may long remain in the world and all beings fully enjoy its benefit. By the merit of this I desire to dispel all evils (hatantarāyo). If one wishes to keep the precept (sīla) one should keep it (until one is) freed from all sufferings.' As to vv. 4 and 5, only the first half of 4 and the second half of 5 are reproduced in Chinese, though not precisely.

⁴ Sp.B.B¹.B².Bp. yasmā ti.

⁵ S. paccakka-.

ev' etam¹ idam vacanam kena² vuttam, kadā kasmā ca vuttan ti.³ āyasmatā Upālittherena vuttam tam ca pana paṭhamamahāsaṅgītikāle. paṭhamamahāsaṅgīti⁴ nāma c' esā kiñcāpi pañcasatikasaṅgītikkhandhake suvuttā,⁵ nidāna-kosallattham pana idhāpi iminā nayena veditabbā.

dhammacakkappavattanam⁶ hi ādim katvā yāva Subhaddaparibbājakavinayanā katabuddhakkice Kusinārāyam Upavattane⁷ Mallānam sālavane yamakasālānam antare Visākhapunnamadivase⁸ paccūsasamaye⁹ anupādisesāya nibbādhātuyā¹⁰ parinibbute bhagavati lokanāthe bhagavato parinibbāne¹¹ sannipatitānam sattannaṃ bhikkhusatasahasānam saṃghatthero āyasmā Mahākassapo sattāhaparinibbute bhagavati, Subhaddena buddhapabbajitena¹²: alam āvuso mā socittha mā paridevittha, sumuttā mayam tena mahāsamaṇena, upaddutā ca homa idam vo kappati idam vo¹³ na kappatīti, idāni pana mayam yaṃ icchissāma tam karissāma, yaṃ na icchissāma tam na¹⁴ karissāmā'ti vutta-vaeanam anussaranto, ṭhānam¹⁵ kho pan' etam vijjati yaṃ pāpabhikkhū¹⁶ atītasatthukam pāvakanan ti maññamānā pakkham labhitvā na cirass' eva¹⁷ saddhammaṃ antarahāpeyyum. yāva ca dhammavinayo tiṭṭhati tāva anatītasatthukam eva pāvakanam hoti.¹⁸ vuttam h' etam bhagavatā: yo vo mayā Ānanda¹⁹ dhammo ca vinayo ca desito

¹ S. eva tam; B.B¹.B².Bp. omit ev'.

² S. tena.

³ B.B¹. kadā vuttam, kasmā ca vuttan ti; B². kadā ca vuttam, kasmā ca vuttan ti; Bp. kadā vuttam, kasmā vuttan ti.

⁴ B². saṃgīti, sic passim.

⁵ B.B¹.B².Bp. vuttā.

⁶ From here to p. 104 ābhatan ti has been edited by H. Oldenberg in his Vinaya, iii, 283 f., London, 1881.

⁷ Sum. Upavattam.

⁸ B.B¹. Visākhā.

⁹ B². paccusa-.

¹⁰ Sp. nibbāṇa-; B. parinibbāna-, sic passim.

¹¹ Sum. dhātubhājanadivase for parinibbāne.

¹² Ch. puts mahalla for buddha-.

¹³ Sp. omits vo.

¹⁴ S.Sp.B.B¹.B².Bp. na tam.

¹⁵ Sum. inserts before ṭhānam, 'edisassa ca saṃghasannipātassa puna dullabhabhāvaṃ maññamāno.'

¹⁶ S.B.B¹. -bhikkhu atīta-.

¹⁷ B². cirass' eva.

¹⁸ S¹.(D).Sum. pāvakanan ti.

¹⁹ S.Sp.B².Sum. yo vo Ānanda mayā; Bp. yo kho Ānanda mayā.

paññatto so vo¹ mam' accayena satthā ti. yan nūnāhaṃ dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyeyyaṃ yathā yidaṃ² sāsa-
naṃ addhaniyaṃ assa ciraṭṭhitikaṃ.³ yaṃ cāhaṃ bhaga-
vatā: dhāressasi pana tvam me⁴ Kassapa sānāni⁵ paṃsukū-
lāni⁶ nibbasanānīti vatvā cīvare sādharmaṇaparibhogena
anuggahito⁷: ahaṃ bhikkhave yāvad eva ākaṅkhāmi vivicc'
eva kāmehi—pe—paṭhamajjhānaṃ⁸ upasampajja viharāmi,
Kassapo pi bhikkhave yāvad eva ākaṅkhati vivicc' eva kā-
mehi—pe—paṭhamajjhānaṃ⁸ upasampajja viharatīti evam-
ādinā nayena navānupubbavihārachalabhiññādiḥhede⁹ uttari-
manussadhamme attanā samasamaṭṭhapanena¹⁰ ca anug-
gahito,¹¹ tassa¹² me¹³ kiṃ aññaṃ ānanyaṃ¹⁴ bhavissati. nanu
mam bhagavā rājā viya sakakavacaissariyānuppadānena¹⁵
attano kulavamsapatiṭṭhāpakam¹⁶ puttam saddhammavam-
sapatiṭṭhāpako¹⁶ me ayaṃ bhavissatīti mantvā iminā asā-
dhāraṇena anuggahena anuggahesīti¹⁷ cintayanto, dhamma-
vinayasamgāyanattham bhikkhūnam ussāham janesi.¹⁸

yathāha: atha kho āyasmā Mahākassapo bhikkhū āma-
ntesi¹⁹: ekam idāhaṃ āvuso samayaṃ Pāvāya Kusināraṃ²⁰
addhānamaggapaṭipanno²¹ mahatā bhikkhusamghena sad-
dham pañcamattehi bhikkhusatehīti sabbam Subhaddakaṇḍam
vitthārato veditabbaṃ.²²

¹ S. yo vo. ² S.Sp.B¹.B².Sum. yathayidaṃ.

³ B.B¹. ciraṭṭhitikaṃ; B². ciraṭṭhitikaṃ.

⁴ S.Sp.B².Bp.Sum. pana me tvam. ⁵ B.B¹.B².Bp. sānāni.

⁶ B². 'kulāni.

⁷ S.Sp.B².Bp. omīti anuggahito; Sp.Bp. however put c' eva instead.

⁸ S.Sp.B.B¹.B².Bp. paṭhamam jhānaṃ.

⁹ B.B¹. -chalābhi'; B². -chalabhiññāpabhede; Bp. -chalabhiññāppa-
bhede; Sum. -vihārasamāpattichalabhiññāppabhede.

¹⁰ Sum. 'ṭṭhānena.

¹¹ S.Sp. 'ggahito.

¹² Sum. adds before tassa 'yathā ākāse pañim cāletvā alaggacittatāya
c' eva candopamapaṭipadāya ca paṃsito.'

¹³ B.B¹.B².Bp. omīti me.

¹⁴ S. ānanyaṃ; B².Bp. ānanyaṃ.

¹⁵ Sp. sakkacca issari'.

¹⁶ Bp. -ppaṭṭitth'.

¹⁷ Sum. omits iti and adds 'imāya ca ulārāya paṃsāyā paṃsāsitī.'

¹⁸ B.Bp. janeti.

¹⁹ S. āmantehi.

²⁰ S¹.(D).Sum. Kusinārāyaṃ.

²¹ Bp. -ppaṭipanno.

²² Sum. adds 'attham pan' assa mahāparinibbānāvasāne āgatattāhāne
eva kathayissāma.'

tato param āha: handa mayam āvuso dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyāma,¹ pure adhammo dhippati² dhammo paṭibāhiyati,³ avinayo dhippati² vinayo paṭibāhiyati,³ pure adhammavādino balavanto honti dhammavādino dubbalā honti, avinayavādino balavanto honti vinayavādino dubbalā hontīti. bhikkhū āhaṃsu⁴: tena hi bhante thero bhikkhū uccinatū 'ti.

thero sakalanavaṅgasatthusāsana-pariyattidhare puthujjanasotāpannasakadāgāmanāgāmisukkhavipassakakhiṇāsava-bhikkhū anekasate anekasahassee ca⁵ vajjetvā⁶ tipītakasab-pariyattippabhedadhare⁷ paṭisambhidāppatte mahānubhāve yebhuyyena bhagavatā etadaggaṃ āropite tevijjādi-bhede khīṇāsavabhikkhū yeva ekūnapaṇcasate pariggahesi. ye sandhāya idaṃ vuttam: atha kho āyasmā Mahākassapo eken' ūnapaṇcaarahantasatāni uccinīti.⁸

kissa pana thero eken' ūnam akāsīti. āyasmato Ānanda-ttherassa okāsakaraṇattham. tena h'⁹ āyasmatā sahāpi vināpi na sakkā¹⁰ dhammasaṃgīti¹¹ kātum. so h' āyasmā sekho¹² sakaraṇīyo, tasmā saha¹³ na sakkā. yasmā paṇ' assa kiñci dasabaladesitam¹⁴ suttam geyyādikaṃ¹⁵ ¹⁶bhagavato asammukhā paṭiggahitaṃ¹⁶ nāma n' atthi,¹⁷ tasmā vinā pi¹⁸ na sakkā. yadi evaṃ sekho¹² pi samāno dhammasaṃgītiyā bahūpakārattā¹⁹ therena²⁰ uccinitabbo assa, atha kasmā²¹ na

¹ S.Sp.B.B².Bp. saṃgāyeyyāma.

² B.B¹.B². dhippati.

³ B².Bp. paṭibāhiyyati.

⁴ B. ahaṃsum.

⁵ S.Sp.B. omīti ca.

⁶ Sum. bajjayitvā.

⁷ S.Sp. -pabhedā.

⁸ Cullavagga xi, 1, 2.

⁹ Sp. tena āyas°; B². tena hi āyas°. Old. tenāh': āyas°.

¹⁰ B. nāsakkā.

¹¹ Sum. °gītiṃ.

¹² B.B¹.B².Bp. sekkho.

¹³ B.B².Bp. sahāpi.

¹⁴ B². dasabalena desitam.

¹⁵ S. suttam geyyādīm; Sp. suttageyyādīm; B.B¹.B².Bp.Sum. suttageyyādikaṃ.

¹⁶⁻¹⁶ Sum. omīti and has 'apaccakkham' instead; S.Sp. paṭiggahitaṃ.

¹⁷ Sum. adds 'yathāha: dvāsītiṃ Buddhato gaṇhiṃ dvesahassāni bhikkhuto | caturāsīsahassāni ye me dhammā pavattino ti || (Theragāthā i, 1024).

¹⁸ S.Sp.Sum. omīti pi.

¹⁹ B.B².Bp. bahupakārattā; B¹. bahupakārattā.

²⁰ S. therena, sic passim.

²¹ Sum. omīti atha.

uccinito ti¹ parūpavādavivajjanato.² therō hi āyasmante Ānande ativiya vissattho ahosi tathā hi naṃ sirasmiṃ palitesu³ jātesu pi na v' āyaṃ kumārako mattaṃ aññāsīti, kumārakavādena ovadati.⁴ Sakyakulappasūto⁵ cāyaṃ āyasmā⁶ tathāgatassa bhātā cūlapituputto,⁷ tatra hi⁸ bhikkhū chandāgamanam viya maññamānā bahū⁹ asekha-¹⁰ paṭisambhidappatte¹¹ bhikkhū ṭhapetvā Ānandaṃ sekha-¹² paṭisambhidappattam¹³ therō uccinīti upavadeyyum. tam parūpavādaṃ parivajjento¹⁴ Ānandaṃ vinā saṃgīti¹⁵ na sakkā kātum, bhikkhūnaṃ yevānumatiyā¹⁶ gahessāmīti tam¹⁷ na uccini.¹⁸

atha sayam eva bhikkhū Ānandass' atthāya¹⁹ theram yācimsu. yathāha: bhikkhū āyasmantaṃ Mahākassapaṃ etad avocum: ayaṃ bhante āyasmā Ānando kiñcāpi sekho²⁰ abhabbo²¹ chandā dosā mohā bhayā agatim gantum,²² bahu vata tena²³ bhagavato santike dhammo ca vinayo ca pariyatto. tena hi bhante therō āyasmantaṃ pi Ānandaṃ uccinatū 'ti. atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantaṃ pi Ānandaṃ uccini. evaṃ bhikkhūnaṃ anumatiyā uccinitena tenāyasmataṃ saddhim pañca therasatāni ahesum.

atha kho therānaṃ bhikkhūnaṃ etad ahosi: kattha nu²⁴ kho mayam dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyeyyāmā 'ti. atha kho²⁵ therānaṃ bhikkhūnaṃ etad ahosi: Rājagahaṃ

¹ Sum. *omits* ti.

² S. patirūpavādaviv°; B. parūpavādappavajjanato; Sum. -vādavajjanato. ³ S. phalitesu. ⁴ S.S¹.(D).Sp. vadati; Sum. ovadeti.

⁵ S.Sp.B².Bp. -ppasuto; B.B¹. -kūlappasuto.

⁶ S (D). *adds* Ānando; B.B¹. c' āyasmā.

⁷ S.B.B¹.B².Bp. cūla-; Sum. culla-.

⁸ Sum. *keci for* hi. ⁹ B². bahu-. ¹⁰ Sp.Bp. asekkha-.

¹¹ B. °bhīdā-; B¹. °bhīdā-; Bp.Sum. °bhīdā-.

¹² Sp.Bp. sekkha-. ¹³ *See note* 11.

¹⁴ B.B¹.B². °vajjanto. ¹⁵ B². saṃgītim.

¹⁶ Bp. yeva anuma°; Sum. yeva naṃ anuma°.

¹⁷ B.B¹.B².Bp.Sum. *omit* tam. ¹⁸ Sum. *adds* iti.

¹⁹ Sum. Ānandattherass' atthāya. ²⁰ Bp. sekkho.

²¹ B. ca *after* abh°.

²² B.B¹. bhayā mohāgati gantum; B².Sum. bhayā mohā agatim gantum.

²³ S. bahum ānena; Sp.B².Bp. bahu cānena; B. bahuñ jānena; B¹. bahum c' anena; Sum. bahū ca tena; Cullavagga xi, 1, 2. bahu ca tena.

²⁴ S. kathan nu.

²⁵ B. *omits* kho.

kho mahāgocaram pahūtasenāsanam. yan nūna mayam Rājagahe vassam vasantā¹ dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyeyyāma, na aññe bhikkhū Rājagahe vassam upagaccheyyun ti. kasmā pana tesam² etad ahosi. idam amhākam thāvarakammam³ koci visabhāgapuggalo saṃghamajjham pavisitvā⁴ ukkoṭeyyā 'ti.

athāyasmā Mahākassapo ñattidutiyakammena⁵ sāvesi. tam Saṃgītikkhandhake vuttanayen' eva vedittabbam.⁶

atha tathāgatassa parinibbānato sattasu sādhuḷānadi-vasesu⁷ sattasu ca dhātupūjādivasesu vītivattesu adḍhamāso atikkanto, idāni gimhānam⁸ diyaḍḍho māso seso upakattā vassūpanāyikā ti mantvā Mahākassapatthero: Rājagaham āvuso gacchāmā 'ti upaḍḍham bhikkhusamgham gahetvā⁹ ekam maggam gato. Anuruddhatthero pi¹⁰ upaḍḍham¹¹ gahetvā ekam maggam gato.

Ānandatthero pana bhagavato pattacīvaram gahetvā bhikkhusamghaparivū¹² Sāvattim gantvā Rājagaham gantukāmo yena Sāvatti tena cārikam pakkāmi.¹³ Ānandattherena gatagataṭṭhāne mahāparidevo ahosi: bhante Ānanda kuhim satthāram ṭhapetvā āgato 'sīti. anupubbena pana Sāvattim anuppatte there ca¹⁴ bhagavato parinibbānadivase viya mahāparidevo ahosi. tatra sudam āyasmā Ānando aniccatāpaṭisaṃyuttāya¹⁵ dhammiyā kathāya tam mahājānam saññāpetvā Jetavanam pavisitvā¹⁶ dasabalena vasita-gandhakuṭiyā dvāram vivaritvā mañcapiṭṭham¹⁷ nīharitvā pappoṭhetvā¹⁸ gandhakuṭim sammajjitvā milātamālākaca-

¹ S¹. (D). vassanto.

² S.Sp.B.B¹.B².Bp.Sum. nesam.

³ B.B¹. dhāvara-.

⁴ B.B¹. pavisitvā.

⁵ S.Sp.B.B².Bp. -datiyena kammena.

⁶ B.B¹.B².Bp. ñātabbam. Sum. gives the kammaṃāca proceedings in full, after which the paragraphs greatly differ from our text.

⁷ S.Sp. -kīlana-.

⁸ B. gimānam; B¹. gimmānam.

⁹ S. °tvā ti.

¹⁰ S.Sp. omit pi.

¹¹ B. adds bhikkhusamgham as before. ¹² B. -samgham pari°.

¹³ Bp. pakkāmi.

¹⁴ S.Sp.B².Bp. omit ca.

¹⁵ B.B².Bp. aniccatādiṭṭhisaṃyuttāya.

¹⁶ B². pavisitvā, sic passim.

¹⁷ B¹. mañcapiḍham, sic passim; B². mañcapiṭṭham, sic passim.

¹⁸ S.Bp. pappoṭhetvā; B. pappoṭetvā; B¹. pabbodetvā; B². pappo-tetvā.

varaṃ¹ chaḍḍetvā² mañcapīṭhaṃ atiharitvā puna yathāṭṭhāne ṭhapetvā bhagavato ṭhitakāle karaṇīyaṃ vattaṃ sabbam akāsi. atha³ therō bhagavato parinibbānato ppabhūti⁴ ṭhānanisajjabahulattā⁵ ussannadhātukaṃ kāyaṃ samassāsetum⁶ dutiyadivase khiravirecanaṃ pīvitvā vihāre yeva nisīdi. yaṃ sandhāya Subhena māṇavena⁷ pahitaṃ mānavakaṃ etaṃ⁸ avoca: akālo kho mānavaka, atthi me ajja bhesajjamattā pītā. app eva nāma sve pi upasaṃkameyyā-mā 'ti. dutiyadivase Cetakattherena pacchāsamaṇeṇa gantvā Subhena māṇavena puṭṭho Dīghanikāye Subhasuttam nāma dasamaṃ suttaṃ abhāsi. atha kho⁹ therō Jetavanavihāre khaṇḍaphullapaṭisaṃkharāṇaṃ kārāpetvā upakaṭṭhāya¹⁰ vassūpanāyikāya¹¹ Rājagahaṃ gato.

tathā Mahākassapaṭthero ca¹² Anuruddhatthero ca sabbam bhikkhusaṃghaṃ gahetvā Rājagahaṃ eva gato.

tena¹³ kho pana samayena Rājagahe aṭṭhārasa mahāvihārā honti. te sabbe pi chaḍḍitapaṭitaṭṭhāpā¹⁴ ahesuṃ. bhagavato hi parinibbāne sabbe bhikkhū attano attano pattacīvaraṃ gahetvā vihāre ca parivene¹⁵ ca chaḍḍetvā¹⁶ agamaṃsu. tattha therā bhagavato vacanapūjanatthaṃ tittihiyavādapa-rimocanatthaṃ ca paṭhamam māsaṃ khaṇḍaphullapaṭisaṃkharāṇaṃ¹⁷ karomā 'ti cintesuṃ.

tittihiyā hi vadeyyuṃ¹⁸: samanassa Gotamassa sāvakā satthari ṭhite yeva vihāre paṭijaggiṃsu, parinibbute chaḍḍesuṃ¹⁶ ti. tesam vādapa-rimocanatthaṃ ca cintesuṃ ti vuttaṃ hoti.

¹ Old. milāna-.

² S. chaḍḍhetvā; B.B¹. chaṭṭetvā.

³ B². adds kho.

⁴ B.B¹.Bp. pabhūti; B². pabhūti.

⁵ S. ṭhāna-, sic passim.

⁶ B. sammassāsetum; B¹. samayāpetum.

⁷ Sp. mānavena, sic passim.

⁸ Sp.B.B¹.B².Bp. etad.

⁹ B.B¹.Bp. omīti kho.

¹⁰ B. upakathāya; B¹. upakatthāya.

¹¹ B.B¹. vassupa°.

¹² S.Sp.B².Bp. omīti ca.

¹³ From here the text again agrees roughly with Sum. (18).

¹⁴ B. chaṭṭitapaṭitaṭṭhāpā; B¹. chaṭṭitapaṭitaṭṭhāpā.

¹⁵ S. parivene.

¹⁶ S.Sp. chaḍḍhetvā; B.B¹. chaṭṭetvā.

¹⁷ B. -saṃkharāṇaṃ here.

¹⁸ B. hi upavadeyyuṃ; B².Bp. hi evaṃ vad°.

vuttam pi c' etam¹: atha kho therānam bhikkhūnam etad ahosi: bhagavatā kho āvuso khaṇḍaphullapaṭisaṃkharāṇaṃ vaṇṇitaṃ.² handa mayam āvuso paṭhamam māsam khaṇḍaphullapaṭisaṃkharāṇaṃ karoma, majjhimam māsam sannipatitvā dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyissāmā 'ti.³

te dutiyadivase gantvā rājadvāre aṭṭhaṃsu. Ajātasattu rājā āgantvā vanditvā, kim bhante āgata 'tthā 'ti⁴ attanā kattabbakiccaṃ⁵ paṭipucchi. therā aṭṭhārasamahāvihārapaṭisaṃkharāṇatthāya hatthakammam paṭivedesum. sādhu bhante ti rājā hatthakammakārake manusse adāsi. therā paṭhamamāsam⁶ sabbavihāre paṭisaṃkhārāpetvā⁷ rañño ārocesum: niṭṭhitaṃ mahārāja viharapaṭisaṃkharāṇaṃ, idāni dhammavinayasamgaham karomā 'ti. sādhu bhante vissatthā⁸ karoṭha, mayham ānācakkam, tumhākam dhammacakkam hotu, ānāpetha me⁹ bhante kim karomīti. dhammasamgaham¹⁰ karontānam bhikkhūnam sannisajjaṭṭhānam¹¹ mahārājā 'ti. kattha kaṭomi bhante ti. Vebhārapabbatapasse Sattapaṇṇiguhādvāre¹² kātum yuttam mahārājā 'ti.

sādhu bhante ti kho rājā Ajātasattu Vissakammunā¹³ nimmitasadisam suvibhattabhittithambhasopānam¹⁴ nānāvīdhamālākammalatākammaviccittam abhibhavantaṃ iva rājabhavanavibhūtiṃ avahasantaṃ¹⁵ iva devavimānasiriṃ siriyaṃ niketaṃ iva ekanipātanatittham¹⁶ iva ca devamanussanayanavibhaṅgānam¹⁷ lokarāmaṇeyyakam iva¹⁸ sampiṇḍitaṃ daṭṭhabbasāramaṇaṃ maṇḍapam¹⁹ kārapetvā, vividhaku-

¹ B.B¹.B².Bp. h' etam.

² B. saṃvaṇṇitaṃ.

³ Cull. xi, 1-5.

⁴ Bp. āgatātthā 'ti.

⁵ S.Sp. kattabbam kiccaṃ; B². kātabbakiccaṃ.

⁶ Sp.B.B².Bp. pathamam māsam.

⁷ S Sp. sabbavīhārapaṭisaṃkharāṇaṃ kārapetvā; S¹.(D). sabbavīhāre paṭisaṃkharāṇaṃ kārapetvā; B.B¹. sabbe vihāre paṭisaṃkhārāpetvā; B². sabbavīhāre paṭisaṃkharāpetvā. ⁸ B. vissatthā.

⁹ Bp. omits me.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. omits dhamma.

¹¹ B. sannisajjanaṭṭhānam and adds laddhum vaṭṭati after it.

¹² B.B². sattapaṇṇaguhādvāre; B¹. sattapaṇṇagūhādvāre; Bp. satta-panṇaguhādvāre.

¹³ B.B¹.B².Bp. Visukammunā.

¹⁴ B². -sopānanānā-; Bp.Sum. -bhittithambha-.

¹⁵ S.S¹.(D). Sp. apahasantaṃ.

¹⁶ S. Sp.B¹.B².Bp. -nipātāttham.

¹⁷ S. -vīhaṅgānam; Sp.B¹ B².Bp. -vīhaṅgānam.

¹⁸ B.B². iva ca.

¹⁹ B.B¹.B². maṇḍappam.

sumadāmaolambakaviniggalantacāruvitānaṃ¹ ratanavicitra-
manikottimatalam iva ca naṃ² nānāpupphūpahāravicitrasu-
pariniṭṭhitabhūmikammaṃ brahmavimāṇasādisaṃ alaṃka-
ritvā, tasmim mahāmaṇḍape pañcasatānaṃ bhikkhūnaṃ
anagghāni pañca kappiyapaccattharaṇasatāni paññāpetvā,³
dakkhiṇabhāgaṃ nissāya uttarābhimukhaṃ therāsaṇaṃ maṇ-
ḍapamajjhe puratthābhimukhaṃ buddhassa bhagavato āsa-
nārahaṃ dhammāsaṇaṃ paññāpetvā,³ dantakhacitaṃ vīja-
niṃ ṭhapetvā⁴ bhikkhusaṃghassa ārocāpesi: niṭṭhitaṃ bhante
mama kiccaṃ ti.

tasmim⁵ kho pana samaye⁶ ekacce bhikkhū āyasmantaṃ
Ānandaṃ sandhāya evaṃ āhaṃsu: imasmim bhikkhusaṃghe
eko bhikkhu vissagandhaṃ vāyanto⁷ vicaratīti.

thero taṃ sutvā imasmim bhikkhusaṃghe añño vissagan-
dhaṃ vāyanto vicaraṇabhikkhu nāma n' atthi, addhā ete maṃ
sandhāya vadantīti saṃvegaṃ āpajji. ekacce bhikkhū āyas-
mantam Ānandaṃ āhaṃsu⁸: sve āvusō sannipāto⁹ tvaṇ ca
sekho¹⁰ sakaraṇiyo, tena te na yuttaṃ sannipātaṃ gantum,
appamatto hohīti.

atha kho āyasmā Ānando sve sannipāto,¹¹ na kho pana me
taṃ patirūpaṃ yv āham¹² sekho samāno sannipātaṃ gacchey-
yan ti bahud eva rattim kāyagatāya satiyā¹³ vitināmetvā
rattiyā paccūsasamayam¹⁴ caṃkamā orohitvā vihāraṃ pa-
visitvā nipajjissāmīti kāyaṃ āvajjesi, dve pādā bhūmito
muttā appattaṇ ca sīsaṃ bimbohanam,¹⁵ etasmim antare
anupādāya āsavehi cittaṃ vimucci.¹⁶ ayaṃ hi āyasmā

¹ S.Sp. -viniggilanta-.

² S. -kottimatalavacanam; B. -kotī²; Sum. taṃ for naṃ.

³ S.Sp. paññāpetvā; Bp. paññāpetvā.

⁴ S.Sp.B¹.B².Bp. bijaniṃ c' ettha ṭhapetvā; Sum. -khacitavijaniṃ
c' ettha ṭhapetvā.

⁵ S.Sp. omit the passage 'tasmim kho' to 'āpajji. ekacce,' about five
lines.

⁶ Sum. divase for samaye.

⁷ Sum. vāyyanto.

⁸ S. āhaṃsum; Sum. ekacce naṃ āhaṃsu.

⁹ B². āvusō Ānanda saṃghasannipāto.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. sekkho, sic passim.

¹¹ B¹. adds bhavissati.

¹² S.S¹.(D).Sp. sv āham; B². Sum. y' āham.

¹³ S.Sp. kāyagatā satiyā.

¹⁴ Sum. -samaye.

¹⁵ B.B¹.B².Bp. bibbohanam, sic passim.

¹⁶ S. vimucciṃ.

caṃkadena bahi vītināmetvā viṣesaṃ nibbattetum asa-
konto cintesi: nanu maṃ¹ bhagavā etad avoca²: katapañño
'si tvaṃ Ānanda padhānam anuyuñja, khippaṃ³ hohisi⁴
anāsavo ti. buddhānañ ca kathādosso nāma n'atthi. mama
accāraddham viriyan,⁵ tena me cittaṃ uddhaccāya sam-
vattati. haṇḍāham viriyasamatham⁶ yojemīti, caṃkamā
orohitvā pādadhovanaṭṭhāne⁷ ṭhatvā pāde dhovitvā vihāraṃ
pavisitvā⁸ mañcake nisīditvā thokaṃ vissamissāmīti kāyaṃ
mañcake apanāmesi.⁹ dve pādā bhūmito muttā, sīsaṃ bim-
bohanam asampattam.¹⁰ etasmim antare anupādāya āsavehi
cittaṃ vimuttaṃ¹¹ catuiriyaṃ pathavirahitaṃ¹² therassa ara-
hattaṃ ahosi.¹³ tena imasmim sāsane anipanno anisinnō¹⁴
aṭṭhito acaṃkamanto ko¹⁵ bhikkhu arahattaṃ patto ti vutte,
Ānandatthero ti vattum vaṭṭati.

atha¹⁶ therā bhikkhū dutiyadvase¹⁷ katabhattakiccā pat-
tacivaraṃ paṭisāmetvā dhammasabhāyaṃ sannipatitā.¹⁸
Ānandatthero¹⁹ pana attano arahattapattim²⁰ ñāpetukāmo
bhikkhūhi saddhim na gato. bhikkhū yathābuddhaṃ attano
attano āsane²¹ nisīdantā Ānandattherassa āsanaṃ ṭhapetvā²²
nisinnā. tattha kehici pi²³ etam āsanaṃ kassā 'ti vutte,
Ānandassā 'ti.²⁴ Ānando pana kuhiṃ gato ti, tasmim samaye
thero cintesi: idāni mayhaṃ gamanakālo ti. tato attano

¹ S. mayam.

² Mahāpari. v, 35.

³ Old. kippam.

⁴ S.Sp. hohi; B². hohisi.

⁵ Sum. mamañ ca pana accāraddha-viriyaṃ.

⁶ S.Sp.B.B¹. viriya-samataṃ; Bp. vīriya-samataṃ.

⁷ S¹.(D). pādedhovana-.

⁸ B². pavisitvā.

⁹ S.Sp.S¹.(D). upanāmesi; B. appanāmesi.

¹⁰ B. bibbohanaṃ; B².Bp. sīsañ ca bibbohanaṃ.

¹¹ Sum. vimmuttaṃ.

¹² Sum. caturiri°; B. -pathavinimuttaṃ.

¹³ S.Sp. omiṭ ahosi.

¹⁴ B. anippanno anissinnō.

¹⁵ Old. kho.

¹⁶ B.B².Bp. add kho.

¹⁷ Sum. (24) adds pañcamiyā pakkhassa after this, so Chin.

¹⁸ Sum. (24) sannipatimsu.

¹⁹ Sum. a lengthy addition here.

²⁰ Sp.B.B¹.Bp.Sum. -ppattim.

²¹ B.B².Bp. pattāsane.

²² B. dhapetvā; B¹. ṭhapetvā.

²³ S.Sp. kehic' āpi; B.B¹.B².Sum. (26) kehici, omiṭ pi.

²⁴ B².Bp. Ānandattherassā 'ti.

ānubhāvaṃ dassento paṭhaviyaṃ¹ nimujjitvā attano āsane yeva attānaṃ dassesi. ākāseṇa gantvā² nisīditi pi eke.

evaṃ nisinne³ tasmiṃ āyasmante Mahākassapaṭṭhero bhikkū āmantesi: āvuso kim⁴ paṭhamam saṃgāyāma dhammaṃ vā vinayaṃ vā ti. bhikkhū āhaṃsu⁵: bhante Mahākassapa, vinayo nāma buddhasāsanassa⁶ āyu, vinaye tṭhite sāsanaṃ tṭhitam hoti, tasmā paṭhamam vinayaṃ saṃgāyāma⁷ 'ti. kaṃ⁷ dhuraṃ katvā ti. āyasmantaṃ Upālin⁸ ti. kim Ānando na ppahotīti. no na ppahoti, api ca kho pana sammāsam-buddho dharamāno⁹ yeva vinayapariyattim nissāya āyasmaṇṭaṃ Upālin etadagge tṭhapesi: etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ vinayadharānaṃ¹⁰ yadidaṃ Upālīti. tasmā Upālīttheraṃ pucchitvā vinayaṃ saṃgāyāma¹¹ 'ti. tato thero vinayaṃ pucchanaṭṭhāya attanā¹² 'va attānaṃ¹¹ sammanni, Upālītthero pi vissajjanaṭṭhāya sammanni.

tatrāyaṃ pāli.¹² atha kho āyasmā Mahākassapo saṃghaṃ ñāpesi: suṇātu me āvuso saṃgho. yaḍi saṃghassa patta-kallam, ahaṃ Upālin vinayaṃ puccheyyan ti. āyasmā pi¹³ Upāli saṃghaṃ ñāpesi: suṇātu me bhante saṃgho. yadi saṃghassa pattakallam, ahaṃ āyasmatā Mahākassapena vinayaṃ puttṭho vissajjeyyan ti.¹⁴ evaṃ attānaṃ¹⁵ samman-nitvā āyasmā Upāli vuṭṭhāyāsana¹⁶ ekamsaṃ cīvaraṃ katvā there bhikkhū vanditvā dhammāsane nisīdi dantakhacitaṃ vījanaṃ gahetvā.¹⁷

tato¹⁸ Mahākassapo therāsane nisīditvā āyasmantaṃ Upālin vinayaṃ pucchi: paṭhamam āvuso Upāli pārājikaṃ kattha

¹ B².Bp. pathaviyaṃ.

² B².Bp.Sum. (26) ākāseṇāgantvā.

³ Sum. (27) āgate pana.

⁴ B. *adds* pana.

⁵ B.B¹. āhaṃsuṃ.

⁶ Sum. (27) buddhassa sāsanaṃ.

⁷ S¹.(D). kim.

⁸ S. Upālin, *sic passim*.

⁹ S. dharamāno; S¹.(D). -sambuddho (*corrected* °ddhe) dharamāne.

¹⁰ S. -dharāṇaṃ.

¹¹ S. attam.

¹² S.B.B².Bp.Sum. (28) pāli.

¹³ B.B¹. *omit* pi.

¹⁴ Cullavagga xi, 1, 7.

¹⁵ B.B².Bp. attanā 'va attānaṃ.

¹⁶ B.B². vuṭṭhāyāsane; B².Sum. (28) vuṭṭhāyāsana.

¹⁷ B. bījanaṃ; B¹. bījani, B². bījanaṃ; Sum. (28) -khacita-vījanaṃ.

¹⁸ B.B¹.B².Bp. tato āyasmā.

bhagavatā¹ paññattan ti. Vesāliyaṃ bhante ti. kaṃ² ārabbhā 'ti. Sudinnaṃ Kalandakaputtaṃ³ ārabbhā 'ti. kismim vatthusmin ti. methunadhamme ti.

atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantaṃ Upāliṃ paṭhamassa pārājikassa vatthum pi pucchi, nidānaṃ pi pucchi, puggalaṃ pi pucchi, paññattim pi pucchi, anuppaññattim⁴ pi pucchi, āpattim pi pucchi, anāpattim pi pucchi. yathā⁵ ca paṭhamassa tathā dutiyassa tathā tatiyassa tathā catutthassa pārājikassa vatthum pi pucchi—pe—anāpattim pi pucchi,⁵ puṭṭho puṭṭho Upālittthero⁶ vissajjesi.

tato⁷ imāni cattāri pārājikāni pārājikakaṇḍaṃ nāma idan ti saṃgahaṃ āropetvā⁸ terasa saṃghādisesāni terasakan ti ṭhapesuṃ.⁹ dve sikkhāpadāni aniyatānīti ṭhapesuṃ tiṃsasikkhāpadāni nissaggiyapācittiyānīti ṭhapesuṃ. dve navutisikkhāpadāni pācittiyānīti ṭhapesuṃ. cattāri sikkhāpadāni pāṭidesaniyānīti ṭhapesuṃ pañcasattatisikkhāpadāni sekhiyānīti ṭhapesuṃ? satta dhamme adhikaraṇasamathā ti¹⁰ ṭhapesuṃ.

evaṃ¹¹ Mahāvibhaṅgaṃ saṃgahaṃ āropetvā Bhikkhuni-vibhaṅge aṭṭha sikkhāpadāni pārājikakaṇḍaṃ nāma idan ti ṭhapesuṃ. sattarasa sikkhāpadāni sattarasakan¹² ti ṭhapesuṃ. tiṃsasikkhāpadāni nissaggiyapācittiyānīti ṭhapesuṃ.

chasaṭṭhisatasikkhāpadāni¹³ pācittiyānīti ṭhapesuṃ. aṭṭha sikkhāpadāni pāṭidesaniyānīti ṭhapesuṃ. pañcasattati sikkhāpadāni sekhiyānīti ṭhapesuṃ. satta dhamme adhika-

¹ S.Sp.B².Sum. (29) omit bhagavatā.

² Sum. (29) kim.

³ Sp.B.B¹.B².Bp. Kalandaputtaṃ.

⁴ S.Sp.B.B¹.B².Bp. anupaññ^o.

⁵⁻⁵ Sum. (29) omits.

⁶ Sum. āyasmā Upāli.

⁷ Sum. inserts two paragraphs (30-31) here; Sum. 32 agrees only in substance with this paragraph.

⁸ B. āropetvā ṭhapesuṃ; B².Bp. āropetvā ṭhapesuṃ.

⁹ B.B¹.B². terasa kaṇḍan ti.

¹⁰ S¹.(D). -samathānīti.

¹¹ Sum. (32) evaṃ viśādhikāni dve sikkhāpadasatāni Mahāvibhaṅgo ti kittetvā ṭhapesuṃ. Mahāvibhaṅgāvasāne pi purimanayen' eva mahāpaṭhavī akampittha.

¹² B.B¹.B². sattarasakaṇḍan.

¹³ Sum. (33) chasaṭṭhi-.

raṇasamathā ti ṭhapesum. evaṃ¹ Bhikkhunīvibhaṅgaṃ saṃgahaṃ āropetvā eten' eva upāyena Khandhaka-Parivāre pi āropesum.²

evaṃ etaṃ saubhatovibhaṅgakkhandhakaparivāraṃ Vinayapitakaṃ saṃgahaṃ ārūḥam. sabbam Mahākassapatthero pucchi, Upalittthero vissajjesi. pucchāvissajjanapariyosāne³ pañca arahantasatāni⁴ saṃgahaṃ āropitanayen' eva gaṇasajjhāyaṃ⁵ akamsu.

vinayasamgahāvasāne Upalittthero dantakhacitaṃ vijāṇiṃ nikkhipitvā dhammāsanaṃ orohitvā buddhe⁶ bhikkhū vanditvā attano pattāsane nisīdi.

vinayaṃ saṃgāyitvā dhammaṃ saṃgāyitukāmo āyasmā Mahākassapo bhikkhū pucchi: dhammaṃ saṃgāyantehi kaṃ⁷ puggalam dhuraṃ⁸ katvā dhammo saṃgāyitabbo ti. bhikkhū Ānandattheraṃ dhuraṃ⁹ katvā ti āhamsu.

atha kho āyasmā Mahākassapo saṃghaṃ ṇāpeṣi: sunātu me āvuso saṃgho. yadi saṃghassa pattakallaṃ, ahaṃ Ānandaṃ dhammaṃ puccheyyan ti. atha kho āyasmā Ānando saṃghaṃ ṇāpeṣi: sunātu me bhante saṃgho. yadi saṃghassa pattakallaṃ, ahaṃ āyasmatā Mahākassapena dhammaṃ puṭṭho vissajjeyyan ti. atha kho āyasmā Ānando utṭhāyāsanaṃ ekamsam cīvaraṃ katvā there bhikkhū vanditvā dhammāsane nisīdi dantakhacitaṃ vijāṇiṃ¹⁰ gahetvā.¹¹ Mahākassapatthero¹² Ānandattheraṃ dhammaṃ pucchi. Brahmajālaṃ āvuso Ānanda kattha bhāsitaṃ ti. antarā ca bhante

¹ Sum.(33) tīni sikkhāpadasatāni cattāri ca sikkhāpadāni Bhikkhunīvibhaṅgo ti kittetvā, ayaṃ ubhato-vibhaṅgo nāma catusatṭhi bhāṇavārā ti ṭhapesum. ubhato-vibhaṅgāvasāne pi vuttanayen' eva mahāpaṭhavī akampittha.

² Sum. (34) asīti-bhāṇavāraparimāṇam Khandhakaṃ pañcaviṣatibhāṇavāraparimāṇam parivāraṃ ca saṃgahaṃ āropetvā, etc.

³ B.-visajjanāpariyo°; B².-visajjanapariyo°.

⁴ S. arahatta-.

⁵ S¹.(D). ghana-.

⁶ B.B¹.B².Bp. vuḍḍhe.

⁷ S. taṃ.

⁸ B². omits puggalaṃ; dhūraṃ for dhuraṃ.

⁹ B². dhūraṃ.

¹⁰ Sum. (36) -khacita-vij°.

¹¹ Sum. inserts here a paragraph (37) on Kassapa's questions to bhikkhus.

¹² B.B¹.B². atha kho Mah°; Bp. atha Mah°. Hereafter Sum. agrees only in substance.

Rājagaham antarā ca Nālandam¹ rājāgarake Ambalaṭṭhikāyan ti. kam ārabbhā 'ti. Suppiyañ ca paribbājakam Brahma-dattañ ca māṇavakan² ti. ³kismiṃ vatthusmiṃ. vaṇṇa-vaṇṇe ti.³

atha kho āyasmā Mahākassapo āyamantaṃ Ānandaṃ Brahmajālassa nidānam pi pucchi, puggalam pi pucchi. Sāmaññaphalaṃ panāvuso Ānanda kattha bhāsitaṃ ti. Rājagahe bhante Jivakambavane ti. kena saddhin ti. Ajātasattunā Vedehiputtana saddhin ti. atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantaṃ Ānandaṃ Sāmaññaphalassa nidānam pi pucchi, puggalam pi pucchi. eten' eva upāyena pañca pi⁴ nikāye pucchi. pañca nikāyā nāma Dīghanikāyo Majjhimanikāyo Samyuttanikāyo Aṅguttaranikāyo Khuddakanikāyo ti. tattha Khuddakanikāyo nāma cattāro nikāye ṭhapetvā avasesaṃ buddhavadānaṃ.

tattha vinayo āyasmatā Upālittherena⁵ vissajjito,⁶ sesa-Khuddakanikāyo⁷ cattāro ca nikāyā Ānandattherena.⁸

'taḍ' etaṃ⁹ sabbam pi¹⁰ buddhavadānaṃ rasavasena ekavidhaṃ, dhammavinayavasena duvidhaṃ,¹¹ paṭhamamajjhima-pacchimavasena¹² ti-vidhaṃ tathā piṭakavasena, nikāyavasena pañcavidhaṃ, aṅgavasena navavidhaṃ, dhammakhandhavasena caturāsītisahassavidhaṃ ti veditabbam.

kathaṃ rasavasena ekavidhaṃ. yaṃ hi bhagavatā anuttaram sammāsambodhiṃ abhisambujjhivā yāva anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati¹³ etthantare pañcaccattālīsavassāni¹⁴ devamanussanāgayakkhādayo anusāsantena¹⁵ paccavekkhantena vā vuttaṃ sabbam taṃ ekarasaṃ vimuttirasaṃ eva hoti. evaṃ rasavasena ekavidhaṃ.

¹ B.B².Bp. Nālandam; B¹. Nālantam.

² S. mānavan; B.B².Bp. mānavan; B¹. mānavam and omits ti.

³⁻³ S.Sp. omits; S¹.(D). kasmim; B. kismim vatthusmin ti; B¹. kismim vatthusmim; B².Bp. kismim vatthusmin ti.

⁴ S.Sp.B.B².Bp. omit pi.

⁵ S. °ttherena na.

⁶ B². visajjito.

⁷ B.B¹. add ca.

⁸ The above sections roughly correspond with Sum. §§ 38-42. From this section to p. 30, l. 5, vavattapetvā omitted by Oldenberg.

⁹ Sum. (43) evam etaṃ.

¹⁰ B. omits pi.

¹¹ S. adds hoti.

¹² B. pacchimabuddhavadānavasena.

¹³ Sum. (44) adds tāva.

¹⁴ S.B.B¹.B².Bp. -cattālisa-.

¹⁵ S. anusāsantena.

kathaṃ dhammavinayavasena duvidhaṃ. sabbam ev' etam¹ dhammo ca² vinayo cā 'ti saṅkham³ gacchati. tattha vinayapīṭakaṃ vinayo, avasesaṃ buddhavacanaṃ dhammo. ten' evāha: yaṃ nūna⁴ mayaṃ āvuso dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyeyyāma 'ti,⁵ ahaṃ Upāliṃ vinayaṃ puccheyyaṃ Ānandaṃ dhammaṃ puccheyyaṃ ti ca. evaṃ dhammavinaya-vasena duvidhaṃ.

kathaṃ paṭhamamajjhimapacchimavasena⁶ tividhaṃ. sabbam eva h' idaṃ paṭhamabuddhavacanaṃ majjhima-buddhavacanaṃ pacchimabuddhavacanaṃ ti tippabhedam hoti. tattha:

anekajātisaṃsāraṃ sandhāvissaṃ anibbisam,
gahakārakaṃ gavesanto,⁷ dukkhā jāti punappunam.
gahakāraka diṭṭho 'si puna gehaṃ na kāhasi,
sabbā te phāsukā bhaggā gahakūṭaṃ visamkhitam,
visamkhāragataṃ cittaṃ taṇhānaṃ khayam ajjhagā 'ti.⁸

idaṃ paṭhamabuddhavacanaṃ. keci yādā have pātubha-vanti dhammā ti khandhake⁹ udānagāthaṃ āhu.¹⁰ esā pana pāṭipadadivase sabbaññūbhāvappattassa¹¹ somanassamaya-ñāṇena¹² paccayākāraṃ paccavekkhantassa¹³ uppannā udānagāthā ti veditabbā. yaṃ pana parinibbānakāle abhāsi: handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo vāyadhammā¹⁴ samkhārā, appamādena sampādetthā 'ti.¹⁵ idaṃ pacchimabuddhavacanaṃ. ubhinnaṃ¹⁶ antare yaṃ vuttam etam¹⁷ majjhima-buddhavacanaṃ.¹⁸ evaṃ paṭhamamajjhimapacchima-vasena tividhaṃ.

¹ S.B.B¹.B².Bp.Sum. (45) eva c' etam.

² S.B.B¹.B².Bp.Sum. (45) c' eva. ³ B.B¹.B².Bp. saṅkhyam.

⁴ B. yaṃ na nu; B¹.B². yaṃ nu na; Sum. yaṃ nūna.

⁵ Sum. (45) omits ti.

⁶ B. °cchimabuddhavacanavasena.

⁷ B. -kāraṇagave°; B¹. -kāragave°; B².Bp. -kāraṃ gave°.

⁸ Dhammapada, 153, 4; Th. I, 183 f (cf. *trs.* p. 140. n¹); Sum. 46.

⁹ Vin., Mahāvagga, i, 1, 3.

¹⁰ Sum. (46) vadanti.

¹¹ S. °ññūvayappatt°; Sp.B.B¹.B². °ññubhāva-.

¹² B.B¹. somanassañāṇena.

¹³ B. paccaventassa by mistake.

¹⁴ B. -dhamma-.

¹⁵ Mahāparin. vi, 10.

¹⁶ Sum. (46) ubhinnaṃ.

¹⁷ B. tam.

¹⁸ B.B¹.B².Bp. -vacanaṃ ti; Sum. (46) -vacanaṃ nāma.

katham piṭakavasena tividham. sabbam pi h' etaṃ Vinayapiṭakam Suttantapiṭakam Abhidhammapiṭakan ti tip-pabhedam eva hoti. tattha paṭhamasaṃgītiyaṃ saṃgītañ ca asaṃgītañ¹ ca sabbam pi samodhānetvā, ubhayāni Pātimokkhāni, dve Vibhaṅgāni,² dvāvisati Khandhakāni,³ soḷasa Parivārā ti. idaṃ Vinayapiṭakam nāma.

Brahmajālādicatuttimsasuttasaṃgaho Dīghanikāyo,⁴ Mūlapariyāyasuttādidiyaddhasatadve suttasaṃgaho Majjhimanikāyo, Oghatarānasuttādisattasuttasahassasattasatadvāsaṭṭhisuttasaṃgaho⁴ Samyuttanikāyo, Cittapariyādānasuttādinavasuttasahassapañcasattasattapaññāsasuttasaṃgaho Aṅgutaranikāyo, Khuddakapāṭha⁵-Dhammapada-Udāna-Itivuttaka-Suttanipāta-Vimānavatthu-Petavatthu-Thera-Therīgāthā⁶-Jātaka-Niddesa-Pāṭisambhidā-Apadāna-Buddhavaṃsa-Cariyāpiṭakavasena paññārasabhedo⁷ Khuddakanikāyo ti. idaṃ Suttantapiṭakam nāma.⁸

Dhammasaṅgani,⁹ Vibhaṅgo, Dhātukathā, Puggalapaññatti, Kathāvatthu, Yamakam, Paṭṭhāna¹⁰ ti. idaṃ Abhidhammapiṭakam nāma.

tattha:

vividhavisesanayattā vinayanato¹¹ c' eva kāyavācānam, vinayatthavidūhi ayaṃ vinayo vinayo ti akkhāto.

vividhā hi ettha pañcavidhaPātimokkhuḍḍesa-Pārājikādisattaāpattikkhandha-Mātikā-Vibhaṅgādippabhedanayā,¹² visesabhūtā ca dalhikammasithilikaraṇapayojanā¹³ anuppañ-

¹ B.B¹. anusamgītañ ca.

² Ch. omits dve Vibh^o.

³ B². Sum. (47) khandhakā.

⁴ B. suttā ti for -suttādi-.

⁵ Ch. omits Khuddakapāṭha and puts at the end '14 divisions' instead of 15 of our text. This proves that it is an interpolation later than A.D. 489.

⁶ B.B¹.B². Theragāthā-Therīgāthā.

⁷ S. panna-; Sp. paṇṇa-; B.B¹.Bp. pannarasappabhedo; B². pannarasappabhedo; Ch. Fourteen divisions.

⁸ S. idaṃ suttam Suttapiṭakan nāma.

⁹ B.B¹.B².Bp.Sum. (47) Dhammasaṃgaho.

¹⁰ Ch. puts Yamakam Paṭṭhānam before Pugg^o.

¹¹ S.B.B¹. vinayato.

¹² B². -ppabhedā nayā.

¹³ S. va dalhik^o; Sum. (48), ca dalhik^o; B.B¹.B².Bp. sithilakaraṇapayojanā.

ñattinayā, kāyikavācasikaajjhācāranisedhanato c' esa kāyaṃ¹
vācañ ca vineti, tasmā vividhanayattā visesanayattā kāya-
vācānañ ca vinayanato vinayo ti akkhāto.² ten' etam etassa
vacanatthakosallattham vuttam:

vividhavisesanayattā vinayanato³ c' eva kāyavācānam,
vinayatthavidūhi ayaṃ vinayo vinayo ti akkhāto ti.

itaram pana:

atthānam sūcanato suvuttato savanato⁴ ca⁵ sūdanato
suttānāsuttasabhāgato⁶ ca suttam suttan ti⁷ akkhātam.

tam hi attatthaparattādhābhedhe atthe sūceti,⁸ suvuttā c'
ettha atthā veneyyajjhāsayanulomena⁹ vuttatā, pasavati¹⁰
c' etam¹¹ atthe sassam iva phalam pasavatīti vuttam hoti.
sūdati c' etam¹² dhenu viya khīram paggharatīti¹³ vuttam hoti.
sutthū¹⁴ ca ne tāyati rakkhatīti vuttam hoti. suttasabhāgañ
ca nam¹⁵ yathā hi tacchakānam suttam pamānam hoti,
evam etam pi viññūnam yathā ca suttana saṃgahitāni¹⁶ pup-
phāni na vikiriyañti¹⁷ na viddhamsiyañti¹⁸ evam etena saṃ-
gahitā¹⁹ atthā.

ten' etam etassa vacanatthakosallattham vuttam:

atthānam sūcanato suvuttato savanato²⁰ ca²¹ sūdanato
suttānāsuttasabhāgato²² ca suttam²³ suttan ti akkhātan ti.

¹ B². kāya-.

² B. ākkhāto, *sic passim*.

³ S. vinayanayato, *but see above, note 11, p. 18.*

⁴ Sp. savanato.

⁵ B².Bp.Sum. (49) 'tha.

⁶ S.Sp. suttānā.

⁷ B.B¹.B².Bp.Sum. (49) *has one suttan only.*

⁸ S.B.Sum. (49) suceti.

⁹ Sp. °sayānūlomena.

¹⁰ B.B².Bp.Sum. (49) savati.

¹¹ Sp. kam v' etam.

¹² S. ettha.

¹³ B². paggharāpetīti.

¹⁴ B.B¹. suttānā ti sutthū. *This reading shows that suttānā is abl. of sutrāṇa (= sutthū tāyati, rakkhati) and ought not to be joined with the next sutta as in Sum. (49). B². sutthum.*

¹⁵ B.B¹.B².Bp. c' etam.

¹⁶ B.B¹.Bp. °gahitāni.

¹⁷ S.B.B¹.Bp. vikiriyañti.

¹⁸ Sp. °siyañti.

¹⁹ B.Bp. °gahitā.

²⁰ Sp. savanato.

²¹ B².Bp. 'tha.

²² B.S.Sp. suttānā.

²³ B.B¹.B². *have one suttam only.*

itaro pana:

yaṃ ettha vuddhimanto¹ salakkhaṇā pūjitā paricchinṇā
vuttādhikā ca dhammā abhidhammo tena akkhāto.

ayam hi abhisaddo vuddhisalakkhaṇapūjita-paricchinṇādhi-
kesu dissati. tathā h' esa bālā² me³ dukkhā vedanā abhik-
kamanti no paṭikkamantīti⁴ ādisu⁵ vuddhiyaṃ⁶ āgato. yā
tā rattiyo abhiññātā abhilakkhitā ti ādisu salakkhaṇe.⁷
rājābhiraṇā manujindo⁸ ti ādisu pūjite. paṭibalo vinetaṃ
abhidhamme abhivinaye ti ādisu paricchinne. aññamaññaṃ⁹
saṃkaravirahite dhamme ca vinaye cā 'ti vuttaṃ hoti.
abhikkantaṇa vaṇṇenā 'ti ādisu adhike. ettha ca rūpūpapat-
tiyā maggaṃ bhāveti, mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ
pharitvā viharatīti ādinā nayena vuddhimanto pi dhammā
vuttā. rūpārammaṇaṃ vā saddārammaṇaṃ vā ti ādinā
nayena ārammaṇādīhi lakkhaṇiyattā¹⁰ salakkhaṇā pi. sekhā
dhammā asekhā dhammā lokuttarā dhammā ti ādinā nayena
pūjitā pi pūjārahā¹¹ ti adhippāyo. phasso hoti, vedanā ho-
tīti ādinā nayena sabhāvapāricchinnattā paricchinṇā pi.¹²
mahaggatā dhammā appamāṇā dhammā anuttarā dhammā
ti ādinā nayena adhikā pi dhammā vuttā.

ten' etam etassa vacanattakosallatthaṃ vuttaṃ:

yaṃ ettha vuddhimanto salakkhaṇā pūjitā paricchinṇā¹³
vuttādhikā ca dhammā abhidhammo tena akkhāto ti.

yaṃ paṇ' ettha avasiṭṭhaṃ, taṃ¹⁴

piṭakaṃ piṭakatthavidū pariyattibhājanatthato¹⁵ āhu,
tena samodhānetvā tayo pi vinayādayo ñeyyā.

¹ B.B¹.B².Bp. vuḍḍhi^o, sic passim.

² S. bālā.

³ B.B¹.B².Bp. me āvuso.

⁴ Saṃyutta-nikāya part v, p. 80, it is the word of Mahākassapa; Sp. abhikkhamantīti; Sum. (50) abhikkhamantīti, both omi 'no paṭikkamantīti.' So Chin.

⁵ B.B².Bp. ādisu, sic passim.

⁶ B.B². vuḍḍhiyaṃ.

⁷ S. sakalakkhaṇe; Sum. (50) salakkhaṇo.

⁸ Sp.Bp. anujindo.

⁹ Sp.B¹.B².Bp.Sum. (50) aññamaññasamkara-; B. aññamaññasamkhara-.

¹⁰ S.Sp. salakkhaṇiyattā; B. lakkhiyattā.

¹¹ B. pūjārahā.

¹² Sum. (50) ti.

¹³ S. paricchinnaṃ.

¹⁴ B. omits taṃ.

¹⁵ Bp.Sum. (51) pariyattibhājana-.

pariyatti pi hi, mā piṭakasampadānenā 'ti ādisu piṭakan ti vuccati. at hapuriso āgaccheyya kuddālapīṭakam¹ ādāyā 'ti ādisu yaṃ kiñci bhājanam pi.

tasmā:

piṭakam piṭakatthavidū pariyattibhājanatthato² āhu,
tena³ samodhānetvā tayo pi vinayādayo ñeyyā ti.

tena evaṃ duvidhatthena⁴ piṭakasaddena saha samāsaṃ katvā vinayo ca so piṭakañ ca pariyattibhāvato tassa tassa⁵ atthassa bhājanato cā 'ti Vinayapiṭakam. yathā vutten' eva nayena suttañ ca⁶ taṃ piṭakam cā 'ti Suttapiṭakam,⁷ abhidhammo ca so piṭakam cā 'ti Abhidhammapiṭakan ti, evam ete tayo pi vinayādayo ñeyyā. evaṃ ñatvā ca⁸ puna pi tesv eva⁹ piṭakesu nānappakāraḥkosallattham:

desanāsāsanakathābhedaṃ tesu¹⁰ yathārahaṃ
sikkhāppahānagambhīrabhāvañ¹¹ ca paridīpaye.
pariyattibhedaṃ sampattim vipattiñ¹² cāpi yaṃ yaṃ¹³
pāpunāti yathā bhikkhu taṃ pi sabbam vibhāvaye ti.¹⁴

tatrāyaṃ paridīpanā vibhāvanā ca. etāni hi tīni¹⁵ piṭakāni yathākammam ānāvohāraparamatthadesanā,¹⁶ yathāparādhayathānulomayathādhhammasāsanāni, samvarāsamvaradīṭhi-vinivethananāmarūpaparicchedakathā¹⁷ cā 'ti¹⁸ vuccanti. ettha hi Vinayapiṭakam ānārahena bhagavatā ānābāhullato desitattā ānādesanā, Suttapiṭakam¹⁹ vohāraḥkusaleṇa bhagavatā vohārabāhullato desitattā vohāradesanā, Abhidhammapiṭakam²⁰ paramatthakusaleṇa bhagavatā paramatthabāhullato desitattā paramatthadesanā ti vuccati.

¹ B.Bp. kudāla-; B¹. kudāla-. ² B². pariyattibhājanatthato.

³ B.B¹.B².Bp.Sum. (51) *add idāni before* tena.

⁴ S. duvidhatthena.

⁵ Sum. (51) tassa *once only*.

⁶ B².Bp. suttantañ ca.

⁷ B.B¹.B².Bp. suttantapiṭakam.

⁸ Bp. va.

⁹ Sum. (51) tesu yeva.

¹⁰ S.B.B¹.B². -bhedaṃ tesu.

¹¹ B.B¹.B². sikkhāppahāna-; Sum. (51) sikkhāppahāna-.

¹² B.B¹. sampattivipattiñ.

¹³ B. yahi.

¹⁴ B.B¹.Sum. (51) *omit* ti.

¹⁵ Sp. tīni; B.B¹. tīni.

¹⁶ S. ānā-; B¹. ānāboh°. ¹⁷ S.-vinivethana-; B.B¹.B². -vinivedhana-

¹⁸ B.B¹.Bp. ti ca *instead of* cā 'ti. ¹⁹ B². suttantapiṭ°, *sic passim*.

²⁰ S. abhidhamme.

tathā paṭhamam ye te pacurāparādhā sattā te yathāparā-dham ettha sāsītā ti yathāparādhāsāsanam. dutiyam anekaj-jhāsayānusayacaritādhimuttikā¹ sattā yathānulomam ettha sāsītā ti yathānulomasāsanam. tatiyam dhammapuñja-matte aham mamā 'ti saññino sattā yathāddhammam ettha sāsītā ti yathāddhammasāsanam ti vuccati.

tathā paṭhamam ajjhācārapaṭipakkhabhūto samvarāsam-varo ettha kathito ti samvarāsamvarakathā.² dutiyam dvā-satthi diṭṭhipaṭipakkhabhūtā diṭṭhivinivethanā³ ettha ka-thitā ti diṭṭhivinivethanakathā.³

tatiyam rāgādiṭipakkhabhūto nāmarūpaparicchedo ettha kathito ti nāmarūpaparicchedakathā ti vuccati.

tīsu pi ca etesu tisso⁴ sikkhā tīni⁵ pahāṇāni catubbidho ca gambhīrabhāvo veditabbo. tathā hi Vinayaṭītake viśesena adhīśīlasikkhā vuttā, Suttaṭītake adhīcittasikkhā, Abhidham-maṭītake adhipaññāsikkhā. Vinayaṭītake ca vīṭikkama-pahāṇam⁶ kilesānam⁷ vīṭikkamaṭīpakkhattā sīlassa. Suttaṭītake pariyaṭṭhānappahāṇam pariyaṭṭhānapaṭipakkhattā samādhissa. Abhidhammaṭītake anusayappahāṇam anu-sayaṭīpakkhattā paññāya. paṭhame ca tadāṅgappahāṇam kilesānam itaresu vikkhambhanasamucchedappahāṇāni. pa-ṭhame⁷ duccaritasamkilesassa pahāṇam itaresu taṇhādiṭṭhi-samkilesānam. ekamekasmim c' ettha catubbidho pi dham-matthadesanāpaṭivedhagambhīrabhāvo veditabbo. tattha dhammo ti pāli,⁸ attho ti tassā yeva attho,⁹ desanā ti tassā manasā avatthāpitāya¹⁰ pāliyā¹¹ desanā, paṭivedho ti pāliyā pāliatthassa¹² ca yathābhūtāvabodho. tīsu pi c' etesu ete

¹ S.B.B¹.Bp. cariyādhimuttikā.

² Sum. (52) adds here an explanation of samvarāsamvara as follows: samvarāsamvaro ti kuddako c' eva mahanto ca samvaro, kammā-kammaṃ viya phalāphalaṃ viya ca.

³ B.B¹.B². -vinivethanā; S. -vinivethana-.

⁴ S. tisisso.

⁵ S.B.B¹.Bp. tīni.

⁶ S.Sp. -ppahāṇam, sic passim; B.B¹. vīṭikkama-pahāṇam, sic passim.

⁷ B².Bp. add ca.

⁸ S.B.B¹.B².Bp. pāli, sic passim; Sum. (53) tanti for pāli.

⁹ B.B¹.B².Bp. yev' attho.

¹⁰ B.B¹.B².Bp.Sum. (53) manasā vavatthāpitāya.

¹¹ Sum. (53) tantiyā.

¹² Sum. (53) tantiyā tantiatthassa. B². adds ca after pāliyā.

dhammatthadesanā paṭivedhā yasmā sasādihi viya mahāsamuddo mandabuddhihi¹ dukkhogāhā² alabbhaneyyapaṭiṭṭhā ca, tasmā gambhīrā. evaṃ ekamekasmim ettha³ catubbidho pi gambhīrabhāvo veditabbo.

aparo nayo. dhammo ti hetu, vuttam h' etam: hetumhi ñānam dhammapaṭisambhidā ti.⁴ attho ti hetuphalam, vuttam h' etam: hetuphale ñānam atthapaṭisambhidā ti. desanā ti paññatti. yathā dhammam dhammābhilāpo ti adhippāyo.⁵ paṭivedho ti abhisamayō so ca lokiyo lokuttaro⁶ visayatō⁷ asammohato ca atthānūrūpaṃ dhammesu dhammānūrūpaṃ atthesu paññatti, pathānūrūpaṃ⁸ paññattisu⁹ avabodho.¹⁰

idāni yasmā etesu¹¹ piṭakesu yaṃ yaṃ dhammajātaṃ atthajātaṃ yo cāyaṃ¹² yathā yathā ñāpetabbo attho sotūnaṃ¹³ ñāpassa abhimukho hoti tathā tathā tadatthajotakadesanā¹⁴ yo c' ettha aviparītāvabodhasaṃkhāto¹⁵ paṭivedho¹⁶ sabbam p' etam¹⁷ anupacitakusalasaṃbhārehi duppaññehi sasādihi mahāsamuddo viya¹⁸ dukkhogāhaṃ¹⁹ alabbhaneyyapaṭiṭṭhaṃ²⁰ ca, tasmā²¹ evaṃ pi ekamekasmim ettha²² catubbidho pi gambhīrabhāvo²³ veditabbo.

¹ S. candabuddhihi.

² Sum. (53) -ogālhā.

³ B².Sum. (53) c' ettha.

⁴ Sum. (54) omits ti.

⁵ Sum. (54) *inserts after this*: 'anulomapaṭilomasamkhepavitthārādīvasena vā kathanam.'

⁶ B.B².Bp. lokiyalokuttaro; B¹. lokiyalokuttaro.

⁷ B². adds ca.

⁸ S.Sum. (54) yathānu°; B.B¹. padhānu°.

⁹ S. paññattisu.

¹⁰ Sum. (54) *adds*: 'tesam tesam vā tattha tattha vuttadhammānaṃ paṭivijjhitabbo salakkhaṇasaṃkhāto aviparītasabhāvo.'

¹¹ Sum. (54) *adds* tisu pi.

¹² B.B².Sum. (54) -jātaṃ vā, yā cāyaṃ; Bp. dhammajātaṃ vā atthajātaṃ vā, yā cāyaṃ.

¹³ S. sotunaṃ.

¹⁴ S.Bp. -jotikadesanā; B.B¹.B².Sum. (54) -jotikā desanā.

¹⁵ S.B². aviparītāva°.

¹⁶ Sum. (54) *inserts here*: 'tesam tesam vā dhammānaṃ paṭivijjhitabbo salakkhaṇasaṃkhāto aviparītasabhāvo.'

¹⁷ B. sabbah' etam; B².Bp. sabbam etam; Sum. (54) sabbam pi etam.

¹⁸ B².Bp. *put* viya *before* mahāsamuddo.

¹⁹ Sum. (54) -ogālhāṃ.

²⁰ B². paṭiṭṭhañ; Sum. (54) alabbhaneyyapaṭiṭṭhañ.

²¹ B. *adds* gambhīrā; B².Bp. gambhīraṃ.

²² B². c' ettha.

²³ S. gabhīra-.

ettāvata ca :

desanāsāsanakathābhedaṃ¹ tesu yathārahaṃ
sikkhāppahānagambhīrabhāvaṃ² ca paridīpaye.

iti ayaṃ gāthā vuttatthā³ hoti.

pariyattibhedaṃ sampattim vippattim cāpi yaṃ yaṃ
pāpunāti yathā bhikkhu taṃ pi sabbam vibhāvaye iti.

ettha pana tīsu piṭakesu tividho⁴ pariyattibhedo daṭṭhabbo.
tisso hi pariyattiyo, alagaddūpamā nissaraṇatthā bhaṇḍa-
gārikapariyattīti. tattha⁵ duggahitā⁶ upārambhādi hetu pari-
yāputā alagaddūpamā.⁷ yaṃ sandhāya vuttam :

seyyathā pi bhikkhave puriso alagaddatthiko alagadda-
gavesi alagaddapariyesanam caramāno so passeyya mahan-
tam alagaddam. taṃ enaṃ⁸ bhoge vā naṅgutthe vā gaṇ-
heyya. tassa so alagaddo paṭiparivattitvā⁹ hatthe vā bāhāya
vā aññatarasmim vā aṅgapaccaṅge daṣeyya.¹⁰ so tattonidā-
nam maraṇam vā nigaccheyya maraṇamattam vā dukkham.
taṃ kissa hetu. duggahītattā¹¹ bhikkhave alagaddassa.
evam eva kho bhikkhave idh' ekacce moghapurisaṃ dhammaṃ
pariyāpunanti suttam—pe—vedallam.¹² te taṃ dhammaṃ
pariyāpunitvā¹³ tesam dhammānaṃ paññāya attham na upa-
parikkhanti,¹³ tesam te dhammā paññāya attham anupaparik-
khatam na nijjhānam khamanti, te upārambhānisamsā¹⁴
c' eva dhammaṃ pariyāpunanti itivādappamokkhanisamsā¹⁵
ca,¹⁶ yassa c' atthāya dhammaṃ pariyāpunanti, taṃ c' assa
attham nānubhonti, tesam te dhammā duggahitā dīgharattam
ahitāya dukkhāya samvattanti. taṃ kissa hetu. duggahī-
tattā¹⁷ bhikkhave dhammānaṃ ti.¹⁸

¹ B². -sāsanā-. ² Sp. -pahāṇa-; B. B¹. B². -pahāṇa-.

³ B². add's va.

⁴ S. tidhā.

⁵ B. B¹. B². Bp. add yā.

⁶ Sp. °hitā.

⁷ B. °putā ayaṃ alagaddūpa°; B¹. °putā ayaṃ alagad dūpa°; B². Bp. °putā ayaṃ alagaddūpa°.

⁸ S. taṃ etaṃ.

⁹ B. B². Bp. parivattitvā.

¹⁰ B. B¹. Bp. ḍamseyya; B¹. aṅgapaccaṅge ḍamseyya.

¹¹ B. B¹. Bp. duggahita-.

¹² See p. 28, l. 6.

¹³⁻¹⁸ S. omits.

¹⁴ B². upārabbhā°.

¹⁵ B. °kkhanisamsā.

¹⁶ Sp. va.

¹⁷ B. B¹. B². Bp. duggahita-.

¹⁸ Majjhima, i, 133.

yā pana suggahitā¹ sīlakkhandhādipāripūrim² yeva ākaṃkhamānena pariyāputā³ na upārambhādi hetu ayaṃ nissaraṇatthā.

yam sandhāya vuttam:

tesam te dhammā suggahitā¹ dīgharattam hitāya sukhāya samvattanti.

taṃ kissa hetu. suggahitattā bhikkhave dhammānan ti.

yam⁴ pana pariññātakhandho pahīnakilesa⁵ bhāvitamaggo paṭividdhākuppo⁶ sacchikatanirodho khīṇāsavo kevalam pavēṇipālanatthāya⁷ vamsānurakkhaṇatthāya pariyāpūṇāti,⁸ ayaṃ bhaṇḍāgārikapariyattīti.

vinaye pana⁹ suppaṭipanno bhikkhū¹⁰ sīlasampattim¹¹ nissāya tisso vijjā pāpūṇāti, tāsam yeva ca tattha pabhedavacanato.

sutte suppaṭipanno samādhisampadam nissāya cha abhiññā pāpūṇāti, tāsam yeva ca tattha pabhedavacanato.

abhidhamme suppaṭipanno paññāsaṃpadam nissāya cattasso paṭisambhidā pāpūṇāti, tāsāñ¹² ca tatth' eva pabhedavacanato.

evam etesu suppaṭipanno yathākkamam¹³ imaṃ vijjāttayam¹⁴ cha labhiññācatupaṭisambhidābhedam¹⁵ sampattim pāpūṇāti.

vinaye pana duppaṭipanno anuññātasukhasamphassaattharaṇapāpuraṇādiphassasāmaññato¹⁶ paṭikkhittesu upādinnaphassādisu¹⁷ anavajjasaññī hoti. vuttam pi h' etam¹⁸:

tathāham bhagavatā dhammam desitam ājānāmi yathā ye me antarāyikā dhammā vuttā bhagavatā te paṭisevato nālam antarāyāyā 'ti. tato dussīlabhāvaṃ pāpūṇāti.

¹ B.B¹.B².Bp. suggahitā; sic passim.

² B². pāripūri.

³ B.B².Bp. pariyāputā; B¹. pariyāpunañā.

⁴ S. yā.

⁵ S.B.B².Bp.Sum. (56) pahina-; B¹. pahina-.

⁶ B. °kubbo.

⁷ S. pavēni-; B².Bp. pavēṇi-.

⁸ B. °puññāti.

⁹ S. vinayena.

¹⁰ Sp.B.B¹. bhikkhu, so Sum. (56)

¹¹ Sum. (56) -sampadam.

¹² S. tassañ.

¹³ B.B¹.B².Bp.Sum. (56) °kkamena.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. vijjattaya-.

¹⁵ B.B². cha labhiññā-.

¹⁶ B. inserts anupādinnā before phassasāma°; Bp. pāvuraṇādi for pāpuraṇādi. ¹⁷ B. upādinnakapha°; B¹.B².Sum. (57) upādinnapha°.

¹⁸ Comp. Suttavibhaṅga ii, p. 134 (pācittiya 68).

sutte duppaṭipanno, cattāro 'me¹ bhikkhave puggalā santo samvijjamānā ti ādisu adhippāyam ajānanto duggahitam² gaṇhāti. yaṃ sandhāya vuttam³: attanā duggahitena amhe c' eva abbhācikkhati attānañ ca khanati⁴ bahuñ ca apuññam pasavatīti. tato micchādīṭṭhitam pāpuṇāti.

abhidhamme duppaṭipanno dhammacittam atidhāvanto⁵ acinteyyāni pi cinteti.⁶ tato cittakkhepaṃ pāpuṇāti. vuttam h' etam: cattāri māni bhikkhave acinteyyāni, na cintetabbāni yāni cintento ummādassa vighātassa bhāgi assā 'ti.⁷ evam etesu⁸ duppaṭipanno yathākkamena imaṃ dussīlabhāvamicchādīṭṭhitācittakkhepabhedam⁹ vipattim pāpuṇātīti. ettāvatā¹⁰:

pariyattibhedam sampattim vipattim cāpi yaṃ yaṃ pāpuṇāti yathā bhikkhu tam pi sabbam vibhāvaye.

iti, ayam pi gāthā vuttatthā¹¹ hoti. evam pi¹² nānappakārato piṭakāni ṇātvā tesam vasen' etam¹³ buddhavacanam tivadhan ti ṇātābham.¹⁴

katham nikāyavasena pañcavidham sabbam eva c' etam Dighanikāyo, Majjhimanikāyo, Samyuttanikāyo, Aṅguttara-nikāyo, Khuddakanikāyo ti pañcappabhedam hoti.

tattha katamo Dighanikāyo. tivaggasaṃgaṇhāni¹⁵ Brahmajālādīni catuttimsasuttāni.

catuttims' eva suttantā tivaggo yassa saṃgaho

esa Dighanikāyo ti paṭhamo anulomiko.¹⁶

kasmā pan' esa Dighanikāyo ti vuccati. dīghappamāṇānam suttānam¹⁷ samūhato nivāsato ca, samūhanivāsā hi ni-

¹ Sum. (57) nu.

² B.¹.B.².Bp. duggahitam, *sic passim*. ³ Comp. Cullavagga, i, 32, 33.

⁴ B.².Bp.Sum. (57) khanati; B.¹. mūlam khanati.

⁵ B. dhamme cintam abhidhāvanto; B.¹ dhamme cittam abhidha°; B.².Bp.Sum. (57) dhammacintam atidhā°.

⁶ S. Cinteyyā 'ti; B.¹. cintesi.

⁷ S.¹. bhāgi assā 'ti.; Ang. ii, 80.

⁸ B. etc.

⁹ B. cittavikkhepa-.

¹⁰ B.². adds ca.

¹¹ B.². adds 'va.

¹² B.².Sum. (57) omīti pi.

¹³ B. vasena tam.

¹⁴ Sum. (57) ṇātabbo.

¹⁵ Sp. saṅgahitāni; B.¹. saṅgahitāni.

¹⁶ Sum. (58) adds ti.

¹⁷ Sum. (58) -ppamāṇasuttānam.

kāyo ti¹ vuccanti. nāhaṃ bhikkhave aññaṃ ekanikāyaṃ pi samanupassāmi evaṃcittāṃ yathayidam bhikkhave tiracchānagatā pāṇā, ponikānikāyo,² cikkhallikanikāyo ti evamādāni c' ettha sādhaṃkāni sāsana³ lokato ca. evaṃ sesānaṃ pi nikāyabbhāve vacana⁴tt⁵ho veditabbo.

katamo Majjhimanikāyo. majjhima⁶ppama⁷nāni pañcada⁸savaggasaṃgahāni Mūlapariyāyasuttādāni diya⁹ḍḍhasataṃ dve ca suttāni.

diya¹⁰ḍḍhasatasuttantā dve ca suttāni yattha so
nikāyo majjhimo pañcada¹¹savaggapariggaho.¹²

katamo Saṃyuttanikāyo. devatāsaṃyutta¹³divasena t¹⁴hitāni¹⁵
Oghataraṇasuttādāni¹⁶ satta suttasahassāni satta ca suttasatāni dvāsa¹⁷t¹⁸ṭhi ca suttāni.

satta suttasahassāni¹⁹ satta suttasatāni ca
dvāsa²⁰t²¹ṭhi c' eva suttantā eso saṃyutta²²saṃgaho.²³

katamo Aṅguttaranikāyo. ekeka²⁴aṅgātirekavase²⁵na t²⁶hitāni²⁷
Cittapariyādānādāni²⁸ nava suttasahassāni pañca suttasatāni
sattapa²⁹ṇṇāsā ca suttāni.³⁰

nava suttasahassāni pañca suttasatāni ca
sattapa³¹ṇṇāsasuttāni³² saṅkhā³³ aṅguttare ayaṃ.

katamo Khuddakanikāyo. sakalaṃ Vinaya³⁴piṭakaṃ, Abhi³⁵
dhammapiṭakaṃ Khuddakapāṭhādayo ca pubbe nidassitā
pañcada³⁶sabhedā³⁷ t³⁸hapetvā cattāro nikāye avasesaṃ buddha³⁹
vacana⁴⁰ ti.

¹ S.B.¹.B.². nikāyā 'ti.

² B. ponikanikāyā; B.¹.B.².Bp.Sum. (58) ponikanikāyo; ponika may be from pravāṇa 'hill-side' or from pavana 'air.'

³ S.B.¹.B.².Bp. add ca.

⁴ Sum. (58) adds ti.

⁵ Sum. (58) kathitāni.

⁶ B.².Sum. (58) Oghataraṇādāni; Ch. Oghataraṇa-apadānādāni.

⁷ B.². suttantānaṃ sahasāni.

⁸ Sum. (58) adds ti.

⁹ B.¹.B.². -pañṇāsasuttāni; Bp. -pañṇāsāni ca suttāni; Sum. (58) -pañṇāsāni ca suttāni.

¹⁰ Bp. paṇṇa-.

¹¹ B.¹.B.².Bp. saṅkhyā.

¹² B.². paṇṇarasappabhedā.

ṭhapetvā caturo p' ete nikāye dīghādike¹
tadaññam buddhavacanam nikāyo khuddako mato ti.

evam nikāyavasena² pañcavidham.

katham aṅgavasena navavidham. sabbam eva h' idam
suttam, geyyam, veyyākaraṇam, gāthā, udānam, itivutta-
kam, jātakam, abbhutadhammam, vedallan ti navappabhe-
dam hoti.

tattha ubhato-Vibhaṅga-Niddesa-Khandhaka-Parivārā, sut-
tanipāte Maṅgalasutta-Ratanasutta-Nālakasutta-Tuvaṭṭaka-
suttāni,³ aññam pi⁴ suttanāmakam tathāgatavacanam suttan
ti veditabbam. sabbam pi sagāthakam suttam geyyan ti
veditabbam. visesena samyuttake sakalo pi sagāthakavaggo.⁵
sakalam Abhidhammapiṭakam niggāthakam suttam yañ ca
aññam pi⁶ aṭṭhahi aṅgehi asaṃgaḥītam⁷ buddhavacanam tam
veyyākaraṇan ti veditabbam. Dhammapadam Theragāthā
Therīgāthā⁸ Suttanipāte no suttanāmikā suddhikagāthā ca
gāthā ti veditabbā.

śomanassaññanamayikagāthā paṭisamyuttā dve asīti⁹ sut-
tantā udānan ti veditabbam.

vuttam h' etam bhagavatā ti ādinayappavattā¹⁰ dvāda-
suttarasatasuttantā¹¹ itivuttakan ti veditabbam.

Apaṇṇakajātakādīni paññāsādhikāni pañca jātakasatāni
jātakan ti veditabbam. cattāro 'me¹² bhikkhave acchariyā
abbhutā dhammā¹³ Ānandeti¹⁴ ādinayappavattā sabbe pi
acchariyaabbhutadhammapaṭisamyuttasuttantā¹⁵ abbhuta-
dhamman¹⁶ ti veditabbam.

Cūlavedalla-Mahāvedalla-Sammādiṭṭhi-Sakkapañha-Sam-

¹ Sum. (58) Dīgha-ādike.

² S. omits vasena, and nikāya goes on with the next word.

³ B.B¹.B².Bp. Tuvattaka-; Sum. (59) Tuvaṭṭaka-suttāni.

⁴ B.B¹.B².Bp. add ca.

⁵ B.B¹.B².Bp. sagāthāvaggo.

⁶ B.B¹. omits pi.

⁷ B.B¹.B².Bp. °gaḥītam.

⁸ B.B¹.Bp.Sum. (59) Therīgāthā. ⁹ Bp. dvāsīti.

¹⁰ S. -ppamattā.

¹¹ B.B¹.Bp.Sum. (59) dasuttarasatam suttantā for dvādas°.

¹² B. omits 'me.

¹³ B.B¹.B².Bp. abbhutadham°.

¹⁴ Mahāparinib. v, 38.

¹⁵ B. -abbhutagaṇadham°; B¹. -gaṇadham°.

¹⁶ B.B¹.B².Bp.Sum. (59) -paṭisamyuttā dham°.

khārabhājaniya¹-Mahāpunnāmasuttādayo² sabbe pi vedam
ca tuṭṭhim ca laddhāladdhā pucchitasuttantā vedallan ti
veditabbam. evam āṅgavasena navavidham.

katham dhammakkhandhavasena caturāsītisahassavidham.
sabbam eva c' etam buddhavacanam.

dvāsītīm³ buddhato gaṇhim dve sahasāni bhikkhuto
caturāsītisahassāni ye me dhammā pavattino ti.

evam paridīpitadhammakkhandhavasena caturāsītisahassap-
pabbhedam hoti.

tattha ekānusandhikam suttaṃ eko dhammakkhandho.
yam anekānusandhikam tattha anusandhivasena dhammak-
khandhagananā.⁴ gāthābandhesu pañhapucchanam⁵ eko
dhammakkhandho vissajjanam eko.

abhidhamme ekamekam tikadukabhājanam ekamekam ca
cittavārabhājanam eko dhammakkhandho.

vinaye atthi vatthu, atthi mātikā, atthi padabhājaniyam,⁶
atthi antarāpatti,⁷ atthi anāpatti, atthi tikacchedo⁸. tattha
ekameko koṭṭhāso ekameko dhammakkhandho ti veditabbo.
evam dhammakkhandhavasena caturāsītisahassavidham.

evam etam abhedato rasavasena ekavidham bhedato dham-
mavinayādivasena duvidhādibhedam buddhavacanam saṃ-
gāyantena Mahākassapapamukhena vasigaṇena,⁹ ayam dham-
mo, ayam vinayo, idam paṭhamabuddhavacanam, idam maj-
jhīmaabuddhavacanam, idam pacchīmaabuddhavacanam, idam
Vinayapiṭakam, idam Suttapiṭakam,¹⁰ idam Abhidhammapi-
ṭakam, ayam Dīghanikāyo . . . pe . . . ayam Khuddakanikāyo,
imāni suttādāni navaṅgāni, imāni caturāsīti dhammakhan-
dhasahasānīti. imam¹¹ pabbhedam vavatthapetvā 'va saṃ-
gītam.

¹ S.B². -bhājaniya-.

² S. -punnāca-; Sum. (59) -suttantādayo.

³ B.B¹.B².Bp.Sum. (60) dvāsīti.

⁴ S. -gananā.

⁵ Bp. -pucchānam.

⁶ B.B¹.B². -bhājanam.

⁷ B².Bp. insert atthi āpatti; Sum. (60) atthi āpatti for atthi antarā-
patti.

⁸ S. titikacchedo.

⁹ S.B.² vasigaṇena.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. Suttantapiṭakam.

¹¹ B.B¹.B². idam.

na kevaḷam¹ ettakam eva² aññam pi uddānasamgaha³-
vaggasamgaha⁴-peyyālasamgaha-ekanipātadukanipātādinipā-
tasamgaha⁵-samyuttasamgaha-paññāsakasamgahādiṃ⁶ aneka-
vidham tīsu piṭakesu sandhissamānam⁷ samgahappabhedam
vavatthapetvā⁸ evaṃ⁹ sattahi māsehi samgītam.

samgītipariyosāne c' assa: idaṃ Mahākassapaṭṭherena da-
sabalassa sāsanaṃ pañcavassasahassaparimāṇam kālam¹⁰ pa-
vattanasamattham¹¹ katan ti sañjātappamodā, sādhu-kāram
viya dadamānā, ayaṃ mahāpaṭhavi¹² udakapariyantam katvā
anekappakāram kampi¹³ samkampi sampakampi sampavedhi.
anekāni ca acchariyāni pātura ahesun ti.¹⁴

ayaṃ paṭhamamahāsamgīti nāma, yā loke:

satehi pañcahi katā tena pañcasatā ti ca,
thereh' eva katattā ca therikā ti pavuccatīti.¹⁵

imissā pana¹⁶ paṭhamamahāsamgītiyā pavattamānāya¹⁷ vina-
yaṃ pucchantena Āyasmatā Mahākassapena paṭhamam
āvuso Upāli¹⁸ pārājikam kattha paññattan ti evamādivaca-
napariyosāne vatthum pi pucchi, nidānam pi pucchi, puggalam
pi pucchīti ettha nidāne pucchite tam¹⁹ nidānam ādito pabhūti²⁰
vitthāretvā yena ca paññatam yasmā ca paññattam sabbam
etaṃ kathetukāmena āyasmatā Upālitttherena vuttam: tena

¹ B.B¹.B².Bp. Sum. (60) *add* ca.

² S.Sum. (60) *imam eva*.

³ S. -samgahā; B¹. -samgahaṃ.

⁴ B¹. -samgahaṃ.

⁵ S. -dukanipātādinipāta.

⁶ B.B¹.Bp. paññāsasamgahādiṃ; B². paññāsāsasamgahādi; Sum. (61) paññāsasamgahādini.

⁷ S. °māṇam; Sum. (61) °māna- and goes on with the next samgaha.

⁸ Here ends the portion omitted in Prof. Oldenberg's text, see p. 291.

⁹ Bp. *eva*; Sum. (61) *omits* evaṃ.

¹⁰ B. goes on with the preceding, -parimāṇakālam.

¹¹ B. pavattasamattham.

¹² S.Sp. paṭhavi; B.B¹. pathavī.

¹³ S.Sum. (61) *omit* kampi.

¹⁴ Sum. (61) *omits* ti.

¹⁵ Sum. (61) -vuccate ti. Here ends the introductory portion of the Sumanāgala vilāsinī.

¹⁶ S.Sp.B. *omit* pana.

¹⁷ S.Sp. vattamānāya, as in Sum. p. 26.

¹⁸ S.Sp. Upāli, *sic passim*.

¹⁹ S. pucchit' esaṃ.

²⁰ Sp. ppabhūti; B.B¹.B². pabhūti, *sic passim*.

samayena buddho bhagavā Verañjāyaṃ viharatīti sabbam vattabbam. evam idam āyasmatā Upālittherena vuttam. tañ ca pana paṭhamamahāsangītikāle vuttan ti veditabbam.

ettāvata ca idam vacanam kena vuttam kadā ca¹ vuttan ti² etesam padānam³ attho pakāsito hoti.

idāni kasmā⁴ vuttan ti ettha vuccate. yasmā ayam⁵ āyasmā⁶ Mahākassapatttherena nidānam puṭṭho tasmā pan' etam⁷ nidānam ādito pabhuti vitthāretum vuttan ti, evam idam āyasmatā Upālittherena paṭhamamahāsangītikāle vadantēnāpi iminā kāraṇena vuttan ti veditabbam.

ettāvata ca 'vuttam yena yadā yasmā' ti imesam mātikāpadānam attho pakāsito hoti.

idāni

. dhāritam yena cābhatam

yattha paṭiṭṭhitam⁸ c' etam etam⁹ vatvā vidhim tato ti.¹⁰

etesam atthappakāsanattham idam vuccati. tam pan' etam tena samayena buddho bhagavā Verañjāyaṃ viharatīti evamādivacanapaṭimaṇḍitanidānam¹¹ Vinayapiṭakam kena¹² dhāritam kenābhatam kattha paṭiṭṭhitam¹³ ti vuccate. ādito tāva idam bhagavato sammukhā āyasmatā Upālittherena dhāritam, tassa sammukhato aparinibbute¹⁴ tathāgate chaḷabhiññādiḷbhedehi,¹⁵ anekehi bhikkhusahashehi, parinibbute tathāgate Mahākassapapamukhehi dhammasaṃgāhakatthe-rehi.

kenābhatan ti, Jambudīpe tāva Upālittheram adim¹⁶ katvā ācariyaparamparāya yāva tatiya-saṃgīti tāva ābhatam.¹⁷

¹ B.Bp. omit ca.

² S. vuccanti.

³ B. padāsaṃ.

⁴ B.B². add ca.

⁵ B. omits ayam.

⁶ S. adds Upāli; B.B².Bp. āyasmatā.

⁷ S.Sp. tasmā tena tam; B².Bp. tasmānena tam.

⁸ Sp.Bp. ppaṭi°.

⁹ S¹.(D). c' etam and omits the second etam.

¹⁰ S. vidhin ti.

¹¹ S. parimaṇḍita-; Sp. patimaṇḍita-.

¹² S. keṇa.

¹³ S.Sp. ppaṭiṭṭhitam ti.

¹⁴ B.B¹. aparinibbūte, sic passim.

¹⁵ B.B². chaḷābhi°.

¹⁶ S. ādikam.

¹⁷ S. āhatam.

tatrāyaṃ ācariyaparamparā:

Upāli Dāsako c' eva Sonako¹ Siggavo tathā
Tisso Moggaliputto ca pañc' ete vijitāvino
paramparāya vinayaṃ dīpe Jambusirivhaye²
acchijjamānaṃ³ ānesuṃ tatiyo yāva saṃgaho.

āyasmā hi Upāli imaṃ vinayavaṃsaṃ vinayatantim vinaya-
paveṇim⁴ bhagavato sammukhā⁵ uggahetvā bahunnaṃ⁶ bhik-
khūnaṃ⁷ hadaye patiṭṭhāpesi.

tassa h' āyasmato santike vinayaṃ⁸ uggahetvā vinaye
pakataññutaṃ pattesu puggalesu puthujjanasotāpannasaka-
dāgāmianāgāmino⁹ gaṇanapatham¹⁰ vītivattā, khīṇāsavānaṃ
sahassam ekam ahosi. Dāsakatthero pi tass' eva saddhivī-
hāriko ahosi. so Upālitttherassa sammukhā uggahetvā tath'
eva vinayaṃ vācesi. tassāpi¹¹ āyasmato santike uggahetvā
vinaye pakataññutaṃ pattā puthujjanādayo gaṇanapatham¹⁰
vītivattā, khīṇāsavānaṃ sahassam eva¹² ahosi. Sonakatthero
paṇa¹³ Dāsakattherassa saddhivihāriko ahosi. so pi attano
upajjhāyassa Dāsakattherassa sammukhā uggahetvā tath'
eva vinayaṃ vācesi. tassāpi āyasmato santike¹⁴ uggahetvā
vinaye pakataññutaṃ pattā puthujjanādayo gaṇanapatham
vītivattā, khīṇāsavānaṃ sahassam eva ahosi.

Siggavatthero pi Sonakattherassa saddhivihāriko¹⁵ ahosi.
so pi attano upajjhāyassa Sonakattherassa santike vinayaṃ
uggahetvā arahantasahassassa¹⁶ dhuraggāho¹⁷ ahosi. tassa
panāyasmato santike uggahetvā vinaye pakataññutaṃ¹⁸ pattā
puthujjanasotāpannasakadāgāmianāgāmino pi¹⁹ khīṇāsavāpi

¹ B.B¹.B².Bp. Sonako, *sic passim*.

² B. Jambūsirivhaye; B¹. Jambusarivhaye; S¹.(D). Jambusiruvhaye.

³ S. -maṇaṃ.

⁵ B. samukhā, *sic passim*.

⁷ S. omits bhikkhūnaṃ.

⁴ ~

⁶

⁸ B.B¹.B².Bp. vinayavaṃsaṃ.

⁹ Sp. -sotāpaṇṇa-.

¹⁰ S. ganana-.

¹¹ S¹.(D). tassa pi.

¹² S. ekam.

¹³ B.B¹.B².Bp. pi.

¹⁴ B. adds ca.

¹⁵ S.Sp. add therassa, and omits 'ahosi. so pi attano upajjhāyassa Sonakattherassa.'

¹⁶ S. arahantasasahassa-.

¹⁷ Sp.B². dhūra-.

¹⁸ Sp. pakāññātaṃ.

¹⁹ S. -gamiṇo pi; Sp. -sotāpaṇṇa . . . anāgāmi and omits pi.

ettakāni satānīti vā ettakāni sahaṣṣānīti vā aparicchinna¹
 ahesuṃ. tadā kira² Jambudīpe atimahābhikkhusamudayo³
 ahoṣi. Moggaliputtatissattherassa pana ānubhāvo tatiya-
 saṃgītiyaṃ pākaṭo⁴ bhavissati. evaṃ idaṃ vinayaṇiṭṭakam
 Jambudīpe tāva imāya ācariyaparamparāya yāva tatiya-
 saṃgīti tāva ābhatan ti veditabbaṃ.

dūtiyasamgītiyijānanattham⁵ pana ayam anukkamo ve-
 ditabbo. yadā hi

samgāyitvāna saddhammam jotayitvā ca⁶ sabbadhi⁷
 yāva jīvitapariyantam tathā pañcasatāpi te,
 khīṇāsava jūṭimanto therā Kassapaādayo
 khīṇasnehapadīpā⁸ va nibbāyimsu anālayā.

athānukkamena⁹ gacchantesu rattimdivesu¹⁰ vassasatapari-
 nibbute bhagavati Vesālīkā Vajjiputtakā bhikkhū Vesāliyaṃ
 kappati siṅgilonakappo¹¹ kappati dvaṅgulakappo kappati
 gāmantarakappo kappati āvāsakappo● kappati anumati-
 kappo kappati āciṇṇakappo kappati amathitakappo¹² kap-
 pati jalogi pātum¹³ kappati adasakam¹⁴ nisīdanam kappati
 jātarūparajatan ti imāni dasa vatthūni dīpesuṃ. tesam
 Susunāgaputto Kālāsoko¹⁵ nāma rājā pakkho ahoṣi.

tena kho pana samayena āyasmā Yaso Kākaṇḍakaputto Vaj-
 jīsu cārikam caramāno Vesālīkā kira Vajjiputtakā bhikkhū
 Vesāliyaṃ dasa vatthūni dīpentīti sutvā na kho pan' etaṃ¹⁶
 patirūpaṃ yv āham¹⁷ dasabalassa sāsanavipattim sutvā appo-
 sukko¹⁸ bhaveyyam, handāham adhammavādino niggahetvā

¹ B.B¹.B². °cchinnāni.

² B. omits kira.

³ Sp. -samūho; B.B¹.Bp. -samudāyo. ⁴ S¹.(D). pākato.

⁵ S¹.(D) -saṃgītim vij°.

⁶ The Tīkā Vimati-vinodanī has va for ca.

⁷ S.B².Bp. sabbadhi.

⁸ Sp. khīṇā-.

⁹ S¹.(D). ath' anukk°.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. rattidivesu.

¹¹ Sp. siṅgilonā-; Bp. siṅgilonā-.

¹² B². amadhita-; S¹.(D). amatha-.

¹³ B.B².Bp. jalogim pātum; B¹. jalogī pātum. Old. jalohi pātum.
 We presume jalogi to be jala-ogha with -in, 'containing a quantity of
 water'—i.e., the juice of khajjūrī not yet fermented. Ch. translates :
 'sui' 'water'—i.e., 'waterly.'

¹⁴ S¹.(D). adāsakam.

¹⁵ B¹.B².Bp. Kālāsoko.

¹⁶ B². panam etaṃ.

¹⁷ B². y' āham; S¹.(D). sv āham.

¹⁸ B². apposukko.

dhammam dīpemiṭi cintento¹ yena² Vesālī³ tad avasari. tatra sudam āyasmā Yaso Kākaṇḍakaputto Vesāliyaṃ viharati Mahāvane Kūṭāgārasālāyaṃ.

tena kho pana samayena Vesālīkā⁴ Vajjiputtakā⁵ bhikkhū tadah' uposathe kamsapātīm udakena pūretvā majjhe bhikkhusaṃghassa ṭhapetvā āgate⁶ Vesālīke upāsake evaṃ vadenti⁷: dethāvuso saṃghassa kahāpaṇaṃ pi aḍḍham pi pādaṃ pi māsaṅkarūpaṃ pi, bhavissati saṃghassa parikkhārena⁸ karaṇīyaṃ ti sabbhaṃ tāva vattabbaṃ yāva,⁹ imāya pana vinayasamgītiyā satta bhikkhusatāni anūnāni anadhikāni ahesuṃ, tasmāyaṃ¹⁰ dutiyasamgīti sattasatikā 'ti vuccatīti. evaṃ tasmiṃ¹¹ ca sannipāte dvādasabhikkhusatasahassāni sannipatimsu āyasmatā Yasena samussāhitā.

tesaṃ majjhe āyasmatā Revatena puṭṭhena Sabbakāmittherena vinayaṃ vissajjenta¹² tāni dasa vatthūni vinicchitāni adhikaraṇaṃ vūpasamitaṃ. atha therā puna dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyissāmā 'ti tipīṭakadhare pattapaṭisaṃbhide sattasate bhikkhū uccinitvā Vesāliyaṃ Vālūkārāme¹³ sannisīditvā¹⁴ Mahākassapaṭtherena saṃgāyitasadisam eva sabbhaṃ sāsanaṃ alamaṃ sodhetvā puna piṭakavasena nikāyavasena aṅgavasena dhammakkhandaḥavasena ca sabbhaṃ dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyimsu.

ayaṃ saṃgīti atṭhahi māsehi niṭṭhitā, yā loke

satehi sattahi katā tena sattasatā ti ca

pubbe kataṃ upādāya dutiyā ti ca vuccatīti.

sā paṇāyaṃ

yehi therehi saṃgītā saṃgīti tesu vissutā

Sabbakāmi ca¹⁵ Sālho¹⁶ ca Revato Khujjasobhito

¹ B.B¹. cintayanto.

² S. yeva.

³ S.Sp.B². Vesālī.

⁴ S.Sp. Vesāliyā.

⁵ B¹. Vajjiputtakā.

⁶ B. āgate āgate; B².Bp. āgat' āgate.

⁷ Sp.B.B¹.B².Bp. vadanti.

⁸ S. reṇa.

⁹ Cullavagga xii, pp. 294-307, is here understood. The following 'imāya pana vinayasamgītiyā,' etc., is the concluding portion of the section xii.

¹⁰ Bp. tasmā ayaṃ.

¹¹ S.Sp. etasmiṃ, and omit evaṃ; B². evaṃ etasmiṃ.

¹² B². visajjenta.

¹³ Sp.B. Vālūkā°; B¹.B².Bp. Vālīkā°.

¹⁴ B².Bp. sannipatitvā.

¹⁵ S¹.(D). Sabbakām' eva.

¹⁶ S. Sālho.

Yaso ca Sānasambhūto¹ ete saddhivihārikā
therā Ānandattherassa diṭṭhapubbā tathāgatam.
Sumano² Vāsabhaḡāmī ca ñeyyā³ saddhivihārikā
dve ime Anuruddhassa diṭṭhapubbā tathāgatam.
dutiyo pana saṃgīto yehi therehi saṃgaho
sabbe pi pannabhārā te katakiccā anāsavā ti.

ayaṃ dutiyasaṃgīti.

evam imaṃ⁴ dutiyasaṃgītiṃ saṃgāyitvā te⁵ therā
uppañjissati nu kho anāgate pi sāsanaṃ evarūpaṃ abbudaṇṇaṃ
ti olokayamānā⁶ idaṃ⁷ addasamsu: ito vassasatassa upari
atthārasame vasse Pāṭaliputte⁸ Dhammāsoko nāma rājā
uppañjitvā sakala-Jambudīpe rajjaṃ kāressatīti.⁹ so bud-
dhasāsane paṣīditvā mahantaṃ lābhasakkāraṃ pavattayis-
sati. tato tiṭṭhiyā lābhasakkāraṃ patthayamānā sāsane pa-
bajjitvā sakaṃ sakaṃ diṭṭhiṃ paridīpessanti. evaṃ sāsane
mahantaṃ abbudaṇṇaṃ uppañjissatīti. •

atha nesam¹⁰ etad ahoṣi: kin nu kho mayaṃ etasmiṃ abbude
uppanne sammukhā bhavissāma na bhavissāma 'ti. atha¹¹
sabb' eva tadā attano asammukhabhāvaṃ ñatvā ko nu kho
taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametum¹² samatto bhavissatīti
sakalamānussalokaṃ¹³ ca chakāmāvacaradevalokaṃ¹⁴ ca¹⁵ olo-
kentā na kiñci¹⁶ disvā Brahmaloḡe Tissaṇa nāma mahābrah-
maṇaṃ¹⁷ addasamsu parittāyukaṃ uparibrahmalokūpapattiyā
bhāvitamaḡgaṃ.

disvāna nesam¹⁷ etad ahoṣi: sace mayaṃ etassa brahmuno
manussaloke nibbattaṇṇatthāya ussāhaṃ kareyyāma, addhā

¹ S. Sambhuto; B.B¹.Bp. Sāna-; B². Sānasambhuto.

² S. Sumaṇo.

³ S¹.(D). ñeyyam; Dīp. iv, 51 seyyā.

⁴ Sp.B¹. idaṃ.

⁵ S. te te.

⁶ S. °mānaṃ.

⁷ S.B.B¹.Bp. imaṃ.

⁸ B². Pāṭaliputte.

⁹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. kāressati and omīti iti.

¹⁰ B.B².Bp. add te.

¹¹ Sp. vūpasametum.

¹² B.B¹.B².Bp. sakalaṃ maṇ°.

¹³ S. omīti cha; B.B¹.B².Bp. chakāmā° but omīti ca before.

¹⁴ S.S¹.(D).B.B¹. omīti ca.

¹⁵ S.Sp.B¹.B².Bp. na kiñci; S¹.(D). nā kiñci.

¹⁶ S. brāhmaṇaṃ.

¹⁷ S. tesam.

esa Moggalibrāhmaṇassa¹ gehe paṭisandhim gahessati tato ca mantehi palobhito nikkhamitvā pabbajissati, so evam pabbajitvā sakalabuddhavacanam² uggahetvā adhigatapaṭi-sambhido hutvā tithiye madditvā taṃ adhikaraṇam vinic-chinitvā³ sāsanam paggaṇhissatīti.

te⁴ Brahmaloḥkaṃ gantvā Tissam mahābrahmānaṃ etad avocum: ito vassasatassa upari aṭṭhārasame vasse sāsane mahantaṃ abbudaṃ uppajjissati, mayaṃ ca⁵ sakalaṃ ma-nussaloḥkaṃ chakāmāvacaradevalokaṃ⁶ ca olokayamānā kañci⁷ sāsanam paggaṇhetum⁸ samattham adisvā Brahmaloḥkaṃ vicinantaṃ bhavantaṃ⁹ addasāma. sādhu sappurisa manus-saloke nibbattitvā dasabalassa sāsanam paggaṇhitum paṭiñ-ñaṃ dehīti.¹⁰ evaṃ vutte mahābrahmā ahaṃ kira sāsane uppannaṃ abbudaṃ sodhetvā sāsanam paggaṇhetum samattho bhavissāmīti haṭṭhapahaṭṭho udaggudaggo hutvā sādhu 'ti paṭisunitvā paṭiññaṃ adāsi. therā Brahmaloḥke taṃ karaṇi-yaṃ tūretvā puna paccāgamimsu.

tena kho pana samayena Siggavatthero ca Candavajjit-thero¹¹ ca dve pi navakā honti daharabhikkhū tipītakadharā pattapaṭisambhidā khīṇāsavā, te taṃ adhikaraṇam na pāpu-ṇimsu.¹² therā tumhe āvuso amhākaṃ imasmim adhikaraṇe no sahāyakā ahuvattha,¹³ tena vo idaṃ daṇḍakammaṃ hotu: Tisso nāma brahmā¹⁴ Moggalibrāhmaṇassa gehe paṭisandhim gaṇhissati, taṃ tumhākaṃ eko nīharitvā pabbājetu, eko buddhavacanam uggaṇhāpetū 'ti vatvā sabbe pi yāvatāyu-kaṃ ṭhatvā.

Sabbakāmippabhutayo te pi therā mahiddhikā¹⁵
aggikkhandhā va lokamhi¹⁶ jalitvā parinibbutā.¹⁷
dutiyaṃ saṃgahaṃ¹⁸ katvā visodhetvāna sāsanam

¹ B². -brahmaṇassa.

³ B.B¹.B².Bp. vinicchitvā.

⁶ S.Sp. omīti cha.

⁸ S.Sp.B.B¹.B². paggaṇhetum.

¹⁰ S.Sp. paggaṇhitvā dehīti, and omīti paṭiññaṃ.

¹¹ S.Sp.B.B².Bp. Caṇḍa-; B¹. Caṇḍavajji-.

¹² Sp.B.B¹.B².Bp. sampāpūṇimsu.

¹⁴ B². mahābrahmā.

¹⁷ S¹.(D). °nibbuto.

² B.B¹.B².Bp. sakalaṃ bud°.

⁵ Sp. omīti te. ⁵ Sp. omīti ca.

⁷ B.B¹.B².Bp. kiñci.

⁹ B.B².Bp. add eva.

¹³ S¹.(D). āhuvettha.

¹⁵ S¹.(D). mahiddhiko.

¹⁶ B². lokimhi.

¹⁸ S.Sp.B¹.B².Bp. dutiyaṃ saṃgahaṃ.

anāgate pi katvāna hetum saddhammasuddhiyā
 khīṇāsavā vasippattā pabhinnapaṭisambhidā
 aniccatāvasan therā te pi nāma upāgatā.
 evaṃ aniccatam jammim ñatvā durabbhisambhavam
 tam pattum vāyame dhiro yaṃ niccam amatam padanti.

ettāvatā sabbākārena dutiyasaṃgītivaṇṇanā niṭṭhitā hoti.

Tisso pi kho mahābrahmā Brahmāloka¹ cavitvā Moggali-
 brāhmaṇassa gehe paṭisandhim aggahesi. Siggavatthero pi
 tassa paṭisandhigahaṇato² pabhuti³ sattavassāni brahma-
 ṇassa geham piṇḍāya pāvisi. ekadivasam pi ulūkamattam
 vā yāgum kaṭacchumattam vā bhattam nālattha.⁴ sattan-
 nam pana vassānam accayena ekadivasam aticchatha bhante
 ti vacanamattam alatta.⁵ tam divasam eva brāhmaṇo pi
 bahiddhā kiñci karaṇiyam katvā āgacchanto paṭipathe
 theram disvā bho pabbajita amhākam geham agamithā 'ti⁶
 āha. āma brāhmaṇa agamamhā 'ti.⁷ api kiñci labhitthā
 'ti. āma brāhmaṇa labhimhā 'ti. so geham gantvā pucchi:
 tassa pabbajitassa kiñci adatthā 'ti. na kiñci adamhā 'ti.

brāhmaṇo dutyadivase gharadvāre yeva nisīdi ajja pabba-
 jitam musāvādena niggahessāmīti. therō⁸ dutyadivase brāh-
 maṇassa gharadvāram⁹ sampatto.¹⁰ brāhmaṇo theram disvā
 'va evaṃ āha: tumhe hiyyo¹¹ amhākam gehe kiñci aladdhā
 yeva labhimhā 'ti avocuttha. vaṭṭati nu kho tumhākam
 musāvādo ti. therō āha: mayam brāhmaṇa tumhākam gehe
 sattavassāni aticchathā 'ti vacanamattam pi alabhitvā
 hiyyo¹¹ aticchathā 'ti vacanamattam labhimha. ath' etaṃ
 paṭisanthāram¹² upādāya evaṃ avocumhā 'ti.

brāhmaṇo cintesi: ime paṭisanthāramattam¹³ pi labhitvā
 labhimhā 'ti pasamsanti. aññaṃ kiñci khādaniyam bhoja-

¹ B².Bp. -lokato.

² Bp. -ggahaṇato.

³ Sp. ppabhuti; B.B¹.B². pabhūti, *sic passim*.

⁴ B². nālattham.

⁵ B². alattham.

⁶ S.Sp. agamatthā 'ti; B¹. gehe 'gamithā 'ti.

⁷ B².Bp. agamimhā 'ti.

⁸ S. there.

⁹ Bp. ghare dvāram.

¹⁰ S.S¹.(D). sampatte; comp. Milinda, p. 9.

¹¹ S.Sp. hiyyo.

¹² B².Bp. paṭisandhāram.

¹³ B².Bp. paṭisandhāra-.

niyaṃ¹ labhitvā kasmā na ppasamsantīti pasīditvā attano atthāya paṭiyāditabhaddato kaṭacchubhikkham² tadūpiyañ³ ca vyañjanam dāpetvā imam bhikkham sabbakālam tumhe labhissathā 'ti āha. so punadivasato pabhuti upasamkaman-tassa therassa upasamam disvā⁴ bhiyyosomattāya pasīditvā theram niccakālam attano⁵ ghare bhattavissaggakaraṇat-thāya yāci. therō adhiṇvāsetvā divase divase bhattakiccam katvā gacchanto thokathokam⁶ buddhavacanam kathetvā gacchati.

so pi kho māṇavako soḷasavassuddesiko yeva tiṇṇam vedānam pāragu⁷ ahosi. Brahmalo-kato āgatasuddhasattassa āsane vā sayane vā añño koci nisajjitā vā nipajjitā vā⁸ n' atthi. so yadā ācariyagharam gacchati tadāssa⁹ mañcapī-ṭham setena vatthena paṭicchādetvā laggetvā ṭhapenti.

thero cintesi: samayo dāni māṇavakam pabbājetum, cirañ ca me idhāgacchantassa¹⁰ na kāci¹¹ māṇavakena saddhim kathā uppajjati.¹² handa dāni iminā upāyena pallaṅkam nissāya¹³ uppajjissatīti. geham gantvā yathā tasmim gehe ṭhapetvā māṇavakassa pallaṅkam aññam na kiñci āsanam dissati tathā adhiṭṭhāsi.

brāhmaṇassa gehe jano theram disvā aññam kiñci āsanam a-passanto māṇavakassa pallaṅkam attharivā¹⁴ adāsi. nisīdi therō pallaṅke. māṇavako pi kho taṃkhaṇam yeva¹⁵ ācari-yagharā āgamma theram attano pallaṅke nisinnam disvā kupito anattamano ko mama pallaṅkam samanassa paññā-peṣīti¹⁶ āha. therō bhattakiccam katvā vūpasante¹⁷ māṇava-kassa caṇḍikkabhāve evam āha¹⁸: kim pana tvam māṇavaka

¹ Sp.Bp. khādanīyaṃ bhojanīyaṃ; B² simply bhojanīyaṃ.

² B².Bp. kaṭacchumattam bhikkham.

³ S.Sp.B.B¹.B².Bp. tadūpiyañ ca. ⁴ S.Sp. disvā disvā.

⁵ B¹. anto.

⁶ B.B¹.B².Bp. thokam thokam.

⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. pāragū.

⁸ S. omits nipajjitā vā; B.B¹.B². nippajjitā vā.

⁹ S.B. tadassa.

¹⁰ S.Sp. me gacchantassa.

¹¹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. na ca kāci; S¹.(D). na koci.

¹² B. uppajji. ¹³ B.B¹. add kathā. ¹⁴ B.B¹.B².Bp. add therassa.

¹⁵ B.B¹. taṃkhaṇe yeva; B².Bp. taṃkhaṇañ űeva.

¹⁶ B¹.Bp. paññāpeṣīti.

¹⁷ S. vūpasante; Sp. vūpasanto.

¹⁸ S. āhā.

kañci¹ mantam jānāsīti. mānava² bho pabbajita mayi dāni mante ajānante aññe ke jānissantīti vatvā theram pucchi: tumhe pana mantam jānāthā 'ti. puccha mānava,³ pucchitvā sakkā jānitun ti.

atha kho mānava⁴ tisu vedesu sanighaṇḍukeṭubhesu⁵ saakkharappabhedesu⁶ itihāsapañcamesu yāni yāni gaṇṭhiṭ-thānāni⁷ yesam⁸ nayam n' eva attanā passati nāpi 'ssa⁹ ācariyo addasa tesu¹⁰ theram pucchi.

thero pakatīyāpi tiṇṇam vedānam pāragu,¹¹ idāni pana patisambhidapatto,¹² ten' assa n' atthi nesam¹³ pañhānam visajjane 'va bhāro¹⁴ ti tāvad eva te¹⁵ pañhe vissajjetvā¹⁶ mānavam¹⁷ āha: mānava¹⁸ aham tayā bahum pucchito, aham pi dāni tam ekam pañham pucchāmi, vyākariṣṣasi me ti. āma bho pabbajita puccha, vyākariṣṣāmīti.

thero Cittayamake imam pañham pucchi: yassa cittaṃ uppajjati na nirujjhati, tassa cittaṃ nirujjhissati n' uppajjissati,¹⁹ yassa vā pana cittaṃ²⁰ nirujjhissati n' uppajjissati,¹⁹ tassa cittaṃ uppajjati na nirujjhatīti. mānava uddham vā adho vā saritum²¹ asakkonto kim nāma bho pabbajita idan ti āha. buddhamanto nāmāyam mānavā 'ti. sakkā panāyāma bho mayham pi dātun ti. sakkā mānava amhehi gahitam²² pabbajjam gaṇhantassa dātun ti.

¹ *AL MSS.* kiñci.

² B.B¹.B².Bp. mānavako.

³ S.B².Bp. puccha mānavaka; B. pucchi mānava; B¹. mānavaka, and omits puccha.

⁴ Bp. mānavako.

⁵ Bp. sanighaṇṭu-; Sp. sanighaṇḍū.

⁶ Sp.B¹.B².Bp. sākkhara-; S¹.(D). sāakkhara-; B. sakkhara-.

⁷ B². gaṇhi-.

⁸ B.B². tesam tesam; B¹. tesam once; Bp. yesam yesam.

⁹ S.Sp. omits 'ssa.

¹⁰ Bp. tesu tesu.

¹¹ S.B.B¹.B². pāragu.

¹² B.B¹. patisambhidāpatto; B². paṭi(sam)bhidappatto; Bp. patisambhidāpatto.

¹³ Sp.B.B¹.Bp. tesam.

¹⁴ S.Sp.B.B¹.B².Bp. vissajjane bhāro.

¹⁵ S.Sp. tesam.

¹⁶ B². visajjitvā.

¹⁷ B².Bp. mānavakam.

¹⁸ B².Bp. mānavaka.

¹⁹ Sp. n' uppajjissati.

²⁰ S¹.(D). inserts here 'na' which is superfluous and corrected by Prof. Oldenberg quoting the Cittayamaka and Mahāvamsa, p. 32 (Turnour). In all the MSS. S.Sp.B.B¹.B².Bp. 'na' is not found.

²¹ S. haritum.

²² S.Sp.B.B¹.B².Bp. gahita-.

tato māṇavo mātāpitaro upasaṃkamitvā āha: ayaṃ pabbajito buddhamantaṃ nāma jānāti na ca attano santike apabbajitassa deti. ahaṃ etassa santike pabbajitvā mantāṃ uggaṇhissāmīti. ath' assa mātāpitaro pabbajitvā pi no putto mante gaṇhātu,¹ gaṇetvā punāgamissatīti² maññamānā gaṇha³ puttā 'ti anujānimsu.

thero dāraṃ pabbājetvā dvatimsākārakammaṭṭhānaṃ tāva ācikkhi. so tattha parikammaṃ karonto na cirass' eva⁴ sotāpattiphale patitṭhāsi.⁵ tato thero cintesi: sāmaṇero sotāpattiphale patitṭhito, abhabbo dāni sāsanato nivattitum. sāce paṇ' assāhaṃ kammaṭṭhānaṃ vaḍḍhetvā katheyyaṃ, arahattaṃ pāpuṇeyya⁶ appossukko⁷ bhaveyya buddhavaṇṇaṃ gaṇetum. samayo dāni naṃ Candavajjittherassa⁸ santikaṃ pesetun ti.

tato naṃ⁹ āha: ehi tvam sāmaṇera therassa santikaṃ gantvā buddhavaṇṇaṃ uggaṇha. mama vacanena¹⁰ ārogyaṃ pucchā evaṃ ca vadehi: upajjhāyo maṃ bhante tumhākaṃ santikaṃ paṇīti.

konāmo te upajjhāyo ti ca vutte Siggavatthero nāma bhante ti vadeyyāsi.

ahaṃ konāmo ti vutte evaṃ vadeyyāsi: mama upajjhāyo bhante tumhākaṃ nāmaṃ jānātīti. evaṃ bhante ti kṛto Tisso sāmaṇero therāṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā anupubbena Candavajjittherassa⁸ santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ atṭhāsi.

thero sāmaṇeraṃ pucchi¹¹: kuto āgato 'sīti āha. upajjhāyo maṃ bhante tumhākaṃ santikaṃ paṇīti. konāmo te upajjhāyo ti. Siggavatthero nāma bhante ti. ahaṃ konāmo ti. mama upajjhāyo bhante tumhākaṃ nāmaṃ jānātīti. pattacivaraṃ dāni paṭisaṃhehi. sādhu bhante ti sāmaṇero

¹ B. gaṇhatu.

² S. punāpi gamissatīti; B.B.B². puna āgami°.

³ B².Bp. uggaṇha.

⁴ B². cirass' eva.

⁵ B. patitṭhāti; B¹. patitṭhāti; B².Bp. patitṭhahi.

⁶ S. pāpuṇeyya.

⁷ B². apposukko.

⁸ S.Sp.B.B¹.B²Bp. Caṇḍa-.

⁹ Bp. omits naṃ.

¹⁰ Bp. inserts tañ ca after vacanena.

¹¹ S.Sp. sāmaṇera for sāmaṇeraṃ pucchi.

pattacīvaram paṭisāmetvā punadivase parivenaṃ sammaj-jitvā udakadantaponaṃ upaṭṭhāpesi.¹

thero² sammatṭhatṭhānaṃ³ puna sammajji, taṃ udakaṃ chaḍḍetvā aññaṃ udakaṃ āhari, tañ ca dantakaṭṭhaṃ apa-netvā aññaṃ dantakaṭṭhaṃ gaṇhi. evaṃ sattadivasāni katvā sattame divase puna pucchi.

sāmaṇero puna pi pubbe kathitasadisāṃ eva kathesi. therō so vatāyāṃ brāhmaṇo⁴ ti sañjānitvā kimatthaṃ āgato 'sīti āha. buddhāvacaṇaṃ uggaṇṇhanatthāya⁵ bhante ti. therō uggaṇṇha dāni sāmaṇerā 'ti⁶ vatvā punadivasato pabhuti.⁷ buddhāvacaṇaṃ paṭṭhapesi. Tisso sāmaṇero 'va hutvā ṭhapetvā vinayaṇṇakāṃ sabbāṃ buddhāvacaṇaṃ uggaṇṇhi saddhim aṭṭhakathāya. upasampannakāle paṇā avassiko 'va samāno⁸ tipitakadharo ahosi.

ācariyupajjhāyo⁹ Moggaliputtatissattherassa hatthe saka-labuddhāvacaṇaṃ¹⁰ paṭiṭṭhapetvā¹¹ yāvātāyukaṃ ṭhatvā parinibbāyimsu.

Moggaliputtatissatthero pi aparena samayena kammaṭṭhānaṃ vadḍhetvā arahattaṃ patto¹² bahunnaṃ¹³ dhammavinayaṃ vāceti.

tena kho paṇā samayena Bindusārassa rañño ekasataputtā ahesuṃ. te sabbe Asoko attanā saddhim ekamāṭikaṃ Tissakumāraṃ ṭhapetvā ghātesi. ghātento¹⁴ cattāri vassāni anabhisitto 'va rajjaṃ kāretvā catunnaṃ¹⁵ vassānaṃ acca-yena tathāgatassa parinibbānato dvinnāṃ¹⁶ vassasatānaṃ upari aṭṭhārasame vasse sakala¹⁷-Jambudīpe ekarajjābhisekaṃ

¹ B.B¹. upaṭṭhapesi; B². upaṭhapesi.

² B.B².Bp. add tassa.

³ S.Sp. have sammatṭhatṭhānaṃ as in Milinda, p. 15; S¹.(D).B¹. samajjattṭhānaṃ; B. sammajjanattṭhānaṃ; B².Bp. sammajjitattṭhānaṃ.

⁴ B². brahmā.

⁵ B.B¹.B². uggaṇṇatthāya; Bp. uggaṇṇhatthāya.

⁶ S¹.(D). sāmaṇero ti.

⁷ Sp. ppabhuti; B.B¹.B². pabhūti.

⁸ S¹.(D). 'va vasamāno.

⁹ S.S¹.(D). -upajjhāyo.

¹⁰ S.Sp.B.B¹.B².Bp. sakalaṃ buddha-

¹¹ Sp.B.B².Bp. paṭiṭṭhāpetvā.

¹² Bp. arahattapatto.

¹³ B.B¹.B².Bp. bahūnaṃ.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. ghātento ca.

¹⁵ Sp. catunnaṃ.

¹⁶ Sp. dvinnāṃ.

¹⁷ S. sakala-

pāpuṇi. abhisekānubhāvena¹ c' assa² imā rājiddhiyo āgatā: mahāpathaviyā³ heṭṭhā yojanappamāṇe ānā pavattati,⁴ tathā upari ākāse, Anotattadahato⁵ aṭṭhahi kājehi solasa pāniyaghaṭe⁶ divase divase devatā āharanti, yato sāsane uppannasaddho hutvā aṭṭhaghaṭe bhikkhusamghassa adāsi, dve ghaṭe saṭṭhimattānaṃ sahasānaṃ tipitakadharabhikkhūnaṃ,⁷ dve ghaṭe aggamaheṣiyā Asandhimittāya, cattāro ghaṭe attanā paribhuñji. devatā eva Himavante nāgalatā-dantakaṭṭhaṃ nāma atthi siniddhaṃ mudukaṃ rasavantaṃ, taṃ divase divase āharanti, yena rañño ca mahesiyā⁸ ca solasannaṃ ca nāṭakasahasānaṃ⁹ saṭṭhimattānaṃ ca bhikkhusahasānaṃ devasikaṃ dantaṇṇakiccaṃ¹⁰ nippajjati.¹¹

devasikaṃ eva tassa¹² devatā agadāmalakaṃ agadaharitaṃ¹³ suvaṇṇavaṇṇaṃ ca gandharasasampannaṃ ambapakkāṃ ca¹⁴ āharanti.

tathā Chaddantadahato pañcavaṇṇaṃ nivāsanapāpuraṇaṃ¹⁵ pītakavaṇṇaṃ¹⁶ hatṭhapuñchanapaṭṭakaṃ¹⁷ dibbaṃ ca pāṇakaṃ¹⁸ āharanti pi nānāgandhaṃ¹⁹ devasikaṃ eva pana 'ssa²⁰ anuvilepanagandhaṃ²¹ pārūpanatthāya²² asuttamayikaṃ sumanapupphapaṭaṃ mahārāhaṃ ca añjanaṃ²³ nāgabhavanato²⁴ nāgarājāno āharanti.

¹ S. abhiseko 'nubhāvena.

² S. ca tassa.

³ Sp. pathaviyaṃ; B.B¹. -pathaviyā; B².Bp. -pathaviyā.

⁴ B.B¹.B².Bp. pavatti.

⁵ B.B¹. Anodatta-; Bp. Anotattha-.

⁶ S.Sp.B².Bp. pāniya-.

⁷ S.Sp.Bp. tipitakabhikkhūnaṃ; B². tipitakadharānaṃ bhikkhūnaṃ. ⁸ B². aggamaheṣiyā.

⁹ B. nāṭakitṭhisaha°; Bp. nāṭakitṭhisaha°.

¹⁰ S. -pona-.

¹¹ B. uppajjati.

¹² B.B¹.B².Bp. c' assa.

¹³ S.Sp.Bp. -haritaṃ; Bp. akadāharitaṃ; B¹. aggataharitaṃ; B². agadaharitaṃ. ¹⁴ B.B¹.B².Bp. omīti ca. ¹⁵ B². -pāvuraṇaṃ.

¹⁶ B¹. pītavaṇṇaṃ; B². pita-.

¹⁷ S.Sp. -puñjanapaṭṭakaṃ; S¹.(D). -puñjanāpaṭṭakaṃ; B. -puñchanapaṭṭakaṃ; B¹. puñchapāṭakaṃ; B². -puñjanapaṭṭakaṃ.

¹⁸ B. pāṇakaṃ.

¹⁹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. omīti pi nānāgandhaṃ.

²⁰ S¹.(D). assā; B.Bp. 'ssa nānāgandhaṃ; B¹. 'ssāpi nānāgandhaṃ; B². 'ssa sisānānāgandhaṃ, nānā=naṇā.

²¹ S.Sp. anulepana-.

²² B.B¹. pārūpana-.

²³ B.B¹. añjanaṃ.

²⁴ B. nāgabhāvato.

Introduction

Chaddantadahe ca¹ uṭṭhitassa sālino nava vāhasahass
divase divase suvā² āharanti, musikā³ nitthusakam⁴ karo
eko pi khaṇḍataṇḍulo na hoti,⁵ rañño sabbaṭṭhānesu ay
eva taṇḍulo paribhogam gacchati. madhumakkhikā madh
karonti. kammārasālādisu⁶ acchā kūṭam paharanti. ka
vikasakunā⁷ āgantvā madhurassaram vikūjantā⁸ rañño b
kammam karonti.

imāhi iddhihi samannāgato⁹ rājā ekadivasaṃ suvaṇ
saṃkhalikabandhanam pesetvā catunnam buddhānam ad
gatarūpadassanam kappāyukam Kālam¹⁰ nāma¹¹ nāgarājān
ānayitvā setacchattassa heṭṭhā mahārahe pallanke nisī
petvā anekasatavaṇṇehi jalajathalajapupphehi suvaṇ
pupphehi ca pūjam katvā sabbālaṅkārapatimaṇḍitel
solasahi nāṭakasahasseehi¹² samantato parikkhipitvā¹³ an
tañāṇassa tāva me saddhammavaracakkavattino samr
sambuddhassa rūpam imesaṃ akkhīnam āpātham¹⁴ karol
vatvā tena nimmitam sakalasarīre¹⁵ vippakīṇapūṇṇap
bhāvanibhattāsītianuvyañjanapatimaṇḍitam¹⁶ dvattimsar
hāpurisalakkhaṇasassirikatāya¹⁷ vikasitakamaluppalaṇḍi
rīkapatimaṇḍitam¹⁸ iva salilatalam¹⁹ tārāgaṇarasmiṃ²⁰ ja
visadavisphuritasobhāsamujjalam²¹ iva gaganatalam
lapīṭalohitādibhedavicitravaṇṇaramsivinaddhabyāmapab

¹ S.Sp.B².Bp. va for ca.

² B.B¹. sūvakā; B².Bp. suvakā. ³ S.Sp.B².Bp. musikā.

⁴ S.Sp.B². nitthūsakaṇe; B. nithūsakaṇam; B¹. nidhūsakam.

⁵ B.B¹. nāhoti.

⁶ S.B.B¹.B². -sālāsu.

⁷ S.Sp. karavīka-.

⁸ S.B.B². vikujantā-.

⁹ B. sampannāgato.

¹⁰ B.Bp. Kālam.

¹¹ S.Sp. omī nāma.

¹² S.Sp. add ca.

¹³ B².Bp. nāṭakitthisahas°.

¹⁴ B². parikkhipitvā.

¹⁵ B². ābādham.

¹⁶ B.B¹.Bp. -sarira-; B². -sarī

¹⁷ S. -parimaṇḍita-; Sp. paṭimaṇḍita-; B.Bp. °āsītānuvyañjana
ṭimaṇḍita-; B¹.B². °āsītānuvyañjanapaṭimaṇḍitam.

¹⁸ B. -sassarika°; B². -sasirika°.

¹⁹ S. -kamaḷu-; B.B¹. vikasitaniluppalaṇḍirīkapatimaṇḍit
B².Bp. -paṭimaṇḍitam.

²⁰ S¹.(D) sallitalam; B¹. saṃlilatalam.

²¹ S.Sp.B.B². -rasmi

²² S.Sp. -jālavisaravipphurita-; S¹.(D). jālavisaravipphurita-; B.B²
-jālavisadavipphuritasobhāsamujjalitam; B¹. jālavisadavipphurit
bhāsamusitam.

parikkhepavilāsītāya¹ sandhyāppabhānurāgaindadhanuvij-
 jullatāparikkhittam² iva kanakagirisikharam nānāvirāgavi-
 malaketumālāsamujjalitacārumatthakasobham³. nayanara-
 sāyanam⁴ iva brahmadevamanujanāgayakkhagaṇānam bud-
 dharūpam passanto sattadivasāni akkhipūjaṃ nāma akāsi.
 rāiā kira abhisekam pāpunitvā tīni veva samvaccharāni

nisīdathā 'ti. te¹ ekacce bhaddapīṭhakesu ekacce phalaka-pīṭhakesu nisīdimsu. taṃ² disvā rājā: n' atthi tesam³ anto-sāro ti ñatvā tesam anurūpaṃ khādaniyabhojaniyaṃ⁴ datvā uyyojesi. evaṃ gacchante kāle ekadivasam⁵ sihapañjare⁶ ṭhito addasa Nigrodham⁷ sāmaṇeraṃ rājaṅgaṇena gacchantam dantaṃ guttaṃ santindriyaṃ⁸ iriyāpathasampannaṃ.

ko paṇāyaṃ Nigrodho nāma Bindusārarañño jeṭṭhaputtassa Sumanarājakumārassa⁹ putto.

tatrāyaṃ anupubbikathā¹⁰: Bindusārarañño kira dubbala-kāle yeva Asokakumāro attanā laddham Ujjenirajjaṃ pahāya āgantvā¹¹ sabbaṃ nagaraṃ¹² attano hatthagataṃ katvā Sumanam rājakumāraṃ¹³ aggaheṣi. taṃ divasaṃ eva Sumanassa rājakumārassa Sumanā nāma rājadevī¹⁴ paripuṇṇagabbhā ahosi. sā aññātakavesena nikkhamitvā avidūre aññātaraṃ caṇḍālagāmaṃ sandhāya gacchanti jeṭṭhaka-caṇḍālassa gehato avidūre aññātaraśmim¹⁵ nigrodharukkhe adhivatthāya devatāya ito ehi Sumaneti¹⁶ vadantiyā saddaṃ sutvā tassā samīpaṃ gatā.¹⁷

devatā attano ānubhāvena ekaṃ sālaṃ¹⁸ nimminivā ettha vasāhīti pādāsi.¹⁹ sā taṃ sālāṃ pāvīsi. gatadivase yeva²⁰ puttā vijāyi. sā tassa nigrodhadevatāya pariggahitattā Nigrodho tv eva nāmaṃ akāsi. jeṭṭhakacaṇḍālo diṭṭhadi-vasato pabhūti taṃ attano sāmīdhītaṃ²¹ maññamāno nibaddhavattaṃ²² paṭṭhapesi. rājadhītā tattha satta vassāni vasi.

¹ S.B.B¹.B².Bp. tesu.

² B².Bp. te.

³ B.B¹.B².Bp. nesam.

⁴ S.Sp. khādaniyaṃ bhojaniyaṃ; B². khādaniyaṃ bhojaniyaṃ; Bp. khādaniyabhojaniyaṃ.

⁵ S.Sp.B².Bp. add rājā.

⁶ B. -mañcare; B¹.B². pañcare.

⁷ Sp.B².Bp. Nigrodha-.

⁸ B¹. sanvutindriyaṃ.

⁹ S. Sumana-, sic passim.

¹⁰ S.Sp. ānupubbikathā.

¹¹ S.S¹.(D).Sp. āgantvāna.

¹² B².Bp. sabbanagaraṃ.

¹³ S.Sp. Sumanam nāma kum^o; B.B¹.Bp. Sumanarājakum^o.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. simply devī.

¹⁵ B. aññatrarasmim.

¹⁶ B.B¹.B². Sumanadevīti.

¹⁷ B². gatāya.

¹⁸ S. ekasālāṃ.

¹⁹ B.B¹.B². adāsi; Bp. ādāsi.

²⁰ S.Sp.B.B¹.Bp. yeva ca.

²¹ S.Sp.B².Bp. add viya.

²² Sp. -vaṭṭam; S¹.(E). nibaddhavaddham; B.B¹.B². nibandhavat-tam.

Nigrodhakumāro pi satta vassiko jāto. tadā Mahāvaru-
ṇatthero nāma eko arahā dāra-kassa hetusampadam disvā
tattha¹ viharamāno: sattavassiko dāni dārako, kālo naṃ
pabbājetun ti cintetvā rājadhītāya ārocāpetvā Nigrodha-
kumāraṃ pabbājesi. kumāro khuragge yeva arahattaṃ
pāpuṇi. so ekadivasam pāto 'va sarīraṃ jaggetvā² ācariyu-
pajjhāyavattaṃ katvā pattacīvaram ādāya mātu³ upāsikāya
gehadvāraṃ gacchāmiti nikkhami. mātu nivesanaṭṭhānaṃ⁴
c' assa dakkhiṇadvārena naṅgaram⁵ pavisitvā nagarama-
j-jhena gantvā pācīnadvārena nikkhamitvā gantabbaṃ hoti.

tena ca samayena Asoko dhammarājā pācīnadisābhi-
mukho sihapāṇjare⁶ caṅkamati. taṃkhaṇaṃ yeva⁷ Nigro-
dho rājaṅgaṇaṃ sampāpuṇi santindriyo santamānaso yuga-
mattaṃ pekkhamāno. tena vuttaṃ: ekadivasam⁸ sihapāṇ-
jare ṭhito addasa Nigrodham⁹ sāmaṇeraṃ rājaṅgaṇena gac-
chantam dantaṃ guttaṃ santindriyam¹⁰ iriyāpathasampannan
ti.¹¹ disvā paṇ' assa¹² etad ahoṣi: ayaṃ jano sabbo pi vikkhit-
tacitto bhantamigapaṭibhāgo,¹³ ayaṃ pana dārako avikkhit-
tacitto ativiya c' assa¹⁴ ālokitavilokitaṃ sammiñjanapasāra-
ṇaṃ¹⁵ ca sobhati, addhā etassa abbhantare lokuttaradhammo
bhavissatīti rañño saha dassanen' eva sāmaṇere cittaṃ paṣīdi
pemam saṇṭhahi.¹⁶

kasmā. pubbe pi¹⁷ kira puññakaraṇakāle esa rañño jeṭṭha-
bhātā¹⁸ vānijako¹⁹ ahoṣi. vuttaṃ pi c' etaṃ²⁰:

¹ S.Sp. disvā disvā and omit tattha; B.B².Bp. disvā rakkhitvā
tattha.

² B.B¹.B².Bp. jaggitvā.

³ B². mātuyā.

⁴ B.B¹.B².Bp. nivāsana-.

⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. nagaram.

⁶ B. sihamañcare; B¹.B². sihapañcare, sic passim.

⁷ B.B¹.B².Bp. taṃkhaṇaṃ ṇeva.

⁸ Bp. adds rājā. ⁹ B.B¹.B².Bp. Nigrodha-. ¹⁰ B² sandriyam.

¹¹ See above, p. 45, line 6.

¹² B. disvāna paṇ' assa.

¹³ B¹. bhantamigapaṭibhāgo; Bp. bhantamigappaṭibhāgo; S¹.(D).
bhantamigapaṭibhāgo.

¹⁴ S.Sp. avikkhito ativiya' assa.

¹⁵ B.B². samañcana-; B¹. samañcana-; S. -pasāraṇaṃ ca.

¹⁶ S¹.(D). sandhahi; B.B¹. saṇṭhati; B². saṇṭhāti.

¹⁷ S.Sp.B¹. omit pi; B.B².Bp. hi for pi.

¹⁸ B. jeṭṭhaka-.

¹⁹ B.B¹. vānijako.

²⁰ B.B¹.B². h' etaṃ.

pubbeva sannivāsena paccuppannahitena vā
evam tam jāyate pemam uppalam¹ va yathodake ti.

atha rājā sañjātapemo sabahumāno² etam sāmaṇeram
pakkosathā 'ti amacce pesesi. te aticirāyantīti puna dve
tayo pesesi turitam āgacchatū 'ti.

sāmaṇero attano pakatiyā yeva³ agamāsi. rājā patirūpaṃ
āsanam ṇatvā nisīdathā 'ti āha. so ito c' ito ca viloketvā
n' atthi dāni aññe bhikkhū ti samussitasetacchattam rājaṃ pal-
laṅkam upasaṃkamitvā pattaḡaḡaṇatthāya⁴ rañño ākāram
dassesī. rājā tam pallaṅkasamīpaṃ upagacchantam eva⁵
disvā cintesi: ajj' eva dāni ayam sāmaṇero imassa gehassa
sāmiko bhavissatīti.

sāmaṇero rañño hatthe pattam datvā pallaṅkam abhirū-
hitvā nisīdi. rājā attano atthāya sampāditam sabbam yā-
gukhañjakabhattavikatiṃ upanāmesi.

sāmaṇero khādaniyabhōjanīyaṃ⁶ attano yāpanīyamattam⁷
eva sampatīcchi. bhattakiccāvasāne rājā āha: satthārā
tumbhākam dinnaovādam⁸ jānāthā 'ti.

jānāmi⁹ mahārāja ekadesenā 'ti. tāta mayham pi naṃ
kathehīti. sādhu mahārājā 'ti rañño anurūpaṃ Dhammapade
appamādavaggaṃ anumodanattāya abhāsi. rājā pana
'appamādo amatapadam¹⁰ pamādo maccuno padan' ti¹¹
sutvā 'va aññātam tāta pariyoṣāpehīti āha. anumodanāva-
sāne¹² atṭha te tāta dhuvabhattāni¹³ dammīti āha. sāmaṇero
āha: etāni aham upajjhāyassa dammi mahārājā 'ti. ko
ayam tāta upajjhāyo nāmā 'ti. vajjāvajjam disvā codetā
sāretā¹⁴ mahārājā 'ti. aññāni pi te tāta¹⁵ atṭha dammīti.

¹ B. upalam.

² S¹.(D).B.B.¹B².Bp. sambahumāno.

³ B.B¹.B².Bp. eva.

⁴ Bp. pattaḡaḡaṇa-.

⁵ B.B¹.B².Bp. yeva.

⁶ S.Sp.Bp. omī khādaniyabhōjanīyaṃ; B².khādaniyaṃ bhōjanīyaṃ

⁷ S.Sp.B².Bp. yāpanīyamattakam; B.B¹. yāpanīyamattakam.

⁸ Sp.Bp. dinnovādam; B.B¹.B². dinnaṃ ovādam.

⁹ S.Sp. jānāma; B¹. omīti jānāmi.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. amatam padam.

¹¹ Dhammapada ii, 1 (21).

¹² B.B¹.B².Bp. add ca.

¹³ S.Sp.B².Bp. dhurabhattāni; B. dhuvabhattāni; B¹. dhuvabhat-
tāni.

¹⁴ B.B¹.Bp. sāretā ca; B². ca sāretā ca.

¹⁵ B.² sādhu tāta aññāni pi te.

etāni ācariyassa dammi mahārājā 'ti. ko ayaṃ tāta ācariyo nāmā 'ti. imasmiṃ sāsane sikkhitabbakadhammesu paṭiṭṭhāpetā mahārājā 'ti. sādhu tāta aññāni pi te aṭṭha dammīti. etāni bhikkhusaṃghassa dammi mahārājā 'ti. ko ayaṃ tāta bhikkhusaṃgho nāmā 'ti. yaṃ nissāya mahārāja amhākaṃ ācariyupajjhāyānañ ca mamañ ca pabbajjā ca upasampadā cā 'ti. rājā bhiyyosomattāya¹ tuṭṭhacitto āha: aññāni pi te tāta aṭṭha dammīti. sāmaṇero sādhu 'ti sampatiṭṭhitvā punadivase dvattimsa bhikkhū gaheṭvā rājante-puraṃ pavasiṭvā bhattakiccaṃ akāsi. rājā² aññe pi dvattimsa bhikkhū tumhehi saddhim sve³ bhikkhaṃ gaṇhantū 'ti eten' eva upāyena⁴ divase divase vaḍḍhāpento saṭṭhisahassānaṃ brāhmaṇaparibhājakādīnaṃ bhattaṃ upacchinditvā anto nivesane saṭṭhisahassānaṃ bhikkhūnaṃ niccabhattaṃ paṭṭhapesi Nigrodhatthere gaten' eva pasādena.

Nigrodhatthero pi rājānaṃ sapariṣaṃ tīsu saraṇesu pañcasu ca silesu paṭṭiṭṭhāpetvā buddhasāsane pothujjanikena pasādena acalappasādaṃ katvā paṭiṭṭhapesi.

puna rājā Asokārāmaṃ nāma mahāvihāraṃ kārāpetva⁵ saṭṭhisahassānaṃ bhikkhūnaṃ niccabhattaṃ paṭṭhapesi. sakala-Jambudīpe caturāsītiyā naṅgarasahassesu⁶ caturāsīti vihārasahassāni⁷ kārāpesi caturāsītisahassacetiyapatimaṇḍitāni dhammen' eva no adhammena.

ekadivasam kira rājā Asokārāme mahādānaṃ datvā saṭṭhisahassasaṃkhassa⁸ bhikkhusaṃghassa majjhe nisajja saṃghaṃ catuḥi⁹ paccayehi pavāretvā imaṃ¹⁰ pañhaṃ pucchi: bhante bhagavatā desitaḍḍhammo¹¹ nāma kittako hotīti.

aṅgato mahārāja navaṅgāni,¹² khandhato¹³ caturāsīti-dhammakhandhasahassānīti. rājā dhamme pasīditvā¹⁴ eka-mekam¹⁵ dhammakhandhaṃ ekekavihārena pūjessāmīti,¹⁵

¹ S.Sp. bhiyyoso°. ² B.B¹.B². tāta for rājā. ³ S.Sp. yeva.

⁴ Bp. ev' upāyena. ⁵ B.B¹.B².Bp. kārētvā.

⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. nagara-.

⁷ S.Sp. have -saṅkhassa; B.B¹.Bp. omit saṅkhassa and go on with the next. ⁸ S.Sp. catuḥi. ⁹ S¹.(D). idaṃ.

¹⁰ B². desito dhammo.

¹¹ S.Sp. nava aṅgāni; S¹.(D).; nava ca aṅgāni.

¹² B.B². dhammakhandhato.

¹³ B. passiditvā.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. ekekaṃ.

¹⁵ B². pūjissāmīti.

ekadivasam eva channavutikoṭidhanam vissajjetvā¹ amacce ānāpesi²: etha bhane³ ekamekasmim nagare ekamekam vi-hāram kārāpentā⁴ caturāsītiyā naṅgarasahassesu⁵ caturāsīti-vihārasahassāni kārāpethā 'ti, sayañ ca Asokārāme Asoka-mahāvihāratthāya kammam paṭṭhapesi.

saṃgho Indaguttattheram nāma mahiddhikam⁶ mahānu-bhāvam khīṇāsavaṃ navakammādhiṭṭhāyakam adāsi. thero yam yaṃ kammam⁷ na niṭṭhāti tam tam attano ānubhāvena niṭṭhāpesi. evam pi tīhi saṃvaccharehi viharakammam niṭṭhāpesi.

ekadivasam eva sabbanagarehi paṇṇāni āgamimsu, amaccā rañño ārocesum: niṭṭhitāni deva caturāsīti-vihārasahassāni.

rājā naṅgare⁸ bheriñ carāpesi: ito sattannam divasānam accayena viharamahā bhavissati, sabbe aṭṭha sīlaṅgāni sa-mādiyitvā antonaṅgare ca bahinaṅgare ca viharamaham paṭiyādentū 'ti.

tato sattannam divasānam accayena saṃbālāṅkāravibhūsi-tāya anekasatasahassasamkhāya⁹ caturaṅginisenāya¹⁰ parivuto devaloke Amaravatiyā rājadhāniyā¹¹ siritto adhikatarasassirikam¹² viya naṅgaram kātukāmena ussāhajātena mahājanena¹³ alamkatapaṭiyattam naṅgaram¹⁴ anuvaranto vi-hāram gantvā bhikkhusaṃghassa majje aṭṭhāsi.

tasmiñ ca khane sannipatitā asitibhikkhukotiyo ahesum bhikkhunīnañ ca channavutisatasahassāni. tattha khīṇāsa-vabhikkhū yeva satasahassasamkhā¹⁵ ahesum. tesam etad ahoṣi: sace rājā attano adhikāram anavasesam passeyya, ativiya buddhasāsane paṣīdeyyā 'ti.

¹ B². visajjitvā.

² S. ānāpesi.

³ Sp. bhane.

⁴ B². kārāpento.

⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. nagara-.

⁶ S.Sp. mahiddhiyam.

⁷ S.B². omī kammam.

⁸ S.Sp.B.B¹.B².Bp. nagare, sic passim.

⁹ B. -saṅkāra-; Bp. saṅkhyāya.

¹⁰ Sp. caturaṅginīyā senāya; B.B¹.B².Bp. caturaṅginīyā senāyā.

¹¹ B². rājadhāniyā.

¹² S. °tarassasirikam; Sp. °tarasassirikam; B.B¹. °tarasassirikam.

¹³ S.Sp. omī mahā.

¹⁴ Sp. -paṭiyatta-nagaram; B. paṭiyuttam nagaram.

¹⁵ Bp. saṅkhyā.

tato lokavivaraṇaṃ nāma pāṭihāriyaṃ¹ akaṃsu. rājā Asokārāme t̥hito 'va catuddisā anuvikento samantato samuddapariyantaṃ Jambudīpaṃ passati caturāsītiṃ ca² viharasahassāni passati³ ulārāya vihāramahapūjāya⁴ virocāmānāni.

so taṃ vibhūtiṃ passamāno ulārena pītipāmojjena samanāgato, atthi pana aññassa pi kassaci evarūpaṃ pītipāmojjaṃ uppannapubban ti cintento bhikkhusaṃghaṃ pucci: bhante amhākaṃ lokaṇāthassa⁵ dasabalassa sāsane ko mahāparicāgaṃ pariccaji kassa pariccāgo mahanto ti vadantīti. bhikkhusaṃgho Moggaliputtatissattherassa bhāraṃ akāsi. thero āha: mahārāja dasabalassa sāsane paccayadāyako nāma tayā sadiso dharamāne pi tathāgate pi⁶ na koci ahosi, tav' eva pariccāgo mahā ti. rājā therassa vacanaṃ sutvā ulārena pītipāmojjena nirantaraṃ phūṭasaṃro hutvā cintesi: n' atthi kira mayā sadiso paccayadāyako, mayhaṃ kira pariccāgo mahā, ahaṃ kira deyyadhammena sāsanaṃ paggaṇhāmīti.⁷ kiṃ paṇāhaṃ evaṃ sati sāsanaṃ dāyādo homi na homīti.

tato bhikkhusaṃghaṃ pucchi: bhavāmi nu kho ahaṃ bhante sāsanaṃ dāyādo ti. tato Moggaliputtatissatthero rañño idaṃ vacanaṃ sutvā rājaputtassa Mahindassa⁸ upanissayasampattim sampassamāno, sace ayam kumāro pabbajissati sāsanaṃ ativiya vuddhi⁹ bhavissatīti cintetvā rājānaṃ etad avoca: na kho mahārāja sāsanaṃ dāyādo¹⁰ hoti, api ca kho paccayadāyako ti vā upatthāyako¹¹ ti vā saṃkhaṃ¹² gacchati. yo pi hi¹³ mahārāja paṭhavito¹⁴ yāva brahmaloka-parimāṇaṃ paccayarāsiṃ dadeyya so pi sāsane dāyādo ti saṃkhaṃ¹⁵ na gacchatīti. atha, kathaṃ carahi bhante sāsanaṃ dāyādo hotīti. yo hi¹⁶ koci mahārāja

¹ Sp. pāṭihāriyaṃ; S¹.(D). pāṭihārim ; B. B¹. pāṭihāraṃ.

² B. catūrāsīti ca; B¹. caturāsīti ca; B². Bp. caturāsīti ca.

³ S.Sp. B². omīti passati.

⁴ S.B. -mahāpūjāya.

⁵ S.Sp. omīti loka.

⁶ S.Sp. B². omīti pi.

⁷ S.Sp. B. B¹. B². Bp. omīti iti.

⁸ B². Mahindakumārassa.

⁹ B. B¹. B². Bp. vuddhi.

¹⁰ S.Sp. B. B¹. B². Bp. ettāvata sāsanaṃ.

¹¹ S.Sp. B. B². Bp. upatthāko.

¹² B. Bp. saṃkhaṃ.

¹³ S¹.(D). pi ha.

¹⁴ B. B¹. pathavito; B². Bp. pathavito.

¹⁵ B. B¹. Bp. saṃkhaṃ.

¹⁶ B. omīti hi.

aḍḍho vā daliddo¹ vā attano orasaṃ puttāṃ pabbājeti, ayaṃ vuccati mahārāja dāyādo sāsanaṃsā 'ti. evaṃ vutte Asoko rājā²: ahaṃ kira evarūpaṃ pariccāgaṃ katvāpi n' eva sāsanaṃsā dāyādabhāvaṃ patto³ ti sāsane dāyādabhāvaṃ patthayamāno ito c' ito ca viloketvā⁴ addasa Mahindakumāraṃ⁵ avidūre ṭhitāṃ. disvā pan' assa⁶ etad ahoṣi: kiñcāpi ahaṃ imaṃ kumāraṃ Tissakumārassa pabbajitakālaṭo pabhūti oparajje⁷ patitṭhāpetukāmo,⁸ atha kho oparajjato pi pabbajjā va uttamā ti.

tato kumāraṃ āha: sakkhissasi⁹ tvāṃ tātā pabbajitun ti. kumāro pana¹⁰ pakatiyāpi Tissakumārassa pabbajitakālaṭo pabhūti pabbajitukāmo va rañño vacanaṃ sutvā ativiya pāmuḍḍajjato¹¹ hutvā āha: pabbajāmi deva maṃ pabbājetvā tumhe sāsane dāyādo¹² hothā 'ti. tena ca samayena rājadhītā Saṃghamittā pi tasmim yeva ṭhāne¹³ ṭhitā¹⁴ hoti tassā ca sāmiko Aggibrahmā nāma kumāro uparājena¹⁵ Tissakumārassa saddhim pabbajito hoti. rājā taṃ¹⁶ disvā āha: tvāṃ pi amma pabbajitun sakkhissasīti.¹⁷ sādhu tātā sakkomīti. rājā puttānaṃ maṇaṃ labhitvā pahaṭṭhacitto bhikkhusaṃghaṃ etad avoca: bhante ime dārake pabbājetvā maṃ sāsane dāyādaṃ karoṭhā 'ti.

Samgho rañño vacanaṃ sampañicchitvā kumāraṃ Moggaliputtatissattherena upajjhāyena Mahādevattherena¹⁷ ca ācariyena pabbājesi,¹⁸ Majjhantikattherena ācariyena upasampādesi. tadā kira kumāro paripunṇaṇṇasativasso va hoti. So tasmim yeva upasampadāsīmāmaṇḍale¹⁹ saha paṭisaṃbhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Saṃghamittāya pi rājadhītāya ācariyā Āyupālitttheri²⁰ nāma upajjhāyā pana Dhammapālitttheri²¹ nāma ahoṣi.

¹ S.Sp. daliddo. ² B². dhammarājā. ³ S.Sp. patto 'sim.

⁴ B¹. oloketvā. ⁵ S.Sp.B. Mahindaṃ kumāraṃ.

⁶ B.B¹.Bp. disvān' assa. ⁷ B.B¹.B². uparajje.

⁸ S.Sp. patitṭhāpetu-; B.B¹.B².Bp. ṭhāpetu-. ⁹ B².Bp. sakkhasi.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. omīti pana. ¹¹ Sp.B.B¹.B².Bp. pāmuḍḍajjato.

¹² B². sāsanaṃsā dāyādo; Bp. sāsanaḍḍāyādo.

¹³ S. ṭhāne. ¹⁴ S. ṭhito. ¹⁵ B². yuvarājena.

¹⁶ B².Bp. sakkhassīti. ¹⁷ B². Mahāreva-. ¹⁸ S.Sp.B. pabbajjāpesi.

¹⁹ S.Sp. upasampadamaṇḍale; B.B¹.B².Bp. upasampadasīmamaṇḍale.

²⁰ S. Āyupālī-; B. Āyupālī-. ²¹ S. -pālī-.

tadā Saṃghamittā aṭṭhārassa vassāni¹ hoti. taṃ pabbajitamattaṃ tasmiṃ yeva sīmāmaṇḍale² sikkhāya patitṭhāpesuṃ. ubhinnaṃ³ pabbajitakāle rājā chavassābhiseko hoti.

atha Mihindatthero upasampannakālato pabhuti attano upajjhāyass' eva santike dhammañ ca vinayañ ca pariyāpunanto dve pi saṃgītiyo ārūhaṃ tipitakasamgaḥitaṃ⁴ saṭṭhakatham⁵ sabbattheravādam⁶ tiṇṇaṃ vassānaṃ abbhantare uggahetvā attano upajjhāyassa antevāsikānaṃ saḥassamatānaṃ bhikkhūnaṃ pāmokkho ahoṣi.

tadā Asoko dhammarājā navavassābhiseko hoti. rañño pana aṭṭhavassābhisekakāle yeva Kontiputtatissatthero⁷ vyādhipaṭikammatthaṃ bhikkhācāravattena āhiṇḍanto⁸ pasatamattaṃ sappiṃ alabhitvā vyādhibalena parikkhiṇāyusaṃkhāro bhikkhusaṃghaṃ appamādena ovaditvā⁹ ākāse palāṅkena nisīditvā tejodhātum samāpajjitvā parinibbāyi. rājā taṃ pavattim sutvā therassa sakkāraṃ katvā, mayi nāma rajjaṃ kareṇṇe evaṃ bhikkhūnaṃ paccayā dullabhā ti naṅgarassa catusu¹⁰ dvāresu pokkharaniyo kārāpetvā¹¹ bhesajjassa pūrāpetvā dāpesi.

tena kira samayena Pāṭaliputtassa¹² catusu¹⁰ dvāresu cattāri sataśaḥassāni sabhāyaṃ¹³ sataśaḥassan ti divase divase pañca sataśaḥassāni rañño uppajjanti, tato rājā Nigrodhattherassa devasikaṃ sataśaḥassam vissajjesi, buddhassa cetiye gandhamālādihi pūjanatthāya sataśaḥassam, dhammassa sataśaḥassam, taṃ dhammadharānaṃ bahussutānaṃ catupaccayatthāya upaniyyati,¹⁴ saṃghassa sataśaḥassam, catusu dvāresu bhesajjatthāya¹⁵ sataśaḥassam. evaṃ sāsane ulāro

¹ S.Sp.B.B¹.Bp. vassā.

² S.B.B¹.B². sīmamaṇḍale.

³ Sp. ubhinnaṃ.

⁴ B. tipitakaṃ saṅgaḥitaṃ; B¹.B².Bp. tipitakasasaṅgaḥitaṃ.

⁵ S.Sp.B².Bp. saṭṭhaka°; B.B¹. saṭṭhaka°.

⁶ S.Sp.B¹.B².Bp. sabbam theravādam.

⁷ S.Sp.B¹.B².Bp. Kontaputtatissatthero.

⁸ S.Sp. omi āhiṇḍanto; B.B¹. āhindanto.

⁹ B². ovaditvā.

¹⁰ B.B².Bp. catūsu.

¹¹ S.B.B¹. kārētvā.

¹² Sp. Pāṭaliputtassa; B. Pāṭaliputtassa.

¹³ S.Sp.B.B¹.B². sabhāyaṃ as Oldenberg supposed. S¹.(D). saḥāyaṃ.

¹⁴ S. upaniyyati; B.B¹.B². upaniyyati.

¹⁵ S. bhesajjattham; B². bhesajjattam.

lābhasakkāro nibbatti. titthiyā parihīnalābhasakkārā antamaso ghāsacchādanam pi alabhantā lābhasakkāraṃ patthayamānā sāsane pabbajitvā sakāni sakāni diṭṭhigatāni ayaṃ dhammo ayaṃ vinayo ti dīpenti. pabbajjaṃ alabhamānāpi¹ sayam eva muṇdetvā kāsāyāni vatthāni² acchādetvā vihāresu vicarantā uposatham pi pavāraṇam pi saṃghakammam pi gaṇakammam pi pavisanti. bhikkhū tehi saddhiṃ uposatham na karonti.

tadā Moggaliputtatissatthero, uppannam dāni idam adhikaraṇam, tam na cirass³ eva kakkhalaṃ⁴ bhavissati, na kho pan' etam sakkā imesaṃ majjhe vasantena vūpasametun⁵ ti Mahindattherassa gaṇam niyyādetvā⁶ attano⁷ phāsukavihārena⁸ viharitukāmo Ahogaṇḍapabbatam⁹ agamāsi.

te pi kho titthiyā bhikkhusaṃghena dhammena vinayena satthusāsanaena¹⁰ niggaḃhamānāpi dhammavinayānulomāya paṭipattiyā asandhahantā¹¹ anekarūpaṃ sāsanaṃ abbudaṇṇi ca malaṇi ca kaṇṭakaṇi ca samuṭṭhāpesuṇi. keci aggaṃ paricaranti, keci pañcātāpe tappanti,¹² keci ādiccam anuparivaṭṭanti, keci dhammaṇi ca vinayaṇi ca vobhindissāmā 'ti paggaṇhiṃsu.

tadā bhikkhusaṃgho na tehi saddhiṃ uposatham vā pavāraṇam vā ākāsi. Asokārame satta vassāni uposatho upacchiṇṇi. raṇṇi pi etam attham ārocesuṃ. rājā ekaṃ amaccaṃ ānāpesi, vihāraṃ gantvā adhikaraṇam vūpasametvā¹³ uposatham kāraṇepīti. amacco rājānaṃ paṭipucchituṃ avisahanto aññe amacce upasaṃkamitvā āha: rājā maṃ vihāraṃ gantvā adhikaraṇam vūpasametvā¹³ uposatham kāraṇepīti pahīni. kathan nu kho adhikaraṇam vūpasamatīti.¹⁴ te

¹ S¹.(D). alabbhamānā pi.

² Sp. *omits* vatthāni.

³ B². cirass'.

⁴ B.B².Bp. kakkhalaṃ.

⁵ S.Sp. vūpasametun.

⁶ Sp. niyyādetvā.

⁷ S.Sp.B.Bp. attanā.

⁸ B². phāsuvihārena.

⁹ B². Ahogaṇḍam.

¹⁰ S¹.(D) -sāsane; *all the rest have* -sāsana.

¹¹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. asandhahantā.

¹² S.S¹.(D).Sp. pañca tāpe tappanti; B. pañca tape tappanti; B¹. pañcātāpe tapanti; B². pañcātāpe tappanti; Bp. pañcātāpena tāpenti.

¹³ S. vūpasametvā.

¹⁴ S.Sp.Bp. vūpasammatīti; B. vūpasametīti.

āhaṃsu: mayam evam sallakkhema: yathā nāma paccantam vūpasamentā¹ core ghātenti evam evam² ye uposatham na karonti te mārāpetukāmo³ rājā bhavissatīti.

atha⁴ so amacco vihāram gantvā bhikkhusamgham sanni-pātetvā āha⁵: aham⁶ rañña⁷ uposatham kārāpehīti pesito, karotha dāni bhante uposathan ti. bhikkhū: na mayam titthiyehi saddhim uposatham karomā 'ti āhaṃsu⁸. amacco⁹ therāsanato paṭṭhāya asinā sīsāni pātetum āraddho.

addasā kho Tissatthero tam amaccam tathā vippaṭipannam. Tissatthero nāma na yo vā so vā, rañño ekamatiko bhātā Tissakumāro nāma. tam kira rājā pattābhiseko oparajje ṭhapesi, so ekadivasam vanacāram gato addasa mahantam migasamgham cittāya kilikāya kilantam.¹⁰

disvā tassa¹¹ etad ahosi: ime tāva tinābhakkhā migā evam kilānti, ime pana samaṇā rājakule paṇītāni bhojanāni bhuñ-jitvā mudukāsu seyyāsu sayamānā kiva nāma kilikam¹² na¹³ kilissantīti. so tatū āgantvā imam attano vitakkaṃ rañño ārocesi.

rājā: aṭṭhāne kukkucāyitam kumārena, handa naṃ evam saññāpessāmīti ekadivasam kenaci kāraṇena¹⁴ kuddho viya hutvā, ehi sattadivase¹⁵ rajjam sampaticcha, tato tam¹⁶ ghātes-samīti maraṇabhayena tajjetvā tam attham saññāpesi. so kira kumāro, sattame maṃ divase māressantīti¹⁷ na cittarūpaṃ nahāyi,¹⁸ na bhuñji, na supi, ativiya lūkhasarīro¹⁹ ahosi.

tato naṃ rājā pucchi: kissa tvam evarūpo jāto ti. maraṇa-bhayena devā 'ti. are tvam nāma paricchinnamarāṇam

¹ S.B². vūpasamento.

² B.B¹.B².Bp. evam eva.

³ Bp. māretu-.

⁴ B². adda kho.

⁵ B¹.B². omīti āha.

⁶ B. omīti aham.

⁷ S. rañña.

⁸ S. āhaṃsuṃ.

⁹ B².Bp. atha amacco.

¹⁰ Sp.Bp. cittakīlāya kil°; B. cittāya kilītāya kil°; B¹. = B. except kilītāya; B². cittāya kilītāya kil°.

¹¹ S.Sp.B.B².Bp. disvāna 'ssa; B¹. disvāna tassa.

¹² S.Sp. kiva manāpaṃ kilītam; B.Bp. kimva nāma kilītam; B². kiva nāma kilītam.

¹³ S.Sp. omīti na.

¹⁴ S¹.(D). kāraṇa.

¹⁵ B.B¹.Bp. -divasena.

¹⁶ Sp. naṃ.

¹⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. māressatīti.

¹⁸ B.B¹.B².Bp. nhāyi.

¹⁹ S. lūkhasarīro; B. lukhasarīmyo; B¹. lukhasarīro.

sampassamāno¹ vissattho na kilāsi, bhikkhū assāsapassāsūpanibaddham² maraṇaṃ pekkhamānā katham kilissantīti. tato pabbhuti kumāro sāsane pasīdi.

so puna ekadivasam migavaṃ nikkhamitvā araṇṇe anuvi-caramāno addasa Yonakamahādhammarakkhitattheram aññatarena hatthināgena sālasākhā gahetvā vijayamānaṃ³ nisinnaṃ. disvā pāmujjajāto⁴ cintesi: kadā nu kho aham pi ayam mahātthero viya pabbajeyyam, siyā nu kho so divaso ti.

thero tassa ajjhāsayam⁵ veditvā tassa passantass' eva ākāse uppatitvā Asokārāme pokkharāṇiyā udakathale itatvā cīvaraṇ ca uttarāsāṅgaṇ ca ākāse laggetvā nahāyitum⁶ ārad-dho, kumāro therassānubhāvaṃ disvā ativiya pasanno, ajj' eva pabbajissāmīti nivattitvā raṇṇo ārocesi: pabbajissām' aham devā 'ti.

rājā anekappakāram yācitvā⁷ tam nivattetum asakkonto Asokārāmagamaṇiyam maggaṃ⁸ alaṅkārapetvā kumāraṃ chaṇavesam⁹ gāhāpetvā alaṅkatāya sēnāya parivārāpetvā vihāraṃ nesi.

yuvarājā kira pabbajissatīti sutvā bahubhikkhū¹⁰ patta-cīvaraṇi paṭiyādesum, kumāro padhānagharam gantvā Mahādhammarakkhitattherass' eva santike pabbaji saddhim purisasatasahassena. kumārassa pana anupabbajitānaṃ¹¹ gaṇanāparicchedo¹² n' atthi.

kumāro raṇṇo catuvassābhisekakāle pabbajito. ath' añño pi raṇṇo bhāgineyyo Saṃghamittāya sāmiko Aggibrahmā nāma kumāro atthi. Saṃghamittā tassa¹³ ekam eva puttam vijāyi.

¹ S¹.(D). paricchinnā maraṇaṃ samphassamāno.

² Sp. -passāsūpanibaddham; B. -passāsūpanibandham; B¹.Bp. -passāsānibaddham; B¹. -passāsānibandham.

³ S.Sp.Bp. vijīyamānaṃ.

⁴ B². disvāna pāmojjajāto; Bp. disvā pāmojjajāto.

⁵ S.Sp.B².Bp. tassāsayaṃ; B. tassa taṃ ajjhāsayam.

⁶ B². nahāyitum.

⁷ B.B¹.Bp. add pi.

⁸ B.B¹. -gamaṇiyam magg°; B². -gamaṇiyamagg°; Bp. -gamaṇiya-magg°; Sp. -gamaṇiyam magg°.

⁹ Sp. chana-.

¹⁰ Sp.Bp. bahū.

¹¹ S.Sp. anupabbajitānaṃ.

¹² S. ganana-.

¹³ B².Bp. omit tassa and insert ' tam paṭicca '; B. tassa paṭicca.

so pi, yuvarājā pabbajito ti sutvā rājānam upasamkamitvā, aham pi deva pabbajissāmīti yāci. pabbaja tātā¹ 'ti ca² raññā anuññāto tam³ divasam eva pabbaji. evam anupabbajitaulāravibhavana⁴ khattiyajātena⁵ rañño kaniṭṭhabhātā Tissatthero ti viññeyyo.⁶

so tam amaccam tathā vipphaṇṇam disvā cintesi: na rājā there māretum⁷ pahīneyya, addhā imass' ev' etam amaccassa duggahitam⁸ bhavissatīti gantvā sayam tassa āsanne⁹ āsane nisīdi.

so theram sañjānitvā sattham nipātetum avisahanto gantvā rañño ārocesi: aham deva uposatham kātum anicchan-tānam ettakānam nāma bhikkhūnam sīsāni pātesim,¹⁰ atha ayyassa Tissattherassa paṭipāṭi sampattā, kinti karomīti.

rājā sutvā 'va: are kim pana tvam mayā bhikkhū ghātetum pesito ti, tāvad ev' assa sarīre¹¹ uppannadāho hutvā vihāram gantvā there bhikkhū pucchi: ayaṃ bhante amacco mayā anāpatto va evam akāsi. kassa nu kho iminā pāpena bhavitabban ti.

ekacce therā ayaṃ tava vacanena akāsi, tuyh' etam pāpan ti āhamsu. ekacce ubhinnam pi vo etam pāpan ti āhamsu. ekacce evam āhamsu: kim pana te mahārāja atthi cittam ayaṃ gantvā bhikkhū ghātetū 'ti.

n' atthi bhante kusalādhippāyo aham pesesim¹² samaggo bhikkhusamgho uposatham karotū 'ti. sace tvam kusalādhippāyo, n' atthi tuyham pāpam, amaccass' ev' etam pāpan ti.

rājā dvelhakajāto¹³ āha: atthi nu kho bhante koci bhikkhu mam' etam dvelhakam¹⁴ chinditvā sāsanaṃ paggaheṭum samattho ti. atthi mahārāja Moggaliputtatissatthero nāma,

¹ S¹.(D). pabbaji tātā; B. pabbajjato tā *corrected to* pabbajjate tā; B¹.B². pabbajja tātā.

² B.B². *omit* ca.

³ S. tam tam.

⁴ S.Sp.B.B².Bp. anupabbajito ulāra-.

⁵ S.Sp.B.B².Bp. khattiyajanena; B¹. khattiyajanana.

⁶ Sp. viññeyyā.

⁷ Bp. mārapetum.

⁸ S.B.B¹.B².Bp. °gahitam.

⁹ B.Bp. tassāsanne.

¹⁰ B². pātesi.

¹¹ S.Sp.Bp. eva sarīre *and omit* assa.

¹² B². pesemi.

¹³ S. dvelhaka-.

¹⁴ S. dvelhakam.

so te imam¹ dvelhakam² chinditvā sāsanam paggaṇhitum samattho ti. rājā tadah' eva cattāro dhammakathike ekekam bhikkhusahassaparivāram cattāro ca amacce ekekam purisasahassaparivāram, theram³ gaṇhitvā āgacchathā 'ti, pesesi.

te gantvā, rājā⁴ pakkosatīti āhamsu. thero nāgañchi,⁵ dutiyam pi kho rājā aṭṭha dhammakathike aṭṭha ca amacce sahasasahassaparivāre yeva pesesi, rājā bhante pakkosatīti vatvā gaṇhitvā 'va⁶ āgacchathā 'ti. te tath' eva āhamsu. dutiyam pi thero nāgañchi.⁷ rājā there pucchi: aham bhante dvikkhattum paṇiṇim,⁸ kasmā thero nāgacchatīti. rājā pakkosatīti vuttattā mahārāja nāgacchatīti,⁹ evam pana vutte āgaccheyya: sāsanam bhante osīdati, amhākam sāsanam paggaṇhanatthāya¹⁰ sahāyakā hothā ti. atha rājā tathā vatvā solasa dhammakathike solasa¹¹ ca amacce sahasasahassaparivāre pesesi, bhikkhū ca paṭipucchi: mahallako nu kho bhante thero daharo nu kho 'ti. mahallako mahārājā 'ti. vayham vā sivikam vā abhirūhissati¹² bhante 'ti. nābhirūhissati¹³ mahārājā 'ti. kuhiṃ bhante thero vasatīti. upari Gaṅgāya mahārājā 'ti. rājā āha: tena hi bhane¹⁴ nāvā-samghāṭam bandhitvā tattha¹⁵ theram nisīdāpetvā dvīsu ca¹⁶ tīresu ārakkham samvidhāya theram ānethā 'ti.¹⁷ bhikkhū ca amaccā ca therassa santikam gantvā rañño sāsanam ārocesum. thero sutvā ayam¹⁸ kho aham mūlato paṭṭhāya sāsanam paggaṇhissāmīti pabbajito 'mhi,¹⁹ ayam dāni me so²⁰ kālo anuppatto ti cammakhaṇḍam gaṇhitvā 'va uṭṭhahi. atha

¹ S¹.(D). ime.

² S. dvelhakam.

³ S.B.B¹.Bp. -parivāre theram.

⁴ B². adds bhante.

⁵ S.Sp.B.Bp. nāgacchi; B¹.B². na āgacchi.

⁶ S. inserts āgaṇhitvā after 'va; B. omits 'va.

⁷ S.Sp.B.B².Bp. nāgacchi; B¹. na āgacchi.

⁸ B². paṇiṇi.

⁹ S. nāgacchatī; Sp.B². nāgacchati.

¹⁰ B.B².Bp. paggaṇhatthāya; B¹. paggaṇhanatthāya.

¹¹ S. solasa.

¹² S.Sp. abhiruhissati.

¹³ S.Sp. nābhiruhissati; S¹.(D). nābhiruhissatīti.

¹⁴ S.Sp. bhane.

¹⁵ B.B¹.B².Bp. tattheva.

¹⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. pi for ca.

¹⁷ Sp. anethāti by mistake.

¹⁸ S.Sp.B.B².Bp. sutvā yaṃ.

¹⁹ S.Sp. omīti 'mhi.

²⁰ S¹.(D). pabbajito ti (ti is expunged) ayam dāni pabbajito ayam dāni pabbajito na hi me so.

thero s̄ve Pāṭaliputtam sampāpūṇissatīti rattibhāge rājā supinaṃ addasa. evarūpo supino ahosi: sabbaseto hatthināgo āgantvā rājānaṃ sīsato paṭṭhāya parāmasitvā dakkhiṇahatthe aggahesi.¹ punadivase rājā supinajjhāyake pucchi: mayā evarūpo supino diṭṭho, kim me bhavissatīti. eko taṃ mahārāja samaṇānaṃ dakkhiṇahatthe gaṇhissatīti. atha rājā tāvad eva² thero āgato ti sutvā Gaṅgātūram gantvā nadim otaritvā abbhuggacchanto jānumatte³ uduke theram sampāpūṇitvā therassa nāvāto otarantassa hattham adāsi. thero rājānaṃ dakkhiṇahatthe aggahesi. taṃ disvā asiggāhā⁴ therassa sīsam pāṭessāmā 'ti kosito⁵ asim abbāhimsu.⁶ kasmā, etaṃ kira cārittaṃ rājakulesu yo⁷ rājānaṃ hatthe gaṇhātī⁸ tassa asinā sīsam pāṭetabban ti. rājā chāyaṃ yeva disvā āha: pubbe pi ahaṃ bhikkhūsu viruddhakāraṇā⁹ assāsāṃ¹⁰ na vindāmi, mā kho there virajjhittā 'ti.¹¹ thero pana kasmā rājānaṃ hatthe aggahesīti. yasmā raññā pañham pucchanatthāya pakkosāpito, tasmā antevāsiko me ayan ti aggahesi. rājā theram attano uyyānaṃ netvā bāhirato tikkhattum parivārāpetvā ārakkham ṭhapetvā sayam eva therassa pāde dhovitvā telena¹² makkhetvā therassa¹³ santike nisiditvā, paṭibalo nu kho thero mama kaṅkham chiñditvā uppannaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametvā sāsanaṃ paggaṇhituṃ ti vīmaṃsanatthāya, ahaṃ bhante ekaṃ pāṭihāriyaṃ daṭṭhukāmo 'ti āha. kataraṃ¹⁴ pāṭihāriyaṃ daṭṭhukāmo 'si mahārāja 'ti. paṭhavikampanaṃ¹⁵ bhante 'ti. sakalapaṭhavikampanaṃ¹⁶ daṭṭhukāmo 'si mahārāja¹⁷ padesa-paṭhavikampanaṃ¹⁸ ti. kataraṃ pan' ettha bhante dukkaraṃ ti. kin nu kho mahārāja kaṃsapātiyā udakapūṇāya sabbam udakaṃ kampetuṃ dukkaraṃ udāhu¹⁹ upaddhaṃ ti. upaddhaṃ bhante ti. evam eva kho²⁰ mahārāja padesapaṭhavikampanaṃ²¹ dukkaraṃ ti. tena hi bhante padesapaṭhavi²²

¹ B.².Bp. aggahesīti. ² B². adds so. ³ B¹.B².Bp. jānumatte.

⁴ S.Sp. asiggāhakā; S¹.(D). asiggahakā; B¹. asiggāhā. ⁵ B². kosato.

⁶ S¹.(D). abbāyimsu; B. abāhimsu; B¹. abbāhimsu. ⁷ S¹.(D). so.

⁸ B².Bp. gaṇhāti. ⁹ Sp.Bp. viraddhakāraṇā; B. viruddhakāraṇaṃ.

¹⁰ S.Sp.B.¹.B².Bp. assādaṃ. ¹¹ B². virujjhittā.

¹² S.Sp. omīti telena. ¹³ S.Sp. omīti therassa. ¹⁴ Sp. katamaṃ.

¹⁵ B.¹.B². pathavī; Bp. pathavi-. ¹⁶ B.¹.B².Bp. pathavi-.

¹⁷ B². adds udāhu. ¹⁸ S.Sp. omīti udāhu. ¹⁹ S.Sp. omīti kho.

kampanam passissāmā 'ti.¹ tena hi mahārāja samantato yojane yojane² puratthimāya³ disāya ekena cakkena sīmaṃ akkamitvā ratho tiṭṭhatu, dakkhiṇāya disāya dvīhi pādehi⁴ sīmaṃ akkamitvā asso tiṭṭhatu, pacchimāya disāya ekena pādena sīmaṃ akkamitvā puriso tiṭṭhatu, uttarāya disāya⁵ upaḍḍhabhāgena sīmaṃ akkamitvā ekā udakapāti⁶ tiṭṭhatū 'ti. rājā tathā kārāpesi. thero abhiññāpādakam catutthajjhānam samāpajjitvā vuṭṭhāya,⁷ rājā⁸ passatū 'ti yojanappamānam⁹ pathavicalanam adhiṭṭhahi. puratthimāya disāya¹⁰ rathassa anto sīmāya ṭhito 'va cakkapādo cali,¹¹ itaro na cali, evam dakkhiṇapacchimadisāsu assapurisānam anto sīmāya ṭhitapādā eva¹² calimsu upaḍḍhupadḍham sarirañ ca, uttarāya disāya¹³ udakapātiyāpi anto sīmāya ṭhitam upaḍḍhabhāgaṭhitam¹⁴ eva udakam cali, avasesam niccalam ahoṣīti. rājā tam pāṭihāriyam disvā sakkhissati¹⁵ dāni thero sāsanaṃ paggaṇhitun ti niṭṭham gantvā attano kukkucam pucchi: aham bhante ekaccam amaccam,¹⁶ vihāram gantvā adhikaraṇam vūpasametvā uposatham kārēhīti¹⁷ pahinim,¹⁸ so vihāram gantvā ettake bhikkhūjīvitā voropesi. etam pāpaṃ kassa hotīti. kim pana te¹⁹ mahārāja atthi cittaṃ ayaṃ vihāram gantvā bhikkhū ghātetū 'ti. n' atthi bhante.²⁰ sace te mahārāja n' atthi evarūpaṃ cittaṃ, n' atthi tuyhaṃ pāpaṃ ti. atha thero rājānam etam atthaṃ iminā suttena saññāpesi: cetanāhaṃ bhikkhave kammaṃ vadāmi, ceta-yitvā²¹ kammaṃ karoti kāyena vācā²² manasā 'ti. tam eva

¹ B¹.Bp. passissāmīti.

² S.Sp.Bp. have only one yojane.

³ B². pūratthi°.

⁴ S. padehi; B¹. dvehi pādehi.

⁵ Bp. disāyā.

⁶ B.B¹.B².Bp. udakapāti.

⁷ S.B.B².Bp. tato vuṭṭhāya; Sp. tato uṭṭhāya.

⁸ S¹.(D). rājānam.

⁹ B.B¹.B².Bp. yojanappamānapathavicalanam.

¹⁰ B.B¹.Bp. puratthimadisāya; B². pūratthi°.

¹¹ S.Sp. ṭhito 'va pādo cali; B.B².Bp. ṭhito pādo 'va cali.

¹² S.Sp.Bp. yeva.

¹³ B¹.B².Bp. uttara-disāya.

¹⁴ S.Sp.Bp. ṭhitaupaḍḍhabhāgatam eva.

¹⁵ B.B².Bp. sakkhati.

¹⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. ekam amaccam.

¹⁷ Sp.B².Bp. kārāpehīti.

¹⁸ B². pahini.

¹⁹ S¹.(D). pañete.

²⁰ Bp. adds ti.

²¹ B¹. cetetvā.

²² B.B¹.B².Bp. vācāya.

atthaṃ¹ paridīpetum Tittirajātakam āhari: atīte mahārāja
dīpakatittiro² tāpasam pucchi:

ñātako no nisinno 'ti bahu āgacchatī³ jano,
paṭiccekammam phusati, tasmim me saṅkati mano 'ti.

tāpaso āha: atthi pana te⁴ cittaṃ mama saddena ca rūpa-
dassanena⁵ ca āgantvā ete pakkhino bajjhantu vā haññantu
vā ti. n' atthi bhante ti tittiro āha. tato nam tāpaso
paññāpesi⁶: sace te n' atthi cittaṃ, n' atthi pāpam, cetayan-
tam eva hi kammam⁷ phusati nācetayantam.⁸

na paṭiccekammam phusati mano ce na ppadussati,
appossukkassa bhadrassa⁹ na pāpam upalimpati.¹⁰

evaṃ therō rājānam saññāpetvā tatth' eva rājuyyāne¹¹ satta
divasāni vasanto rājānam samayaṃ uggaṇhāpesi. rājā sat-
tame divase Asokārāme bhikkhusamgham sannipātāpetvā¹²
sānipākāram parikkhipāpetvā¹³ sānipākārantare¹² nisinno eka-
laddhike ekaladdhike¹⁴ bhikkhū ekato ekato¹⁵ kāretvā¹⁶ eka-
mekam bhikkhusamūham pakkosāpetvā pucchi: kimvādī
sammāsambuddho ti. tato sassatavādino sassatavādīti
āhamso, ekaccasassatikā¹⁷ attānantikā¹⁸ amarāvikkhepikā¹⁹
adhiccasamuppattikā²⁰ saññivādā²¹ asaññivādā²² nevasaññinā-

¹ S.Sp. eva vatthum; B². av' atthaṃ.

² B². -tattiro.

³ S.Sp.Bp. āgacchatī.

⁴ S¹.(D). panete.

⁵ S. rūpassanena *by mistake*.

⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. saññāpesi, *as Oldenberg suggests*.

⁷ B.B¹.B².Bp. pāpam.

⁸ S¹.(D). na cetayantam; B.B¹.B². nācetayantassa.

⁹ S.Sp. bhaddassa.

¹⁰ S.Sp. upalimpati.

¹¹ S¹.(D). rājuyyāni.

¹² Sp. sāni°.

¹³ B². parikkhi°.

¹⁴ S.B.Bp. ekaladdhike *once*.

¹⁵ S.B¹.B².Bp. ekato *once*.

¹⁶ B.B¹.B². kārapetvā.

¹⁷ S.S¹.(D).B¹. ekacce sassatikā; Sp.B². ekaccasassatikā—la—(Sp.—
pe—); Bp. —pa—.

¹⁸ Sp. attānantikā—pe—.

¹⁹ Sp. *adds* —pe—; B. amarāvikkhepitvā.

²⁰ S.Sp.B.B¹.B².Bp. adhiccasamuppannikā; *and* Sp. *adds* —pe—;
S¹.(D). -ppantikā.

²¹ S. saññivādā; Sp. °ivādā—pe—.

²² S. asaññivādā; Sp. °ivādā—pe—.

saññivādā¹ ucchedavādā² diṭṭhadhammanibbānavādā³ ti āhamsu. rājā paṭhamam eva samayassa uggahitattā,⁴ na ime⁵ bhikkhū aññatitthiyā ime ti ñatvā tesam setakāni vatthāni⁶ datvā upapabbājesi.⁷ te sabbe pi⁸ saṭṭhisahassā ahesum. ath' aññe bhikkhū pakkosāpetvā pucchi: kimvādī bhante sammāsambuddho ti. vibhajjavādī⁹ mahārājā 'ti. evaṃ vutte rājā theram pucchi: vibhajjavādī bhante sammāsambuddho ti. āma mahārājā 'ti. tato rājā: suddham dāni bhante sāsanaṃ, karotu bhikkhusaṃgho uposathan ti ārakham datvā naṅgaram¹⁰ pāvisi. samaggo saṃgho sannipativā uposatham akāsi. tasmim sannipāte saṭṭhi bhikkhusatasahassāni ahesum. tasmim samāgame Moggaliputtatissatthero parappavādam maddamāno Kathāvattthuppakaraṇam abhāsi. tato saṭṭhisatasahassasaṃkheyyesu¹¹ bhikkhūsu uccinitvā tipīṭakapariyattidharāṇaṃ¹² pabhinnapaṭi-sambhidānaṃ tevijjādibhedānaṃ bhikkhūnaṃ saḥassam ekam gahetvā yathā Mahākassapaṭthero ca •Kākaṇḍakaputto¹³ Yasatthero ca dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyimsu, evaṃ eva¹⁴ dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyanto sabbaṃ sāsana-malaṃ visodhetvā tatiya-saṃgītiṃ akāsi. saṃgītipariyosāne anekappakāraṃ paṭhavi¹⁵ akampittha.

ayaṃ saṃgīti navahi māsehi niṭṭhitā yā loke

katā bhikkhusahassena tasmā saḥassikā¹⁶ ti ca
purimā dve upādāya tatiyā 'ti ca vuccatīti.

ayaṃ tatiya-saṃgīti.

ettāvata ca kenābhatan ti etassa pañhassa vissajjanattham yad¹⁷ avocumha¹⁸: Jambudīpe tāva Upālitttheraṃ ādiṃ katvā

¹ S. nevasaññivādā; Sp. adds —pe—; B. nevasaññivādā.
² Sp. adds —pe—.

³ Sp. B. B. Bp. diṭṭhadhammanibbānavādā diṭṭhadhammanibbānavādī, but Sp. -nibbāna-; B. diṭṭhā- for diṭṭha-.

⁴ Sp. uggahitattā. ⁵ B. B. B. Bp. yime. ⁶ S. Sp. omit vatthāni.

⁷ S. Sp. Bp. upapabbājesi; B. B. B. Bp. upapabbājesi.

⁸ B. omits pi. ⁹ B. adds bhagavā. ¹⁰ S. Sp. B. B. Bp. nagaram.

¹¹ Sp. B. B. B. Bp. saṃkhāsu; Bp. saṃkhyāsu. ¹² S. -dharāṇaṃ.

¹³ S. Sp. omit Kākaṇḍakaputto.

¹⁴ S. Sp. evaṃ evaṃ.

¹⁵ B. B. B. Bp. pathavi.

¹⁶ S. sāhassikā.

¹⁷ Bp. yaṃ avocumha.

¹⁸ B. avocumhā.

ācariyaparamparāya yāva tatiyasamgīti tāva ābhatam,
tatrāyaṃ ācariyaparamparā:

Upāli Dāsako c' eva Sonako¹ Siggavo tathā,
Tisso Moggaliputto ca pañc' ete vijitāvino,
paramparāya vinayaṃ dīpe Jambusirivhaye²
acchijjamānam³ ānesum tatiyo yāva saṃgaho 'ti,

tass' attho ettāvatā⁴ pakāsito⁵ hoti.

tatiyasamgahato⁶ pana uddham imaṃ dīpaṃ Mahindādihi
ābhatam, Mahindato uggahetvā kañci⁷ kālam Ariṭṭhattherā-
dihi ābhatam, tato yāva ajjatanā⁸ tesam ye⁹va⁹ antevāsika-
paramparabhūtāya¹⁰ ācariyaparamparāya ābhatan ti vedi-
tabbam. yathāhu porāṇā:

tato Mahindo Itṭhiyo Uttiyo¹¹ Sambalo pi ca,¹² Bhadda-
nāmo ca paṇḍito
ete nāgā mahāpaññā Jambudīpā idhāgatā |
vinayaṃ te vācayimsu piṭakam Taṃbapaṇṇiyā.
nikāye pañca vācesum satta c' eva¹³ pakāraṇe.¹⁴ |
tato Ariṭṭho medhāvī¹⁵ Tissadatto ca paṇḍito
visārado Kālasumano¹⁶ therō ca Dīghanāmakō¹⁷ |
Dīghasumano ca paṇḍito punar eva¹⁸ Kālasumano¹⁹
Nāgathero ca Buddharakkhito |
Tissatthero ca medhāvī Devatthero²⁰ ca paṇḍito, |
punar eva¹⁸ Sumano medhāvī vinaye ca visārado,
bahussuto Cūlanāgo²¹ gajo 'va duppadhamasiyo, |

¹ Sp.B².Bp. Sonako.

² S¹.(D). -siruvhaye; B¹.B². sirivhaye.

³ S. acchijjamānam.

⁴ B². omits ettāvatā.

⁵ S.Sp.B.B¹.Bp. add 'va before hoti.

⁶ S. saṃgato by mistake.

⁷ B². kiñci.

⁸ B². yāv' ajjatanā.

⁹ S. te 'va.

¹⁰ S. -paramabhūtāya; Sp.B.B².Bp. -paramparabhūtāya.

¹¹ S¹.(D). Vuddhiyo.

¹² S. c' eva sambalo Bhadda-; B². Sampalo tathā Bhadda-.

¹³ S. sattam eva.

¹⁴ S. Sp.B.B².Bp. pakāraṇe.

¹⁵ S.Sp. medhāvī, sic passim.

¹⁶ B.B².Bp. Kālasumano.

¹⁷ S. Dīghanāgo ca.

¹⁸ B.B¹.B².Bp. punad eva.

¹⁹ S R B² R² Kālasumano; Sp. Kālasumano ca.

Revatthero.

²¹ B².Bp. Cūlanāgo.

Dhammapālināmo¹ ca Rohaṇe² sādhipūjito,
 tassa sisso mahāpaṇṇo Khemaṇāmo tipetako |
 dīpe tāraṇarājā 'va paṇṇāya atirocatha.³
 Upatisso ca medhāvī Phussadevo mahākathī⁴ |
 punar eva⁵ Sumano medhāvī Phussanāmo⁶ bahussuto,
 mahākathī⁴ Mahāsīvo piṭake sabbatthakovido, |
 punar eva Upāli medhāvī vinaye ca visārado,
 Mahānāgo mahāpaṇṇo saddhammavamsakovido, |
 punar eva Sahayo⁷ medhāvī piṭake sabbatthakovido,
 Tissatthero ca medhāvī vinaye ca visārado, |
 tassa sisso mahāpaṇṇo Pupphanāmo⁸ bahussuto
 sāsanam anurakkhanto Jambudīpe patitṭhito. |
 Cūlābhayo⁹ ca medhāvī vinaye ca visārado
 Tissatthero ca medhāvī saddhammavamsakovido |
 Cūladevo¹⁰ ca medhāvī vinaye ca visārado
 Sīvattthero¹¹ ca medhāvī vinaye sabbatthakovido, |
 ete nāgā mahāpaṇṇā vidayaṇṇū maggaṇakovidā
 vinayam dīpe pakāsesum piṭakam Tambapaṇṇiyā 'ti.

tatrāyam ānupubbikathā¹²:

Moggaliputtatissatthero kira imam tatiyam dhammasaṃgī-
 tim katvā evam cintesi: kattha nu kho anāgate sāsanam
 suppatitṭhitam bhaveyya¹³ 'ti. ath' assa upaparikkhato etad
 ahosi: paccantimesu kho janapadesu suppatitṭhitam bhavis-
 satīti. so tesam tesam bhikkhūnam bhāram katvā te te
 bhikkhū tattha tattha pesesi. Majjhantikattheram Kasmīra-
 gandhāraratṭham pesesi, tvam etaṃ ratṭham gantvā ettha
 sāsanam patitṭhāpehīti. Mahādevattheram¹⁴ tath' eva vatvā
 Mahisakamaṇḍalam¹⁵ pesesi, Rakkhitattheram Vanavāsīm,

¹ S.Sp. Dhammapālitanāmo; B.B¹.B².Bp. -pālitanāmo.

² S.B. Rohaṇe; Sp. Rohaṇo.

³ B². atirocati.

⁴ B.Bp. mahākathī, *sic passim*; S.Sp. mahākavī.

⁵ B.B¹.Bp. punar eva, *sic passim*.

⁶ S.Sp.B.B².Bp. Pupphanāmo; B¹. Pubbanāmo.

⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Abhayo, *so the Chinese*.

⁸ B. Puppanāmo; B¹. Pubbanāmo.

⁹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Cūlābhayo. ¹⁰ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Cūladevo.

¹¹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Sīvattthero.

¹² S. ānupubbikathā; Sp. ānupubbikathā. ¹³ S. bhaveyyan ti.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. Mahāreva-.

¹⁵ S.Sp.B.B¹.Bp. Mahimsaka-.

Yonakadhammarakkhitattheraṃ Aparantakam, Mahādhammarakkhitattheraṃ Mahārattṭhaṃ, Mahārakkhitattheraṃ Yonakalokaṃ, Majjhimattheraṃ Himavantapadesabhāgaṃ,¹ Sonakattheraṇi² ca Uttarattheraṇi ca Suvannabhūmiṃ, attano saddhivihārikaṃ Mahindattheraṃ Iddhiyattherena³ Uttiyattherena Sambalattherena⁴ Bhaddasālattherena ca saddhiṃ Tambapaṇṇidīpaṃ pesesi, tumhe Tambapaṇṇidīpaṃ gantvā ettha sāsanaṃ patitṭhāpethā 'ti. sabbe pi taṃ taṃ disābhāgaṃ gacchantā attapaṇṇicamā agamaṃsu, paccantimesu janapadesu pañcavaggo gaṇo alaṃ upasampadakkammāyā 'ti maññaṃānā.

tena kho pana samayena Kasmīragandhāraraṭṭhe⁵ sassa-pākasamaye Aravālo⁶ nāma nāgarājā karakavassaṃ⁷ nāma vassaṃ⁸ vassāpetvā sassaṃ harāpetvā mahāsamuddaṃ pāpesi.⁹ Majjhantikatthero¹⁰ Pāṭaliputtato¹¹ vehāsaṃ abbhugantvā Himavati Aravāladahassa upari otaritvā Aravāladahapitṭhiyaṃ caṅkamaṃti pi tiṭṭhati pi nisīdati pi seyyaṃ pi kappeti. nāṅgamānavakā¹² disvā¹³ Aravālassa nāṅgarājassa¹⁴ ārocesuṃ: mahārāja eko chinnabhinnaṇapaṭadharo bhaṇḍukāsāvavasano amhākaṃ udakaṃ dūsetīti. nāṅgarājā tāvad eva kodhābhībhūto nikkhamitvā therāṃ disvā makkhaṃ asahamāno antalikkhe anekāni bhimsanakāni nimmini, tato tato bhusaṃ¹⁵ vātā vāyanti, rukkhā bhijjanti,¹⁶ pabbatakūṭāni patanti, meghā gajjanti, vijjullatā¹⁷ niccharanti, asaniyo phalanti, bhinnaṃ¹⁸ viya gaganam¹⁹ udakaṃ paggharati, bhayā-

¹ S.B.B¹.B².Bp. Himavantadesabhāgaṃ.

² S.B.B¹.B².Bp. Sonattheraṇi ca; Sp. Sonaka-.

³ S.S¹.(D).Sp. Itṭhiya-; B.B¹.B².Bp. Itṭhiya-.

⁴ B². Sampala-.

⁵ B². Kasmīra-.

⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Aravālo, sic passim.

⁷ S. karakavassa nāma.

⁸ B.B¹.B².Bp. omit vassaṃ.

⁹ S.Sp.B¹.B².Bp. pāpeti.

¹⁰ S.Sp.Bp. add pana.

¹¹ Sp. Pāṭaliputtato.

¹² S. nāgamānavikā; S¹.(D). nāṅgamanavikā; Sp. nāgamānavikā;

B.B¹.B².Bp. nāgamānavakā.

¹³ B.B¹.B².Bp. taṃ disvā.

¹⁴ S.Sp.B.B¹.B².Bp. nāgarāja°, sic passim.

¹⁵ S.B.B¹.Bp. bhusā vātā; B². bhūsā vātā.

¹⁶ Bp. chijjanti.

¹⁷ B.B¹.B².Bp. vijjullatā.

¹⁸ Sp. bhīṇṇam.

¹⁹ B. gaganam corrected to gaganatalam; B¹.B². gaganam; Bp. ga-

nakarūpā nāgakumārā sannipatanti, sayam pi dhūmayatī¹
pajjalati pahananavutthiyo vissajjeti, ko ayam muṇḍako
chinnabhinnapaṭadharo ti ādīhi pharusavacanehi theram
santajjesi,² etha gaṇhatha bandhatha³ niddhamatha imam
samaṇan ti nāgabalam⁴ ānāpesi. therō sabbān taṃ bhīm-
sanakam⁵ attano iddhibalena paṭibāhitvā⁶ nāgarājānam āha:

sadevako pi ce loko āgantvā tāsāyeyya mam⁷
na me paṭibalo assa janetum bhayabheravam. |
sace pi tvam mahim sabbam sasamuddam sapabbatam⁸
ukkhīpitvā⁹ mahānāga khipēyyāsi¹⁰ mam' ūpari |
n' eva me sakkupēyyāsi janetum bhayabheravam.
aññadatthu tav' assa¹¹ vighāto uragādhipā¹² 'ti.

evam vutte nāgarājā vihatānubhāvo¹³ nipphalavāyāmo dukkhī
dummano ahosi. taṃ therō taṃkhaṇānurūpāya dhammiyā
kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampa-
hamsetvā tīsu saraṇesu ca¹⁴ pañcasu ca sīlesu paṭiṭṭhāpesi
saddhim caturāsītiyā nāgasahasseehi. aññe pi bahū Hima-
vantavāsino yakkhā ca gandhabbakumbhaṇḍā ca¹⁵ therassa
dhammakatham sutvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhahimsu,
Pañcako pi yakkho saddhim bhariyāya yakkhiniyā pañcahi
ca puttāsatehi¹⁶ paṭhame phale paṭiṭṭhito. atha āyasmā¹⁷
Majjhantikatthero sabbe pi nāgayakkharakkhase āmantetvā
evam āha:

mā dāni kodham janayittha ito uddham yathā pure,
sassaghātāñ¹⁸ ca mā kattha sukhakāmā hi paṇino.
karotha mettaṃ sattesu, vasantu manujā sukhan ti.

¹ S.Sp.B.¹.Bp. dhūmayati; B². dhumāyati.

² S.B.B². santajjeti; B¹. santejjeti. ³ B.¹.B².Bp. hanatha.

⁴ Sp. nāgabalam.

⁵ Sp.B². vibhimsanakam; B. bhisanakam. ⁶ S. paṭibāhetvā.

⁷ S. tāsāye va mam; Sp. tāsāye mama; S¹.(D). tāsāye mamā.

⁸ S. sampabbatam.

⁹ B². ukkhīpitvā.

¹⁰ B². khipēyyāsi.

¹¹ S.Sp.B.¹.B².Bp. tavev' assa.

¹² B². -hippā.

¹³ S.Sp. vighātānubhāvo.

¹⁴ Sp. puts ca after tīsu; B.B¹.B¹.Bp. omit this ca.

¹⁵ B.¹.B².Bp. gandhabbā ca kumbhaṇḍā ca.

¹⁶ S. puttāsahasatehi; Ch. has Haritī for bhariyā.

¹⁷ Sp.B². athāyasmā.

¹⁸ S. sahasaghātāñ ca.

te sabbe sādhu bhante ti therassa¹ paṭissutvā² yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu. tam divasam eva ca nāgarājassa pūjāsamayo hoti. atha nāgarājā attano ratanamayaṃ pallaṅkaṃ āharāpetvā therassa paññāpesi.³ nisīdi thero pallaṅke,⁴ nāgarājāpi theram vijayamāno⁵ samīpe aṭṭhāsi. tasmim khaṇe Kasmīragandhāratthavāsino⁶ āgataṃ⁷ theram⁸ disvā, amhākaṃ nāgarājato pi thero mahiddhikataro ti theram eva vanditvā nisinnā. thero tesam Āsivisopamasuttantaṃ⁹ kathesi. suttapariyosāne asītiyā pāṇasahassānaṃ¹⁰ dhammābhisamayo ahosi, kulasatasahassaṃ pabbaji,¹¹ tato pabhuti¹² ca Kasmīragandhārā yāva ajjatanā¹³ kāsāvapajjotā isivātaparivātā¹⁴ eva.

gantvā Kasmīragandhāraṃ isi Majjhantiko tadā
rutthaṃ¹⁵ nāgaṃ pasādetvā mocesi bandhanā bahū ti.

Mahādevatthero¹⁶ pi Mahimsakamaṇḍalaṃ gantvā Devadūtasuttaṃ kathesi,¹⁷ suttapariyosāne cattālīsapāṇasahassāni dhammacakkhuṃ paṭilabhiṃsu, cattālīsaṃ yeva pāṇasahasāni pabbajimsu.

gantvāna rattham Mahisaṃ¹⁸ Mahādevo¹⁹
mahiddhiko codetvā Devadūtehi mocesi bandhanā
bahū ti.

Rakkhitatthero ca²⁰ Vanavāsīṃ gantvā ākāse thaṭṭvā Anama-taggapariyāyakathāya²¹ Vanavāsike pasādesi, kathāpariyosāne pana²² saṭṭhisahassānaṃ dhammābhisamayo ahosi,

¹ B². *adds* vacanaṃ.

² B.B¹. paṭisunitvā; Bp. paṭissunitvā.

³ Bp. paññāpesi.

⁴ S. pallaṅkena.

⁵ S.Sp. vijamāno.

⁶ B². Kasmīra-, *sic passim*.

⁷ B.B².Bp. āgantvā; B¹. āgatā.

⁸ S. therā.

⁹ Bp. Āsivisopama-; B². -suttaṃ. S. iv, 172.

¹⁰ S. pāna-.

¹¹ B². *adds* ca.

¹² Sp. pabhuti; B.B¹.B². pabhūti.

¹³ B.B¹.B².Bp. yāv' ajjatanā.

¹⁴ Sp.Bp. -paṭivātā.

¹⁵ S.Sp.S¹.(D). rattham; B. duttha-nāgaṃ; B¹.B². Bp. duttham nāgaṃ.

¹⁶ B.B¹.B².Bp. Mahāreva-.

¹⁷ M. iii, 178; A. i, 138.

¹⁸ S.Sp.B.Bp. Mahimsaṃ.

¹⁹ B.B¹.B².Bp. Mahārevo.

²⁰ S.Sp. *omit* ca; B.B¹.B².Bp. *put* pana *instead*.

²¹ S. ii, 178, 187; iii, 149, 151; v, 226, 441; cf. Dh.A. ii, 268.

²² Sp. pan' assa.

sattatimsasahassamattā¹ pabbajimsu, pañcavihārasatāni patitṭhahimsu. evaṃ so tattha sāsanaṃ patitṭhāpesi.

gantvāna Rakkhitatthero Vanavāsīṃ mahiddhiko
antalikkhe ṭhito tattha desesi Anamataggiyaṃ ti.

Yonakadhammarakkhitatthero pi Aparantakaṃ gantvā Aggik-
khandhūpamasuttantakathāya² Aparantake pasādetvā sat-
tatimsapāṇasahassāni³ dhammāmatam pāyesi, khattiyakulato
yeva⁴ purisasahassaṃ⁵ pabbajimsu⁶ samadhikāni⁷ cha⁸ itthi-
sahassāni. evaṃ so tattha sāsanaṃ patitṭhāpesi.

Aparantaṃ vigāhitvā Yonako Dhammarakkhito
Aggikkhandhūpameṇ' ettha pasādesi jane bahū ti.

Mahādhammarakkhitatthero pana Mahāraṭṭhaṃ gantvā
Mahānārada-kassapa-jātakakathāya Mahāraṭṭhake pasādetvā
maggaphalesu patitṭhāpesi, terasa
sahassāni pabbajimsu. evaṃ so tattha⁹ sāsanaṃ patitṭhā-
pesi.

Mahāraṭṭhaṃ isi⁹ gantvā so Mahādhammarakkhito
jātakam kathayitvāna pasādesi mahājānaṃ ti.

Mahārakkhitatthero pi Yonakaraṭṭhaṃ gantvā Kālākārā-
masuttantakathāya¹⁰ Yonakalokaṃ pasādetvā sattatimsasa-
hassādhikassa¹¹ pāṇasatasahassassa maggaphalālāṃkāraṃ
adāsi, santike c' assa dasasahassā¹² pabbajimsu. evaṃ so pi
tattha sāsanaṃ patitṭhāpesi.

Yonakaraṭṭhaṃ¹³ tadā gantvā so Mahārakkhito isi
Kālākārāmasuttena¹⁴ te pasādesi Yonake ti.

¹ B.B¹.B².Bp. sattatisa-.

² A. iv, 128.

³ B². sattatibāṇa°.

⁴ B.B¹.B².Bp. eva.

⁵ B.B¹.B². purisasahassāni; Bp. purisasahassānaṃ.

⁶ S.Sp. pabbaji.

⁷ S. samādhikāni.

⁸ S. omits cha; B.B¹.B².Bp. ca cha.

⁹ S.Sp.B. isi; S¹.(D). isīṃ. Jāt. No. 544.

¹⁰ S.Bp. Kālākārāma-. A. i, 188.

¹¹ B.B¹.B².Bp. sattatisa-.

¹² B.B². dasasahassāni; Bp. dasasahassānaṃ.

¹³ S.B¹.Bp. Yonaraṭṭhaṃ.

¹⁴ S.B².Bp. Kālākārāma-.

Majjhimatthero pana Kassapagottattherena Alakadevattherena¹ Dundubhissarattherena² Sahadevattherena³ ca saddhim Himavantapadesabhāgam⁴ gantvā Dhammacakkappavattanasuttantakathāya taṃ desaṃ pasādetvā asītipāṇakoṭiyo maggaphalaratanāni paṭilābhesi. pañca pi c' ete⁵ therā pañcaraṭṭhāni pasādesuṃ, ekamekassa santike satasahassamattā pabbajimsu. evaṃ te tattha sāsaṇaṃ paṭiṭṭhāpesuṃ.

gantvāna Majjhimatthero Himavantaṃ pasādayi

yakkhasaṇaṃ pakāsento Dhammacakkappavattanaṃ⁶ ti.

Sonakatthero⁷ pi saddhim Uttarattherena Suvannabhūmim agamāsi. tena ca samayena tattha ekā rakkhasī samuddato nikkhamitvā rājakule jāte jāte dārake khādanti. taṃ divasaṃ eva rājakule eko dārako jāto hoti. manussā therāṃ disvā rakkhasānaṃ sahāyako eso ti maññaṃānā āvudhāni⁸ gahetvā therāṃ pariharitukāmā⁹ gacchanti.¹⁰ thero kim tumhe āvudhahatthā¹¹ āgaṇṇathā¹² 'ti āha. te āhaṃsu: rājakule jāte jāte dārake rakkhasā khādanti, tesāṃ tumhe sahāyakā ti. thero na mayāṃ rakkhasānaṃ¹³ sahāyakā, samaṇā nāma mayāṃ viratā pāṇātipātā—pe—viratā majjapānā ekabhattikā silavanto kalyāṇadhammā ti āha. tasmim yeva ca khaṇe sā rakkhasī saparivārā samuddato nikkhami, rājakule dārako jāto taṃ khādissāmīti. manussā taṃ disvā, esā bhante rakkhasī¹⁴ āgaṇṇatīti¹⁵ bhītā¹⁶ viravimsu. thero rakkhasehi diguṇe¹⁶ attabhāve nimminitvā tehi attabhāvehi taṃ rakkha-

¹ S. Ālakadevatthereṇa; B.B¹.Bp. Ālakadevattherena; S¹.(D). Alakadevatthero pana; B². Nālakadevattherena.

² B.B¹. Duddabhiya; Bp. Dundabhiya.

³ S. Mahādeva-; Sp. Sahassadeva-; B.B².Bp. Mahāreva-; S¹.(D). Sahassadeva-, corrected to Sahadeva-.

⁴ S. Himavantapadesa-, corrected to Himavantadesa-; B.B¹.B².Bp. Himavantadesa-.

⁵ B.B¹.Bp. pi ca te; Sp.B². pi te.

⁶ Vin. i, 10; S. v, 420.

⁷ S. Sonatthero; Sp.B.B¹.B².Bp. Soṇatthero. ⁸ Sp. āyudhāni.

⁹ S.Sp.B.B¹.Bp. paharitukāmā.; B². paharitukāmo.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. āgaṇṇanti.

¹¹ Sp. āyudha-.

¹² S.Sp. rakkhasasahāyakā; B¹. rakkhasāsaṇaṃ sahāyakā.

¹³ S.Sp. rakkhasi.

¹⁴ Sp. āgaṇṇatīti.

¹⁵ B². bhītā.

¹⁶ Sp.B.B¹. dviguṇe.

siṃ sapariśaṃ majjhe katvā ubhosu passesu parikkhipi.¹ tassā sapariśāya etad ahoṣi: addhā imehi imaṃ² t̥hānaṃ lad-dhaṃ bhavissati, mayaṃ pana imesaṃ bhakkhā bhavissāma³ 'ti, sabbarakkhasā³ vegena⁴ palāyimsu. thero pi te yāva adassanaṃ tāva palāpetvā dīpassa samantato rakkhama⁵ t̥hapesi. tasmiṃ ca samaye sannipatitaṃ mahājanakāyaṃ Brahmajālasuttantakathāya pasādetvā saraṇesu ca sīlesu ca patit̥thāpesi. saṭṭhisahassānaṃ pan' ettha dhammābhisam-ayo ahoṣi, kuladāraḱānaṃ aḱḱuddhāni saḱḱāni pabbajimsu, kuladhītaṃ diyaḱḱasahassaṃ. evaṃ so tattha sāsanaṃ patit̥thāpesi.

tato pabhuti⁶ rājakule jātadāraḱānaṃ Sonuttaraṇāmaṃ⁷ eva karonti.

Suvaṇṇabhūmiṃ⁸ gantvāna Sonuttarā⁷ mahiddhikā
piśāce niddhamitvāna⁹ Brahmajālaṃ adesayun¹⁰ ti.

Mahindatthero pana Tambapaṇṇidīpaṃ¹ gantvā sāsanaṃ patit̥thāpehīti upajjhāyena ca bhikkhusaṃghena ca ajjhīṭṭhe cintesi: kālo nu kho me Tambapaṇṇidīpaṃ gantum¹¹ no ti. ath' assa vīmaṃsato na tāva kālo ti ahoṣi. kiṃ pan' assa disvā etad ahoṣi. Muṭṭasīvaraṇṇo¹² mahallakabhāvaṃ tato cintesi: ayam rājā mahallako, na sakkā imaṃ gaṇhitvā sāsanaṃ paggaḱhetum, idāni pan' assa putto Devānampiyatisso rajjaṃ kāressati taṃ gaṇhitvā sakkā bhavissati sāsanaṃ paggaḱhetum. handa yāva so samayo āgacchati tāva ṇātake olokema, puna dāni mayaṃ imaṃ janapadaṃ āgaccheyyāma vā na vā ti. so evaṃ cintetvā upajjhāyaṇ ca bhikkhusaṃghaṇ ca vanditvā Asokārāmato nikkhamma tehi Iddhiyādīhi¹³ ca-
tūhi¹⁴ therehi Saṃghamittāya puttena Sumanasāmaṇereṇa

¹ B². parikkhī pi. ² B².Bp. idaṃ. ³ B.Bp. sabbe; B². sabbā.
'S.Sp. rakkhāsā vegasā; B.Bp. rakkhāsā bhītā vegasā; B.B². rak-
khasā bhītā. ⁵ B². ārakkhama.

'Sp. ppabhuti; B.B¹.B². pabhūti. ⁷ Sp.B.B¹.Bp. Sonuttara-

⁸ B. -bhummi. ⁹ S.Sp.Bp. niddhametvāna; B¹. niddhanitvāna.

¹⁰ S. adesasun; B. adesisū; B¹.Bp. adesisun; B². adesimsū. D. i, 1.

¹¹ B². gantu.

¹² B.B². Muṭṭasiva-; Bp. Muṭṭasiva-.

¹³ S.Sp. It̥thiyādīhi; B.B¹.B².Bp. It̥thiyādīhi.

¹⁴ S.Sp. catuhi.

Bhaṇḍukena ca upāsakena saddhim Rājagahanagaraparivat-
takena Dakkhiṇagiri janapade cārikam¹ caramāno ñātake
olokento cha māse atikkāmesi.² athānupubbena mātu
nivesanaṭṭhānam³ Vedisanagaram⁴ nāma⁵ sampatto. Asoko
kira kumārakāle janapadam labhitvā Ujjenim gacchanto
Vedisanagaram⁶ patvā Devaseṭṭhissa⁷ dhītaram aggahesi. sā
tam divasam eva gabbham gaṇhitvā Ujjeniyam Mahindaku-
māram vijāyi. kumārassa cuddasavassakāle rājā abhisekam
pāpuni. sā tassa mātā tena samayena ñātighare vasati.
tena vuttam: anupubbena⁸ mātu nivesanaṭṭhānam⁹ Vedisa-
nagaram nāma sampatto ti. sampattañ ca pana theram
disvā theramātā Devī pāde¹⁰ sirasā¹¹ vanditvā bhikkham datvā
theram attano¹² katam Vedisaḡirimahāvihāram nāma āropesi.
thero tasmim vihare nisinno cintesi: amhākam idha kattabba-
kiccam niṭṭhitam, samayo nu kho idāni Laṅkādīpaṃ gantun
ti. tato cintesi: anubhavatu tāva me pitara¹³ pesitam abhi-
sekam Devānampiṇḍitissa ratanattayagunañ ca suṇātu cha-
ṇatthañ ca¹⁴ nagarato nikkhamitvā Missakapabbataṃ abhi-
rūhatu,¹⁵ tadā taṃ tattha dakkhissāmā 'ti. athāparam eka-
māsaṃ tatth' eva samkappesi.¹⁶ māsātikkamena ca jeṭṭhamū-
lamāsapunṇamāyam uposathadivase sannipatitā sabbe pi,
kālo nu kho amhākam Tambapaṇṇidīpaṃ¹⁷ gamanāya udāhu
no ti¹⁸ mantayimsu. tenāhu porāṇā:

Mahindo nāma nāmena samghatthero tadā ahū,¹⁹

Iddhiyo²⁰ Uttiyo²¹ thero Bhaddasālo ca Sambalo |

¹ S. -janapadacārikam.

² B.B¹.S¹.(D). atikkamesi.

³ B². nivāsana-.

⁴ Sp. Veṭṭisa-; Bp. Veṭṭisa-, sic *passim*.

⁵ S¹.(D). Sp. omit nāma.

⁶ See note 4.

⁷ B.B². Vediseṭṭhissa; Bp. Veṭṭiseṭṭhissa.

⁸ B. athāpubbena; B².Bp. athānupubbena.

⁹ B². nivāsana-.

¹⁰ S.B.B¹.B².Bp. pādesu.

¹¹ B². sirasā.

¹² Sp.B².Bp. attanā.

¹³ Old. pitaro.

¹⁴ S. chaṇatthanagarato.

¹⁵ Sp. abhiruhatu.

¹⁶ S.Sp.B.B².Bp. vāsaṃ kappesi.

¹⁷ S. -dīpagamanāya.

¹⁸ S. no ti.

¹⁹ S.Sp.B².Bp. ahu.

²⁰ S.Sp. Itṭhiyo; B.B¹.B².Bp. Itṭhiyo.

²¹ S.Sp.B.B².Bp. Uttiyo; B¹. Uddiyo.

sāmaṇero ca Sumano chaḷabhiñño¹ mahiddhiko,
Bhaṇḍuko sattamo tesam diṭṭhasacco upāsako:
iti ete² mahānāgā mantayimsu rahogatā ti.

tadā Sakko devānam Indo Mahindattheram upasamkamitvā
etad avoca: kālakato³ bhante Muṭṭasivarājā,⁴ idāni Devānam-
piyatissamahārājā rajjam kāreti.⁵ sammāsambuddhena ca
tumhe vyākata: anāgate Mahindo nāma bhikkhu Tambapaṇ-
nidipam pasādessatīti. tasmāt iha vo bhante kālo dīpava-
ram gamanāya, aham pi vo sahāyo bhavissāmīti. kasmā
pana Sakko evam āha. bhagavā kir' assa bodhimūle yeva
buddhacakkhunā lokam oloketvā⁶ anāgate imassa dīpassa
sampattim disvā etam attham ārocesi, tadā tvam pi⁷ sahāyo
bhavēyyāsīti ca⁸ ānāpesi.⁹ tasmā evam āha. thero tassa
vacanam sampatichhitvā attasattamo Vedisakapabbatā¹⁰ ve-
hāsam uppatitvā Anurādhapurassa puratthimadisāya¹¹ Mis-
sakapabbate patiṭṭhahi yaṃ pan¹² etarāhi Cetiya-pabbato ti
pi sañjānanti. tenāhu porāṇā:

Vedisagirimhi¹³ Rājagahe¹⁴ vasitvā timsarattiyo
kālo ca¹⁵ gamanassā¹⁶ 'ti gacchāmi¹⁷ dīpam uttamam.
palinā¹⁸ Jambudīpato¹⁹ haṃsarājā va ambare
evam uppatitā therā nipatimsu naguttame.
purato purasetṭhassa pabbate meghasannibhe
patiṭṭhahimsu²⁰ kūṭamhi²¹ haṃsā va nagamuddhanīti.

¹ B². chaḷā°.

² B.B¹.B².Bp. iti h' ete.

³ B.B¹.B².Bp. kālam kato.

⁴ B. Muṭṭasiva-; B². Muṭṭhasiva-; Bp. Mutasiva-.

⁵ Sp. karoti; B². kāresi.

⁶ B.B¹.B².Bp. v' oloketvā.

⁷ B². pi 'ssa.

⁸ S.Sp. omit ca.

⁹ S. ānāpesi.

¹⁰ Sp. Veṭṭisa-; Bp. Veṭṭisa-; B². Vedisa-.

¹¹ S.Sp. puratthimadisāyam.

¹² Sp. omits pan'.

¹³ Sp. Veṭṭisa-; Bp. Veṭṭisa-.

¹⁴ Dīpavamsa xii, 35, ramme.

¹⁵ B.B¹.B².Bp. kālo va.

¹⁶ Sp. gamaṇa°.

¹⁷ Sp.B².Bp. gacchāma.

¹⁸ S. phalinā; S¹.(D).Sp.Bp. phalinā; B.B¹. paḷhinā; B². paḷinā.

¹⁹ B². -dīpato.

²⁰ B².Bp. patimsu.

²¹ Sp. piḷa-; B².Bp. sila-.

evam Iddhiyādihi¹ saddhim āgantvā patitṭhahanto ca āyasmā Mahindatthero sammāsambuddhassa parinibbānato dvinnam² vassasatānaṃ upari chattimsatime vasse imasmim dīpe patitṭhahitī veditabbam.³

Ajātasattussa hi aṭṭhame vasse sammāsambuddho parinibbāyi. tasmim yeva vasse⁴ Sihakumārassa putto Tambapaṇṇidīpassa ādirājā Vijayakumāro imaṃ dīpaṃ āgantvā manussavāsaṃ⁵ akāsi. Jambudīpe Udayabhadrassa⁶ cudasame vasse idha⁷ Vijayo kālam akāsi. Udayabhadrassa pañcadasame vasse Paṇḍuvāsadevo⁸ nāma imasmim dīpe rajjaṃ pāpuṇi. tattha Nāgadassakarañño⁹ vīsatiṃ vasse idha Paṇḍuvāsadevo¹⁰ timsavassāni rajjaṃ kāretvā¹¹ kālam akāsi. tasmim¹² vasse Abhayo nāma rājakumāro¹³ imasmim dīpe rajjaṃ pāpuṇi. tattha Susunāgarañño sattarasame vasse idha Abhayarañño vīsaṃ¹⁴ vassāni paripūriṃsu. atha Abhayassa vīsatiṃ vasse Pakuṇḍakābhayo nāma dāmariko rajjaṃ aggahesi. tattha Kālāsokassa¹⁵ solasame vasse idha Pakuṇḍakābhayassa¹⁶ sattarasa vassāni paripūriṃsu. tāni heṭṭhā ekena vassena saha aṭṭhārassa honti. tattha Candaguttassa cuddasame vasse idha Pakuṇḍakābhayo kālam akāsi, Muṭasīvarājā¹⁷ rajjaṃ pāpuṇi. tattha Asokadhammarājassa sattarasame vasse idha¹⁸ Muṭasīvarājā¹⁹ kālam akāsi, Devānampiyatisso rajjaṃ pāpuṇi. ²⁰parinibbute ca pana sambuddhe²⁰ Ajātasattu catuvīsativassāni rajjaṃ kāresi, Udaya-

¹ See p. 70, note 20.

² Sp. dvinnam, sic passim.

³ S.Sp.B.B¹.B².Bp. veditabbo.

⁴ B.B². add idha.

⁵ B.B¹.Bp. manussāvāsaṃ.

⁶ Sp. °bhaddassa. ⁷ S¹.(D). tiṭṭha.

⁸ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Paṇḍuvāsudevo, so the Chinese.

⁹ S.Sp.B.B².Bp. Nāgadāsaka-.

¹⁰ Sp.B.B¹.B².Bp. -vāsudevo.

¹¹ S.Sp.B.B¹.B².Bp.Ch. omit timsavassāni rajjaṃ kāretvā.

¹² S.Sp.B.B¹. add yeva; B².Bp. add yeva ca.

¹³ S.Sp. omit rājakumāro.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. vīsati.

¹⁵ B².Bp. Kālāsokassa.

¹⁶ S.Sp.B². Pakuṇḍakassa.

¹⁷ B.B¹.Bp. Muṭasiva-; B². Muṭṭasiva-.

¹⁸ S. omits idha.

¹⁹ See note 17.

²⁰⁻²⁰ B. parinibbūte ca sammāsambuddhe; B¹. parinibbhūte ca sambuddhe; B². parinibbute ca sambuddhe; Bp. parinibbute ca sammā-sambuddhe.

bhadro¹ ca solasa, Anuruddho ca Muṇḍo ca aṭṭhārasa,² Nāgadassako³ catuvīsati, Susunāgo aṭṭhārasa, tass' eva putto Asoko⁴ aṭṭhavīsati, Asokassa⁵ puttā⁶ dasabhātukarājāno dvevīsativassāni rajjam kāresum. tesam pacchato⁷ nava Nandā dvevīsati eva, Candagutto ca⁸ catuvīsati, Bindusāro aṭṭhavīsam.⁹ tassāvasāne¹⁰ Asoko rajjam pāpuni.¹¹ tassa pure abhisekā cattāri, abhisekato aṭṭhārasame vasse imasmim dipe Mahindatthero patitṭhito.¹² evam etena rājavamsānusārena veditabbam. eva tam¹³ sammāsambuddhassa parinibbānato dvinnam vassasatānam upari chattimsatime vasse imasmim dipe patitṭhahīti.¹⁴

tasmiñ ca divase Tambapaṇṇidipe jeṭṭhamūlanakkhattam nāma nakkhattam¹⁵ hoti. rājā nakkhattam ghosāpetvā chaṇam karoṭhā'ti amacce¹⁶ āṇāpetvā¹⁷ cattālisapurisasahassaparivāro nagaramhā nikkhamitvā yena Missakapabbato tena pāyāsi migavam kilītukāmo.¹⁸ atha tasmim pabbate adhi vatthā ekā devatā rañño there dassessām'ti rohitamigarūpam gahetvā avidūre tiṇapaṇṇāni khādamānā¹⁹ viya carati. rājā disvā,²⁰ ayuttam dāni pamattam vijjhītun ti jiyam²¹ poṭhesi. migo Ambatthalamaggam gahetvā palāyitum ārabhi. rājā piṭṭhito piṭṭhito anubandhanto Ambatthalam eva abhirūhi. migo pi therānam avidūre antaradhāyi. Mahindatthero rājānam avidūre āgacchantam disvā, mamam yeva rājā passatu mā itare ti adhiṭṭhahitvā, Tissa Tissa ito ehīti āha. rājā sutvā cintesi: imasmim dipe jāto man Tissā²² 'ti nāmam ga-

¹ Sp. °bhaddo and omits ca.

² S.Sp.B.B¹.B².Bp. aṭṭha; so also the Chinese; B². aṭṭha, sic passim.

³ S.Sp.B.B².Bp. Nāgadāsako; B¹. Nāgadasako.

⁴ B. Kālāsoko; B².Bp. Kālāsoko.

⁵ B. Kālāsokassa.

⁶ S.Sp.B².Bp. puttakā.

⁷ B². pacchito.

⁸ B.B¹.B².Bp. omit ca.

⁹ B.B².Bp. aṭṭhavīsati; B¹. aṭṭhavīsa.

¹⁰ B.B¹. -vassāne. ¹¹ B. rajjam kāresi.

¹² B². patitṭhito.

¹³ B.B¹. ev' etam; S. Sp.B².Bp. etam.

¹⁴ B². patitṭhahīti.

¹⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. omit this nakkhattam.

¹⁶ S. amacce 'va; Sp.B².Bp. amacce ca.

¹⁷ S. āṇāpetvā.

¹⁸ S. kilītukāmo; B.B¹.B². kilītukāmo.

¹⁹ S.B. khādamāno.

²⁰ B.B¹.B².Bp. tam disvā.

²¹ Sp. jiyam.

²² B.B². Tissa Tissā 'ti.

hetvā ālapitum samattho nāma n' atthi. ayaṃ pana chinna-
bhinnapaṭadharo bhaṇḍukāsāvavasano maṃ nāmena ālapati.
ko nu kho ayaṃ bhavissati manusso vā amanusso vā ti. thero
āha :

samaṇā mayaṃ mahārāja dhammarājassa sāvakā
tam¹ eva anukampāya Jambudīpā idhāgatā ti.

tena ca samayena Devānampiyatisso² mahārājā ca Asoka-
dhammarājā ca adiṭṭhasahāyakā honti. Devānampiyatissa-
mahārājassa ca puññānubhāvena Chātakapabbatapāde³,
ekamhi veṇugumbe⁴ tisso veṇuyatṭhiyo⁴ rathayatṭhippamāṇā
uppapajimsu, ekā latāyatṭhi nāma, ekā pupphayatṭhi nāma,
ekā sakunayatṭhi nāma. tāsu latāyatṭhiyaṃ⁵ rajatavaṇṇā
hoti, taṃ alaṃkaritvā uppannalatā kañcanavaṇṇā khāyati.
pupphayatṭhiyaṃ⁶ pana nīlapitalohitāvadātakālavāṇṇāni⁷
pupphāni suvibhattavaṇṇapattakiṇṇajakkhāni⁸ hutvā khāyanti,
sakunayatṭhiyaṃ 'kamsakukkuṭajīvaṇṇakādayo⁹ sakunā
nānappakārāni¹⁰ catuppadāni¹¹ sajīvāni¹² viya khāyanti.
vuttam pi c' etaṃ Dīpavamse¹³:

Chātapabbatapādamaṃhi veṇuyatṭhi¹⁴ tayo ahu¹⁵:
setā rajatayatṭhi ca¹⁶ latā kañcanasannibhā,
nīlādi yādisaṃ¹⁷ pupphaṃ¹⁸ pupphayatṭhimhi¹⁹ tādisaṃ,
sakunā sakunayatṭhimhi sarūpen' eva saṇṭhitā ti.

¹ B.B¹.B².Bp. tav' eva.

² S.Sp.B.B².Bp. -tissa-mahārājā; B¹. -tissadhammarājā.

³ S.B¹. Chātapabbata-.

⁴ S. venu-; B.B¹.B².Bp. veḷu-, *sic passim*.

⁵ S.Sp. tāsu latāyatṭhi sayam raja°; B. tāsu latāyatṭhi nāma, tāsu
latāyatṭhiyaṃ raja°; Bp. tāsu latāyatṭhi raja°.

⁶ Bp. pupuppha *probably by mistake*.

⁷ Sp.B.B¹.B².Bp. -lohit' odātakālavāṇṇāni; S. -lohitodānakāla-.

⁸ B.B¹. -kiñcakkhāni.

⁹ S. jīvaṃjīvakādayo.

¹⁰ B.B¹. nānāppa°.

¹¹ S.Sp. pakkhigaṇāni sajīvāni; B.B².Bp. ca catuppadāni.

¹² B. sajīvā viya.

¹³ Dīp. xi, 15.

¹⁴ Sp.Bp. -yatṭhi, *sic passim*.

¹⁵ B. veḷuyatṭhi tisso ahuṃ.

¹⁶ S.B.B¹.Bp. -yatṭhīva.

¹⁷ S¹.(D). yaṃdisaṃ.

¹⁸ B. pubbaṃ; B¹. *omits* pupphaṃ.

¹⁹ B. puppayā°.

samuddato pi 'ssa muttamañiveluriyādi¹ anekavihitaratanam² uppajji. Tambapañṇiyam³ attha muttā uppajjimsu, haya-muttā gajamuttā rathamuttā āmalakamuttā valayamuttā aṅguliveṭhakamuttā⁴ kakudhaphalamuttā pākātikamuttā ti. so tā⁵ yaṭṭhiyo tā ca muttāyo⁶ aññañ ca bahum⁷ ratanam Asokassa dhammarañño pañṇākāratthāya⁸ pesesi. Asoko pa-sīditvā tassa⁹ pañcarājakakudhabhaṇḍāni pahīni¹⁰ chattam cāmaram¹¹ khaggaṃ molim¹² ratanam pādūkam¹³ aññañ ca abhisekatthāya bahuvidham pañṇākāram, seyyath' idam.¹⁴ saṅkham Gaṅgodakam vaḍḍhamānam vaṭamsakam¹⁵ bhiṅ-kāram¹⁶ nandiyāvaṭṭam sivikam kaññañ kaṭacchum¹⁷ adho-vimam dussayugam hatthapuñchanam¹⁸ haricandanam aru-ṇavañṇamattikam añjanam¹⁹ harītakam²⁰ āmalakan ti. vut-tam pi c' etam Dīpavamse²¹:

vālavijani²² uñhisam chattam khaggañ ca pādūkam
veṭhanam²³ sārappāmaṅgam bhiṅkāram¹⁶ nandivaṭṭakam |
sivikam saṅkham vaṭamsaṇ²⁴ ca adhovim²⁵ vatthakoṭikam
sovañṇapātīkāṭacchum²⁶ mahaggham hatthapuñchanim²⁷
Anotattodakam²⁸ kājam²⁹ uttamam haricandanam

¹ Sp. -veluriyādi-.

² S.Sp.B.B¹.B².Bp. -vihitam ra°.

³ S.Sp.B.B¹.B².Bp. add pana.

⁴ B². aṅgulivedhaka-.

⁵ S.Sp.B.Bp. so tā ca; B². so tisso tā ca.

⁶ B.B¹.B².Bp. muttā.

⁷ B². bahuratanam.

⁸ B¹. one folio is missing.

⁹ S. satta by mistake.

¹⁰ S. pahīni; B. pahīnim.

¹¹ B. jāmira(m)-; B². cāmari-.

¹² B².Bp. molim.

¹³ S.Sp.B.B².Bp. ratanapādūkam.

¹⁴ B².Bp. seyyath' idam.

¹⁵ B. vaṭamsakam (B¹. a leaf missing).

¹⁶ B².Bp. bhiṅgāram.

¹⁷ B.B². katacchukam.

¹⁸ S.B². puñjanam; B. pucchanam.

¹⁹ B. añcanam.

²⁰ S.Sp.Bp. harītakam; B². harītukam.

²¹ Dīp. xii, 1-6; xvii, 83.

²² Sp.B².Bp. vālavijani; B. vālavijanim.

²³ B². veṭṭhanam.

²⁴ B. vaṭamsamkañ ca.

²⁵ B.B².Bp. adhovimam.

²⁶ S. sovañṇapāṇim kaṭacchum; Sp.Bp. -pāṇim kaṭacchum.

²⁷ S. puñjanam; B. pucchanam; B². puñjanam; Bp. -puñchanam.

²⁸ B. anodattodakam.

²⁹ S.Sp. kaññañ.

arunavaṇṇamattikañ¹ ca añjanam² nāgamāhaṭam |
 haritakam³ āmalakam mahaggham amatosadham⁴
 saṭṭhivāhasatam sālim sugandham suvakāhaṭam
 puññakammābhiniḍḍattam pāhesi Asokasavhaya⁵ ti.

na kevalañ ca etaṃ⁶ āmisapaṇṇākāram imaṃ kira dhamma-
 paṇṇākāram pi pesesi:

aham buddhañ ca dhammañ ca saṃghañ ca saraṇam
 gato
 upāsakattam vedesiṃ⁷ Sakyaputtassa sāsaṇe. |
 imesu tīsu vatthūsu uttame⁸ jinasāsane⁹
 tvam pi cittaṃ pasādehi saddhāsaraṇam upehisi¹⁰.

sv' āyam rājā taṃ divasaṃ Asokarañño¹¹ pesitena abhisekena
 ekamābhisitto¹² hoti, Visākhapunnāmāya¹³ hi 'ssa abhisekam
 akamsu. so acirasutaṃ taṃ sāsanaṇapavattim¹⁴ anussaramāno
 taṃ therassa samaṇā mayam mahārāja dhammarājassa sā-
 vakā ti vacaṇam sūtvā, ayyā nu kho āgatā ti tāvad eva āvu-
 dham nikkhipitvā¹⁵ ekamantaṃ nisīdi sammodayaniyam¹⁶ ka-
 thaṃ kathayamāno. yathāha¹⁷:

āvudham nikkhipitvāna¹⁵ ekamantaṃ upāvisi,
 nisajja rājā sammodayaniyam bahum atthūpasamhitaṃ ti.

sammodayaniyam¹⁸ kathaṃ ca kurumāne yeva tasmim tāni pi
 cattālīsapurisasahassāni¹⁹ āgantvā taṃ parivāresum. tadā
 therō itare pi cha jane dassesi. rājā disvā ime kadā āgatā ti

¹ S.S¹.(D). aruṇavatimattikañ ca; Sp. aruṇavatī-; B². omits ca; so
 Dīp. xii, 3.

² B. añjanam.

³ B.B². haritakam; Sp.Bp. haritakam.

⁴ B. amatosatam.

⁵ Asokavhaya.

⁶ B. idaṃ for ca etaṃ; B².Bp. c' etaṃ.

⁷ B. desemi; B². desesi; Bp. desesiṃ.

⁸ S.Sp. uttamesu.

⁹ S.Sp. naruttama.

¹⁰ S.Sp.B.B². upehiti.

¹¹ Sp.B².Bp. Asokarañña.

¹² S.Sp.B.B².Bp. ekamāsābhisitto.

¹³ B. Visākhāpunṇāmāyam.; B².Bp. Visākhapunnāmāyam.

¹⁴ Bp. -ppavattim.

¹⁵ B². nikkhipitvā.

¹⁶ S. sammodayaniyakathaṃ; B. samodayaniyam kathaṃ.

¹⁷ Dīp. xii, 52.

¹⁸ S. sammodayaniyam; B. samodayaniyam.

¹⁹ S.Sp. cattālīsa-; B. cattālīsa-.

āha. mayā saddhim yeva mahārāja 'ti. idāni pana Jambudīpe aññe pi evarūpā samaṇā santīti.¹ santi mahārāja, etarahi Jambudīpo kāsāvapajjoto isivātaparivāto,² tasmim,

tevijjā iddhipattā ca cetopariyāyakovidā³
khīṇāsavā arahantā⁴ bahū⁵ buddhassa sāvakā ti.

bhante kena āgata 'tthā 'ti. n' eva mahārāja udakena⁶ na thalenā 'ti. rājā ākāsena āgatā 'ti aññāsi. thero atthi nu kho rañño⁷ paññāveyyattikan⁸ ti vīmaṃsanatthāya⁹ āsannaambarukkham¹⁰ ārabba pañham pucchi: kiṃnāmo ayam mahārāja rukkho ti. ambarukkho¹¹ nāma bhante ti. imaṃ¹² pana mahārāja ambaṃ muñcitvā añño ambo¹³ atthi n' atthīti. atthi bhante aññe pi bahū ambarukkhā ti. imaṃ ca ambaṃ te ca ambe muñcitvā atthi nu kho mahārāja aññe rukkhā ti. atthi bhante, te pana na ambarukkhā ti. aññe ambe ca anambe ca muñcitvā atthi pana añño rukkho ti. ayam eva bhante ambarukkho ti. sādhu mahārāja paṇḍito 'si.¹⁴ atthi pana te mahārāja ñātakā ti. * atthi me¹⁵ bhante bahū janā 'ti. te muñcitvā aññe keci aññātakāpi atthi mahārāja 'ti. aññātakā bhante ñātakehi bahutarā ti. tava ñātake ca aññātake ca muñcitvā atth¹⁶ añño koci mahārāja 'ti. ahaṃ¹⁷ bhante. sādhu mahārāja attā¹⁸ nāma attano n' eva ñātakō na aññātakō ti. atha thero, paṇḍito rājā sakkhissati dhammam aññātun ti Cūlahatthipadopamasuttam¹⁹ kathesi. kathāpariyosāne rājā tūsu saraṇesu paṭiṭṭhahi saddhim cattālisāya²⁰ pāṇasahasseehi. taṃ khaṇaṃ ñeva²¹ rañño bhattam

¹ S. va santīti.

² Sp.B².Bp. -paṭivāto.

³ B².Bp. cetopariyakovidā.

⁴ S.Sp.B.B².Bp. arahanto.

⁵ S.Sp. bahu.

⁶ S. udanena.

⁷ S¹.(D). raññā.

⁸ S.Sp.B².Bp. paññāveyyattīyan ti.

⁹ S. vīmaṃsanatthāya by mistake.

¹⁰ S.Sp.B.B².Bp. āsannaṃ. *Mhvs.* xiv, 16-23; *M.* i, 175 f.

¹¹ S¹.(D). ambarukkho ti.

¹² B. idaṃ.

¹³ S.Sp.B. aññe ambā.

¹⁴ S.B. paṇḍito 'sīti.

¹⁵ B.B².Bp. omit me.

¹⁶ B². atthi.

¹⁷ B. ahaṃ meva bhante ti; B².Bp. ahaṃ eva bhante ti; Sp. ahaṃ bhante ti.

¹⁸ S¹.(D). attā nāma attano; B. attanā attano.

¹⁹ S.B.B².Bp. Cūla-.

²⁰ Sp. cattāli².

²¹ S.B. khaṇaṃ yeva; B².Bp. khaṇaṃ ñeva ca.

āhariyittha. rājā suttam¹ sunanto yeva evam² aññāsi: na imesam imasmim kāle bhojanam kappatīti, āpucchitvā³ pana bhuñjitum ayuttan ti cintetvā, bhuñjissatha bhante ti pucchi. na mahārāja amhākam imasmim kāle bhojanam kappatīti. kasmim kāle bhante kappatīti. arunuggamanato⁴ paṭṭhāya⁵ yāva majjhantikasamayā⁶ mahārājā 'ti. gacchāma bhante nagaran ti. alam mahārāja idh' eva vasissāmā 'ti. sace bhante tumhe vasatha ayam dārako āgacchatū 'ti. mahārāja ayam dārako āgataphalo viññātasāsano pabbajjāpekho idāni pabbajissatīti. rājā tena hi bhante sve ratham⁷ pesessāmi tam abhirūhitvā āgaccheyyathā⁸ 'ti vatvā vanditvā pakkāmi.⁹ thero acirapakkantassa¹⁰ rañño Sumanasāmaṇeram āmantesi: ehi tvam Sumana dhammasavaṇassa kālam ghosehīti. bhante kittakam thānam sāvento ghosemīti. sakalam Tambapaṇṇidīpan ti. sādhu bhante ti sāmaṇero abhiññāpādakam catutthajjhānam samāpajjitvā vuṭṭhāya adhiṭṭhahitvā samāhitenā cittena sakalam¹¹ Tambapaṇṇidīpaṃ sāvento tikkhatum dhammasavaṇassa kālam¹² ghosesi. rājā tam¹³ saddam sutvā therānam santikam pesesi: kim bhante atthi koci upaddavo 'ti. n' atth' amhākam koci upaddavo ti¹⁴ dhammasavaṇassa kālam ghosāpayimha buddhavacanam kathetukāma 'mhā 'ti. tañ ca pana sāmaṇerassa saddam sutvā bhumma¹⁵ devatā saddam anussāvesum, eten' upāyena yāva Brahmaloḷā saddo abbhuggaṇchi.¹⁶ tena saddena mahādevatāsannipāto ahoṣi. thero ca¹⁷ mahantaṃ devatāsannipātam disvā Samacittasuttantaṃ¹⁸ kathesi, kathāpariyosāne asaṃkheyyānam¹⁹ devatānaṃ dhammābhisamayo ahoṣi, bahū

¹ B.B².Bp. rājā ca suttantaṃ.

² B.B².Bp. eva for yeva evam.

³ S.Sp.B.B².Bp. apucchitvā.

⁴ B. anuṇuggamanato; S. arunuggamanato; Sp. arunuggamanato.

⁵ B². paṭṭhāya.

⁶ Bp. majjhantikasamayā; S¹.(D). majjhantikasamaya.

⁷ B. ratam.

⁸ Sp.Bp. °yyāthā 'ti.

⁹ Bp. pakkāmi.

¹⁰ B². acira-.

¹¹ S.B. sakala-.

¹² S. dhammasavanakālam.

¹³ S. nam.

¹⁴ S.Sp.B¹.B².Bp. omīti pi.

¹⁵ B². bhūmā.

¹⁶ S.B¹.B².Bp. abbhuggacchi.

¹⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. omīti ca.

¹⁸ A. i, 61 f.

¹⁹ B.B¹. asaṃkheyyānam; B².Bp. asaṃkheyyānam.

nāgā ca supañṇā ca saraṇesu paṭiṭṭhahimsu. yādiso¹ Sāri-
puttattherassa imaṃ suttantaṃ kathayato devatāsannipāto
ahosi tādiso Mahindattherassāpi jāto.

atha tassā rattiyaṃ accayena rājā therānaṃ ratham pesesi.
sārathi² ratham ekamante ṭhapetvā therānaṃ ārocesi: āhaṭo³
bhante ratho, abhirūhatha⁴ gacchissāmā'ti. therā, na mayam
ratham abhirūhāma,⁴ gaccha tvam, pacchā mayam āgacchissā-
mā'ti vatvā vehāsaṃ abbhuggantvā Anurādhapurassa purat-
thimadisāyaṃ Paṭhamacetiyaṭṭhāne⁵ otarimsu. taṃ hi ce-
tiyaṃ⁶ therehi paṭhamam otiṇṇaṭṭhāne katattā yeva Paṭha-
macetian⁵ ti vuccati. rājāpi sārathim pesetvā antonivesane
maṇḍapaṃ paṭiyādethā'ti amacce ānāpesi. tāvad eva sabbe
haṭṭhatuṭṭhā ativiya pāsādikam maṇḍapaṃ paṭiyādesuṃ.
puna rājā cintesi: hiyyo⁷ thero sīlakkhandham kathayamāno
uccāsayanamahāsayanam⁸ na⁹ kappatīti āha. nisīdissanti
nu kho ayyā āsanesu na nisīdissantīti. tass' evaṃ cintayan-
tass' eva so sārathi¹⁰ nagaradvāraṃ sampatto. tato¹¹ addasa
there¹² paṭhamataram āgantvā kāyabandhanam bandhitvā
cīvaraṃ pārupante. disvā¹³ ativiya pasannacitto hutvā
āgantvā rañño ārocesi: āgatā deva therā ti. rājā ratham
ārūhā'ti pucchi. na ārūhā deva api ca mama pacchato
nikkhamitvā paṭhamataram āgantvā pācīnadvāre ṭhitā ti.
rājā ratham pi nārūhimsu¹⁴ 'ti sutvā, na dāni ayyā uccāsaya-
nam¹⁵ sādiyissantīti cintetvā, tena hi bhaṇe therānaṃ bhum-
mattharanasamkhepena¹⁶ āsanāni paññāpethā¹⁷ 'ti vatvā paṭi-
patham agamāsi. amaccā paṭhaviyaṃ taddhikam¹⁸ paññā-
petvā upari kojavakādīni¹⁹ vicitratttharanāni²⁰ paññāpesuṃ.
uppadapāṭhakā²¹ disvā, gahitā²² dāni imehi paṭhavi,²³ ime

¹ B.B¹.B².Bp. yādiso 'va. ² Sp.Bp. sārathī. ³ B.B¹.B².Bp. āgato.

⁴ Sp. abhiru°. ⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Paṭhamakacetiya-.

⁶ B. taṃ pi hi cetiyaṃ. ⁷ Sp. hiyyo.

⁸ S. uccāsayanamahāsayanam. ⁹ S.Sp. hi na. ¹⁰ Sp.Bp. sārathī.

¹¹ Bp. tatho. ¹² S¹(D). thera. ¹³ B². disvāna.

¹⁴ S.Sp. nārūhimsu; B. nārūhimsu; Bp. nābhirūhimsu.

¹⁵ B.B².Bp. uccāsayanamahāsayanam. ¹⁶ B². bhūmattha°.

¹⁷ B¹.Bp. paññāpethā'ti, sic passim. ¹⁸ S.Sp.B.B¹.B².Bp. taṭṭhikam.

¹⁹ S. kojavanakādīni; S¹(D). kojavanikādīni.

²⁰ B.B¹.B².Bp. cittattaranāni. ²¹ B.B². upāda-; Bp. uppāta-.

²² S¹(D). gatitā. ²³ Sp. paṭhavi, sic passim.

Tambapaṇṇidipassa sāmikā bhavissantīti vyākariṃsu. rājāpi gantvā there vanditvā Mahindattherassa hatthato pattam gahetvā mahatiyā pūjāya ca sakkārena ca there nagaram pavesetvā antonivesanam pavesesi. thero āsanapaññattim disvā amhākam sāsanam sakala-Laṅkādiṭṭhe paṭhavī viya patthataṃ¹ niccalaṇi ca hutvā paṭiṭṭhahissatīti cintento nisīdi. rājā there paṇītena² khādaniyena bhojaniyena³ sahatthā santappetvā sampavāretvā,⁴ Anulādevipamukhāni⁵ pañca itthiṣatāni therānam abhivādanam pūjāsakkāraṇi ca karontīti⁶ pakkosāpetvā ekamantaṃ nisīdi. thero bhattakiccāvasāne⁷ raṇṇi saparijanassa dhammaratanavassam vassento⁸ Petavatthum Vimānavatthum Saccasamyuttaṇi ca kathesi. taṃ therassa dhammadesanam sutvā tāni pañca pi itthiṣatāni sotāpattiphalaṃ sacchikariṃsu.⁹ ye pi te manussā purimadivase Missakapabbate there addasamsu te tesu tesu¹⁰ thānesu therānam guṇe kathenti, tesam sutvā mahājanakāyo rājaṅgaṇe¹¹ sannipatitvā mahāsaddam akāsi. rājā kim eso saddo 'ti pucchi. nāgarā deva there dāṭṭhum na labhāmā 'ti vilapanti.¹² rājā sace idha pavisissanti okāso na bhavissantīti cintetvā, gacchatha bhane¹³ hatthisālā paṭi-jaggitvā vālukaṃ¹⁴ ākiritvā pañcavaṇṇāni pupphāni vikiritvā celavitānaṃ¹⁵ bandhitvā maṅgalahatthiṭṭhāne therānam āsanāni paññāpethā¹⁶ 'ti āha. rājāmaccā¹⁷ tathā akamsu. thero tattha gantvā nisīditvā Devadūtasuttantaṃ kathesi. kathāpariyosāne pānasahassam sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. tato, hatthisālā atisambādhā 'ti dakkhiṇadvāre Nandavanuyyāne¹⁸ āsanam paññāpesum. thero tattha nisīditvā Āsivisopamasuttaṃ¹⁹ kathesi. taṃ pi sutvā pānasahassam

¹ S.Sp.B¹.B².Bp. patthataṃ; B. pattaṭaṃ.

² S. paṇītena.

³ Sp.Bp. khādaniyena bhojaniyena, *sic passim*.

⁴ S.Sp. *omit* sampavāretvā.

⁵ S.B.B¹.B².Bp. Anulādevi-.

⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. karontū 'ti.

⁷ S.Sp. *omit* bhattakiccāvasāne.

⁸ B². vassanto.

⁹ B.B¹.B².Bp. sacchākaṃsu.

¹⁰ S¹.(D). thesu for te tesu tesu.

¹¹ S. rājaṅgaṇe.

¹² S.Sp.B.B².Bp. vilavanti.

¹³ Sp. bhane.

¹⁴ Sp.B.B¹.Bp. vālukaṃ; B². vālukaṃ.

¹⁵ Sp. celavitānaṃ.

¹⁶ See p. 79, § 17.

¹⁷ B.B¹.B².Bp. amaccā for rājāmaccā.

¹⁸ S. Nandavanuyyāne *by mistake*.

¹⁹ Bp. Āsivisopamasuttaṃ; S. Āsivisopamasuttantaṃ.

sotāpatti phalaṃ paṭilabhi. evaṃ āgata divasato dutiyādivase aḍḍhateyyānaṃ saḥassānaṃ dhammābhisamayō ahoṣi.

therassa Nandanavane āgatāgatāhi kulitthihi kulasuṇhāhi¹ kulakumārihi saddhim sammodamānass' eva sāyaṇhasamayō jāto. therō kālaṃ sallakkhetvā, gacchāma dāni Missakapabbatan ti utṭhahi.² amaccā kattha bhante gacchathā'ti. amhākaṃ nivesanaṭṭhānaṃ³ ti. te rañño samviditaṃ katvā rājānumatena āhaṃsu: akālo bhante idāni tattha gantū, idam eva Nandanavanam uyyānaṃ⁴ ayyānaṃ āvāsāṭṭhānaṃ⁵ hotū'ti. alaṃ gacchāmā⁶ ti. puna rañño vacanenāhaṃsu: rājā bhante āha, etaṃ Meghavanam nāma uyyānaṃ mama pitu santakaṃ nagarato nātidūraṃ nāccāsannaṃ gamanāgamana-sampannaṃ, ettha therā vasaṃ kappentū'ti. vasiṃsu therā Meghavane uyyāne.⁷ rājāpi kho tassā rattiya accayena therassa samīpaṃ gantvā sukkasayitabhāvaṃ pucchitvā, kappati bhante bhikkhusaṃghassa ārāmo ti pucchi. therō kappati mahārāja'ti vatvā imaṃ suttaṃ āhari: anujānāmi bhikkhave āraṃsaṃ ti.⁸ rājā tuṭṭho suvaṇṇabhikkāraṃ gahetvā therassa hatthe udakaṃ pādetvā Mahāmeghavanauyyānaṃ⁹ adāsi. saha udakapātena paṭhavi kampi. ayaṃ Mahāvihāre paṭhamo paṭhavikampo¹⁰ ahoṣi. rājā bhūto theram pucchi: kasmā bhante paṭhavi kampatīti. mā bhāyi mahārāja, imasmiṃ dīpe dasabalassa sāsaṇaṃ paṭiṭṭhahissati idam ca paṭhamam vihāraṭṭhānaṃ bhavissati, tass' etaṃ pubbanimittan ti. rājā bhiyyosomattāya¹¹ pasīdi. therō puna divase pi rājagahe yeva bhuñjitvā Nandanavane Anama-taggiyāni kathesi. puna divase Aggikkhandhopamasuttaṃ kathesi. eten' eva upāyena¹² satta divasāni kathesi, aḍḍhanavamaṇaṃ¹³ pāṇasaḥassānaṃ dhammābhisamayō ahoṣi. tato

¹ S. kulasuṇhāhi. ² B². utṭhāhi. ³ S.B.B¹.B².Bp. nivāsana-.

⁴ B². Nandanavanauyyānaṃ; Bp. Nandanavan' uyyānaṃ.

⁵ B.B¹. āvāsanaṭṭhānaṃ; S¹.(D). āsanaṭṭhānaṃ.

⁶ Bp. gacchāmā'ti.

⁷ B.B¹.B².Bp. Meghavan' uyyāne. ⁸ Vin, Mahāv. i. 22, 18.

⁹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. -van' uyyānaṃ.

¹⁰ B. pathavikampo; B¹.B².Bp. pathavikampo.

¹¹ S. bhiyyosomattāya; Sp. bhiyyosomattāya.

¹² Bp. ev' upāyena.

¹³ B.B².Bp. insert desanāpariyosāne before aḍḍha°.

paṭṭhāya¹ Nandanavanam sāsanaṣṣa jōtipātubhāvapaṭṭhānam
ti katvā Jotivanan ti nāmam labhi.²

sattame pana divase therā antopure³ rañño Mahāappamāda-
suttam⁴ kathayitvā Cetiyagirim eva agamamsu. atha kho
rājā amacce pucchi: thero amhe gālḥena ovādena ovadati,⁵
gaccheyya⁶ nu kho 'ti. amaccā, tumhehi deva thero ayācito⁷
sayam eva āgato, tasmā tassa anāpucchā 'va⁸ gamanam⁹ pi
bhavēyyā 'ti āhamsu. tato rājā ratham abhirūhitvā dve ca
deviyo āropetvā Cetiyagirim agamāsi mahaccā¹⁰ rājānubhā-
vena. gantvā deviyo ekamantaṃ apakkamāpetvā sayam¹¹
therānam samīpaṃ upasaṃkamanto ativiya kilantarūpo
hutvā¹² tato nam thero āha: kasmā tvam mahārāja evaṃ
kilamamāno āgato ti. tumhe mama gālham ovādaṃ datvā
idāni gantukāmā nu kho ti jānanattham bhante ti. na mayam
mahārāja gantukāmā, api ca vassūpanāyikakālo nāmāyam
mahārāja, tatra samaṇena ca¹³ vassūpanāyikaṭṭhānam nītaṃ
vaṭṭatīti. taṃ divasam eva Ariṭṭho nāma amacco pañca-
pannāsajetṭhakaniṭṭhabhātukehi¹⁴ saddhim rañño samīpe
ṭhito āha¹⁵: icchāma mayam deva therānam santike pabba-
jitun ti. sādhu bhane¹⁶ pabbajassū¹⁷ 'ti rājā anujānitvā theram
sampaṭicchāpesi. thero tadah' eva pabbājesi. sabbe khu-
ragge yeva arahattaṃ pāpuṇimsu. rājāpi kho taṃkhaṇam¹⁸
yeva Kaṇṭhakacetiyaṅgaṇam¹⁹ parikkhipitvā²⁰ atṭhasatṭhiyā²¹
lenesu kammaṃ paṭṭhapetvā nagaram eva agamāsi. te pi

¹ B².Bp. *add* ca.

² B². labhati; Sp. paṭilabhi.

³ S.Sp.B².Bp. ante pure; B.B¹. ante pūre.

⁴ B.B¹.B².Bp. *omit* mahā. ⁵ S.Sp. ovadi. ⁶ S. gaccheyyā.

⁷ S¹.(D). āyācito.

⁸ S.Sp. *omit* 'va.

⁹ Sp. gamanam.

¹⁰ S.Sp.Bp. mahacca-rājānu^o; B¹. amaccā rājānu^o; Dīp. vi, 77,
mahatā.

¹¹ B².Bp. sayam eva.

¹² B². *adds* upasaṃkami.

¹³ B.B¹.B².Bp. *omit* ca.

¹⁴ S.B¹.B².Bp. Pañcapannāsāya jetṭhakaniṭṭhabhātukehi; Sp.B.
pañcapannāsajetṭhakaniṭṭhabhātukehi.

¹⁵ B.B¹.B².Bp. icchām' aham; S¹.(D). pucchāma *corrected to* picchāma
(*sic*).

¹⁶ Sp. bhane.

¹⁷ Sp.B². pabbajassū 'ti; B. pabbajassū 'ti; B¹. pabbajasū 'ti.

¹⁸ B.B¹.B².Bp. khaṇe.

¹⁹ S¹.(D). Kaṇṭhakacetiya^o; B.B². Kaṇḍakena cetiya^o; B¹. Kaṇḍa-
kena cetiya^o; so Ch.

²⁰ B². parikkhipitvā.

²¹ B.B¹.B².Bp. dvāsatṭhiyā. Ch. = *the text*.

therā dasabhātikasamākulam rājakulam¹ pasādetvā mahājanam ovadamānā Cetiyagirimhi vassam vasimsu. tadā² Cetiyagirimhi paṭhamavassam³ upagatā dvāsaṭṭhi arahanto ahesum.

athāyasmā Mahāmahindo vutthavasso pavāretvā kattikapuṇṇamāyaṃ uposathadivase rājānam etad avoca: mahārāja amhehi ciradiṭṭho⁴ sammāsambuddho, anāthavassam⁵ vassimha, icchāma⁶ Jambudīpaṃ gantun ti. rājā,⁷ ahaṃ bhante tumhe catūhi paccayehi upaṭṭhahāmi ayañ ca mahājano tumhe nissāya tisu saraṇesu paṭiṭṭhito, kasmā tumhe ukkaṇṭhathā⁸ 'ti. ciradiṭṭho⁴ no mahārāja sammāsambuddho abhivādanapaccuṭṭhānaaṇṇalikkammasāmicikammakaraṇaṭṭhānam⁹ n' atthi, tena 'mha¹⁰ ukkaṇṭhitā ti. nanu bhante tumhe avocuttha¹¹: parinibbuto sammāsambuddho ti. kiñ cāpi mahārāja parinibbuto, atha khv assa sarīradhātuyo tiṭṭhan'ti. aññātam bhante thūpapatiṭṭhānam tumhe ākaṇṭhathā 'ti, karomi bhante thūpaṃ, bhūmābhāgaṃ dāni vicinātha. api ca bhante dhātuyo kuto lacchāmā 'ti. Sumanena saddhim mantehi mahārāja 'ti. sādhu bhante ti rājā Sumanam¹² upasaṅkamitvā pucchi: kuto dāni bhante dhātuyo lacchāmā 'ti. Sumanā āha: apposukko tvam mahārāja vithiyo sodhāpetvā dhajapatakapuṇṇaghaṭṭhādihi¹³ alaṃkārapetvā saparijano¹⁴ uposatham samādiyitvā¹⁵ sabbatālāvacare¹⁶ upaṭṭhāpetvā¹⁷ maṅgalahatthim¹⁸ sabbālaṅkārapatimaṇḍitam¹⁹ kāretvā²⁰ upari c' assa setacchattam ussāpetvā sāyaṇhasamayā²¹ Mahānāgavanuyyānābhimukho yāhi addhā etasmiṃ²²

¹ S. *omits* rājakulam.

² S.B.B¹.B².Bp. tadāpi; Sp. tadā hi.

³ B.B¹.B².Bp. paṭhamam.

⁴ B². cira-.

⁵ Sp.B².Bp. -vāsam.

⁶ B².Bp. icchāma mayam.

⁷ S.Sp.B².Bp. rājā āha; B. *omits* rājā.

⁸ B². ukkaṇṭhithā 'ti.

⁹ S¹.(D). -paccupaṭṭhāna; B.- paccupaṭṭhānaaṇṇalikkammasāmicika^o; B¹. -paccupaṭṭhānaaṇṇalikkammasāmicika^o; Bp. -sāmicika^o.

¹⁰ S. 'mhā; S¹.(D).Sp. 'mhe; B¹. 'mhi.

¹¹ S. avācuttha.

¹² S. Sumanam, *sic passim*.

¹³ S.B.B¹.B².Bp. -paṭāka-.

¹⁴ S. saparijane.

¹⁵ S¹.(D). samādiyitvā.

¹⁶ B.B¹.B².Bp. sabbatālāvacare.

¹⁷ S.B².Bp. upaṭṭhāpetvā.

¹⁸ S. maṅgala-.

¹⁹ B¹.B².Bp. -paṭimaṇḍitam.

²⁰ Sp.Bp. kārapetvā.

²¹ B.B².Bp. sāyaṇha-.

²² S.Sp.Bp. addhā tasmim; S¹.(D). aṭṭhā etasmin; B. yyāhi for yāhi.

ṭhāne dhātuyo lacchasīti. sa¹ rājā sādhu 'ti sampatīcchi. therā Cetiyaḡirim eva agamamsu. tatrāyasmā Mahindatthero Sumanasāmaṇeram āha: gaccha tvam sāmaṇera Jambudīpe tava ayyakaṃ 'Asokaṃ² dhammarājānaṃ upasaṃkamtivā mama vacanena evaṃ vadehi: sahāyo te³ mahārāja Devānampiyatisso buddhasāsane pasanno thūpaṃ patitṭhāpetukāmo, tumhākaṃ kira hatthe dhātuyo⁴ atthi, taṃ me dethā 'ti. taṃ gaheṭvā Sakkam devarājānaṃ upasaṃkamtivā⁵ evaṃ vadehi: tumhākaṃ kira mahārāja hatthe dve dhātuyo⁴ atthi, dakkhiṇadāṭhā dakkhiṇakkhakaṇ⁶ ca, tato tumhe dakkhiṇadāṭhaṃ pūjetha, dakkhiṇakkhakaṃ pana mayhaṃ dethā 'ti, evañ ca naṃ vadehi: kasmā tvam mahārāja amhe Tambapannidīpaṃ pahīnitvā pamajjitṭhā 'ti. sādhu bhante ti kho Sumano therassa vacanaṃ sampatīcchitvā tāvad eva pattacīvaraṃ ādāya vehāsaṃ abbhuggantvā Pāṭaliputtadvāre oruḡha rañño santikaṃ gantvā tam⁷ attham ārocesi. ^r

rājā tuṭṭho sāmaṇerassa hatthato pattam gaheṭvā gandhehi ubbaṭṭetvā⁸ varamuttasadisānaṃ dhātūnaṃ pūretvā adāsi. so taṃ gaheṭvā Sakkam devarājānaṃ upasaṃkami. Sakko devarājā sāmaṇeram disvā 'va,⁹ kim bhante Sumana āhiṇḡasīti āha. tvam mahārāja amhe Tambapannidīpaṃ pesetvā kasmā pamajjāsīti.¹⁰ na ppamajjāmi¹¹ bhante, vadehi kim karomīti. tumhākaṃ kira hatthe dve dhātuyo atthi dakkhiṇadāṭhā ca dakkhiṇakkhakaṇ ca, tato tumhe dakkhiṇadāṭhaṃ pūjetha dakkhiṇakkhakaṃ pana mayhaṃ dethā 'ti. sādhu bhante 'ti kho Sakko devānaṃ Indo yojanappamāṇaṃ¹² maṇithūpaṃ¹³ ugghāṭetvā¹⁴ dakkhiṇakkhakadhātum niharitvā Sumanassa adāsi. so taṃ gaheṭvā Cetiyaḡirimhi yeva patitṭhāsi. atha kho Mahindapamukhā sabbe pi te mahā-

¹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. *omit* sa.

² S.Sp. Asoka-.

³ B².Bp. vo.

⁴ S. dhātu

⁵ B². *inserts* mama vacanena *before* evaṃ.

⁶ B².Bp. *add* ca.

⁷ B.B².Bp. etam.

⁸ B. upatṭhetvā; B¹. upatṭetvā; B². uppatṭetvā; S¹.(D). ubbad-dhetvā.

⁹ S.Sp. *omit* 'va.

¹⁰ S. pamajjīti.

¹¹ Sp. ppajjāmi *by mistake*.

¹² S.Sp. -ppamāṇa-.

¹³ Sp. mani-.

¹⁴ S.Sp.S¹.(D). ugghāṭāpetvā; B. ugghatetvā.

sakalanagarena¹ ulārāya pūjāya kayiramānāya² dakkhiṇa-
dvārena nikkhamitvā Thūpārāmassa pacchimadisābhāge Pa-
heciavatthu³ nāma⁴ kira atthi tattha gantvā puna Thūpārāmā-
bhimukho eva⁵ paṭinivatti.⁶ tena ca samayena Thūpārāme⁷
purimakānaṃ⁸ tiṇṇaṃ sammāsambuddhānaṃ paribhogace-
tiyaṭṭhānaṃ hoti.⁹

atīte kira ayaṃ dīpo Ojadīpo nāma ahosi, rājā pana¹⁰ Abhaya
nāma, nagaraṃ Abhayapuraṃ nāma, Cetiyaṭṭhāto Devakū-
ṭṭhāto nāma, Thūpārāmo Paṭiyārāmo nāma. tena kho
pana samayena Kakusandho¹¹ bhagavā loke uppanno hoti.
tassa sāvako Mahādeva nāma¹² bhikkhusahassena saddhīm
Devakūṭe paṭiṭṭhāsi. Mahindatthero viya Cetiyaṭṭhāto.
tena ca samayena¹³ Ojadīpesattā pajjarakena anayavyasanaṃ¹⁴
āpajjanti. addasā kho Kakusandho bhagavā buddhacak-
khunā lokam olokento te satte anayavyasanaṃ¹⁴ āpajjante,
disvā¹⁵ cattālīsāya bhikkhusahashehi parivuto agamāsi. tas-
sānubhāvena tāvā eva pajjarako vūpasanto. roge vūpa-
sante bhagavā dhammaṃ desesi, caturāsītipānasahassānaṃ¹⁶
dhammābhisamayo ahosi. bhagavā dhammakarakam¹⁷ datvā
pakkāmi.¹⁸ taṃ anto pakkhipitvā Paṭiyārāme cetiyam
akāmsu. Mahādeva dīpaṃ anusāsanaṃ pālayanto vihaṃsi.¹⁹
Koṇāgamaṇassa²⁰ pana bhagavato kāle ayaṃ dīpo Varadīpo
nāma ahosi, rājā Samiddho²¹ nāma, nagaraṃ Vaddhamānaṃ

¹ Sp. B². Bp. -nāgarena.

² S. kariyamānāya; B. B¹. B². Bp. kariyamānāya.

³ S. Sp. Pabhejavatthu; S¹. (D). Pabheci- *corrected to* Paheci-; B. B¹.
B². Mahejja-; Bp. Maheja-. Mahāvamsa (p. 106) Pabhedavatthum.

⁴ B¹. nāmaṃ.

⁵ B. B¹. B². Bp. yeva.

⁶ Sp. Bp. paṭi-.

⁷ S. Thūpārāmo.

⁸ B². pūri^o.

⁹ B². ahosi.

¹⁰ B². Bp. *omit* pana.

¹¹ Sp. *adds* nāma.

¹² B. Bp. *add* thero.

¹³ B. B¹. B². Bp. tena kho pana samayena.

¹⁴ B. B¹. B². anayabyasanaṃ; Bp. anayavyāsanaṃ; Sp. anayabya-
sanaṃ.

¹⁵ B². disvāna.

¹⁶ B. B². Bp. caturāsītiyaṃ pāṇa^o.

¹⁷ B. B¹. B². dhammakaraṇaṃ; Bp. dhama (*sic*) karaṇaṃ.

¹⁸ Bp. pakkami.

¹⁹ S. Sp. Bp. anusāsanto vihaṃsi; B. anupālento vihaṃsi; B¹. anupālanto
vihāsi; B². anusāsento vihaṃsi.

²⁰ S. B¹. Bp. Koṇāgamaṇassa; B. Koṇāgamaṇassa.

²¹ B. B². Samedhi; B¹. Samenti; Bp. Samedhi.

nāma, pabbato Suvannakūṭo nāma. tena kho pana samayena Varadīpe dubbutṭhikā ahosi dubbhikkham dussassam, sattā chātakarogena anayavyasanam¹ āpajjanti. addasā² kho Konāgamano bhagavā buddhacakkhunā lokam olokento te satte anayavyasanam³ āpajjante, disvā timsabhikkhusahasaparivuto agamāsi. buddhānubhāvena devo sammā dhāram anupavecchi,⁴ subhikkham ahosi. bhagavā dhammam desesi, caturāsītiyā pānasahassānam dhammābhisamayo ahosi. bhagavā bhikkhusahassaparivāram Mahāsumanam nāma theram dipe ṭhapetvā kāyabandhanam datvā pakkāmi,⁵ tam anto pakkhipitvā⁶ cetiyam akamsu.

Kassapassa pana bhagavato kāle ayam dīpo Maṇḍadīpo nāma ahosi, rājā Jayanto nāma, nagaram Visālam nāma, pabbato Subhakūṭo nāma. tena kho pana samayena Maṇḍadīpe mahāvivādo hoti, bahusattā kalahaviggahajātā anayavyasanam āpajjanti. addasā⁷ kho Kassapo bhagavā buddhacakkhunā lokam olokento⁸ te satte anayavyasanam āpajjante, disvā vīsatiabhikkhusahasaparivuto āgantvā vivādam vūpasametvā dhammam desesi. caturāsītiyā pānasahassānam dhammābhisamayo ahosi. bhagavā bhikkhusahassaparivāram Sabbanandam nāma theram dipe patiṭṭhāpetvā udakasāṭikam⁹ datvā pakkāmi.¹⁰ tam pi¹¹ anto pakkhipitvā cetiyam akamsū 'ti.¹²

evam Thūpārāme purimakānam¹³ tinnam¹⁴ buddhānam cetiyāni patiṭṭhahimsu, tāni sāsananantaradhāne nassanti¹⁵ ṭhānamattam avasissati. tasmā vuttam: tena ca samayena Thūpārāme purimakānam tinnam sammāsambuddhānam paribhogacetiyaṭṭhānam hotīti.¹⁶ tad etam¹⁷ vinatṭhesu ce-

¹ Sp. anayabya°; Bp. anayabyā° by mistake.

² B².Bp. addasa.

³ Sp.Bp. anayabya°, sic passim.

⁴ Sp. anupavecchi; B².Bp. anuppavacchi.

⁵ Bp. pakkami.

⁶ B². pakkhipitvā, sic passim.

⁷ B.B².Bp. addasa.

⁸ B². volokento.

⁹ S.Sp. udakasāṭiyam; B.B¹.B².Bp. udakasāṭikam.

¹⁰ See note 5 above. ¹¹ S.Sp.B².Bp. omit pi. ¹² B.B¹.B².Bp. omit 'ti.

¹³ S. purimikānam; B.B². pūrimakānam, sic passim.

¹⁴ Sp. tinnam.

¹⁵ S.B.B².Bp. -dhānena nassanti; B¹. -ṭhānena nassanti.

¹⁶ B. hosīti; B².Bp. ahosīti.

¹⁷ B¹. tattha tam.

tiyesu devatānubhāvena kaṇṭakasamākiṇṇasākhehi nānā-gacchehi parivutaṃ tiṭṭhati, mā naṃ koci¹ ucchiṭṭhāsucima-lakacavarehi² sandūsesīti.³

atha khv assa⁴ hatthino purato⁵ gantvā rājapurisā sabbe gacche chinditvā bhūmim sodhetvā taṃ hatthatalasadisam akamsu.

hatthināgo gantvā taṃ ṭhānam purato katvā tassa pacchi-madisābhāge bodhirukkhatṭhāne aṭṭhāsi. ath' assa mattha-kato dhātum oropetum ārabhimsu. nāgo oropetum na deti. rājā theram pucchi: kasmā bhante nāgo dhātum oropetum na detīti. ārulham mahārāja oropetum na vaṭṭatīti. tasmīñ ca kāle Abhayavāpiyā udakaṃ chinnaṃ hoti, samantābhūmi phalitā⁶ hoti, suuddharā mattikāpiṇḍā.⁷ tato mahājano siḡhasiḡham⁸ mattikam āharitvā hatthikum bhappamāṇaṃ vatthum akāsi. tāvad eva ca thūpakaraṇattham itṭhikā⁹ kātum ārabhimsu. yāva¹⁰ itṭhikā pariniṭṭhanti tāva hatthināgo katipāham divā bodhirukkhatṭhāne hatthisālāyaṃ tiṭṭhati, rattim¹¹ thūpapatitṭhānabhūmim pariyaṃti. atha vatthum cināpetvā¹² rājā theram pucchi: kidiso¹³ bhante thūpo kātabbo ti. vihirāsisadiso mahārājā 'ti. sādhu bhante ti rājā¹⁴ jaṅghappamāṇaṃ thūpaṃ cināpetvā dhātuoropanat-thāya mahāsakkāraṃ kāresi. sakalanagarañ ca janapado ca dhātumaham dassanattam¹⁵ sannipati. sannipatite ca pana tasmim mahājanakāye dasabalassa dhātu hatthikum-bhato sattatālappamāṇaṃ vehāsaṃ abbhuggantvā yamaka-pāṭihāriyaṃ dassesi, tehi tehi dhātuppadesehi channaṃ vaṇṇānaṃ udakadhārā ca aggikkhandhā ca pavattanti. Sāvattiyaṃ gaṇḍambamūle¹⁶ bhagavatā dassitapāṭihāriya-

¹ B. tiṭṭhahi, taṃ ṭhānaṃ koci; B¹. tiṭṭhati taṃ ṭhānaṃ koci; S¹.(D). mānaṃ koṭi. ² Sp. ucci^o.

³ B. mā dūsehi; B¹. na dūsesīti; B². padusesīti; Bp. padūsehi.

⁴ S.Sp. ath' assa. ⁵ B.B⁵.Bp. purato purato; B². pūrato pūrato.

⁶ B¹. phalitā.

⁷ B². mattikapiṇḍā.

⁸ B. siḡham siḡham; B¹.B². siṅgham siṅgham; Bp. siḡham siḡham.

⁹ B.B¹.B².Bp. itṭhakā, sic *passim*.

¹⁰ B².Bp. na yāva.

¹¹ B². rattiyā.

¹² S¹.(D). vināpetvā.

¹³ B². kiṇḍiso.

¹⁴ S. omits rājā.

¹⁵ S.B².Bp. dhātumahadassanattam.

¹⁶ Sp. -rukhamūle; B². kaṇḍambarukhamūle; Bp. kaṇḍambamūle.

patiṭṭhāsi. rājā saphalam manussapaṭilābham maññamāno mahantam sakkāram karitvā dhātum patiṭṭhāpesi, saha dhātupatiṭṭhāne¹ mahābhūmicālo ahosi. tasmīñ ca pana dhātupāṭihāriye cittam pasādetvā rañño bhātā Abhayo nāma rājakumāro purisasahassena saddhim pabbaji. Cetāligāmato² pañca dāraśasatāni pabbajimsu. tathā Dvāramaṇḍalādihi gāmakehi nikkhamitvā pañca³ dāraśasatāni sabbāni pi antonagarato ca bahinagarato ca⁴ pabbajitāni. timsa bhikkhusahassāni ahesum. niṭṭhite pana thūpasmiñ rājā ca rājabhātikā ca deviyo ca devanāgayakkhānam pi vimhayakaram paccekam paccekam pūjam akamsu. niṭṭhitāya pana dhātupūjāya patiṭṭhite dhātuvare Mahindatthero Meghavanuyyānam eva gantvā vāsam kappeti.

tasmīñ kho pana samaye Anulā⁵ devī pabbajitukāmā hutvā rañño ārocesi. rājā tassā vacanam sutvā theram etad avoca: Anulā⁶ bhante devī pabbajitukāmā, pabbājettha nan ti. na mahārāja amhākaṃ mātugāmaṃ pabbājetum kappati. Pāṭaliputte pana mayham bhaginī Saṃghamittattherī nāma atthi, tam pakkosāpehīti.⁷ imasmiñ ca⁸ mahārāja dipe purimakānam⁹ tinnaṃ sammāsambuddhānam bodhi patiṭṭhāsi, amhākam pi bhagavato sarasaramsijālāvissajjanakena bodhinā idha patiṭṭhātābham. tasmā tathā sāsanam pahineyyāsi yathā Saṃghamittāpi¹⁰ bodhim gahetvā¹¹ āgaccheyyā 'ti. sādhu bhante ti rājā therassa vacanam sampatiṇchitvā amaccehi saddhim mantento Aritṭham nāma attano bhāgineyyam āha: sakkhissasi tvam¹² Pāṭaliputtam gantvā mahābodhinā saddhim ayyam Saṃghamittattherim ānetun ti. sakkhissāmi deva sace¹³ pabbajjam anujānissasīti.¹⁴ gaccha

¹ S.Sp.Bp. -patiṭṭhānena; B.B¹.B². -patiṭṭhāpanena.

² S.Sp. Cetāligāmato; B.B¹.B². Cetarattagāmato; Bp. Cetaraddhagāmato; S¹.(D). Vetālīdāraśasatāni (dāraśasatāni expunged); Mahāv. Cetāpigāmato (p. 109).

³ S.Sp.B.B¹.B².Bp. pañca pañca.

⁴ S. omits bahinagarato ca.

⁵ S.B¹.B².Bp. Anulā; B. Anulhā.

⁶ B. Anulā here.

⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. omīti.

⁸ B.B¹.B².Bp. add pana.

⁹ S. supurimakānam; Sp. purimikānam; B. pūrimakānam; B¹. purimakānam.

¹⁰ Sp.B². omīti pi.

¹¹ Bp. gahetvo by a misprint.

¹² S.Sp.B.B¹.B².Bp. tvam tāta.

¹³ S.Sp.B.B¹.B².Bp. sace me.

¹⁴ Sp. °tīti.

tāta therim ānetvā pabbajāhīti. so rañño ca therassa ca sāsanam gahetvā therassa adhiṭṭhānavasena¹ ekadivasena² Jambukolapaṭṭanam³ gantvā nāvaṃ abhirūhitvā samuddam atikkamitvā Pāṭaliputtam eva agamāsi. Anulāpi⁴ kho devī pañcahi ca⁵ kaññāsatehi pañcahi ca antepurikāsatehi⁶ saddhim dasa silāni samādiyivā kāsāyāni vatthāni⁷ acchādetvā na-
garassa ekadese upassayaṃ kārāpetvā nivāsaṃ kappesi.

Ariṭṭho ca⁸ taṃ divasaṃ eva gantvā⁹ rañño sāsanam appesi, evaṃ ca avoca: putto te deva Mahindatthero evam āha: sahāyassa¹⁰ kira te Devānampiyatissassa¹¹ bhātu jāyā Anulā⁴ nāma devī pabbajitukāmā, taṃ pabbājetum ayyaṃ Saṃghamittattherim paṇṇātha¹² ayyā¹³ eva ca¹³ saddhim mahābodhin ti therassa sāsanam ārocetvā Saṃghamittattherim upasaṃkamitvā evam āha: ayye¹⁴ tumhākaṃ bhātā Mahindatthero maṃ tumhākaṃ santike¹⁵ pesesi, Devānampiyatissarañño bhātu jāyā Anulā nāma¹⁶ devī pañcahi kaññāsatehi ca¹⁷ pañcahi ca antepurikāsatehi¹⁸ saddhim pabbajitukāmā, taṃ kira āgantvā pabbājethā¹⁹ 'ti²⁰ tumhākaṃ bhātā Mahindatthero maṃ pesesīti ārocesi.²⁰ sā tāvad eva turita-turitā rañño santikaṃ gantvā evam āha: mahārāja mayhaṃ bhātā Mahindatthero evam paṇṇi: rañño kira bhātu jāyā Anulā nāma devī pañcahi ca²¹ kaññāsatehi pañcahi ca antepurikāsatehi¹⁸ saddhim pabbajitukāmā mayhaṃ āgamanam udikkhati, gacchāma²² ahaṃ mahārāja Tambapannidīpan ti. rājā āha: amma putto pi me Mahindatthero nattā ca²² Suma-
maṃ chinnaṭṭhaṃ viya karontā²³ Tambapaṇ-

¹ S. addhiṭṭhāna.

² B.¹.B.².Bp. ekadivasen' eva. ³ B.². Jamkoḷa.

⁴ B.².Bp. Anulāpi; B. Anulāpi; B.¹. Anulāpi here.

⁵ B.².Bp. omī ca.

⁶ B.². antepurikasatehi.

⁷ S.Sp. omī vatthāni.

⁸ S.Sp.B.¹.B.².Bp. pi for ca.

⁹ B.¹.B.².Bp. omī gantvā.

¹⁰ B.².Bp. sahāyakassa.

¹¹ B.².Bp. add rañño.

¹² S.Sp. paṇṇātha.

¹³ S.Sp. omī ca.

¹⁴ Sp. ayyā.

¹⁵ B.¹.B.².Bp. santikaṃ.

¹⁶ S. omī nāma.

¹⁷ B.². omī ca.

¹⁸ B.². antepurikasatehi.

¹⁹ Bp. pabbājethā 'ti.

²⁰⁻²⁰ S.Sp.B.².Bp. omī this passage.

²¹ B.¹.B.².Bp. omī ca.

²² B. nettā ca; B.¹ netto ca; B.².Bp. nattā ca me.

²³ B.¹.Bp.S.¹.(D). karonto.

ñidīpaṃ gatā. tassa mayhaṃ te pi apassantassa uppanno soko tava mukhaṃ passantassa¹ vūpasammati. alaṃ amma mā² agamāsīti. bhāriyaṃ me mahārāja bhātuno³ vacanaṃ, Anulāpi khattiyā itthisahassaparivutā pabbajjāpurekkhārā⁴ maṃ patimāneti. gacchāṃ' ahaṃ mahārāja 'ti. tena hi amma mahābodhiṃ gahetvā gacchāhīti,⁵ kuto rañño mahābodhi.⁶ rājā kira tato pubbe eva dhātugahaṇatthāya⁷ anāgate Sumane Laṅkādiṇīyaṃ mahābodhiṃ pesetukāmo, kathanu kho asatthagghātārahaṃ mahābodhiṃ pesessāmīti upāyaṃ apassanto Mahādevaṃ nāma amaccāṃ pucchi. so āha: santi deva bahū paṇḍitā bhikkhū ti. taṃ sutvā rājā bhikkhusaṃghassa bhaddaṃ paṭiyādetvā bhaddakiccāvasāne saṃghaṃ pucchi: gantabbāṃ nu kho bhante bhagavato bodhinā⁸ Laṅkādiṇīyaṃ no ti. saṃgho Moggaliputtatissattherassa bhāraṃ akāsi. therogaṇṭhaṃ mahārāja mahābodhinā Laṅkādiṇīyaṃ ti vatvā bhagavato pañca mahāadhiṭṭhānāni kathesi. katamāni pañca. c

.. bhagavā kira mahāparinibbānanaṃ nipanno, Laṅkādiṇīyaṃ mahābodhipaṭiṭṭhāpanatthāya Asokamahārāja mahābodhi-gaṇṭhaṇattham⁹ gamissati, tadā mahābodhissa dakkhiṇasākhā sayam eva chijjivā suvaṇṇakāṭhe paṭiṭṭhātū 'ti adhiṭṭhāsi. idam ekaṃ adhiṭṭhānaṃ. tattha paṭiṭṭhānakāle 'va,¹⁰ mahābodhi himavālāhakagabbhaṃ pavisitvā¹¹ tiṭṭhatū 'ti¹² adhiṭṭhāsi. idam dutiyaṃ adhiṭṭhānaṃ. sattame divase himavālāhakagabbhato oruḃha suvaṇṇakāṭhe paṭiṭṭhahanto, pattehi ca phalehi ca chabbannāraṃsiyo¹³ muñcatū¹⁴ 'ti adhiṭṭhāsi. idam tatiyaṃ adhiṭṭhānaṃ. Thūpārāme dakkhiṇakakadhātu cetiyaṃhi paṭiṭṭhānadivase, yamakapāṭihāriyaṃ karotū 'ti adhiṭṭhāsi. imaṃ¹⁵ catuttham adhiṭṭhānaṃ. Laṅkādiṇīyaṃhi yeva me doṇamattadhātuyo¹⁶ Mahācetiyaṃhi

¹ B². passantass' eva.

² B². adds tvam.

³ B.B¹.Bp. bhātu-vacanaṃ.

⁴ B². pabbajjapūrekkhārā.

⁵ S.Sp. yāhīti.

⁶ S.S¹.(D). mahābodhiṃ.

⁷ S. -gahana°; Bp. -ggahana°.

⁸ B.B².Bp. mahābodhinā.

⁹ S. -gahana°; Sp.B.B¹.B². -gahana°; Bp. -ggahana°.

¹⁰ S.Sp.B.B².Bp. ca for va; B¹. omits va.

¹¹ B². pavisitvā.

¹² B².Bp. paṭiṭṭhātū 'ti.

¹³ Sp. chabbannakāra°.

¹⁴ Sp.B². muñcantū ti.

¹⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. idam.

¹⁶ B². doṇamattadhātuyo.

patitṭhānakāle buddhavesam gahetvā vehāsam uppatitvā¹ yamakapāṭihāriyam karontū 'ti adhiṭṭhāsi. idam pañcamam adhiṭṭhānam.²

rājā imāni pañca mahāadhiṭṭhānāni sutvā pasannacitto Pāṭaliputtato yāva mahābodhi tāva maggam paṭijaggāpetvā suvaṇṇakaṭāhatthāya bahum suvaṇṇam niharāpesi. tāvad eva ca rañño cittaṃ ñatvā Vissakammadevaputto³ kammā-ravaṇṇam nimminivā purato⁴ atṭhāsi. rājā nam⁵ disvā, tāta imam⁶ suvaṇṇam gahetvā kaṭāham karohīti āha. pamānam deva jānathā⁷ 'ti. tvam eva tāta ñatvā karohi.⁸ sādhu deva karissāmīti suvaṇṇam gahetvā attano ānubhāvena hatthena parimadditvā⁹ suvaṇṇakaṭāham nimmini navahatthaparikkhepam pañcahatthubbedham tihatthavikkhambham atṭhaṅgulabahalam hatthisoṇḍapamānamukhavaṭṭim.¹⁰ atha rājā sattayojanāyāmāni yojanavithārāya¹¹ mahatiyā senāya Pāṭaliputtato nikkhamitvā ariyasamgham ādāya mahābcdhisamīpam agamāsi. senā samussitadhojapatakam¹² nānā-ratanaviccittam anekālamkārapatimaṇḍitam¹³ nānāvidhakusumasamākiṇṇam anekatūriyasamghuṭṭham¹⁴ mahābodhim parikkhipi.¹⁵ rājā saḥassamatte gaṇapāmokkhe mahāthere gahetvā sakala-Jambudīpe pattābhisekānam rājānam¹⁶ saḥassena attānañ ca mahābodhiñ ca parivārāpetvā mahābodhimūle thatvā mahābodhim ullokesi. mahābodhissa khandhañ ca dakkhiṇamahāsākhāyañ¹⁷ catuhatthappamānam padesaṃ¹⁸ thatpetvā avasesam adassanam agamāsi. rājā tam pāṭihāriyam disvā uppannapītipāmojjo, aham bhante imam pāṭihāriyam disvā tuṭṭho mahābodhim sakala-Jambudīpe rajjena¹⁹ pūjemīti bhikkhusamghassa vatvā abhisekam adāsi.

¹ B. abbhugantvā; B¹.B².Bp. abbhuggantvā.

² B¹.B².Bp. adhiṭṭhānan ti.

³ B². Visu-.

⁴ B². pūrato, sic passim.

⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. tam.

⁶ B². idam.

⁷ Sp.B.B¹.B².Bp. jānathā 'ti.

⁸ S.Sp.B.B¹.B².Bp. karohīti.

⁹ B².Bp. parimajjitvā.

¹⁰ Sp.B.Bp. -ppamāṇa-.

¹¹ S.Sp.B.B¹.Bp. -āyāmāya tiyojana-; B¹. -āyāmāya tiyojanam vi°.

¹² Sp.Bp. -paṭākam.

¹³ S. anekālamkāram patima°.

¹⁴ B². anekatūri°.

¹⁵ B². parikkhipi.

¹⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. rājūnam.

¹⁷ S.Sp.B².Bp. -sākhāya.

¹⁸ S.Sp.B.B¹.B².Bp. padesañ ca.

¹⁹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. -dīparajjena.

tato pupphagandhādīhi¹ pūjetvā tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā aṭṭhasu ṭhānesu vanditvā utṭhāya añjalim paggayha ṭhatvā saccavacanakiriyaṃ bodhim gaṇhitukāmo bhūmito yāva mahābodhissa dakkhiṇasākhā tāva uccam katvā ṭhapitassa sabbaratanamayapīṭhassa upari suvaṇṇakaṭāhaṃ ṭhapāpetvā ratanapīṭhaṃ āruya suvaṇṇatulikam gaḥetvā manosilāya lekhaṃ katvā, yadi mahābodhinā Laṅkādiṭṭhe patiṭṭhātābhaṃ yadi cāhaṃ buddhasāsane nibbematiko bhavēyyaṃ² mahābodhi sayam eva imasmiṃ suvaṇṇakaṭāhe³ patiṭṭhātū 'ti saccavacanakiriyaṃ akāsi. saha saccakiriyaṃ bodhisākhā⁴ manosilāya paricchinnatṭhāne chijjitvā gandhakalalapūrasa suvaṇṇakaṭāhassa upari aṭṭhāsi.⁵ tassa ubbedhena dasahattho khandho hoti, catuhatthā catuhatthā pañca mahāsākhā pañcahi eva phalehi patimaṇḍitā,⁶ khudakasākhānaṃ pana sahaṃ. atha rājā mūle lekhaṃ⁷ upari tivaṅgule padese⁸ aññaṃ lekhaṃ paricchinditvā⁹ tato tāvad eva bubbulakā¹⁰ hutvā dasa mahāmūlāni nikkhamiṃsu, puna uparūpari tivaṅgule tivaṅgule añña nava lekhaṃ paricchindi,¹¹ tāpi¹² dasadasabubbulakā hutvā navuti mūlāni¹³ nikkhamiṃsu. paṭhamakā dasa mahāmūlā caturaṅgula-mattaṃ nikkhantā, itare pi¹⁴ gavakkhajālasadisam anusibbantā nikkhantā. ettakam pāṭihāraṃ¹⁵ rājā ratanapīṭha-matthake ṭhito yeva disvā añjalim paggayha mahānādaṃ nadi, anekaṇi bhikkhusahassāni sādhu-kāram akamsu,¹⁶ sakalarājasenā unnādiṇi¹⁷ ahosi,¹⁸ celukkhepasatasahassāni¹⁹ pavattimsu,²⁰ bhummatṭhakadeve²¹ ādim katvā yāva brahmakāyikā

¹ S. pupha-.

² B². omits bhavēyyaṃ.

³ B². adds oruya.

⁴ B². mahābodhi-.

⁵ B². patiṭṭhāsi.

⁶ B². patimaṇḍitā; Bp. patimaṇḍitvā.

⁷ S.Sp.B.B².Bp. mūla-lekhaṃ.

⁸ B.B¹.B². tivaṅgulapadese; Bp. tivaṅgula-ppadese.

⁹ S.B.B¹.B².Bp. paricchindi; Sp. paricchijji.

¹⁰ B.B¹.Bp. bubbulakā, sic passim; B². pubbulhakā.

¹¹ S¹.(D). paricchijji.

¹² S.Sp.B.B¹.B².Bp. tā hi pi.

¹³ S¹.(D). cūlāni.

¹⁴ B¹. itarāpi.

¹⁵ B¹. pāṭihāriyaṃ.

¹⁶ B². adamsu.

¹⁷ S.B². unnādiṇi.

¹⁸ B².Bp. ahesum.

¹⁹ Sp.B.B².Bp. celu-.

²⁰ B.B¹.B².Bp. pavattayimsu.

²¹ B². bhūma°.

devā¹ tāva sādhu-kāraṃ pavattayimsu. rañño imaṃ pāti-
hāriyaṃ passantassa pītiyā nirantaram phuṭṭasārīrassa² añ-
jālim paggaḥetvā t̥hitass' eva mahābodhi mūlasatena³ suvaṇ-
ṇakaṭāhe patit̥thāsi. dasa mahāmūlā⁴ suvaṇṇakaṭāhatalaṃ⁵
āhacca aṭṭhaṃsu, ⁶avasesā navuti anupubbenavaḍḍhanā⁶
hutvā gandhakalale oruḥa⁷ t̥hitā.⁸ evaṃ suvaṇṇakaṭāhe
patit̥thitamatte mahābodhimhi mahāputhuvi⁹ cali, ākāse
devadundubhiyo¹⁰ phalimsu, pabbatānaṃ naccehi devatā-
naṃ¹¹ sādhu-kārehi yakkhānaṃ himkārehi¹² asurānaṃ thuti-
jappehi¹³ brahmānaṃ appoṭṭanehi¹⁴ meghānaṃ gajjitehi ca-
tuppādānaṃ ravehi pakkhīnaṃ virutehi¹⁵ sabbatālavacarā-
naṃ¹⁶ sakasakapaṭibhānehi puthuvitalato¹⁷ yāva brahmalokā
tāva ekakolāhalaṃ ekaninnādaṃ ahosi. pañcasu sākāsu
phalato phalato¹⁸ chabbannaramsiyo nikkhamitvā¹⁹ sakalacak-
kavālaṃ²⁰ ratanagopānasivinaddham²¹ viya kurumānā yāva
brahmalokā abbhuggacchimsu. taṃkhaṇato ca pana pabhūti
satta divasāni mahābodhi himavālāhakaḥagabbhaṃ pavi-
sitvā²² aṭṭhāsi, na koci mahābodhiṃ passati. rājā²³ ratana-
piṭhato oruḥa satta divasāni mahābodhipūjaṃ kāresi. sat-
tame divase sabbadisāhi himā ca²⁴ chabbannaramsiyo²⁵ ca
āvattitvā mahābodhiṃ eva pavisimsu. vigatahimavālā-
hake vippasanne cakkavālagabbhe²⁶ mahābodhi paripuṇṇa-

¹ Sp. devatā ca.² B². phuṭṭha-.³ S. mūle satena.⁴ B.B¹. mahāmūlāni.⁵ S. suvaṇṇaṃ ka°.⁶⁻⁶ Sp. -°ḍḍhanakā; B. avasesā navuti khuddakamūlā anupubbena
vaḍḍhakā; B¹.B². = *text except the last part* -vaḍḍhanakā; Bp. avase-
sāni navuti khuddakamūlāni anupubbena (*probably* anu°) vaḍḍhana-
kāni.⁷ B.B¹. oruḥa.⁸ Bp. t̥hitāni.⁹ S. -puthavi; Sp. puthuvī; B.B¹.B².Bp. -pathavī.¹⁰ B.B¹.B².Bp. devadudrabhiyo.¹¹ B.B¹.B².Bp. devānaṃ.¹² Sp. bhimkārehi; B². hikārehi.¹³ B². thūtija°.¹⁴ S.Bp. appoṭṭanehi; B.B¹. appoṭṭanehi; B². āpphoṭṭanehi.¹⁵ B.B¹. vidutehi; B². vidūtehi; Bp. rutehi.¹⁶ S.B.B¹.B².Bp. sabbatāla°.¹⁷ B.B¹.B².Bp. pathavī.¹⁸ S. *has* phalato *once*.¹⁹ S. nikkhitvā.²⁰ B.B¹.B².Bp. -vālaṃ.²¹ S. °sivinaddham.²² B². pavisitvā.²³ B². tadhā *before* rājā.²⁴ S.Sp.B². himaṇ ca; S¹.(D). sabbadisābhimañca; Mahāvamsa.
p. 114, line 4.²⁵ S.Sp.B³. *omit* chabbanna; *but* B². rasmiyo.²⁶ Sp.B.B¹.B².Bp. cakkavāla-.

khandhasākhāpasākho pañcaphalapatimaṇḍito suvaṇṇaka-
tāhe patitthito 'va paññāyittha. rājā mahābodhim disvā
tehi pāṭihāriyehi¹ sañjanitapītipāmojjo, sakala-Jambudīpe²
rajjena taruṇamahābodhim pūjessāmīti³ abhisekaṃ datvā
satta divasāni mahābodhiṭṭhāne yeva aṭṭhāsi. mahābodhi
pubbakattikajūṇhapavāraṇadivase⁴ sāyaṇhasamayē⁵ paṭha-
mam suvaṇṇakatahe patitthahi. tato himagabbhasattāham
abhisekasaṭṭhāhañ ca vitināmetvā kālapakkhass⁶ eva uposa-
thadivase rājā ekadivaseṇ' eva Pāṭaliputtam pavisitvā
kattikajūṇhapakkhassa pāṭipadadivase mahābodhim pācī-
namahāsālamūle ṭhapesi. suvaṇṇakatahapatitthitadivasato⁷
sattarasame divase mahābodhissa abhinavaṅkurā pātura-
hesum. te disvāpi pasanno rājā puna mahābodhim rajjena
pūjento sakala-Jambudīpābhisekaṃ adāsi. Sumanasāma-
nero⁸ kattikapuṇṇamadivase dhātugahaṇattham gato mahā-
bodhissa kattikachanapūjaṃ addasa.

evam mahābodhim maṇḍato⁹ ānetvā Pāṭaliputte ṭhapitaṃ
mahābodhim sandhāya āha: tena hi amma mahābodhim
gahetvā yāhīti.¹⁰ sā sādhu 'ti sampaṭicchi. rājā mahā-
bodhirakkhaṇatthāya aṭṭhārassa devakulāni¹¹ aṭṭha¹² amacca-
kulāni aṭṭha brāhmaṇakulāni aṭṭha kuṭumbikakulāni¹³ aṭṭha
gopakakulāni aṭṭha taracchakulāni¹⁴ aṭṭha ca Kāṇḍakulāni¹⁵
datvā udakasiṇcanatthāya¹⁶ aṭṭha¹⁷ suvaṇṇaghaṭe aṭṭha ca
rajataghaṭe datvā iminā parivārena mahābodhim Gaṅgāya

¹ S. -pāmujo; Sp.Bp. sañjātapītipāmojjo; B.B². sañjātapītipāmojjo;
B¹. sañjanitapītipāmujo.

² B. Jambudīparajjena; B.¹B².Bp. Jambudīparajjena.

³ B². pūjissāmīti.

⁴ S.Sp.B.B².Bp. pubbakattikapavāraṇadivase. (B¹. = *text*.)

⁵ B.B².Bp. sāyaṇha-.

⁶ B.B².Bp. kāla-, *sic passim*.

⁷ S.Sp.B.¹.B².Bp. suvaṇṇakatahe patitthita-.

⁸ B.B².Bp. tadā *before* Sumana.

⁹ S.Sp.B.¹.B².Bp. mahābodhimaṇḍato; B. mahābodhimaṇḍapato.

¹⁰ B².Bp. gacchāhīti.

¹¹ S. aṭṭhārassa devakulāni; Sp.B².Bp. aṭṭhārassa devatākulāni;
B.B¹. aṭṭhārassa devakulāni.

¹² B². aṭṭha, *sic passim*.

¹³ S. kuṭumbikakulāni; B. kuṭumbiyakulāni; B¹. kuṭumbiyayakū-
lāni; B².Bp. kuṭumbiyakulāni.

¹⁴ B.B¹. tiracchakulāni.

¹⁵ B.B¹. Kāṇḍakulāni.

¹⁶ B¹.Bp. udakasiṇcana-.

¹⁷ B². *adds* ca.

nāvaṃ āropetvā sayam pi nagarato nikkhamitvā Viñjhā-
 ṭaviṃ¹ samatikkamma anupubbena sattahi divasehi Tāma-
 littiṃ anuppatto. antarā magge devanāgamanussā ulāraṃ
 mahābodhipūjaṃ akamsu. rājāpi samuddatīre satta divasāni
 mahābodhiṃ thapetvā sakala-Jambudīpe mahārajjaṃ² adāsī.
 idam assa tatiyaṃ Jambudīpe³ rajjasampadānaṃ hoti. evaṃ
 mahārajjena pūjetvā māgasiramāsassa⁴ paṭhamapāṭipada-
 divase Asoko dhammarājā mahābodhiṃ ukkhipitvā galap-
 pamānaṃ udakaṃ oruyha nāvāyaṃ paṭiṭṭhapetvā⁵ Saṃ-
 ghamittattherim pi saparivāraṃ nāvaṃ āropetvā Aritṭhaṃ
 amaccaṃ etad avoca: ahaṃ tāta mahābodhiṃ tikkhattuṃ
 sakala-Jambudīpe³ rajjena pūjetvā galappamānaṃ udakaṃ
 oruyha mama sahāyassa⁶ pesesiṃ, so pi evaṃ eva mahābo-
 dhiṃ pūjetu 'ti. evaṃ sahāyassa⁶ sāsanaṃ datvā, gacchati
 vata re dasabalassa sarasaramsijālaṃ vimuñcamāno⁷ mahā-
 bodhirukkho ti kanditvā⁸ añjalim paggaḥetvā assūni pavatta-
 yamāno atṭhāsī. sāpi kho mahābodhisamārūḥā⁹ nāvā passa-
 to¹⁰ mahārājassa mahāsamuddatalaṃ pakkhantā.¹¹ mahā-
 samudde pi samantā yojanaṃ vīciyo vūpasantā, pañcava-
 ṇṇāni padumāni pupphitāni, antalikkhe dibbāni turiyāni
 vajjimsu,¹² ākāso¹³ jalathalarukkhādisannissitāhi devatāhi
 pavattitā ativiya ulārā pūjā ahosi. Saṃghamittattheri¹⁴
 supaṇṇarūpena mahāsamudde¹⁵ nāgakulāni santāsesi.¹⁶ te
 samutrastarūpā¹⁷ nāgā āgantvā taṃ vibhūtiṃ passitvā therim
 yācitvā mahābodhiṃ nāgabhavanaṃ atiharitvā sattadivasāni

¹ Bp. Viñcāṭaviṃ.

² B.B¹.B².Bp. -dīpamahārajjaṃ.

³ B.B¹.B².Bp. -dīparajj^o.

⁴ Sp. magasiramāsassa; S. magasirassa; B². migasirassa.

⁵ B². paṭiṭṭhāpetvā.

⁶ B¹.B².Bp. sahāyākassa.

⁷ B².Bp. vimuñcanto.

⁸ B.B¹.B².Bp. vanditvā.

⁹ B². -rūḥā.

¹⁰ S.Sp.B.B¹.B².Bp. passato passato.

¹¹ B.B².Bp. pakkhandā; B¹. pakkandā.

¹² B².Bp. pavajjimsu.

¹³ S.Sp. ākāsa-jala-; B.B².Bp. ākāse jala-.

¹⁴ B².Bp. add pi.

¹⁵ Sp. samudde.

¹⁶ B. santāpesi.

¹⁷ S.Sp. te samutrastarūpā, as corrected by Oldenberg; S¹.(D). te mu-
 trastharūpā; B.B². te c' utrāsarūpā; B¹. te mutrassarūpā; Bp. te ca
 utrastarūpā. See Mahāvamsa, p. 116, line 13.

nāgarajjena pūjetvā puna nāvāyaṃ patitṭhāpesuṃ. taṃ divasam eva nāvā Jambukolapaṭṭanam¹ agamāsi. Asoka-mahārājāpi² mahābodhiviyogadukkhito³ pi⁴ kantivā roditvā yāva dassanavisayaṃ oloketvā paṭinivatti.

Devānampiyatisso mahārājāpi kho Sumanasāmaṇerassa vacanena māgasiramāsassa⁵ paṭhamapātipadadivasato pabhūti uttaradvārato paṭṭhāya yāva Jambukolapaṭṭanam¹ maggaṃ⁶ sodhāpetvā alaṃkārapetvā nagarato nikkhamana-divase uttaradvārasamīpe samuddasālāvattthusmiṃ⁷ ṭhito yeva tāya vibhūtiyā mahāsamudde āgacchantaṃ yeva mahābodhiṃ therassa ānubhāvena disvā tuṭṭhamānaso nikkhamitvā sabbam maggaṃ pañcavaṇṇehi pupphehi okirāpento antarantare⁸ pupphaagghiyāni ṭṭhapento ekāhen' eva Jambukolapaṭṭanam¹ gantvā sabbatālāvacaraparivuto⁹ pupphadhūpagandhādhi¹⁰ pūjayaṃāno galappamāṇam udakaṃ oruḃha, āgato vata re dasabalassa sarasaramsijālāvissajjanako¹¹ bodhirukkhō¹² ti pasannacitto mahābodhiṃ ukkhipitvā uttamaṅge sirasmiṃ patitṭṭhapetvā¹³ mahābodhiṃ parivāretvā āgatehi solasahi jātisampannakulehi saddhiṃ samuddato paccuttaritvā samuddatīre mahābodhiṃ¹⁴ ṭṭhapetvā tīni divasāni sakala-Tambapaṇṇidīpe rajjena¹⁵ pūjesi, solasannaṃ jātisampannakulānaṃ rajjaṃ vicāresi. atha catutthe divase mahābodhiṃ ādāya ulāraṃ pūjaṃ kurumāno anupubbena Anurādhapuram sampatto. Anurādhapure pi mahāsakkāraṃ katvā¹⁶ cūddasādivase¹⁶ yeva¹⁷ vadḍhamānakacchāyāya mahābodhiṃ uttaradvārena pavesetvā nagaramajjhena ati-

¹ B². Jambukolapaṭṭanam, so Chinese Yan-fu-ku-na.

² S. Asokarājāpi.

³ S. bodhi viyoga-.

⁴ S.Sp.B¹.B².Bp. vit pi.

⁵ S.Sp. magasiramāsassa; B. migasiramāsassa; B¹. migasiramāsassa;

B². migasirassa.

⁶ B.B².Bp. add tāva.

⁷ Sp.B². samuddasālava

⁸ S.Sp. antarantara.

⁹ S.B.B¹.B². sabbatālā-

¹⁰ B. pupphadhūma-; B¹. upphadhūma-; B². pupphadhūmagandhavāsādhi; Bp. pupphadhūgandhavāsādhi.

¹¹ B². vissajjako.

¹² B.B¹.B².Bp. mahābodhirukkhō 'ti.

¹³ B².Bp. patitṭṭhapetvā.

¹⁴ Sp. bodhiṃ.

¹⁵ B.B¹.B².Bp. -dīparajjena.

¹⁶ B. cūddasādivase; B¹.B².Bp. cūddasādivase.

¹⁷ B.B¹.B².Bp. omit yeva.

haranto dakkhiṇadvārena nikkhamitvā dakkhiṇadvārato pañcadhanusatikaṭṭhāne¹ yattha amhākaṃ sambuddho² nirodhasamāpattim samāpajjitvā nisīdi, purimakā ca tayo sammāsambuddhā samāpattim appetvā nisīdimsu, yattha Kakusandhassa bhagavato mahāsīrīsabodhi³ Konāgamanassa bhagavato udumbarabodhi Kassapassa⁴ sammāsambuddhassa ca⁵ nigrodhabodhi patitṭhāsi, tasmim Mahāmeghavanuyyānassa tilakabhūte Sumanasāmaṇerassa vacanena paṭhamam eva katabhūmiparikamme rājavatthudvārakoṭṭhakatṭhāne mahābodhim patitṭhāpesi. kathaṃ. tāni kira bodhim parivāretvā āgatāni soḷasa jātisampannakulāni rājavesaṃ gaṇhimsu, rājā⁶ dovārikavesaṃ gaṇhi, soḷasa kulāni ca⁷ mahābodhim gahetvā oropayimsu, mahābodhi tesam hatthato nuttasamanantaram eva asīti hatthappamāṇaṃ vehāsaṃ abbhuggantvā chabbannaramsiyo muñci, sarasaramsiyo⁸ sakaladīpaṃ paṭtharivā upari brahmalokaṃ āhacca atṭham-su.⁹ mahābodhipatīhāriyaṃ disvā sañjāṭṭappasādāni dasa purisasahassāni anupubbavipassanaṃ paṭthapetvā arahattaṃ patvā pabbajimsu. yāva suriyass¹⁰ atthaṃgamā mahābodhi antalikkhe atṭhāsi, atthaṃgamite¹¹ pana suriye¹² rohinī-nakkhattena¹³ pathaviyaṃ patitṭhahi.¹⁴ saha bodhipatitṭhānā udakapariyantaṃ katvā mahāpathavi akampi. patitṭhahitvā ca pana mahābodhi satta divasāni himagabbhe sannisīdi lokassa adassanaṃ agamāsi. sattame divase vigatavalāhakaṃ¹⁵ nabhaṃ ahosi, chabbannaramsiyo jalantā vipphurantā niccharimsu, mahābodhissa khandho ca sākhaṃyo ca

¹ B.¹.B.².Bp. -satike ṭṭhāne.

² S.Sp.B.¹.B.².Bp. sammāsambuddho.

³ Sp. mahāsīrīsa-; B.². mahāsīrīsa-.

⁴ S.Sp.B.¹.Bp. Kassapa-sammāsa°.

⁵ S.Sp. omit ca.

⁶ B.². adds pana.

⁷ B.¹.B.².Bp. omit ca.

⁸ S.¹.(D). mucci, sarasa°; B. muñci, yasmim yo sakaladīpaṃ; B.¹. muñci, atha raṃsiyo sakaladīpaṃ; Bp. muñci, raṃsiyo sakaladīpaṃ.

⁹ S. āhamsu.

¹⁰ B.¹.B.².Bp. sūriyatthaṃgamā.

¹¹ S.Sp. atthamite.

¹² B.¹.B.².Bp. sūriye.

¹³ S. rohinī-; Sp.Bp. rohinī-.

¹⁴ B.². patitṭhāhi; Bp. patitṭhāsi; B.¹. patitṭhāti.

¹⁵ S. vigakavalāhakaṃ.

tāni ca pañca phalāni dissimsu.¹ Mahindatthero ca Saṃghamittattheri ca rājā ca saparivārā mahābodhiṭṭhānam eva agamimsu,² yebhuyyena ca sabbadīpavāsino³ sannipatimsu. tesam passantānam yeva uttarasākhato ekam phalam pacitvā sākhatō mucci. therō hattham upanāmesi. phalam therassa hatthe patitṭhāsi. tam therō ropaya⁴ mahārājā 'ti rañño adāsi. rājā gahetvā suvaṇṇakāṭhe madhurapamsū⁵ ākiritvā gandhakalalam pūretvā ropetvā mahābodhiāsanatṭhāne⁶ ṭhapesi. sabbesam passantānam yeva catuhatthapamāṇā aṭṭha taruṇabodhirukkhā utṭhahimsu. rājā tam acchariyam disvā aṭṭha taruṇabodhirukkhe setacchattena pūjetvā abhisekam adāsi. tato ekam bodhirukkham āgamanakāle⁷ mahābodhinā paṭhamapatiṭṭhitokāse Jambukolapaṭṭane⁸ ropayimsu, ekam Tavakkabrāhmaṇassa⁹ gāmadvāre, ekam Thūpārāme, ekam Issaranimmānavihāre,¹⁰ ekam Paṭhamacetiyaṭṭhāne, ekam Cetiyaṭṭhāne, ekam Rohaṇajanapadamhi Kāṭaragāme,¹¹ ekam Rohaṇajanapadamhi yeva Candanagāme. itaresam catunnam phalānam bījehi¹² dvattimsa bodhitaruṇe yojaniyayojaniyesu ārāmesu¹³ patiṭṭhāpesum.¹⁴

evam puttānattaparamparāya¹⁵ samantādīpavāsīnam hitāya sukhāya patiṭṭhite¹⁶ dasabalassa dhammadhajabhūte¹⁶ mahā-

¹ S.Sp. ca tāni pañca phalāni dissimsu; B. ca pattāni ca pañca phalāni passisu; B². ca pattāni ca pañca phalāni ca passimsu; Bp. ca pattāni ca pañca phalāni ca dissimsu.

² S. agamimsu; B. āgamaṃsu; B¹.Bp. agamaṃsu.

³ B².Bp. sabbe dīpavāsino.

⁴ B¹. ropetha; comp. Mahāvamsa, p. 119, line 9.

⁵ S.Sp.B.B¹.B².Bp. pamsuṃ.

⁶ Sp.B.Bp. mahābodhiāsanatṭhāne; S.B¹.B². mahāāsanatṭhāne.

⁷ S¹ (D). -kālo.

⁸ B². Jambukolattṭhane.

⁹ S¹.(D). Cakkabrāhmaṇassa gamantare; Sp. Tacakkabrāhmaṇassa; M. hāvamsa (p. 119), Tivakkabrāhmaṇaggāme; Chinese Bak-ku-ba-lamon.

¹⁰ S¹.(D).Sp. Issaranimmāna-; Mahāvamsa (pp. 119, 123), Issarasamaṇa.

¹¹ B.B¹. Bhojanāgāme; B².Bp. Gocaragāme; S. Kajaragāme; S¹.(D). Kāmarāgāme (corrected to Kāṭaragāme); Sp. Kācaragāme; Mahāvamsa (p. 120), Kācharagāme; Chinese has Wan-ra. ¹² B². adds jāte.

¹³ S. yojaniyayojaniya ārāmesu; B.B¹.B².Bp. yojaniya ārāmesu

¹⁴ B.B¹. patiṭṭhāpesum.

¹⁵ S.Sp. puttānattu-; B. puttānettha-

¹⁶⁻¹⁶ S.Sp. omīti the passage.

bodhimhi Anulā¹ devī pañcahi kaññāsatehi pañcahi ca antepurikāsatehīti² mātugāmasahassena saddhim Saṃghamittattheriyā santike pabbajitvā na cirass'³ eva saparivārā arahatte patitthāsi. Arittho pi kho rañño bhāgineyyo pañcahi purisasatehi saddhim therassa santike pabbajitvā na cirass' eva saparivāro arahatte patitthāsi.

ath' ekadivasam rājā mahābodhim vanditvā therena saddhim Thūpārāmaṃ gacchati. tattha⁴ Lohapāsādatthānaṃ sampattassa purisā pupphāni abbiharimsu. rājā therassa pupphāni adāsi. thero pupphehi Lohapāsādatthānaṃ pūjesi. pupphesu bhūmiyā⁵ patitamattesu mahābhūmicālo ahosi.⁶ rājā kasmā bhante bhūmi calitā ti pucchi. imasmim mahārāja okāse saṃghassa anāgate uposathāgāraṃ bhavissati, tass' etaṃ pubbanimittan ti. rājā puna therena saddhim gacchanto Ambaṅgaṇatthānaṃ patto, tatth' assa vaṇṇagandharasasampannaṃ⁷ atimadhurarasaṃ ekaṃ ambapakkaṃ āhariyittha. rājā taṃ therassa paribhogatthāya adāsi. thero tatth' eva paribhuñjitvā, idaṃ etth' eva ropāpethā 'ti⁸ āha. rājā taṃ ambaṭṭhim gahetvā tatth' eva ropāpetvā⁹ udakaṃ āsiñci. saha ambabījaropanena paṭhavi saṃkampi.¹⁰ rājā kasmā bhante paṭhavi kampitthā 'ti pucchi. imasmim mahārāja okāse saṃghassa anāgate Ambaṅgaṇaṃ nāma sannipātattthānaṃ bhavissati, tass' etaṃ pubbanimittan ti. rājā tattha atthā pupphamuṭṭhiyo okiritvā vanditvā puna therena saddhim gacchanto Mahācetiyaṭṭhānaṃ patto. tatth' assa¹¹ campakapupphāni abbiharimsu, tāni rājā therassa adāsi. thero Mahācetiyaṭṭhānaṃ pupphehi pūjetvā vanditvā¹² tāvad eva mahāpaṭhavi kampi.¹³ rājā kasmā bhante paṭhavi kampitthā 'ti pucchi. imasmim mahārāja okāse anāgate buddhassa bhagavato asadiso mahāthūpo bhavissati, tass'

¹ B.B¹.B².Bp. Anulā.

² B². antepurika-.

³ B². cirass', *sic passim*.

⁴ B².Bp. tassa.

⁵ B.B².Bp. bhūmiyaṃ.

⁶ Bp. aho asi.

⁷ S.Bp.B². -gandhasampannaṃ; Sp. -gandhasampannaṃ.

⁸ S.B.B¹.B².Bp. ropethā 'ti; Sp. ropāpehīti.

⁹ B.B¹.B².Bp. ropetvā.

¹⁰ B².Bp. pathavi akampi.

¹¹ B².Bp. assa purisā.

¹² S.Sp.B.B².Bp. vandi; B¹. vanditvā- *corrected to vandi tā(vadeva)*.

¹³ S.Sp.B.B¹.B².Bp. mahāpathavi saṃkampi.

etaṃ pubbanimittan ti. ahaṃ eva karomi bhante 'ti. alaṃ mahārāja tumhākaṃ aññaṃ bahū kammaṃ¹ atthi, tumhākaṃ pana natta Duṭṭhagāmini² Abhayo nāma rājā³ kāressatīti.

atha rājā sace bhante mayhaṃ natta karissati kataṃ yeva mayā 'ti dvādasahattham pāsānatthambhaṃ⁴ āharāpetvā, Devānampiyatissarañño⁵ natta Duṭṭhagāmini² Abhayo nāma imasmiṃ padese thūpaṃ karotū 'ti likhāpetvā⁶ patiṭṭhāpetvā⁷ therāṃ pucchi: patiṭṭhitāṃ nu kho bhante Tambapaṇṇidīpe sāsanaṃ ti. patiṭṭhitāṃ mahārāja sāsanaṃ, mūlāni paṇ'assa na tāva otarantīti. kadā pana bhante mūlāni otiṇṇāni nāma bhavissantīti. yadā mahārāja Tambapaṇṇidīpakāṇaṃ mātāpitunnaṃ⁸ Tambapaṇṇidīpe⁹ jāto dārako Tambapaṇṇidīpe¹⁰ pabbajitvā Tambapaṇṇidīpamhi yeva vinayaṃ uggaheṭvā Tambapaṇṇidīpe vācessati, tadā sāsanaṃ mūlāni otiṇṇāni nāma bhavissantīti. atthi pana bhante ediso bhikkhū 'ti. atthi mahārāja Ariṭṭho¹¹ bhikkhu paṭibalo etasmiṃ kamme.¹² kiṃ¹³ mayā ettha bhante¹⁴ kātabban ti.¹⁵ maṇḍapaṃ mahārāja kātūṃ vaṭṭatīti. sādhu bhante ti rājā Meghavaṇṇābhayaṃ amaccassa parivenaṭṭhāne mahāsamgītikāle Ajātasattamahārājena katamaṇḍapākāraṃ¹⁶ rājānubhāvena maṇḍapaṃ kārapetvā¹⁷ sabbatālavacare¹⁸ sakasakasippe¹⁹ payojetvā, sāsanaṃ mūlāni otarantāni passissāmīti anekapuri-sasahassaparivuto Thūpārāmaṃ anuppatto. tena kho pana samayena Thūpārāme aṭṭhasatṭhi²⁰ bhikkhusahassāni sannipatimsu. Mahāmahindattherassa āsanaṃ dakkhiṇābhimu-

¹ B.B¹.B².Bp. bahukammaṃ; Sp. bahū kiecaṃ.

² S.Sp. Duṭṭhagāmini; B.B¹.B².Bp. Duṭṭhagāmaṇi, *sic passim*; Chinese Mokkhagāmaṇi.

³ B². omits rājā.

⁴ S. pāsāna-.

⁵ B².Bp. -tissassa rañño.

⁶ S.Sp.B.B¹.B².Bp. akkharāni likhāpetvā.

⁷ B².Bp. add vanditvā.

⁸ B. -pitūnaṃ; B¹.B².Bp. -pitūnaṃ.

⁹ B². has always Tampa- for Tamba-.

¹⁰ B². adds yeva.

¹¹ S.Sp.B.B¹.B².Bp. Mahā-ariṭṭho.

¹² S.Sp.B.B².Bp. kamme 'ti.

¹³ S.Sp.B.B².Bp. omiṭ kiṃ.

¹⁴ S.Sp.B.B².Bp. insert kiṃ here.

¹⁵ B.B¹.Bp. kattabban ti.

¹⁶ S.Sp.Bp. -maṇḍapappakāraṃ; B.B¹. -maṇḍappapakāraṃ; B². -maṇḍapapakāraṃ.

¹⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. kāretvā.

¹⁸ B². sabbatālavā.

¹⁹ B.B¹.B².Bp. -sippesu.

²⁰ S. satṭhi, *so Chinese*.

kham paññattam hoti, Mahāariṭṭhattherassa dhammāsanam uttarābhimukham paññattam hoti. atha kho Mahāariṭṭhatthero Mahindattherena ajjhittṭho attano anurūpena pattānukkamena¹ dhammāsane nisīdi. Mahindattherapamukhā aṭṭhasatṭhi mahattherā² dhammāsanam parivāretvā nisīdimsu. rañño pi kaniṭṭhabhātā Mattābhayatthero nāma dhuraggāho³ hutvā, vinayaṃ gaṇhissāmīti⁴ pañcahi⁵ bhikkhusatehi sadhim Mahāariṭṭhattherassa dhammāsanam eva parivāretvā nisīdi. avasesāpi bhikkhū sarājikā ca parisā attano attano pattāsane nisīdimsu. athāyasmā Mahāariṭṭhatthero tena samayena buddho bhagavā Verañjāyaṃ viharati Nalerupucimandamūle⁶ ti vinayanidānam abhāsi. bhāsīte ca panāyasmata Ariṭṭhattherena vinayanidāne ākāsaṃ⁷ mahāviraṇṇatam viravi,⁸ akālaviṇṇatā⁹ niccharimsu, devatā sādhuṇṇatam adāmsu, mahāpaṭṭhavi udakapariyantam katvā saṃkampīevam anekesu pāṭihāriyesu vattamānesu āyasmā Ariṭṭhatthero Mahāmahindattherapamukhehi¹⁰ aṭṭhasatṭhiyā paccakaganhi khīṇāsavamahātherehi tadaññehi ca aṭṭhasatṭhisahashehi¹¹ bhikkhūhi parivuto paṭhamakattikapavāraṇadivase Thūpārāmaṇṇatamajjhe satthu karuṇāguṇaparidīpakam¹² bhagavato anusatthikarānam¹³ kāyakammavacikkammavipphan-ditavinayanam vinayaṇṇatam¹⁴ pakāsesi, pakāsetvā ca yāvātāyukam tiṭṭhamāno bahunnam¹⁵ vācetvā bahunnam¹⁵ hadaye patitṭhāpetvā¹⁶ anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. te pi kho Mahāmahindattherapamukhā¹⁷ tasmiṃ samāgame

¹ S. vattānukkamena.

² Sp.B².Bp. mahātherā.

³ B². dhuraggāho.

⁴ B.B².Bp. uggaṇhissāmīti.

⁵ S.Sp. pañca.

⁶ S.Sp.B².Bp. Naleru-; B. Nalerupucimantamūle; B¹. Nalerupujimandamūle.

⁷ B.B¹. ākāse.

⁸ S.Sp.B.B¹.B². mahāviraṇṇatam viravi; Bp. mahāviraṇṇatam ravi.

⁹ B. akāle viṇṇatā; B¹.B².Bp. -viṇṇatā.

¹⁰ S.Sp.B².Bp. omit -tthera-.

¹¹ S.B².satṭhisahashehi; Bp. aṭṭhasatṭhi bhikkhusahashehi; so Chinese.

¹² B.B¹.B².Bp. -guṇadīpakam.

¹³ S. anusatthikarānam; S¹.(D). anusatthikarānam; Sp. anusatthikarānam; B. anusatthikarāna-.

¹⁴ B¹. simply ṇṇatam.

¹⁵ B.B¹.B².Bp. bahūnam.

¹⁶ S.B.B¹. patitṭhāpetvā.

¹⁷ S.Sp.B.B¹.B².Bp. omit -tthera-.

aṭṭhasaṭṭhi mahātherā dhuraggāhā¹ samāgatā
 paccekagaṇino sabbe dhammarājassa sāvakā |
 khīṇāsavā vasippattā tevijjā iddhikovidā
 uttamattham abhiññāya anusāsimsu rājino.
 ālokaṃ dassayitvāna obhāsetvā mahim imam
 jalitvā aggikkhandhā va parinibbāyimsu² mahesayo.

tesaṃ parinibbānato aparabhāge aññe pi tesaṃ therānaṃ
 antevāsikā Tissadatta-Kālasumana³-Dīghasumanādayo ca
 Mahāariṭṭhattherassa antevāsikā⁴ antevāsikānaṃ antevāsikā
 cā 'ti evaṃ pubbe vuttappakārā ācariyaparamparā imam
 vinayapiṭakam yāva ajjatanā⁵ ānesuṃ.⁶

tena vuttaṃ: tatiyaṃsaṃgahato pana uddham imam dīpaṃ
 Mahindādihi ābhatam. Mahindato uggahetvā kañci⁷ kālam
 Ariṭṭhattherādihi ābhatam, tato yāva ajjatanā⁵ tesaṃ yeva
 antevāsikaparamparābhūtāya⁸ ācariyaparamparāya ābha-
 tan ti.⁹

kattha ppatīṭṭhiṇaṃ ti, yesam pālito¹⁰ ca atthato ca anū-
 naṃ vattati mañighaṭe pakkhattatelaṃ iva īsakam pi na
 paggharati, evarūpesu adhimattasatigatidhitimantesu¹¹ laj-
 jikukkuccakesu¹² sikkhākāmesu puggalesu patitṭhitan ti ve-
 ditabbam, tasmā vinayapatiṭṭhāpanattham vinayapariyat-
 tiyā ānisamsaṃ sallakkhetvā sikkhākāmena bhikkhūnā¹³
 vinayo pariyāpūṇitabbo, tatrāyaṃ vinayapariyattiyā āni-
 samso: vinayapariyattikusalo hi puggalo sāsane paṭiladdha-
 saddhānaṃ kulaputtānaṃ mātupituttṭhāniyo¹⁴ hoti, tadā-
 yattā hi nesaṃ pabbajjā upasampadā¹⁵ vattānuvattapaṭipatti
 ācāragocarakusalatā, api c' assa vinayapariyattim nissāya
 attano sīlakhandho sugutto hoti surakkhito kukkucapaka-
 tānaṃ¹⁶ paṭisaraṇaṃ hoti, visārado saṅghamajjhe vocharati,
 paccatthike sahadhammena suniggahītaṃ¹⁷ niggahāti, sad-

¹ B². dhuraggāhā. ² S.Sp.B¹. parinibbāyimsu; B².Bp. nibbāyimsu.

³ B². Kāla.

⁴ S.Sp. omit this first antevāsikā.

⁵ B².Bp. yāv' ajjatanā.

⁶ S.Sp. ānesi.

⁷ B.B¹.B².Bp. kiñci.

⁸ B.B¹.B².Bp. paramparabhūtāya.

⁹ Oldenberg's text: 'Historical Introduction' ends here.

¹⁰ B.B¹.B².Bp. pālito.

¹¹ B¹. -dhīti.

¹² S.B. lajjisu ku°; B¹.B².Bp. lajjisu ku°.

¹³ B². bhikkhūnā.

¹⁴ B.B¹.B².Bp. mātāpitu.

¹⁵ B². adds ca.

¹⁶ B². adds bhikkhūnaṃ.

¹⁷ B.B².Bp. -hitam.

dhammaṭṭhitiyā paṭipanno hoti, tenāha bhagavā: pañcime bhikkhave ānisamsā vinayadhare puggale, attano sīlakhandho sugutto hoti surakkhito—pe—saddhammaṭṭhitiyā paṭipanno hotīti, ye cāpi samvaramūlakā kusaladhammā vuttā bhagavatā, vinayadharo puggalo tesam dāyādo vinayamūlakattā tesam dhammānam, vuttam pi h' etam bhagavatā:—vinayo samvaratthāya samvaro avippaṭisāratthāya avippaṭisāro pāmujjatthāya pāmujjam¹ pītattthāya pīti passaddhatthāya passaddhi sukhatthāya sukham samādhattthāya samādhi yathābhūtañāṇadassanatthāya yathābhūtañāṇadassanam nibbidatthāya nibbidā virāgatthāya virāgo vimuttatthāya vimutti vimuttiñāṇadassanatthāya vimuttiñāṇadassanam anupādāparinibbānatthāya, etadatthā kathā etadatthā mantanā etadatthā upanisā etadattham sotāvadhānam ya-didam anupādā cittassa vimokkho ti, tasmā vinayapariyattiya āyogo² karaṇīyo ti.

ettāvatā ca yā sā vinayasamvannanattham mātikā ṭhapitā, tattha

vuttam yena yadā yasmā dhāritam yena cābhatam,
yattha ppaṭiṭṭhitam c' etam etam vatvā vidhiṃ tato ti,
imissā tāva gāthāya attho pakāsito, vinayassa ca bāhirani-dānavannanā³ yathādhippāyam samvannitā hotīti.

¹ B.B.²Bp. pāmojjatthāya pāmojjam.

² S. ayogo.

³ B². bāhira-.

SUTTAVIBHAṄGA-VAṄṄANĀ

I

PĀRĀJIKĀ I.

Idāni *tenā* 'ti ādipāṭhassa atthaṃ nānappakārato dassa-
yanto karissāmi vinayass' atthavaṇṇanan¹ ti, vuttattā *tena*
samayena buddho bhagavā ti ādinam² atthavaṇṇanam³ karis-
sāmi, seyyathidam⁴ *tenā* 'ti aniyamaniddesavacanam, tassa
sarūpena avuttenāpi⁵ parabhāge⁶ atthato siddhena yenā 'ti
iminā vacanena paṭiniddeso kattabbo,⁷ parabhāge⁶ hi vinaya-
paññattiyācanahetubhūto⁸ āyasmato Sāriputtassa parivi-
takko siddho. tasmā yena samayena so parivitakko uda-
pādi, *tena samayena buddho bhagavā Verañjāyaṃ viharatī*
evam ettha sambandho veditabbo, ayam hi sabbasmim⁹ vi-
naye yutti yadidam yattha yattha *tenā* 'ti vuccati, tattha
tattha pubbe vā pacchā vā atthato siddhena yenā 'ti iminā
vacanena paṭiniddeso kattabbo ti,¹⁰ tatridam¹¹ mukhamatta-
nidassanam: tena hi bhikkhave bhikkhūnam sikkhāpadam
paññāpessāmi yena Sudinno methunam dhammam patisevi,
yasmā patisevi tasmā paññāpessāmīti vuttam hoti. evam
tāva pubbe atthato siddhena yenā 'ti iminā vacanena paṭi-
niddeso yujjati, tena samayena buddho bhagavā Rājagahe
viharati, yena samayena Dhaniyo Kumbhakāraputto rañño
dārūni adinnam ādiyīti evam pacchā atthato siddhena yenā
'ti iminā vacanena so¹² paṭiniddeso yujjatīti vutto *tenā* 'ti
vacanassa attho. *samayenā* 'ti ettha pana samayasaddo¹³

¹ S. -vannanan ti.

² S. ādinam.

³ B. tattha-.

⁴ B².Bp. seyyathidam.

⁵ Bp. avuttena pi.

⁶ Bp. aparabhāge.

⁷ B². veditabbo; Bp. kātabbo.

⁸ S. -paññattiyā vacanahetubhūto.

⁹ S. sabbasmim hi; B².Bp. sabbasmim pi.

¹⁰ B².Bp. kātabbo ti.

¹¹ S.Bp. tatridam.

¹² B².Bp. omīti so.

¹³ B².Bp. add tāva after -saddo.

samavāye khaṇe kāle samūhe hetudiṭṭhisu¹
paṭilābhe pahāne² ca paṭivedhe ca dissati,

tathā hi 'ssa, appevanāma sve pi upasaṅkameyyāma yāva³
kālaṇ ca samayaṇ ca upādāyā 'ti evamādisu⁴ samavāyo attho.
eko 'va bhikkhave⁵ khaṇo ca samayo ca brahmacariyavāsāyā
'ti evamādisu khaṇo attho.⁶ uṇhasamayo parilāhasamayo
ti evamādisu kālo, mahāsamayo pavanasmim ti evamādisu
samūho, samayo pi kho te Bhaddāli appaṭividdho ahoṣi,
bhagavāpi kho Sāvatthiyaṃ viharati, bhagavāpi maṃ jānis-
sati Bhaddāli nāma bhikkhu sāsane⁷ sikkhāya aparipūrakā-
rīti, ayam pi kho te Bhaddāli samayo appaṭividdho ahoṣiti
evamādisu hetu, tena⁸ samayena uggahamāno paribbājako
samaṇamunḍikāputto⁹ samayappavādake tindukācīre eka-
sālake mallikāya ārāme paṭivasatīti evamādisu¹⁰ diṭṭhi, diṭ-
ṭhe 'va¹¹ dhamme yo attho yo c' attho samparāyiko, atthā-
bhisamayā dhiro paṇḍito ti pavuccatīti evamādisu paṭilābho,
sammāmānābhisamayā antam akāsi dukkhaṇā¹² 'ti evamādisu
pahānaṃ, dukkhassa pīḷanaṭṭho samkhataṭṭho santāpaṭṭho-
viparināmaṭṭho abhisamayaṭṭho ti evamādisu paṭivedho
attho. idha paṇ' assa kālo attho, tasmā yena kālena āyas-
mato Sāriputtassa vinayapaññattiyācanahetubhūto parivi-
takko¹³ udapādi tena kālenā 'ti evam ettha attho daṭṭhabbo.
etthāha: atha kasmā yathā suttante ekaṃ samayaṃ ti upa-
yogavacanena niddeso kato, abhidhamme ca yasmim samaye
kāmaṇvacaran ti bhumavacanena, tathā akatvā idha *tena*
samayenā 'ti karaṇavacanena niddeso kato ti tattha tathā
idha ca¹⁴ aññathā atthasambhavato, kathaṃ suttante tāva
accantasamyogatto sambhavati yaṃ hi samayaṃ bhagavā
Brahmajālādīni suttantāni desesi accantam eva taṃ sama-
yam karuṇāvihārena viḥāsi, tasmā tadatthajotananatthaṃ
tattha upayoganiddeso¹⁴ kato. abhidhamme ca adhikaraṇat-

¹ B². hetudiṭṭhisu.

³ S.B². Bp. *omit* yāva.

⁵ B².Bp. *add* kho.

⁷ B².Bp. satthūsāsane.

⁹ S.Sp. -maṇḍikāputto.

¹¹ B².Bp. *omit* va.

¹³ S. idhaṃ ca.

² S.Sp. pahāne.

⁴ B².Bp. -ādisu, *sic passim*.

⁶ B².Bp. *omit* attho.

⁸ B².Bp. *add* kho pana.

¹⁰ S. -ādisu pi.

¹² S. paṭivitakko.

¹⁴ B².Bp. upayogavacanena ni^o.

tho bhāvena bhāvalakkhaṇattho ca sambhavati, adhikaraṇaṃ hi kālattho samūhattho ca samayo tattha vuttānaṃ phas-sādidhammānaṃ, khaṇasamavāyāhetusaṅkhātassa¹ ca samayassa bhāvena tesam bhāvo lakkhiyati,² tasmā tadatthajotanattham tattha bhumavacanena niddeso kato. idha pana hetuattho karaṇattho ca sambhavati, yo hi so sikkhāpadapaññattisamayo Sāriputtādihi pi dubbiññeyyo tena samayena hetubhūtena karaṇabhūtena ca sikkhāpadāni paññāpayanto sikkhāpadapaññattihetuṃ ca avekkhamāno³ bhagavā tattha tattha vihāsi, tasmā tadatthajotanattham idha karaṇavacanena niddeso kato ti veditabbo.

hoti c' ettha :

upayogena bhummena taṃ taṃ attham apekkhiya
aññatrasamayo vutto karaṇe' eva so idhā 'ti.

porāṇā pana vaṇṇayanti, taṃ⁴ samayan ti vā tasmim⁵ samaye ti vā tena samayenā 'ti vā abhilāpamattabhedo esa sabbatthabhummaṃ eva attho hi, tasmā tesam laddhiyā -tena samayenā 'ti vutte pi tasmim samaye ti attho veditabbo. *buddho bhagavā* 'ti imesaṃ padānaṃ parato attham vaṇṇayissāma. *Verañjāyam viharatīti*, ettha pana Verañjā ti aññatarassa nagarass' etaṃ adhivacanāṃ, tassaṃ *Verañjāyam* samīpatthe⁶ bhumavacanāṃ, *viharatīti* avisesena iriyāpathadibbabrahmaariyavihāresu aññataravihārasamaṅgiparidīpanam⁷ etaṃ, idha pana ṭhānagamanāsanāsayanappabhedesu⁸ iriyāyathesu aññatarairiyāpathasamāyogaparidīpanam, tena ṭhito pi gacchanto pi nisinno pi sayāno pi bhagavā viharati 'cc eva veditabbo, so hi ekam iriyāpathabādhanaṃ aññena iriyāpathena vicchinditvā aparipatantaṃ⁹ attabhāvaṃ harati pavatteti, tasmā *viharatīti* vuccati. *Nālerupucimandamūle*¹⁰ ti, ettha Nāleru nāma yakkho,¹¹ *pucimando*

¹ S. khaṇasamavāya-.

² B².Bp. lakkhiyati.

³ S. avekkhamāno; B².Bp. apekkhamāno.

⁴ Bp. ekam.

⁵ Bp. yasmim.

⁶ Bp. samīpatthe.

⁷ B².Bp. -vihārasaṅgiparidīpanam.

⁸ B². ṭhānagamanānisajjasayanappabhedesu; Bp. ṭhānagamanānisajjasayanappabhedesu.

⁹ Bp. aparipatantaṃ.

¹⁰ S¹.(D). Nāleru-, sic passim.

¹¹ S. yakkhā.

ti nimbarukkho, *mūlan* ti samīpaṃ, ayaṃ hi mūlasaddo mūlāni uddhareyya antamaso usīranālamattāni¹ pīti ādisu mūlamūle dissati, lobho akusalamūlaṃ ti ādisu asādhāraṇahetumhi,² yāva majjhantike³ kāle chāyā pharati nivāte paṇṇāni paṭanti⁴ ettāvatā rukkhāmūlaṃ ti ādisu samīpe. idha pana samīpe adhippeto, tasmā Nāleruyakkhena adhiggaḥitassa⁵ pucimandassa samīpe ti evam ettha attho daṭṭhabbo. so kira pucimando ramaṇīyo pāsādiko anekesaṃ rukkhānaṃ āhippaccaṃ viya kurumāno tassa nagarassa avidūre gamanāgamanasampanne⁶ thāne ahosi. atha bhagavā Verañjaṃ gantvā patirūpe thāne viharanto tassa rukkhassa samīpe heṭṭhābhāge vihāsi, tena vuttaṃ *Verañjāyaṃ viharati Nālerupucimandamūle* ti, tattha siyā yadi tāva bhagavā Verañjāyaṃ viharati *Nālerupucimandamūle* ti na vattabbam, atha tattha viharati *Verañjāyaṃ* ti na vattabbam, na hi sakkā ubhayattha ten' eva samayena apubbam acarimaṃ viharitun ti, na kho pan' etaṃ evam daṭṭhabbam, nanu avocumha⁷ samīpaṭṭhe⁸ bhumma vacanaṃ ti, tasmā yathā Gaṅgāyamunādīnaṃ samīpe goyūthāni⁹ carantāni Gaṅgāya caranti Yamunāya carantīti vuccanti evam idhāpi yadidaṃ Verañjāya samīpe Nālerupucimandamūlaṃ tattha viharanto vuccati *Verañjāyaṃ viharati Nālerupucimandamūle* ti. gocara gāmanidassanattamaṃ hi 'ssa Verañjāvacanaṃ, pabbajitānurūpanivāsanaṭṭhānanidassanattamaṃ Nālerupucimandamūlavacanaṃ. tattha Verañjakittanena āyasmā Upālītthero¹⁰ bhagavato gahaṭṭhānuggahakaraṇaṃ dasseti, Nālerupucimandamūlakittanena pabbajitānuggahakaraṇaṃ, tathā purimena paccayagahaṇato¹¹ attakilamathānuyogavivajjanaṃ,¹² pacchimana vatthukāmappahāṇato kāmasukhallikānuyogavivajjanūpāyadassanaṃ, purimena¹³ ca dhammadesanābhiyogaṃ, pacchimana vivekādhimuttim, purimena karuṇāya upaga-

¹ B².Bp. usīranālimattāni.² S. āsādhāraṇa°.³ S. majjhantike; Bp. majjhanhike.⁴ S. pabatti; Bp. patanti.⁵ B².Bp. adhiggaḥitassa.⁶ S.B².Bp. -sampanne.⁷ B². avocumhā.⁸ B².Bp. samīpaṭṭhe.⁹ B². goyudhāni.¹⁰ S.B².Bp. Upālī-, sic passim.¹¹ Bp. -gahaṇato.¹² S. attakīla-.¹³ B². pūrimena, sic passim.

manam, pacchimena paññāya apagamanam, purimena sat-tānam hitasukhanipphādanādhimuttatam, pacchimena para-hitasukhakarāṇe nirupalepanam,¹ purimena dhammikasukha-paricēganimittam² phāsuvihāram, pacchimena uttarimanus-sadhammānuyoganimittam, purimena manussānam upakā-rabahulatam,³ pacchimena devatānam, purimena lokejātassa loke samvaddhabhāvam,⁴ pacchimena lokena anupalittatam, purimena: ekapuggalo bhikkhave loke uppajjamāno uppajjati bahujaṇahitāya bahujaṇasukhāya lokānukampāya⁵ atthāya hitāya sukhāya devamanussānam, katamo ekapuggalo, ta-thāgato araham sammāsambuddho ti vacanato yadattam bhagavā uppanno tadatthaparinipphādanam,⁶ pacchimena yattha uppanno tadanurūpavihāram, bhagavā hi paṭhamam Lumbinivane⁷ dutiyam bodhimande⁸ tilokiyalokuttarāya up-pattiyā vane yeva uppanno ten' assa vane yeva vihāram dassesīti evamādinā nāyen' ettha yojanā⁹ veditabbā.

mahatā bhikkhusaṅghena saddhin ti ettha *mahatā* ti guṇa-mahantenāpi¹⁰ *mahatā* saṅkhyāmahantenāpi,¹¹ so hi bhikkhu-saṅgho guṇehi pi mahā ahosi, yasmā yo tattha pacchimako so sotāpanno, saṅkhyāya pi mahā pañcasatasāṅkhattā,¹² bhikkhūnam saṅghena bhikkhusaṅghena,¹³ diṭṭhisīlasāmaññasāṅkhātasaṅghātena samanagaṇenā' ti attho. *saddhin* ti ekato, *pañcamattehi bhikkhusatehīti* pañcamattā etesan ti pañca-mattā,¹⁴ *mattā* 'ti pamāṇam vuccati, tasmā yathā bhojane mattaññū 'ti vutte bhojane mattam jānāti pamāṇam jānātīti attho hoti, evam idhāpi tesam bhikkhusatānam pañcamattā pañcapamāṇan¹⁵ ti evam attho daṭṭhabbo, bhikkhūnam satāni bhikkhusatāni, tehi pañcamattehi bhikkhusatehi, etena yaṃ vuttam *mahatā bhikkhusaṅghena saddhin* ti ettha tassa mahato bhikkhusaṅghassa saṅkhyāmahattam dassitam hoti. parato

¹ S. nirupalepanam; B².Bp. nirūpalepanam.

² S. dhammikam sukha-.

³ S. -bahulatam.

⁴ B².Bp. samvaddha-.

⁵ S. lokānukampakāya.

⁶ S. tadattam pari°.

⁷ S.Bp. Lumbinī-.

⁸ S. bodhimandale.

⁹ B².Bp. atthayo°.

¹⁰ S. guṇamahantena pi; B².Bp. guṇamahattena pi.

¹¹ S. -mahantena pi; B².Bp. -mahattena pi.

¹² B². -saṅkhyattā.

¹³ S. omits bhikkhusaṅghena.

¹⁴ B².Bp. pañcamattāni.

¹⁵ Bp. pañcapamāṇan ti.

pan' assa: nirabbudo hi Sāriputta bhikkhusaṅgho nirādinavo apagatakālo¹ suddho sāre patiṭṭhito, imesaṃ pi Sāriputta pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ yo pacchimako so sotāpanno ti vacanena guṇamahattaṃ āvibhavissati.²

assosi *kho Veraṅjo brāhmaṇo*ti, assosīti suṇi upalabhi sotadvārasampattavacanānigghosānusārena aññāsi, *kho* ti padapūraṇamatte avadhāraṇatthe vā nipāto, tattha avadhāraṇatthena assosi eva nāssa koci savaṇantarāyo³ āhosīti ayam attho veditabbo. padapūraṇena pana vyañjanasiliṭṭhatāmattam⁴ eva. Verañjāyaṃ jāto Verañjāyaṃ bhavo Verañjā⁵ vā assa nivāso ti *Veraṅjo*, mātāpitūhi⁶ katanāma-vasena panāyaṃ udayo ti vuccati, brahmaṃ anatīti *brāhmaṇo*,⁷ mante sajjhāyatīti attho, idam eva hi jātibrāhmaṇānam⁸ niruttivacanam, ariyā pana bāhitapāpattā brāhmaṇā⁹ ti vuccanti. idāni yam attham *Veraṅjo brāhmaṇo assosi*¹⁰ tam pakāsento *samaṇo khalu*¹¹ *bho Gotamo* ti ādim āha. tattha samitapāpattā *samaṇo* ti veditabbo, vuttam h' etam: bāhitapāpo ti *brāhmaṇo*, samitattā¹² *samaṇo* ti vuccatīti, bhagavā ca anuttarena ariyamaggena samitapāpo, ten' assa yathābhucagūṇādhigatam¹³ etam nāmaṃ yadidam *samaṇo* ti. *khalū* 'ti anussavatthe¹⁴ nipāto, *bho* ti brāhmaṇajātikanam, jātisamudāgatam ālapanamattam, vuttam pi h' etam: bhovādī¹⁵ nāma so hoti, sace hoti sakiñcano ti. *Gotamo* ti bhagavantam gottavasena parikitteti, tasmā *samaṇo khalu bho Gotamo* ti ettha *samaṇo* kira bho Gotamagotto ti evam attho daṭṭhabbo. *Sakyaputto* ti idam pana bhagavato uccākulaparidīpanam, *Sakyakulā pabbajito* ti saddhāpabbajitabhāva-paridīpanam kenaci pārijuṇṇena¹⁶ anabhibhūto aparikkhiṇam yeva tam kulam pahāya saddhāya pabbajito ti vuttam hoti. tato param vuttattham eva. *taṃ kho panā* 'ti itthambhūtakkyā-

¹ B².Bp. -kālo.

³ S. savaṇa-.

⁵ S. Verañjam.

⁷ B².Bp. brahmaṇo.

⁹ B². brahmaṇā.

¹¹ S. khalu, sic passim.

¹³ S. -bhumma-.

¹⁵ S. bhovādi nāma.

¹⁶ S. pāripuṇṇena.

² B². āvibhavissati.

⁴ S. -siliṭṭhā nāmattam.

⁶ S. matāpitūhi.

⁸ B².Bp. -brahmaṇānam.

¹⁰ S. assosu.

¹² B².Bp. samitapāpattā.

¹⁴ B².Bp. anussavanatthe.

natthe¹ upayogavacanam, tassa kho pana bhoto Gotamassā 'ti attho. *kalyāṇo* ti kalyāṇaḡuṇasamannāgato, seṭṭho ti vuttam hoti. *kittisaddo* ti kitti eva thutighoso vā.

iti pi so bhagavā ti ādisu pana ayaṃ tāva yojanā: so bhagavā iti pi araham, iti pi sammāsambuddho—pe—iti pi bhagavā ti, iti² iminā ca iminā ca³ kāraṇenā 'ti vuttam hoti. idāni vinayadharānam suttantanayakosallattham vinaya-samvaṇṇanārambhe buddhagūṇapaṭisaṃyuttāya dhammiyā kathāya cittasampahamsanattāñ ca etesaṃ padānam vitthāranayena samvaṇṇanam⁴ karissāmi, tasmā yaṃ vuttam so bhagavā iti pi araham ti ādi, tattha ārakattā, arīnam arānañ ca hatattā, paccayādinam arahattā, pāpakaraṇe rahābhāvā ti imehi tāva kāraṇehi so bhagavā araham ti veditabbo. ārakā hi so sabbakilesehi⁵ suvidūravidūre t̥hito maggena savāsanānam kilesānam viddhamsitattā ti ārakattā araham. te ca nena⁶ kilesārayo maggena hatā ti arīnam hatattāpi araham. yañ c' etam avijjābhavatanhāmāyanābhi puññādiabhisankhārāram⁷-jarāmarāṇanemi⁸ āsavaśamudaya-mayena akkhena vijjhivā t̥bhavarathe samāyojitaṃ anādikālapavattaṃ saṃsāraccakkaṃ, tassānena bodhimande viriyapādehi sīlapathaviyaṃ⁹ patit̥ṭhāya saddhāhatthena kammakkhayakaraññānapharasuṃ¹⁰ gahetvā sabbe arā hatā ti arānam hatattāpi araham. athavā saṃsāraccakkaṃ ti anamataggasam̐sāravaṭṭam¹¹ vuccati, tassa ca avijjānābhimūlattā jarāmarāṇanemi¹² pariyosānattā sesā dasadhammā arā avijjāmūlakattā jarāmarāṇapariyantattā ca, tattha dukkhādisu aññānam avijjā. kāmabhava ca avijjā kāmabhava saṃkhārānam paccayo hoti. tathā¹³ rūpabhava avijjā rūpabhava saṃkhārānam paccayo hoti. arūpabhava avijjā arūpabhava saṃkhārānam paccayo hoti. kāmabhava saṃkhārā

¹ S.B².Bp. -bhūtākkhyānatthe.

² B².Bp. omīti.

³ S. has iminā once.

⁴ B². vaṇṇanam.

⁵ S.Bp. sabbakilesehi. Cf. Vism. 198 f.

⁶ B².Bp. cānena.

⁷ B².Bp. -khārāram.

⁸ Sp. -nemi.

⁹ B². -pathaviyaṃ; Bp. -pathaviyaṃ.

¹⁰ B².Bp. kammakkhayakaraṃ ñānaparasuṃ.

¹¹ S. anamataggaṃ saṃsā^o.

¹² S.B².Bp. jarāmarāṇaṃ nemi.

¹³ B².Bp. omīti tathā.

kāmabhavave paṭisandhiviññāṇassa paccayā honti. esanayo itaresu. kāmabhavave paṭisandhiviññāṇaṃ kāmabhavave nāmarūpassa paccayo hoti. tathā rūpabhavave, arūpabhavave nāmass' eva paccayo hoti. kāmabhavave nāmarūpaṃ kāmabhavave salāyatanassa paccayo hoti. rūpabhavave nāmarūpaṃ rūpabhavave tiṇṇaṃ āyatanānaṃ paccayo hoti. arūpabhavave nāmaṃ arūpabhavave ekassāyatanassa paccayo hoti. kāmabhavave salāyatanānaṃ kāmabhavave chabbidhassa phassassa paccayo hoti. rūpabhavave tiṇi āyatanāni rūpabhavave tiṇṇaṃ phassānaṃ arūpabhavave ekam āyatanānaṃ arūpabhavave ekassa phassassa paccayo hoti. kāmabhavave cha phassā kāmabhavave channaṃ vedanānaṃ paccayā honti. rūpabhavave tayo tatth' eva tissannaṃ arūpabhavave eko tatth' eva ekissā vedanāya paccayo hoti. kāmabhavave cha vedanā kāmabhavave channaṃ taṇhākāyānaṃ paccayā honti. rūpabhavave tisso tatth' eva tiṇṇaṃ, arūpabhavave¹ ekā vedanā arūpabhavave ekassa taṇhākāyassa paccayo hoti. tattha tattha sā, sā taṇhā² upādānassa,³ upādānādayo bhavādīnaṃ.⁴ kathaṃ, idh' ekacco kāme paribhuñjissāmīti kāmupādānapaccayā⁵ kāyena duc-caritaṃ carati vācāya manasā duc-caritaṃ carati, duc-carita-pāripūriyā apāye uppajjati⁶ tatth' assa uppattihetubhūtaṃ⁷ kammaṃ kammabhavo kammanibbattā khandhā uppattibhavo, khandhānaṃ nibbatti jāti, paripāko jarā, bhedo maraṇaṃ.⁸ aparo saggasampattiṃ anubhavissāmīti tath' eva sucaritaṃ carati, sucarita-pāripūriyā sagge uppajjati.⁹ tatth' assa uppattihetubhūtaṃ kammaṃ kammabhavo¹⁰ ti so eva nayo. aparo pana brahmalokasampattiṃ anubhavis-sāmīti kāmupādānapaccayā¹¹ eva mettaṃ¹² bhāveti karuṇaṃ muditaṃ upekkhaṃ bhāveti, bhāvanā pāripūriyā brahmaloke nibbattati. tatth' assa nibbattihetubhūtaṃ kammaṃ kammabhavo ti so yeva nayo. aparo arūpabhavave sampattiṃ¹³

¹ Sp. arūpabhavave *by mistake*.

² B².Bp. *insert* tassa tassa *after* taṇhā.

³ B².Bp. *add* paccayo *after* upādānassa.

⁴ B². *adds* paccayā honti.

⁵ S.B².Bp. kāmupādāna-.

⁶ B².Bp. upapajjati.

⁷ B².Bp. upapatti-, *sic passim*.

⁸ B². maraṇaṃ ti.

⁹ Bp. upapajjati.

¹⁰ S. kammabhāvo.

¹¹ B².Bp. kāmupādāna-.

¹² S. mettaṃ.

¹³ B².Bp. arūpabhavasampattiṃ.

anubhavissāmīti tath' eva ākāsānañcāyatanādi samāpattiyo bhāveti, bhāvanā pāripūriyā tattha tattha¹ nibbattati. tatth' assa nibbattihetubhūtaṃ kammaṃ kammabhavo, kammanibbattā khandhā uppattibhavo, khandhānaṃ nibbatti jāti, paripāko jarā, bhedo maraṇaṃ ti esa nayo sesesu 'pādānamūlikāsu² pi yojanāsu. evaṃ ayaṃ avijjāhetu saṅkhārāhetu samuppannā ti³ ubho p' ete hetusamuppannā ti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñānaṃ.⁴ atītaṃ pi addhānaṃ anāgataṃ pi addhānaṃ avijjāhetu saṅkhārāhetu samuppannā ubho p' ete hetusamuppannā ti paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñānaṃ ti etena nayena sabbapadāni vitthāretabbāni. tattha avijjā saṅkhārā eko saṅkhepo, viññānaṃamarūpasalāyatanaphassavedanā⁵ eko, taṇhūpādāna-bhavā⁶ eko, jātijarāmarāṇaṃ eko, purimasaṅkhepo⁷ c' ettha atīto addhā, dve majjhimā paccuppanno, jātijarāmarāṇaṃ anāgato, avijjā saṅkhāragahaṇena⁸ c' ettha taṇhūpādāna-bhavā⁶ gahitā 'va hontīti ime pañca dhammā atīte kamma-vaṭṭaṃ viññānādayo pañca⁹ etarahi vipākavaṭṭaṃ. taṇhūpādānabhavagahaṇena⁶ avijjāsaṅkhārā gahitā 'va hontīti ime pañca dhammā etarahi kamma-vaṭṭaṃ, jātijarāmarāṇa-padesena¹⁰ viññānādināṃ nidditṭhattā ime pañca dhammā āyati vipākavaṭṭaṃ. te ākārato¹¹ vīsatividhā honti, saṅkhāraviññānaṃ¹² c' ettha antarā eko sandhi, vedanātaṇhānaṃ antarā eko, bhavajātīnaṃ antarā eko ti,¹³ iti bhagavā etaṃ¹⁴ catusaṅkhepaṃ tiyaddhaṃ vīsatakkāraṃ tisandhiṃ paṭicca-samuppādaṃ sabbākārato jānāti passati aññāti paṭivijjhati. taṃ nātattṭhena ñānaṃ pajānanaṭṭhena paññā, tena vuccati paccayapariggahe paññā dhammaṭṭhitiñānaṃ ti, iminā dhammaṭṭhitiñānaṃ bhagavā te dhamme yathābhūtaṃ ñatvā tesu nibbindanto virajjanto vimuccanto vuttappakārassa imassa saṃsāracakkassa are hani vihāni viddhamsesi, evaṃ pi arāṇaṃ hatattā arahamaṃ. aggadakkhiṇeyyattā ca cīvarā-

¹ B².Bp. has one tattha only.

³ B². omits ti.

⁵ S. -salāyatana-.

⁷ B². pūrima-, sic passim.

⁹ B².Bp. pañca dhammā.

¹¹ S. akārato.

¹³ B². omits ti.

² B².Bp. sesu-.

⁴ B².Bp. -ñānaṃ ti.

⁶ B².Bp. taṇhupa°.

⁸ B².Bp. -ggahaṇena, sic passim.

¹⁰ S. -maraṇapadesena.

¹² S. -viññānaṃ.

¹⁴ B².Bp. evaṃ.

dipaccaye arahati pūjāvisesaṇ ca, ten' eva¹ uppanne tathāgate ye keci mahesakkhā devamanussā na te aññattha pūjam karonti, tathā hi Brahmā Sahampati Sinerumattena² ratana-dāmena tathāgatam pūjesi, yathābalaṇ ca aññe³ devā manussā ca Bimbisāraḥkosalarājādayo, parinibbutam pi ca bhagavantam uddissa channavutikoṭṭidhanam vissajjetvā Asokamahārājā sakala-Jambudīpe caturāsīti vihārasahassāni patitthāpesi, ko pana vādo aññesaṇ pūjāvisesaṇan ti⁴ paccayādinaṇ arahattāpi araham. yathā ca loke keci⁵ paṇḍita-mānino bālā asilokabhayena raho pāpam karonti evam esa na kadāci karotīti pāpakaraṇe rahābhāvato pi araham. hoti c' ettha:

ārakattā hatattā ca kilesārīna so muni,⁶
hataṣaṃsāracakkāro paccayādina cāraho,
na raho karoti pāpāni araham tena pavuccatīti.

sammā sāmaṇ ca sabbadhammānaṇ buddhattā pana *saṃmāsaṃbuddho*, tathā h' esa sabbadhamme *saṃmāsaṃbuddho*,⁷ abhiññeyye dhamme abhiññeyyato buddho, pariññeyye⁸ pariññeyyato, pahātabbe⁹ pahātabbato, sacchikātabbe sacchikātabbato, bhāvetabbe bhāvetabbato. ten' eva cāha¹⁰:

abhiññeyyam abhiññātāṇ, bhāvetabbaṇ ca bhāvitāṇ,
pahātabbāṇ pahinaṇ me, tasmā buddho 'smi brāhmaṇā 'ti.
api ca cakkhum¹⁰ dukkhasaccam tassa mūlakāraṇabhāvena¹¹ samuṭṭhāpikā purimataṇhā samudayasaccam ubhinnaṇ appavatti nirodhasaccam, nirodhapajānanā¹² paṭipadā maggasaccan ti evaṇ ekekapaduddhārenāpi sabbadhamme sammā sāmaṇ ca buddho. esa nayo sotaghāṇajivhākāyamaṇesu,¹³ eten' eva nayaṇa rūpādīni cha āyatanāni, cakkhuviññāṇādayo cha viññāṇakāyā, cakkhusamphassādayo cha phassā, cakkhusamphassajādayo cha vedanā, rūpasāññādayo cha saññā, rūpasāñcetanādayo cha cetanā, rūpatāṇhādayo cha tāṇhākāyā, rūpavitakkādayo cha vitakkā, rūpavicārādayo cha

¹ B².Bp. *add* ca. ² S.B².Bp. Sinerumatte. ³ B².Bp. *add* pi.

⁴ Bp. ti evaṇ. ⁵ B². ekeci *for* keci. ⁶ S. muni.

⁷ B².Bp. sammā sāmaṇ ca buddho. ⁸ B².Bp. *add* dhamme.

⁹ B². ten' evāha. Sutta-Nip. *ver.* 558. ¹⁰ B².Bp. cakkhu.

¹¹ B².Bp. *insert* taṇ *after* -bhāvena.

¹² Bp. nirodhapajānanā.

¹³ B².Bp. *add* pi.

vicārā, rūpakkhandhādayo pañcakkhandhā, dasakasiṇāni, dasaanussatiyo, uddhumātakasaññādivasena dasasaññā, ke-sādayo dvattimsākārā, dvādasāyatanāni, aṭṭhārāsa dhātuyo, kāmabhavādayo navabhavā, paṭhamādīni cattāri jhānāni, mettābhāvanādayo catasso appamaññā, catasso arūpasamā-pattiyo, paṭilomato jarāmaranādīni anulomato avijjādīni paṭiccasamuppādaṅgāni ca yojetabbāni, tatrāyaṃ ekapa-dayo janā: jarāmaranaṃ dukkhasaccam, jāti samudayasac-cam, ubhinnaṃ pi nissaranaṃ nirodhasaccam, nirodhapajā-nanā¹ paṭipadā maggasaccan ti, evaṃ ekekapaduddhārena sabbadhamme sammā sāmāṇi ca buddho anubuddho paṭivid-dho,² tena vuttaṃ sammā sāmāṇi ca sabbadhammānaṃ bud-dhattā pana *sammāsambuddho* ti.

vijjāhi pana caraṇena ca sampannattā *vijjācaraṇasam-panno*, tattha *vijjā* ti tisso³ vijjā aṭṭha pi vijjā, tisso⁴ Bha-yabheravasutte vuttanayena⁵ veditabbā, aṭṭha⁶ Ambaṭṭha-sutte, tatra hi vipaṭṭsanāññānaṃ manomayiddhiyā ca saha cha ābhiññā pariggahetvā aṭṭhavijjā vuttā. *caraṇan* ti silasa-mvaro, indriyesu guttadvāratā, bhojane mattaṇṇutā, jāgari-yānu-yogo, sattasaddhammā, cattāri rūpāvacarajjhānānīti⁷ ime paṇṇarasadhammā veditabbā, ime ye va hi paṇṇarasa-dhammā yasmā etehi carati ariyasāvako gacchati amatam disaṃ tasmā *caraṇan* ti vuttā. yathāha: idha mahānāmaari-yasāvako sīlavā hotīti vitthāro, bhagavā imāhi vijjāhi iminā ca⁸ caranena samannāgato tena vuccati *vijjācaraṇasampanno* ti. tattha vijjāsampadā bhagavato sabbaññutam pūretvā ṭhitā, caranasampadā mahākārunikatam⁹ so sabbaññutāya sabbasattānaṃ atthānattham ṇatvā mahākārunikatāya anat-tham parivajjetvā atthe niyojeti, yathā taṃ vijjācaraṇasam-panno. ten' assa¹⁰ sāvakaṃ suppaṭipannā honti no duppaṭi-pannā, vijjācaraṇavipannānaṃ hi sāvakaṃ attantapādayo viya.

sobhanagamanattā¹¹ sundaraṃ ṭhānaṃ gatattā sammā gatattā sammā ca gadattā¹² *sugato*, gamanaṃ pi hi gatan ti vuccati taṃ ca bhagavato sobhanaṃ¹¹ parisuddham anavajjam.

¹ Bp. nirodhappajānā. ² B².Bp. paṭivuddho. ³ B². adds pi.

⁴ B².Bp. tisso vijjā. ⁵ B².Bp. -nayan' eva. ⁶ B².Bp. aṭṭha vijjā.

⁷ B². -vacarajjhānānīti. ⁸ B². omits ca. ⁹ B². inserts pūretvā ṭhitā.

¹⁰ B². adds bhagavato. ¹¹ B².Bp. sobhana-. ¹² S. gatattā.

kim pana tan ti. ariyamaggo tena h' esa gamanena khemaṃ disaṃ asajjamāno gato ti sobhanagamanattā sugato. sundaraṃ c' esa thānaṃ gato amataṃ nibbānaṃ ti sundaraṃ¹ gatattāpi sugato. sammā ca gato tena tena maggena pahīnakilese² puna apaccāgacchanto, vuttañ c' etaṃ: sotāpattimaggena ye kilesā pahīnā³ te kilese na pun' eti na pacceti na paccāgacchatīti sugato—pe—arahattamaggena 'ye kilesā pahīnā te kilese na pun' eti na pacceti⁴ na paccāgacchatīti.⁵ sammā vā gato⁶ Dīpaṅkarapādamūlato ppabhūti yāva bodhi-maṇḍā tāva samatimsapāramipūritāya sammāpaṭipattiyā sabbalokassa hitasukham eva karonto sassataṃ ucchedaṃ kāmasukham attakilamathan ti ime ca ante anupagacchanto gato⁶ ti sammāgatattāpi sugato. sammā c' esa gadati yutta-thāne yuttam eva vācaṃ bhāsati ti sammā gadattāpi sugato, tatridaṃ Sādhakasuttaṃ: yaṃ tathāgato vācaṃ jānāti abhūtaṃ atacchaṃ anattasamhitam sā ca paresaṃ appiyā amanāpā⁷ tam pi tathāgato vācaṃ na⁷ bhāsati, yañ ca kho⁸ tathāgato vācaṃ jānāti bhūtaṃ tacchaṃ anattasamhitam sā ca paresaṃ appiyā amanāpā tam pi tathāgato vācaṃ na bhāsati, yañ ca kho tathāgato vācaṃ jānāti bhūtaṃ tacchaṃ atthasamhitam sā ca paresaṃ appiyā amanāpā tatra kālaññu⁹ tathāgato hoti tassā vācāya veyyākaraṇāya, yaṃ tathāgato vācaṃ jānāti abhūtaṃ atacchaṃ anattasamhitam sā ca paresaṃ piyā manāpā na tam tathāgato vācaṃ bhāsati, yaṃ pi tathāgato vācaṃ jānāti bhūtaṃ tacchaṃ anattasamhitam sā ca paresaṃ piyā manāpā tam pi tathāgato vācaṃ na bhāsati, yañ ca kho tathāgato vācaṃ jānāti bhūtaṃ tacchaṃ atthasamhitam sā ca paresaṃ piyā manāpā tatra kālaññu⁹ tathāgato hoti tassā vācāya veyyākaraṇāya 'ti, evaṃ sammāgadattāpi *sugato* ti veditaḥbo.

sabbathā viditalokattā¹⁰ *lokavidū*, so hi bhagavā sabhāvato samudayaato nirodhato nirodhūpāyato ti sabbathā lokaṃ avedi abhiññāsi¹¹ paṭivijjhi, yathāha: yattha kho āvuso na

¹ B².Bp. *add* thānaṃ *after* sundaraṃ.

² S. pahīnakilese; B².Bp. pahīne kilese.

³ S.B². pahīnā.

^{4,4} B².Bp. *put* *pe* *for* *this* *sentence*.

⁵ B².Bp. *add* sugato ti.

⁶ Bp. āgato.

⁷⁻⁷ B².Bp. na tam tathāgato vācaṃ bhāsati.

⁸ B².Bp. yaṃ pi *for* yañ ca kho.

⁹ B².Bp. kālaññu.

¹⁰ B².Bp. *add* pana.

¹¹ B².Bp. aññāsi.

jāyati na jīyati na mīyati na cavati na uppajjati¹ nāhan taṃ gamanena lokass' antaṃ ñāteyyaṃ dāttheyyaṃ² patteyyan ti vadāmi, na cāhaṃ āvuso appatvā 'va³ lokass' antaṃ dukkhassa antakiriyaṃ vadāmi, api cāhaṃ āvuso imasmim yeva vyāmamatte kalebare⁴ saññimhi⁵ samanake lokaṃ ca paññāpemi lokasamudayaṃ ca lokanirodhaṃ ca lokanirodhagāmini⁶ ca paṭipadam.

gamanena na pattabbo lokass' anto kudācanam,
na ca appatvā lokantaṃ dukkhā atthi pamocanam.
tasmā have lokavidū sumedho,
lokantagu⁷ vusitabrahmacariyo,
lokassa antaṃ samitāvī ñatvā,
nāsimsati⁸ lokam imaṃ paraṃ cā 'ti.⁹

api ca tayo lokā saṅkhāraloko sattaloko okāsaloko ti, tatra¹⁰ eko loko sabbe sattā āhāraṭṭhitikā ti āgataṭṭhāne saṅkhāraloko veditabbo, sassato loko ti vā asassato loko ti vā ti āgataṭṭhāne¹¹ sattaloko.

yāvata candimasuriyā¹¹ pariharanti disābhanti virocana¹²,
tāva sahasasādhā loko, ettha te vattatī¹³ vaso ti.¹⁴

āgataṭṭhāne okāsaloko tam pi bhagavā sabbathā avedi, tathā hi 'ssa eko loko sabbe sattā āhāraṭṭhitikā, dvelokā nāmaṃ ca rūpaṃ ca, tayo lokā tisso vedanā, cattāro lokā cattāro āhārā, pañcalokā pañcupādānakkhandhā, cha lokā cha ajjhattikāni āyatanāni, sattalokā sattaviññāṇaṭṭhitiyo, aṭṭha lokā aṭṭha lokadhammā, navalokā nava sattāvāsā, dasalokā dasāyatanāni, dvādasalokā dvādasāyatanāni, aṭṭharasalokā aṭṭhārasa dhātuyo ti ayaṃ saṅkhāraloko pi sabbathā vidito, yasmā pan' esa sabbesam pi sattānaṃ āsayam jānāti anusayam jānāti caritaṃ jānāti adhimuttim jānāti appara-jakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye bhabbe abhabbe satte jānāti, tasmāssa¹⁵ sattaloko pi sabbathā vidito, yathā ca satta-

¹ B².Bp. upapajjati. ² B².Bp. dāttheyyaṃ. ³ B². ca for va.

⁴ B².Bp. kalebare. ⁵ B².Bp. sasaññimhi. ⁶ B². lokam niro°.

⁷ B².Bp. lokantagū vūsita-. ⁸ B².Bp. nāsīsati. ⁹ S. i, 62; A. ii, 48.

¹⁰ B².Bp. tattha. ¹¹ B².Bp. -sūriyā. ¹² B².Bp. virocamañā.

¹³ S. vattatīti. ¹⁴ M. i, 328; A. i, 227. ¹⁵ B².Bp. omī assa.

loko evaṃ okāsaloko pi, tathā h' esa ekam cakkavālam¹ āyāmato ca vitthārato ca yojanānam dvādasasahasassāni tīni sahasassāni cattāri satāni² paññāsañ ca yojanāni parikkhepato, sabbam satasahasassāni chattimsa parimaṇḍalam, dasa c' eva³ sahasassāni adḍhuddhāni satāni ca. tattha, duve sata-sahasassāni cattāri nahutāni ca, ettakam bahalattena saṅkhātāyaṃ vasundharā, tassā eva sandhārakam. cattāri sata-sahasassāni atth' eva nahutāni ca, ettakam bahalattena jalam vāte patitthitam, tassāpi sandhārako. nava sata-sahasassāni māluto⁴ nabhamuggato, satthi c' eva sahasassāni esā lokassa saṅṭhiti, evam saṅṭhite c' ettha yojanānam, caturāsīti sahas-sāni ajjhogālho mahannave,⁵ accuggato tāvad eva Sineru-pabbatuttamo.⁶ tato upadḍhupadḍhena pamāṇena yathākkamam, ajjhogālhuḡgatā dibbā nānāratana-cittitā⁷:—Yugandharo Īsadharo⁸ Karavīko Sudassano, Nemindharo Vinatiko Assakaṇṇo giribrahā. ete sattamahāselā Sinerussa⁹ samantato, mahārājānam āvāsā devayakkhanisevitā,⁹ yojanānam satānucco Himavā pañca pabbato, yojanānam sahasassāni tīni¹⁰ āyativitthato,¹¹ caturāsīti sahassehi kūṭeli patimaṇḍito, tipañcayojanakkhandhā parikkhepā nagavhayā, paññāsayojanakkhandhasākhā yāmā samantato, satayojana-vitthinnā¹² tāvad eva ca uggatā, jambū yassānubhāvena Jambūdīpo¹³ pakāsito. dve asīti sahasassāni ajjhogālho mahannave, accuggato tāvad eva cakkavālasiluccayo,¹⁴ parikkhipitvā tam sabbam lokadhātum ayam tthito. tattha candamaṇḍalam ekūṇapaññāsayojanam, suriyamaṇḍalam¹⁵ paññāsayojanam, Tāvatisabhanānam dasasahasassayojanam, tathā Asurabhavanam Avicimāhānirayo Jambudīpo ca, Aparagoyānam sata-sahasassayojanam, tathā Pubbavideho¹⁶ Uttarakuru atthasahasassayojanam,¹⁷ ekameko c' ettha mahādīpo pañcasatapañcasataparittadīpaparivāro, tam sabbam pi ekam

¹ S. cakkavālam.

² B². -sahasassāni catutimsasatāni, and omits tīni sahasassāni cattāri.

³ S. dasam eva; Bp. dasāñ c' eva.

⁴ S. māluto.

⁵ S. mahannave. ⁶ S. B². Bp. Sineru-. ⁷ B². Bp. -ratanaviccittā.

⁸ B². Isindharo.

⁹ S. devayakkhānisevitā.

¹⁰ S. tīni.

¹¹ B². āyāmativitthato.

¹² S. -vitthinna.

¹³ S. Sp. Bp. Jambudīpo.

¹⁴ S. cakkavāla-.

¹⁵ B². Bp. sūriya .

¹⁶ B². -videham.

¹⁷ B². Bp. -yojano.

cakkavālam¹ ekā lokadhātu, tadanantaresu² lokantarikani-rayā evaṃ anantāni cakkavālāni anantā lokadhātuyo bhagavā anantena buddhañānena avedi aññāsi paṭivijjhi, evaṃ assa okāsaloko pi sabbathā vidito evaṃ pi sabbathā vidita-lokattā lokavidū.

attano pana guṇehi viṣiṭṭhatarassa kassaci abhāvā n' atthi etassa uttaro ti *anuttaro*, tathā h' esa sīlaguṇenāpi sabbalokam³ abhibhavati, samādhipaññāvimuttivimuttiñānadassanaguṇenāpi, sīlaguṇenāpi asamo asamasamo appaṭṭimo appaṭṭibhāgo appaṭṭipuggalo—pe—vimuttiñānadassanaguṇenāpi, yathāha: na kho paṇāham bhikkhave samanupassāmi sadevake loke samārake⁴—pe—sadevamanussāya attanā⁵ sīlasampannataran⁶ ti, vitthāro, evaṃ Aggappasādasuttādini,⁷ na me ācariyo atthīti ādikā gāthāyo⁸ ca vitthāretabbā. purisadamme sāretīti *purisadammasārathī*, dameti vinetīti vuttam hoti, tattha purisadamma 'ti adantā dametum yuttā tiracchānapurisāpi manussapurisāpi amanussapurisāpi, tathā hi bhagavatā tiracchānapurisāpi Apalālo⁹ nāgarājā Cūlodaro Mahodaro¹⁰ Aggisikho Dhūmasikho Dhanapālo¹¹ hatthīti evamādayo damitā nibbisā katā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāpitā, manussapurisāpi Saccakanigaṇṭhaputta¹²-Ambaṭṭhamānava¹³-Pokkharasāti-Soṇadaṇḍa¹⁴-Kūṭadantādayo,¹⁵ amanussapurisāpi Ālavaka¹⁶-Sūciloma¹⁷-Kharalomayakkha¹⁸-Sakkadevarājādayo damitā vinitā vicitrehi vinayanūpāyehi, aham kho Kesi¹⁹ purisadamme saṇhena pi vinemi pharusena²⁰ pi vinemi saṇhapharusena pi vinemīti idaṃ c' ettha suttam²¹ vitthāretabbam. athavā²² *anuttaro purisadammasārathīti* ekam ev' idaṃ

¹ S. cakkavāla-. ² B².Bp. tadanantaresu. ³ B².Bp. sabbam lokam.

⁴ B². omits samārake.

⁵ B².Bp. pajāya attano.

⁶ S.B².Bp. sīlasampanna-. ⁷ S. i, 139.

⁸ Vin., Mahār., i, 8.

⁹ S.B². Apalālo. ¹⁰ Bp. Mahādaro.

¹¹ S.B².Bp. Dhanapālako

¹² B². -gandhiputta.

¹³ B².Bp. Ambaṭṭhamānavaka-.

¹⁴ B².Bp. Soṇadanta.

¹⁵ B². Kuṭa°.

¹⁶ S.B².Bp. Ālavaka.

¹⁷ Bp. Sūciloma.

¹⁸ Sp. Khararoma-.

¹⁹ S. Kesiyaṃ purisadamme; B². keci purisadamme; *Chinese* 'Chi-su'; Bp. Kesi purisadamme.

²⁰ S. parusena pi.

²¹ A. ii, 112.

²² Bp. has the following passage after athavā: visuddhasīlādinaṃ paṭhamajjhānādinaṃ sotāpānādinaṃ ca uttarimaggapaṭipadam ācik khanto dante pi dameti yeva. athavā anuttaro . . .

atthapadam, bhagavā hi tathā purisadamme sāreti yathā ekapallāṅken' eva nisinnā aṭṭhadisā asajjamānā dhāvanti tasmā *anuttaro purisadammasārathīti* vuccati,¹ hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārīto ekaṃ yeva disaṃ dhāvātīti idaṃ c' ettha suttam vitthāretabbam.

diṭṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi yathārahaṃ an-usāsātīti *satthā*, api ca satthā viyā 'ti satthā bhagavā sattha-vāho, yathā satthavāho satthe kantāraṃ tāreti corakantāraṃ tāreti vāḷakantāraṃ,² dubbhikkhakantāraṃ,² nirūdakakantāraṃ³ tāreti uttāreti nittāreti patāreti khemantaṃ bhūmiṃ⁴ sampāpeti, evam evaṃ⁵ bhagavā satthā⁶ satthavāho satte kantāraṃ tāreti jātikantāraṃ tāretīti ādinā niddesanayena p' ettha attho veditabbo. *devamanussānan* ti devānaṃ ca manussānaṃ ca ukkaṭṭhaparicchedavasena' etaṃ vuttam bhabbapuggalaparicchedavasena⁷ ca, bhagavā paṇa tiracchā-nagatānaṃ pi anusāsanippadānena satthā yeva, te pi hi bhagavato dhammasavaṇena upanissayasampattiṃ patvā tāya eva upanissayasampattiyā dutiye⁸ tatiye vā attabbhāve maggaphalabhāgino honti, Maṇḍukadevaputtādayo⁹ c' ettha nidassanaṃ: bhagavati¹⁰ kira Gaggarāya pokkharāṇiyā tīre Campānagaravāsīnaṃ dhammaṃ desayamāne¹¹ eko maṇḍuko¹² bhagavato sare nimittaṃ aggāhesi, taṃ eko vacchapālako daṇḍam olubbha tiṭṭhanto sīse¹³ sannirumbhitvā¹⁴ aṭṭhāsi. so tāvad eva kālaṃ katvā Tāvatisabhaṇe dvādasayojanike kaṇakavimāne¹⁵ nibbatti suttappabuddho viya ca¹⁶ tattha accharāsaṅghaparivutaṃ attānaṃ disvā are aham pi nāma idha nibbatto¹⁷ kin nu kho kammaṃ akāsiṃ ti āvajjento¹⁸ nāñ-ñaṃ¹⁹ kiñci addasa²⁰ aññatra bhagavato sare nimittaggāhā,

¹ S. vuccatīti.² B².Bp. *add* tāreti *each time*.³ S.Bp. niruda-; B². niroda-.⁴ S.B².Bp. khemantabhūmiṃ.⁵ B².Bp. evam eva.⁶ B². sattha.⁷ S. sabba-.⁸ B². *adds* vā.⁹ Sp.Bp. Maṇḍuka-.¹⁰ B². *adds* hi.¹¹ B². dhamme desiyamāne.¹² Sp.B².Bp. maṇḍuko.¹³ B².Bp. tassa sīse.¹⁴ S. sannirumbhitvā; B¹. sannirujjhitvā.¹⁵ B².Bp. kana-.¹⁶ B². *omits* ca.¹⁷ B².Bp. *add* 'smi.¹⁸ B². āvajjanto.¹⁹ S.B².Bp. na aññaṃ.²⁰ Bp. adassaṃ.

so tāvad eva saha vimānena āgantvā bhagavato pāde sirasā¹ vandi, bhagavā jānanto 'va pucchi: ko me vandati pādāni iddhiyā yasaśā jalam abhikkantena vannaena sabbā obhāsayam disāti. maṇḍuko² 'ham pure āsim udake vārigocarō, tava dhammam sunantassa³ avadhivacchapālako⁴ ti.⁴ bhagavā tassa dhammam desesi.⁵ desanāvasāne⁶ caturāsītiyā pānasahassānam dhammābhisamayō ahosi, devaputto pi sotāpattiphale patitthāya sitam katvā pakkāmīti.⁷

yam pana kiñci atthi neyyam⁸ nāma tassa⁹ sabbassa budhattā vimokkhanṭikāñāvasena *buddho*, yasmā vā cattāri saccāni attanāpi bujji aññe pi satte bodhesi tasmā evamādīhi pi¹⁰ kāraṇehi *buddho*, imassa c' atthassa viññāpānattham¹¹ bujjhitā¹² saccānīti buddho bodhetā pajāyā 'ti buddho ti evam pavatto sabbo pi niddesanayo paṭisambhidānayo ca¹³ vā vitthāretabbo.

bhagavā ti idam pan' assa guṇavisitthasattuttamagarugāravādhivacanam, tenāhu porāṇā: bhagavā ti vacanam settham bhagavā ti vacanam uttamam, garugāravayutto so bhagavā tena pavuccatīti.¹⁴ catubbidham vā¹⁵ nāmam āvatthikam lūngikam nemittikam adhiccasamuppannam¹⁶ ti, adhiccasamuppannam nāma lokiyavohārena yadicchakan¹⁷ ti vuttam hoti, tattha vaccho dammo balivaddo ti evamādi āvatthikam, daṇḍi chattī sikhī karīti evamādi lūngikam, tevijjo chalabhiñño¹⁸ ti evamādi nemittikam, sirivaḍḍhako dhana-vaḍḍhako ti evamādi vacanattham anapekkhitvā pavattam adhiccasamuppannam ti,¹⁹ idam pana bhagavā ti nāmam nemittikam na Mahāmāyāya na Suddhodanamahārājena na asītiyā ñāṭisahassehi katam, na Sakkasantusitādīhi devatā-visesehi, vuttam c' etam²⁰ Dhammasenāpatinā²¹: bhagavā ti pan' etam nāmam na mātara katam²²—pe—vimokkhanṭi-

¹ B². sirasā.

² B².Bp. maṇḍuko.

³ S. sunantassa avadhivacchapālako.

⁴ V.V. 51, 1, 2.

⁵ S. desehi.

⁶ S. omits desanāvasāne; B². desanāpariyosāne.

⁷ Bp. pakkamīti.

⁸ B².Bp. ñeyyam.

⁹ B².Bp. omit tassa.

¹⁰ B². omits pi.

¹¹ S. viññāpānattham.

¹² S. bujjhitvā.

¹³ B².Bp. omit ca.

¹⁴ B².Bp. vuccatīti.

¹⁵ B².Bp. hi for vā.

¹⁶ S. adhimucca-

¹⁷ B². yādicchakan.

¹⁸ B². chalā°.

¹⁹ B².Bp. omit ti.

²⁰ Bp. vuttañ h' etam.

²¹ S. -patinā.

²² B².Bp. bhagavā 'ti n' etam nāmam mātara katam.

kam etaṃ buddhānaṃ bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha
sabbaññutaññānaṃ paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ
bhagavā ti, yaṃ guṇanemittikaṃ c' etaṃ nāmaṃ tesāṃ
guṇānaṃ pakāsanattham imaṃ gāthaṃ vadanti:

bhagī bhajī bhāgi¹ vibhattavā iti
akāsi bhaggaṇ ti garū 'ti bhāgyavā
bahūhi nāyehi subhāvitattano
bhavantago so bhagavā ti vuccatīti.

niddese² vuttanayen' eva c' ettha tesāṃ tesāṃ padānaṃ
attho daṭṭhabbo. ayaṃ pana aparō nayo:

bhāgyavā bhaggavā³ yutto bhagehi ca vibhattavā
bhattavā vantaḡamaṇo bhavesu bhagavā tato ti.

tattha vaṇṇāgamo vaṇṇavipariyayo⁴ ti etaṃ⁵ niruttalak-
khaṇaṃ gahe tvā⁶ saddanayena vā pi sodarā dipakkhepalak-
khaṇaṃ gahe tvā yasmā lokiyalokuttarasukhābhinibbatta-
kaṃ dānaṣilā dipārappattaṃ bhāgyaṃ assa atthi tasmā
bhāgyavā ti vattabbe bhagavā ti vuccatīti ātābbaṃ. yasmā
pana lobhadosaṃmoha - viparītaṃmanasikāra - ahirikānottappa-
kodhūpanāha - makkhapalāsa⁷ - issāmaṇṇariya - māyā - sāṭṭheyya-
thaṃbhaṣāraṃbha⁸ - mānātimāna - madappamaḡa - taṇhā vijjā-
tividhākusalamūla - duccharitaṣaṇkilesaṃmala - viṣamaṣaṇṇā - vi-
takkaḡapaṇa - catubbidhāvipariyesa - āsavagandha⁹ - oghayo-
gāgati - taṇhupādapādāna¹⁰ - paṇṇacetokhila - vinibandhaṇi-
va - raṇābhinandana¹¹ - chavivādaṃmūla - taṇhākāya - sattānusaṃya -
atṭhamicchattha - navataṇhāṃmūla - dasākusalakammaḡapatha-
dvāsaṭṭhidiṭṭhigata - atṭhasataṇhāvicaritaḡapabheda - sabba-
darathaḡarilāhaḡilesaṣaṣaṣaṣaṇṇā¹² saṇkheḡato vā paṇṇa
kilesaḡhandha¹³ - abhiṣaṇkhāraṃmaccudevaḡuttamaṃre abhaṇṇi,
tasmā bhaggaṭṭā etesaṃ paṛissaṃyānaṃ bhaggaṭṭā ti¹⁴ vattabbe
bhagavā ti vuccati, āha c' ettha:

bhaggaṛāgo¹⁵ bhaggaḡoso bhaggaḡomho anāsaḡo.

bhaggaṣsa paḡpakā dhammā bhagavā tena pavuccatīti.¹⁶

¹ B². bhāgi.

² Nid. 142.

³ Sp. bhagavā.

⁴ B². Bp. vaṇṇavipariyāyo ti.

⁵ S. ādikaṃ etaṃ.

⁶ Sp. gaḡetvā by mistake. ⁷ B². makkhapalāsa. ⁸ S. tambha.

⁹ B². āsavagandha. ¹⁰ B². Bp. taṇhupādāna. ¹¹ B². Bp. -nandana.

¹² S. paṛilāha. ¹³ S. bandha; Bp. kilesa-abhiṣaṇkhāra-khandha.

¹⁴ Sp. bhagavā ti. ¹⁵ S. bhaggaṛāgo.

¹⁶ B². Bp. vuccatīti.

bhāgyavatāya¹ c' assa satapuññalakkhaṇadharassa² rūpakāyasampatti³ dipitā⁴ hoti, bhaggadosatāya dhammakāya-sampatti,⁵ tathā lokikaparikkhakānam⁶ bahumatabhāvo ga-haṭṭhapabbajitehi abhigamanīyatā abhigatānañ ca tesam⁶ kāyacittadukkhāpanayane paṭibalabhāvo, āmisadānadham-madānehi upakāritā lokiyalokuttarasukhehi ca saññojana-samatthata⁷ dipitā hoti, yasmā ca loke issariyadhammayasa-sirikāmappayatanesu⁸ chasu dhammesu bhagasaddo vattati, paramañ c' assa sakacitte issariyaṃ aṇimalaghimādikaṃ⁹ vā lokiyasammataṃ sabbākāraparipūraṃ atthi, tathā lokut-taro dhammo lokattayavyāpako yathābhuccagunādhigato¹⁰ ativiya-parisuddho yaso rūpakāyadassanavyāvaṭṭajanāya-namanappasādajananasamatthā¹¹ sabbākāraparipūrā sabbañ-gapaccāṅgasirī¹² yaṃ yaṃ etena icchitapatthitaṃ¹³ attahitaṃ parahitaṃ vā tassa tassa tatheva abhinippannattā¹⁴ icchitat-thanippattisaññito¹⁵ kāmo sabbalokagarubhāvappattihetu-bhūto sammāvāyāmasaṅkhāto payatano vā atthi,¹⁶ tasmā imehi bhagehi yuttattāpi bhagā assa santīti iminā atthena bhagavā ti vuccati, yasmā pana kusalādihi bhedehi sabba-dhamme khandhāyatanadhātusaccaindriyapaṭiccasamuppā-dādihi vā kusalādidhamme pīlanasaṅkhatasantāpavipariṇā-matṭhena¹⁷ vā dukkham ariyasaccam, āyūhananidānasamyo-gapalibodhatṭhena¹⁸ samudayaṃ, nissaraṇavivekasāṅkhata-amataṭṭhena¹⁹ nirodham, nīyyānikahetudassanādhipateyyaṭ-ṭhena²⁰ maggaṃ, vibhattavā vibhajitvā vivaritvā desitavā ti vuttaṃ hoti, tasmā vibhattavā ti vattabbe bhagavā ti

¹ B².Bp. bhāgyavantatāya.

² Bp. satapuññalakkhaṇa.

³ B². -sampattiṃ.

⁴ S.B².Bp. dipitā hoti.

⁵ S. -parikkhakānam; B².Bp. lokiya-.

⁶ B².Bp. nesam.

⁷ B². samyojana-; Bp. sampayojana-.

⁸ B².Bp. -payattesu.

⁹ B².Bp. aṇimā-laṅghimādikaṃ.

¹⁰ S. yathābhūmma-.

¹¹ Bp. -jananayanappasādajananasamatthā.

¹² S. sabbañgapaccasirī; B². sabbañgapaccāṅgasirī; Bp. sabbañga-paccāṅgasirī.

¹³ B².Bp. icchitam pa°.

¹⁴ B².Bp. abhinippannattā.

¹⁵ B². icchitatthanippattisaññito; Bp. icchiticchitatthanippat-tisaññito.

¹⁶ B².Bp. payatto ca atthi.

¹⁷ S. pīlanasaṅkhāta-.

¹⁸ B².Bp. -pali-.

¹⁹ S.B².Bp. -vivekā-.

²⁰ S.B².Bp. nīyyānika-.

vuccati, yasmā ca esa dibbabrahmaariyavihāre kāyacitta-upadhiviveke suññatāppaṇihitānimittavimokhe aññe ca lokiyalokuttare uttarimanussadhamme bhaji sevi bahulam akāsi tasmā bhattavā ti vattabbe bhagavā ti vuccati, yasmā pana tīsu bhavesu tanhāsaṅkhātāṃ gamanam anena vantam, tasmā bhavesu vantagamano ti vattabbe bhavasaddato bhakāraṃ gamanasaddato gākāraṃ vantasaddato vakāraṇ ca dīgham katvā ādāya bhagavā ti vuccati. yathā loke mehanassa khassa mālā ti vattabbe mekhalā ti vuccati.

so *imaṃ lokan* ti so bhagavā imaṃ lokam idāni vattabbam nidasseti, *sadevakan* ti saha devehi sadevakam, evam saha mārena *samārakan*, saha brahmunā¹ *sabrahmakam*, saha samanabrāhmaṇehi *sassamanabrāhmaṇiṃ*,² pajātattā pajā, tam *pajam*, saha devamanussehi *sadevamanussam*, tattha sadevakavacanena pañcakāmāvacaradevagahaṇam³ veditabbam, samārakavacanena chaṭṭhakāmāvacaradevagahaṇam,⁴ sabrahmavacanena⁵ brahmakāyikādibrahmagahaṇam, sassamanabrāhmaṇavacanena⁶ sāsanassa paccatthikapaccāmitasamanabrāhmaṇagahaṇam samitapāpabāhitapāpasamaṇabrāhmaṇagahaṇaṇi ca, pajāvacanena sattalokagahaṇam, sadevamanussavacanena sammutidevaavasesamanussagahaṇam, evam ettha tīhi padehi okāsaloko dvīhi pajāvasena sattaloko gahito ti veditabbo. aparo nayo: sadevakagahaṇena arūpāvacaraloko⁷ gahito, samārakagahaṇena chakāmāvacaradevaloko, sabrahmakagahaṇena rūpibrahmaloko, sassamanabrāhmaṇādīgahaṇena⁸ catuparisavasena sammutidevehi vā saha manussaloko avasesasabbasattaloko vā. api c' ettha sadevakavacanena ukkaṭṭhaparicchato sabbasāpi lokassa sacchikatabhāvaṃ sāvento⁹ tassa bhagavato kittisaddo abbhuggato, tato yesam siyā māro mahānubhāvo chakāmāvacarissaro vasavattī¹⁰ kim so pi etena sacchikato ti, tesam vimatim vidhamanto samārakan ti abbhuggato, yesam pana siyā brahmā mahānubhāvo ekaṅguliya ekasmim cakkā-

¹ S.B².Bp. brahmunā.

² B².Bp. -brāhmaṇi.

³ Bp. -ggahaṇam, *sic passim*.

⁴ S. *adds* veditabbam.

⁵ B².Bp. sabrahmaka-.

⁶ B².Bp. sassamanabrāhmaṇiṃ.

⁷ B².Bp. -vacaradevaloko.

⁸ B². -brahmaṇā°.

⁹ B².Bp. sādhento.

¹⁰ S.Sp. vasavattī.

vālasahasase ālokaṃ pharati. dvīhi—pe—dasahi aṅgulihi dasasu cakkavālasahasasesu ālokaṃ pharati anuttaraṇ ca jhānasamāpattisukhaṃ paṭisaṇvedeti kiṃ so pi sacchikato ti, tesam vimatiṃ vidhamanto sabrahmaṇaṃ ti abbhuggato, tato yesaṃ siyā puthusamaṇabrāhmaṇā¹ sāsanaṇapaccatthikā kiṃ te pi sacchikatā ti, tesam vimatiṃ vidhamanto sassamaṇabrāhmaṇim² pajaṇ ti abbhuggato, evaṃ ukkaṭṭhukkaṭṭhānaṃ sacchikatabhāvaṃ pakāsetvā atha sammutideve avasesamaṇusse ca upādāya ukkaṭṭhaparicchedavasena sassaṭṭhalokassa sacchikatabhāvaṃ pakāseto sadevamaṇussaṇaṇ ti abbhuggato, ayaṃ ettha anusandhikkamo.

sayam abhiññā sacchikatvā pavedetīti ettha pana *sayan* ti sāmamaṇaṇ aparaneyyo hutvā, *abhiññā* ti abhiññāya adhikena ñāṇena ñatvā ti attho, *sacchikatvā* ti paccakkhaṃ katvā etena anumaṇāṇadipaṭikkhepo kato hoti, *pavedetīti* bodheti ñāpeti pakāseti, *so dhammaṃ deseti ādi*—pe—*pariyosānakalyāṇaṇ* ti so bhagavā sattesu kārūṇṇataṃ paṭicca hitvāpi anuttaraṃ vivekasukhaṃ dhammaṃ deseti taṇ ca kho appaṃ vā baḥuṃ vā desento ādikalyāṇādippakāraṃ eva deseti. kathaṃ. eka-gāthāpi hi samantabhadraṇ katvā dhammasa paṭhamapādena *ādikalyāṇaṃ*³ dutiyatatiyapādehi *majjhekalyāṇaṃ*³ pacchima-pādena *pariyosānakalyāṇaṃ*,³ ekāṇusandhikaṃ suttaṃ ni-dāṇena ādikalyāṇaṃ nigamaṇena pariyosānakalyāṇaṃ sesena majjhe kalyāṇaṃ, nāṇāṇusandhikaṃ suttaṃ paṭhamāṇusandhinā ādikalyāṇaṃ pacchimena pariyosānakalyāṇaṃ sesehi majjhe kalyāṇaṃ, sakalo pi sāsanaṇadhammo attano attabhūtena sīlena ādikalyāṇo samathavipassanāmaggaṇ phalehi majjhe kalyāṇo nibbāṇena pariyosānakalyāṇo, sīlasamādhīhi vā ādikalyāṇo vipassanāmaggehi majjhekalyāṇo phalaṇ nibbāṇehi pariyosānakalyāṇo, buddhasubodhitāya vā ādikalyāṇo dhammasudhammatāya majjhe⁴ kalyāṇo saṅghasupaṭipattiyaṇ pariyosānakalyāṇo, taṃ sutvā tathattāya paṭipannaṇa adhigantaṇnāya abhisambodhiyā vā ādikalyāṇo paccekabodhiyā majjhe kalyāṇo sāvakabodhiyā pariyosānakalyāṇo, suyyamaṇo c' esa nīvaraṇaṇi vikkhaṇbhaṇato⁵

¹ B². -brahmaṇā.

² B². -brahmaṇi.

³ B². Bp. -kalyāṇā.

⁴ S. inserts vā before majjhe-.

⁵ B². Bp. nīvaraṇavikkhaṇbhaṇato.

savaṇena pi kalyāṇam eva āvahaṭṭi ādikalyāṇo, paṭipajjiyamāno samathavipassanās ukhāvahanato paṭipattiyāpi kalyāṇam eva āvahaṭṭi majjhe kalyāṇo, tathā paṭipanno ca paṭipattiphale niṭṭhite tādibhāvāvahanato paṭipattiphaleṇa pi kalyāṇam eva āvahaṭṭi pariyosānakalyāṇo, nāthappabhavattā ca pabhavasuddhiyā ādikalyāṇo atthasuddhiyā majjhe kalyāṇo kiccasuddhiyā pariyosānakalyāṇo, tasmā eso bhagavā appaṃ vā bahuṃ vā desento ādikalyāṇādippakāram eva deseti veditabbo.

sāttham sabyañjanam ti evamādisu pana yasmā imaṃ dhammaṃ desento sāsanabrahmacariyaṃ maggabrahmacariyaṃ ca pakāseti nānāyehi dīpeti, taṃ ca yathānurūpaṃ atthasampattiyā sāttham, byañjanasampattiyā¹ sabyañjanam, saṅkāsanapakāsanavivaravibhajanauttānikaraṇapaññattiatthapadasamāyo² gato sāttham, akkharapadavyañjanākāraniruttiniddesasampattiyā sabyañjanam, atthagambhīratāpaṭivedhagambhīratāhi sāttham, dhammagambhīratādesanāgambhīratāhi sabyañjanam, atthaṃ paṭibhānapaṭisamsāttham, dhammaniruttipaṭisambhidāvisayato sabyañjanam, paṇḍitavedanīyato parikkhakajanappasādakan ti sāttham, saddheyyato lokiyajanappasādakan ti sabyañjanam, gambhīrādhippāyato sāttham, uttānapadato sabyañjanam, upanetabbassa abhāvato sakalaparipunnabhāvena *kevalaparipunnam*, apanetabbassa abhāvato niddosabhāvena *parisuddham*, sikkhāttayapariggahitattā³ brahmabhūtehi seṭṭhehi caritabbato tesam⁴ cariyabhāvato brahmacariyaṃ, tasmā *sāttham sabyañjanam—pe—brahmacariyaṃ pakāseti* vuccati. api ca: yasmā sanidānam sauppattikaṃ ca desento *ādikalyāṇam* deseti, veneyyānam anurūpato atthassa aviparitatāya ca hetu udāharanayuttato ca *majjhekalyāṇam* sotūnam saddhāpaṭilābhena nigamanena ca *pariyosānakalyāṇam* deseti, evaṃ desento ca *parisuddham*⁵ brahmacariyaṃ pakāseti, taṃ ca paṭipattiyā adhigamavyattito *sāttham*, pariyattiyā āgamavyattito *sabyañjanam*, sīlādipañcadhammakhandhayuttato *kevalaparipunnam*, nirupakkilesato nittha-

¹ S. sabyañjanasampattiyā.² Bp. -uttānikaraṇa-.³ S. pariggahitattā; B².Bp. sikkhattayapariggahitattā.⁴ B².Bp. add ca.⁵ B².Bp. omit parisuddham.

raṇatthāya pavattito lokāmisānirapekkhato ca *parisuddham*,
 seṭṭhaṭṭhena brahmabhūtanam buddhapaccekabuddhabud-
 dhasāvakānam¹ cariyam² brahmacariyan ti vuccati, tasmā pi
 so *dhammaṃ deseti ādikalyāṇam*—pe—*brahmacariyam pakā-*
seti ti vuccati. *sādhu kho paṇā* 'ti sundaram kho paṇa atthā-
 vaham sukhāvahan ti vuttam hoti. *tathārūpānam arahatan*
 ti yathārūpo so bhavam Gotamo evarūpānam yathābhuc-
 cagunādhigamena³ loke arahanto ti laddhasaddhānam⁴ ara-
 hatam. *dassanam hoti* pasādasommāni akkhāni ummīletvā
 dassanamattam pi sādhū hoti. || 1 ||

evam ajjhāsayaṃ katvā, *atha kho Veraṇṇo brāhmaṇo yena*
bhagavā ten' upasaṅkami.⁵ *yenā* 'ti bhūmmatthe⁶ karaṇava-
 canam tasmā yattha bhagavā tattha upasaṅkamīti evam
 ettha attho daṭṭhabbo, yena vā karaṇena bhagavā deva-
 manussehi upasaṅkamitabbo tena karaṇena upasaṅkamīti
 evam ettha attho daṭṭhabbo. kena ca karaṇena bhagavā
 upasaṅkamitabbo. nānappakāraguṇavisesādhigamādhippā-
 yena sādupalūpa⁷ bhogādhippāyena dvijagaṇehi⁷ nīcapha-
 litamahārūkkho viya, upasaṅkamīti ca gato ti vuttam
 hoti, *upasaṅkamitvā* ti upasaṅkamaṇapariyosānadīpanam,⁸
 atha vā evam gato tato āsannataram tṭhānam bhagavato
 samīpasaṅkhātam gantvā ti⁹ vuttam hoti.

bhagavatā saddhim sammodīti yathākhamanīyādīni pucchan-
 to bhagavā tena evam so pi bhagavatā saddhim samappa-
 vattamodo ahosi sītodakam viya unḥodakena sammoditam
 ekibhāvam agamāsi, yāya ca kacci bho Gotama khamaniyam
 kacci yāpaniyam kacci bho ca¹⁰ Gotamassa Gōtamasāva-
 kānañ¹¹ ca appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānam balaṃ
 phāsuvihāro ti ādikāya kathāya sammoditam pītipāmujjasaṅ-
 khātasammodajanānato¹² sammoditum yuttabhāvato ca *sam-*
modanīyam, atthabyañjanamadhuratāya suciram¹³ pi kalam

¹ B². -paccekabuddhasāvakānam.

² B².Bp. cariyato.

³ S. yathā bhumma-. See p. 124, note 10.

⁴ B².Bp. laddhasaddhānam.

⁵ B².Bp. add iti.

⁶ S.Bp. bhummatthe. ⁷ S.B².Bp. dijagaṇehi. ⁸ B². -paridīpanam.

⁹ B². Bp. add pi.

¹⁰ B².Bp. put ca after Gotamassa.

¹¹ B².Bp. omīti Gotama before sāvakanāñ.

¹² B².Bp. pītipāmojjasaṅkhātam sammodam janānato.

¹³ B². suciram.

sāretuṃ nirantaraṃ pavattetuṃ araharūpato saritabbabhā-
vato ca *sārāṇīyaṃ*,¹ suyyamānasukhato ca² sammodanīyaṃ
anussariyamānasukhato³ sārāṇīyaṃ, tathā byañjanaparisud-
dhatāya sammodanīyaṃ, atthaparisuddhatāya sārāṇīyaṃ ti
evaṃ anekehi pariyāyehi *sammodanīyaṃ kathaṃ sārāṇīyaṃ*⁴
vītisāretvā pariyosāpetvā *niṭṭhāpetvā* yen' atthena āgato
taṃ pucchitukāmo *ekamantaṃ nisīdi*. *ekamantaṃ* ti bhāva-
napumsakaniddeso visamaṃ candimasuriyā⁵ parivattantīti⁶
ādisu⁷ viya, tasmā yathā nisinno pana⁸ ekamante⁹ nisinno
hoti, tathā *nisīdīti*¹⁰ evaṃ ettha attho daṭṭhabbo, bhummatthe
vā etaṃ upayogavacanam. *nisīdīti* upāvisi, paṇḍitā hi
purisā garuṭṭhāṇīyaṃ¹¹ upasaṅkamitvā āsanakusalatāya eka-
mantaṃ nisīdanti, ayaṃ ca tesam aññataro tasmā ekamantaṃ
nisīdi. kathaṃ nisinno pana ekamantaṃ nisinno hotīti.
cha nisajjadose vajjetvā, seyyathidaṃ: atidūram accāsa-
naṃ uparivātaṃ unnatappadesaṃ atisammukham atipac-
chā ti, atidūre nisinno hi sace kathetukāmo¹² hoti uccāsaddena
kathetabbam hoti, accāsanne nisinno saṅghaṭṭanaṃ karoti,
uparivāte nisinno sarīragandhena bādhati, unnatappadeso
nisinno agāravaṃ pakāseti, atisammukhā nisinno sace daṭ-
ṭhukāmo hoti cakkhunā cakkhum āhacca daṭṭhabbam hoti,
atipacchā nisinno sace daṭṭhukāmo hoti gīvaṃ pasāretvā
daṭṭhabbam hoti, tasmā ayam pi ete cha nisajjadose vajjetvā
nisīdi, tena vuttaṃ *ekamantaṃ nisīdīti*. *ekamantaṃ nisinno*
*kho Veraṇṇo brāhmaṇo*¹² *bhagavantaṃ etaṃ avocā* 'ti¹³ etan ti
idāni vattabbam atthaṃ dasseti, dakāro padasandhikaro.
avocā 'ti abhāsi, *sutaṃ metan* ti sutam me etaṃ, etaṃ mayā
sutan ti idāni vattabbam atthaṃ dasseti, *bho Gotamā* 'ti bha-
gavantaṃ gottena¹⁴ ālapati. idāni yaṃ tena sutam taṃ
dassento *na samaṇo Gotamo* ti evaṃ ādim āha, tatrāyaṃ
anuttānapadavañṇanā: *brāhmaṇe* ti jātibrahmaṇe,¹⁵ *jīṇṇe* ti

¹ B².Bp. sārāṇīyaṃ, *sic passim*.² Bp. vā.³ B². *adds* ca.⁴ Bp. *omits* sārāṇīyaṃ.⁵ B².Bp. -sūriyā.⁶ S. pavattantīti.⁷ B².Bp. ādisu.⁸ B².Bp. *omit* pana.⁹ B².Bp. ekamantaṃ.¹⁰ S. nisīdi.¹¹ S. garuṭṭhāṇīyaṃ; B².Bp. garuṭṭhāṇīyaṃ.¹² B². brahmaṇo. ¹³ B². *avoca*, *omits* ti. ¹⁴ B². gottavasena.¹⁵ S. brāhmaṇo ti jātibrāhmaṇo; B². brahmaṇe ti jātibrahmaṇe.

jajjaribhūte¹ jarāya khaddhiccādhāvaṃ² āpādite, vuddhe³ ti aṅgapaccaṅgānaṃ vuddhimariyādappatte,⁴ mahallake ti jātimahallakatāya samannāgate cirakālappasute⁵ ti vuttaṃ hoti. *addhagate* ti addhānaṃ gate dve tayo rājaparivaṭṭe atīte ti adhippāyo, *vayo anuppatte* ti pacchimavayaṃ sampatte, pacchimavayo nāma vassasatassa pacchimo tatiyabhāgo. api ca *jīṇṇe* ti⁶ porāṇe cirakālappavattakulanvaye⁷ ti vuttaṃ hoti, *vuddhe* ti silācārādiguṇavuddhiyutte.⁸ *mahallake* ti vibhavamahantatāya⁹ samannāgate¹⁰ mahaddhane mahābhoge, *addhagate* ti maggapatīpanne brāhmaṇānaṃ¹¹ vatacariyādimariyādaṃ avitikkamma caramāṇe,¹² *vayo anuppatte* ti jātivuddhabhāvaṃ¹³ antimavayaṃ anuppatte ti evaṃ p' ettha yojanā veditabbā.

idāni *abhivādetīti* evamādini na samaṇo Gotamo ti ettha vuttanakārena yojetvā evaṃ atthato veditabbāni: na vandati nāsanaṃ vuṭṭhahati nāpi idha bhonto nisīdantū 'ti evaṃ āsanena vā upanīmantetīti. ettha hi vāsaddo¹⁴ vibhāvano¹⁵ nāma attho¹⁶ rūpaṃ niccaṃ vā aniccaṃ vā ti ādisu viya, evaṃ vatvā atha attano abhivādanādini akarontāṃ bhagavantāṃ disvā āha: *tayidaṃ bho Gotama tath' evā* 'ti, yaṃ taṃ mayā sutāṃ taṃ tath' eva, taṃ savaṇaṃ ca me dassanaṃ ca samsandati sameti atthato ekibhāvaṃ gacchati *na hi bhavaṃ Gotamo*¹⁷—pe—*āsanena vā nimantetīti* evaṃ attanā sutāṃ diṭṭhena nigametvā nindanto¹⁸ āha: *tayidaṃ bho Gotama na sampannam evā* 'ti, taṃ abhivādanādinaṃ akaraṇaṃ ayutam¹⁹ eva. ath' assa bhagavā attukkamsanaparavambhāna-dosaṃ anupagamma karuṇāsītalahadayena taṃ aññānaṃ vidhamitvā²⁰ yuttabhāvaṃ dassetukāmo āha: *nāhun taṃ brah-*

¹ S. jīṇṇo ti jajjaribhūte.

² Bp. vuḍḍhe, sic passim.

³ B².Bp. cirakāla-.

⁴ B². cirakala°.

⁵ B².Bp. mahattatāya.

⁶ B². brahma°.

⁷ B².Bp. add pi; Bp. jātivuḍḍha-.

⁸ S. na vāsaddo.

⁹ B².Bp. atthe.

¹⁰ S. nidanto.

¹¹ B². vidhametvā.

¹² Bp. khaṇḍiccādi-.

¹³ Bp. vuḍḍhi-, sic passim.

¹⁴ S. jīṇṇo ti.

¹⁵ S. -yutto.

¹⁶ S. samannāgato.

¹⁷ S. caramāno.

¹⁸ S.B².Bp. vibhāvane.

¹⁹ S. bho Gotamo.

²⁰ B².Bp. na yuttam.

n' atthi, tasmā arasarūpo bhavaṃ Gotamo arasajātiko arasa-sabbhāvo ti. ath' assa bhagavā cittaṃ mudubbhāvajanānattthaṃ ujuvipaccanikabhāvaṃ¹ pariharanto aññathā tassa vacanas-sa 'ttham attani sandassento *atthi khv esa brāhmaṇa*² *pariyāyo* ti ādim āha, tattha *pariyāyo* ti kāraṇaṃ; ayaṃ hi pariāyasaddo desanāvārakāraṇesu vattati, madhupiṇḍikapariyāyo tv³ eva naṃ⁴ dhārehi ti ādisu hi esa desanāyaṃ vatatti. kassa nu kho Ānanda ajja pariyāyo bhikkhuniyo ovaditum ti ādisu⁵ vāre. sādhu bhante bhagavā aññaṃ pariyāyaṃ ācikkhatu⁶ yathāyaṃ bhikkhusaṅgho aññāya saṅghaheyyā 'ti ādisu kāraṇe. sv āyaṃ idha kāraṇe vatatti, tasmā ettha evam attho daṭṭhabbo: atthi kho brāhmaṇa etaṃ kāraṇaṃ yena kāraṇena maṃ arasarūpo bhavaṃ Gotamo ti vadamāno puggalo sammā vadeyya avitathavādīti saṅkham⁷ gaccheyya, katamo pana so ti. *ye te brāhmaṇa rūparasā*—pe—*phoṭṭhabbarasā te tathāgatassa pahīṇā*⁸ ti, kiṃ vuttaṃ hoti. ye te jātivasena⁹ uppativasena¹⁰ vā seṭṭhasammatānaṃ pi puthujjanānaṃ rūpārammaṇādīni assādentānaṃ abhinandantānaṃ rajjantānaṃ uppajjanti kāmasukhassādasāṅkhātā¹¹ rūparasā saddarasā gandharasā rasarasā phoṭṭhabbarasā¹² ye imaṃ lokam gīvāya bandhitvā viya āviñjanti¹³ vatthārammaṇādī-sāmaggiyaṃ ca uppannattā sāmaggirasā ti vuccanti te sabbe pi tathāgatassa pahīṇā,¹⁴ mayham pahīṇā ti vattabbe pi mamaṃ¹⁵ kārena attānaṃ anukkipanto¹⁶ dhammaṃ deseti, desanāvīlāso vā esa bhagavato. tattha pahīṇā ti cittasantaṇato vigatā jahitā vā etasmiṃ pan' atthe¹⁷ kaṇe sāmivacanam daṭṭhabbam, ariyamaggasatthena ucchinnam taṇhā-vijjāmayam mūlam ete santi *ucchinnamūlā*, tālavatthu viya nesam vatthu katan ti *tālā vatthukatā*,¹⁸ yathā hi tālarukkham

¹ S.Bp. ujuvipaccanika-.

² B². -brahmaṇa, sic passim.

³ M. i, 114.

⁴ S. tvenam. tveva naṃ for ti-eva naṃ.

⁵ M. iii, 270.

⁶ S. ācikkhitu. Loc. cit.?

⁷ B².Bp. saṅkhyam.

⁸ B².Bp. pahīṇā, sic passim.

⁹ B².Bp. insert vā here.

¹⁰ B².Bp. upapattivasena.

¹¹⁻¹² B².Bp. rūparasasaddagandharasapothhabbarasā.

¹² B².Bp. āviñchanti.

¹³ B².Bp. pahīṇā ti, sic passim.

¹⁴ Bp. mamākarena.

¹⁵ B². anukkipento.

¹⁶ S. pan' etthe.

¹⁷ S¹.(D). vatthukathā; Bp. tālavatthukatā.

samūlaṃ uddharitvā¹ tassa vatthuma
na puna tassa tālassa uppatti paññāy
satthena samūle rūpādirase uddharitv.
pubbabhāvena vatthumatte cittasan
tālā vatthukatā ti vuccanti, avirūhi
kacchinnatālo viya katā ti tālā va
evam tālā vatthukatā anabhāvakat.
pacchābhāvo na hoti tathā katā hor
vakatā³ ti. ayam h' ettha padacch
anabhāvakatā, *anabhāvaṅgatā*⁴ ti pi
vam gatā ti attho, tattha padacch
anabhāvaṅgatā ti yathā anuaccha
āyatim anuppādadhammā ti anāgate
ye hi abhāvaṅgatā⁶ te puna kathan
anabhāvaṅgatā⁷ *āyatim anuppādadham*
maṇa pariyāyo ti idaṃ kho brāhmaṇ
sammāvadamaṇo vadeyya *arasarūpo*
ca kho yaṃ tvam sandhāya vadesīti yañ
vadesi so pariyāyo na hoti. kasmā pi
nanu evam vutte so brāhmaṇena v
attani⁸ vijjamaṇatā anuññatā hotīti v
taṃ sāmaggirasam kātum bhabbo h
abhāvena arasarūpo ti vattabbo bha
abhabbo 'va taṃ⁹ kātum, ten' assa k
kāsentō āha: nō ca kho yaṃ tvam s.
pariyāyam sandhāya tvam maṃ a
amhesu n' eva vattabbo ti.

evam brāhmaṇo attanā adhippetan
tum asakkonto athāparam *nibbhogo*
sabbapariyāyesu c' ettha vuttanayen'

¹ S¹.(D). uddharetvā.

² S. a.

³ B².Bp. anabhāvam katā.

⁴ S¹.(D). anubhāvam katā ti; Sp. anabhā
vam katā ti.

⁵ Sp. anu-accariyā.

⁶ After this some 48 leaves of S. are missing.

⁷ B².Bp. anabhāvam gatā.

⁸ Bp.

⁹ B².Bp. etaṃ for taṃ.

¹⁰ Bp.

¹¹ Bp. yojanakkamaṃ.

viditvā sandhāya bhāsitam attham evaṃ veditabbam: brāhmaṇo tam eva vayovuddhānam¹ abhivādanakammādiṃ loke sāmaggiparibhogo ti maññamāno tad abhāvena bhagavantam nibbhogo ti āha, bhagavā² yv āyam rūpādīsu³ sattānam chandarāgaparibhogo tad abhāvaṃ attani sampassamāno aparaṃ⁴ pariyāyaṃ anujānāti. puna brāhmaṇo yaṃ loke vayovuddhānam abhivādanādi kulasamudācārakammam lo-kiyā karonti tassa akiriyaṃ sampassamāno bhagavantam *akiriyaṃ vadāmi* ti āha, bhagavā pana yasmā kāyaduccaritādinam akiriyaṃ vadati tasmā taṃ akiriyaṃ vadāmi attani sampassamāno aparaṃ⁵ pariyāyaṃ anujānāti. tattha ca *kāyaduccaritaṃ* ti pāṇātipātādināmicchācāracetanā veditabbā, *vacīduccaritaṃ* ti musāvādapisunāvācapharusāvācasapphappalāpacetanā⁶ veditabbā, *manoduccaritaṃ* ti abhiijjhābyāpādamicchādītiyo veditabbā, *ṭhapetvā te dhamme avasesā akusaladhammā anekavīhitā pāpakā akusalā dhammā* ti veditabbā. puna brāhmaṇo tam eva abhivādanādīkammam bhagavati apassanto imaṃ āgamma ayam lokatanti lokapaveni⁷ ucchiṇṇatīti maññamāno bhagavantam *ucchedavādāmi* ti āha. bhagavā pana yasmā aṭṭhasu lobhasahagatacittesu up-pajjamānassa⁸ pañcakāmaguṇikarāgassa dvīsu akusalacittesu up-pajjamānakadosassa ca anāgāmi maggena ucchedam vadati, sabbākusalasambhavassa pana niravasesassa mohassa arahattamaggena ucchedam vadati, *ṭhapetvā te tayo avasesānam pāpakānam akusalānam dhammānam yathānurūpaṃ catūhi maggehi ucchedam vadati*, tasmā taṃ ucchedavādāmi attani sampassamāno aparaṃ⁹ pariyāyaṃ anujānāti. puna brāhmaṇo jigucchati maññe samaṇo Gotamo idaṃ vayovuddhānam abhivādanādīkulasamudācārakammam tena naṃ¹⁰ na karotīti maññamāno bhagavantam *jegucchīti* āha. bhagavā pana yasmā jigucchati kāyaduccaritādīhi, kiṃ vuttam

¹ Sp. -vuddhānam, sic passim.

² B².Bp. add pana after bhagavā.

³ B².Bp. rūpādīsu.

⁴ B².Bp. add pi.

⁵ B².Bp. add pi after aparaṃ.

⁶ B². pimsuṇavācāpharusavācāsamphappalāpacetanā; Bp. -pisuṇavācāpharusavācāsamphappalāpacetanā.

⁷ B².Bp. lokatantiṃ lokapaveniṃ.

⁸ B².Bp. omīti up-pajjamānassa. ⁹ B².Bp. add pi. ¹⁰ Bp. tam.

hoti. yañ ca tividham kāyaduccaritam yañ ca catubbidham vacīduccaritam yañ ca tividaṃ manoduccaritam yā ca ṭha-
petvā tāni duccaritāni avasesānaṃ lāmakatṭhena pāpakā-
naṃ akosallasambhūtatṭhena akusalānaṃ dhammānaṃ sa-
māpatti samāpajjanā samaṅgibhāvo¹ taṃ sabbam pi gūṭhaṃ
viya maṇḍanakajātiyo puriso jīgucchati hiriyati tasmā taṃ
jēgucchitaṃ attani sampassamāno aparaṃ² pariyāyaṃ anujā-
nāti, tattha kāyaduccaritenā 'ti upayogatthe karaṇavacanāṃ
daṭṭhabbam. puna brāhmaṇo taṃ eva abhivādanādikam-
maṃ bhagavati apassanto ayaṃ imaṃ lokajetṭhakakammaṃ
vineti vināseti, athavā yasmā etam sāmīcikkammaṃ na karoti
tasmā ayaṃ vinetabbo niggāṇhitabbo ti maññaṃāno bhaga-
vantaṃ *venayiko* ti āha. tatrāyaṃ padattho: vinayātīti
vinayo, vināsetīti vuttaṃ hoti, vinayo eva venayiko vinayaṃ
vā arahatīti venayiko niggahaṃ arahatīti vuttaṃ hoti, bha-
gavā pana yasmā rāgādīnaṃ vinayāya vūpasamāya dham-
maṃ desetī tasmā venayiko hoti, ayaṃ eva c' ettha padattho
vinayāya dhammaṃ desetīti venayiko, *vicitrāhi taddhita-
vutti, sv āyaṃ taṃ venayikabhāvaṃ attani sampassamāno
aparaṃ³ pariyāyaṃ anujānāti. puna brāhmaṇo yasmā abhi-
vādanādīni sāmīcikkammāni⁴ karontā vayo vuddhe tosentī
hāsentī akarontā pana tāpenti vihesentī domanassaṃ nesam
uppādentī bhagavā ca tāni na karoti tasmā ayaṃ vayo vuddhe
tapatīti maññaṃāno sappurīśācāravirahitattā vā kapaṇa-
puriso ayaṃ ti maññaṃāno bhagavantaṃ *tapassīti* āha.
tatrāyaṃ padattho: tapatīti tapo rosetī⁵ vihesetīti vuttaṃ
hoti, sāmīcikkammākaraṇass⁶ etam nāmaṃ, tapo assa atthīti
tapassī, dutiye atthavikappe vyañjanāni avicāretvā loke
kapaṇapuriso tapassīti vuccati, bhagavā pana ye akusalā
dhammā lokaṃ tapanato tapanīyā ti vuccanti tesam hi⁷ pa-
hīnattā yasmā tapassīti saṅkhaṃ⁸ gato, tasmā taṃ tapassī
taṃ attani sampassamāno aparaṃ⁹ pariyāyaṃ anujānāti.
tatrāyaṃ padattho: tapantīti tapā, akusalānaṃ dhammānaṃ

¹ B².Bp. samaṅgibhāvo.² B².Bp. add pi.³ B².Bp. add pi.⁴ B².Bp. sāmīci-, sic passim.⁵ B².Bp. doseti.⁶ B².Bp. sāmīci-.⁷ B².Bp. omīti hi.⁸ B².Bp. saṅkhyam.⁹ B².Bp. add pi.

etam adhivacanam. vuttam pi h' etam: idha tappati pecca¹ tappatīti,² tathāyaṃ³ te tape assi nirassi pahāsi vidhamsīti⁴ tapassī. puna brāhmaṇo taṃ abhivādanādikammam deva-lokagabbhasampattiyā devalokapaṭhisandhipaṭilābhāya saṃvattatīti maññamāno bhagavati c' assa abhāvaṃ disvā bhagavantam *apagabbho* ti āha, kodhavasena vā bhagavato mātukucchismim paṭisandhigahane dosaṃ dassento pi evam āha. tatrāyaṃ padattho: gabbhato apagato ti apagabbho, abhabbo devalokūpapattim pāpunīti ti adhippāyo. hīno vā gabbho assā 'ti apagabbho, devalokagabbhaparibāhīratā āyatim hīnagabbhapāṭilābhābhāgīti hīno vāssa mātukucchismim⁵ gabbhavāso ahoṣīti adhippāyo. bhagavato pana yas-mā āyatim gabbhaseyyā apagatā tasmā sotam apagabbhatam attani sampassamāno aparaṃ⁶ pariyāyaṃ anujānāti. tatra ca yassa kho brāhmaṇa āyatim gabbhaseyyā punabbhavābhiniḃbatti *pahīnā* ti etesaṃ padānam evam attho daṭṭhabbo: brāhmaṇa yassa puggalassa anāgate gabbhaseyyā punabbhave ca abhinibbatti anuttarena maggena vigatakāraṇattā⁷ *pahīnā*,⁸ gabbhaseyyāgahaṇena c' ettha jalābujayoni gahitā, punabbhavābhiniḃbattigahaṇena itarā tisso pi, api ca gabbhassa seyyā gabbhaseyyā, punabbhavo eva abhinibbatti punabbhavābhiniḃbattīti evam ettha attho daṭṭhabbo. ya-thā ca viññāṇaṭṭhitīti vutte pi na viññāṇato aññā ṭhiti atthi evam idhāpi na gabbhato aññā seyyā veditabbā. abhinibbatti ca nāma yasmā punabbhavabhūtāpi apunabbhava-bhūtāpi atthi idha ca punabbhavabhūtāpi⁹ adhippetā tasmā vuttam punabbhavo eva abhinibbatti punabbhavābhiniḃbattīti. || 3 ||

evam āgatakālato paṭṭhāya arasarūpatādihi aṭṭhahi akkosavatthūhi akkosantam pi brāhmaṇam bhagavā dhammissaro dhammarājā dhammassāmi tathāgato anukampāsitaleneva¹⁰ cakkhunā brāhmaṇam olokeno yaṃ dhammadhātum paṭivijjhītvā desanāvilāsappatto hoti tassā dhammadhā-

¹ B². pacca.

³ B².Bp. tathā.

⁵ Bp. -kucchiṃhi.

⁷ B².Bp. vihatakāraṇattā.

⁹ B².Bp. omīti pi.

² Dhammapada, v. 17.

⁴ B².Bp. vidhamsesīti.

⁶ B².Bp. aparaṃ pi.

⁸ B².Bp. add ti.

¹⁰ B².Bp. anukampāya sitaleneva.

tuyā suppaṭividdhattā vigatavalāhake antalikkhe samabhuggato punnacando viya saradakālasuriyo¹ viya ca brāhmaṇassa hadayandhakāraṃ vidhamanto tāni yeva akkosavattḥūni tena tena pariyāyena aññathā dassetvā puna pi attano karuṇāvipphāraṃ aṭṭhahi lokadhammehi akampiya-bhāvena paṭiladdhaṃ² tādiguṇalakkaṇaṃ paṭhavisamacittatam³ akuppadhammatañ ca pakāsento ayaṃ brāhmaṇo kevaḷaṃ palitasirakhaṇḍadantavalittacatādihi attano vuḍḍhabhāvaṃ sañjānāti no ca kho jānāti attānaṃ jātiyā anugataṃ jarāya anusaṭaṃ vyādhinā abhibhūtaṃ maraṇena abbhāhataṃ⁴ vaṭṭakhaṇubhūtaṃ ajjamaritvā puna sv eva uttānasayanadāraḥ bhāvagamaniyaṃ, mahantena kho paṇ' assa ussāhena⁵ mama santikaṃ āgato tad assa āgamaṇaṃ sātthakaṃ hotū 'ti cintetvā imasmim loke attano appaṭisaṃmaṃ purejātabhāvaṃ dassento *seyyathāpi brāhmaṇā* 'ti ādinā nayena brāhmaṇassa dhammaḍesaṇaṃ vaḍḍhesi. tattha *seyyathāpīti*⁶ opammatthe nipāto, pīti sambhāvanatthe, ubhayenāpi yathā nāma *brāhmaṇā* 'ti dasseti. *kukkuṭiyā anḍāni aṭṭha vā dasa vā dvādasa vā* ti ettha pana kiñcāpi kukkuṭiyā vuttappakārato ūnādhikāni pi anḍāni honti atha kho vacanasiliṭṭhatāya evaṃ vuttan ti veditabbā. evaṃ hi loke siliṭṭhaṃ vacanaṃ⁷ hoti. *tān' assū* 'ti tāni assu, bhaveyyun ti vuttaṃ hoti. *kukkuṭiyā sammā adhisayitānīti* tāya janettiyā kukkuṭiyā pakkhe pasāretvā tesā upari sayantiyā sammā adhisayitāni. *sammā pariseditānīti* kālena kālaṃ utuṃ gaṇhāpentiyā suṭṭhu samantato seditāni, usmikatānīti vuttaṃ hoti. *sammā paribhūvitānīti* kālena kālaṃ suṭṭhu samantato bhāvitāni, kukkuṭagandhaṃ gāhāpitānīti vuttaṃ hoti. idāni yasmā tāya kukkuṭiyā evaṃ tihi pakārehi tāni anḍāni paripāliyamānāni na pūṭini honti. yo pi nesāṃ allasineho so pariyādānaṃ gacchati, kapālaṃ tanukaṃ hoti, pādanakhasikhā⁸ ca mukhatuṇḍakaṃ ca kharaṃ hoti, kukkuṭapotakā pariṇāmaṃ⁹ gacchanti, kapālassa tanukattā

¹ B².Bp. saradakāle sūriyo.² B².Bp. paṭiladdha-.³ B².Bp. pathavi-.⁴ Bp. abbhāhataṃ.⁵ B².Bp. pana ussāhena.⁶ B². seyyathā 'ti; Bp.⁷ B².Bp. siliṭṭhavacanaṃ.⁸ B². khasikhā.⁹ B².Bp. paripākāṃ.

bahiddhā āloko anto paññāyati. atha te kukkuṭapotaḥ¹ sambādhe sayimha ayaṃ ca bahi āloko dissati ettha dāni no sukhavihāro bhavissatīti nikkhamitukāmā hutvā kapālam pādena paharanti gīvaṃ pasārenti. tato taṃ kapālam dvedhā bhijjati, kukkuṭapotaḥ² pakkhe vidhūnantā taṃ khaṇānuruṇṇaṃ viravantaṃ nikkhamanti. evaṃ nikkhamantānaṃ ca tesam³ yo paṭhamataraṃ nikkhamati so jeṭṭho ti vuccati, tasmā bhagavā tāya upamāya attano jeṭṭhabhāvaṃ⁴ sādhetukāmo brāhmaṇaṃ pucchati⁵ *yo nu kho tesam kukkuṭacchāpakānaṃ—pe—kinti sv āssa⁶ vacanīyo* ti. tatra⁷ kukkuṭacchāpakānaṃ ti kukkuṭapotaḥ⁸ kanti sv āssa⁹ vacanīyo ti so kinti vacanīyo assa, kiṃ¹⁰ vattabbo bhaveyya jeṭṭho vā kanti¹¹ jeṭṭho vā ti sesaṃ uttānattham eva.

tato brāhmaṇo āha: *jeṭṭho* ti 'ssa bho Gotama vacanīyo ti bho Gotama jeṭṭho¹² iti assa vacanīyo, kasmā iti¹³ ce so hi nesaṃ jeṭṭho ti.¹⁴ yasmā¹⁵ so nesaṃ vuḍḍhataro ti attho. ath' assa bhagavā opanīmaṃ sampatipādento āha: *evaṃ eva kho¹⁶ brāhmaṇa¹⁷ yathā* so kukkuṭacchāpako¹⁸ evaṃ *aham* pi *avijjāgatāya pajāyā*¹⁹ 'ti ādi, tattha avijjāgatāya 'ti avijjā vuccati aññānaṃ, tattha gatāya pajāyā 'ti sattādhivacanam etaṃ, tasmā ettha avijjāṇḍakosassa²⁰ anto pavatṭhesu sattesū 'ti evaṃ attho datṭhabbo. *aṇḍabhūtāyā* 'ti aṇḍe bhūtāya jātāya sañjātāya, yathā hi aṇḍe nibbattā ekacce sattā aṇḍabhūtā ti vuccanti. evaṃ ayaṃ sabbāpi pajā avijjāṇḍakose nibbatattā aṇḍabhūtā ti vuccati. *pariyonaddhāyā* 'ti tena avijjāṇḍakosena samantato onaddhāya baddhāya veṭṭhitāya.²¹ *avijjāṇḍakosam padāletvā*²² ti taṃ avijjāmayam aṇḍakosam chin-

¹ B².Bp. saṅkuṭitahattāpādā.

² B².Bp. nesaṃ.

³ B².Bp. jeṭṭhaka.

⁴ Bp. pucchi.

⁵ B².Bp. sv āssa.

⁶ B².Bp. tatta.

⁷ Bp. kin ti.

⁸ B².Bp. bho Gotama so jeṭṭho.

⁹ Bp. kasmā ti.

¹⁰ B².Bp. omīti ti.

¹¹ B². tasmā nesaṃ; Bp. tasmā so nesaṃ.

¹² Bp. kho aham.

¹³ B². brahmaṇā 'ti ādi; Bp. brāhmaṇā 'ti ādi.

¹⁴ B².Bp. insert here jeṭṭho ti saṅkhyam gacchati.

¹⁵ B².Bp. pajāya, and omīti ti ādi, tattha. ¹⁶ B². avijjākosassa.

¹⁷ B². vedhitāya.

¹⁸ B².Bp. padāletvā, sic passim.

ditvā. *eko 'va loka* ti sakale pi lokasannivāse aham eva eko adutiyo. *anuttaraṃ sammā sambodhiṃ abhisambuddho* ti anuttaran ti uttaravirahitaṃ sabbaseṭṭhaṃ, sammāsambodhin ti sammā sāmañ ca bodhiṃ, atha vā pasatthaṃ¹ sundarañ ca bodhiṃ, bodhīti rukkho pi maggo pi sabbaññutaññaṃ pi nibbānaṃ pi, bodhirukkhamūle paṭhamābhisambuddho ti ca antarā ca Bodhiṃ antarā ca Gayāṃ ti² āgataṭṭhānesu hi rukkho bodhi.³ bodhīti vuccati catūsu⁴ maggesu ñāṇaṃ ti āgataṭṭhāne maggo. pappoti bodhiṃ varabhūrimedhaso ti āgataṭṭhāne sabbaññutaññaṃ. patvāna bodhiṃ amataṃ asaṅkhatam ti āgataṭṭhāne nibbānaṃ. idha pana bhagavato arahattamaggaññaṃ adhippetam. sabbaññutaññaṃ ti pi vadanti, aññesaṃ arahattamaggo anuttarā bodhi hoti na hotīti. na hoti. kasmā. asabbagunadāyakattā, tesam hi kassaci arahattamaggo arahattaphalam eva deti kassaci tisso vijjā kassaci cha abhiññā kassaci catasso paṭisambhidā kassaci sāvaka-pāramiññaṃ,⁵ paccekabuddhānaṃ pi paccekabodhiññaṃ eva deti, buddhānaṃ pana sabbagūṇasam-pattiṃ deti. abhiseko viya rañño sabbalokissariyabhāvaṃ, tasmā aññassa kassaci pi anuttarā bodhi na hotīti. abhisambuddho ti abbhaññasiṃ pativijjhiṃ, patto 'mhi adhigato 'mhīti vuttam hoti.

idāni yad etaṃ bhagavatā *evam eva kho ahaṃ brāhmaṇā* 'ti ādinā nayena vuttam opammasam-paṭipādanam tam evam atthena samsandevā⁶ veditabbam: yathā hi tassā kukkuṭiyā attano aṇḍesu adhisayanādi⁷ tividhakiriyā⁸ karanam. evam bodhipallaṅke nisinnassa bodhisattabhūtaṃ bhagavato attano santāne⁹ aniccaṃ dukkham anattā ti tividhānupassanā karanam. kukkuṭiyā tividhakiriyā sampādanena aṇḍanam apūtibhāvo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāññaṃssā aparihāni. kukku-

¹ Bp. pasatṭhasundarañ ca.

² B².Bp. ca antarā ca Gayāṃ antarā ca Bodhiṃ ti ca.

³ B².Bp. omīti bodhi.

⁴ B².Bp. put bodhi vuccati again before catūsu.

⁵ Bp. pāramiññaṃ.

⁶ B².Bp. saddhiṃ samsanditvā.

⁷ B².Bp. adhisayamānādi.

⁸ Bp. -kuriyā, sic passim.

⁹ B².Bp. cittasantāne.

tiyā tividhakiriyā karanena aṇḍānaṃ allasinehapariyādānaṃ viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanā sampādanena bhavattayānugatanikantisinehapariyādānaṃ. kukkuṭiyā tividhakiriyā karanena aṇḍakapālānaṃ tanubhāvo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanā sampādanena avijjāṇḍakosassa tanubhāvo. kukkuṭiyā tividhakiriyā karanena kukkuṭacchāpakassa pādanakhatuṇḍakānaṃ¹ thaddhakharabhāvo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanā sampādanena vipassanāñānaṃ tikkhakharavipassannasūrabhāvo. kukkuṭiyā tividhakiriyā karanena kukkuṭacchāpakassa parināmakālo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanā sampādanena vipassanāñānaṃ parināmakālo² vaḍḍhitakālo gabbhagahaṇakālo ti³ veditabbo. tato kukkuṭiyā tividhakiriyākaranena kukkuṭacchāpakassa pādanakhasikhāya⁴ vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosam padāletvā⁵ pakkhe papphotvā sotthinā abhinibbhijjanakālo⁶ viya tassa⁷ bhagavato tividhānupassanā sampādanena vipassanāñānaṃ⁸ gabbhāṃ gaṇhāpetvā anupubbādhigatena arahattamaggena avijjāṇḍakosam papadāletvā⁹ abhiññāpakkhe papphotvā sotthinā sakalabuddhagūṇasacchikatakālo veditabbo. *sv āhaṃ brāhmaṇa jettḥo seṭṭho lokassa* 'ti so ahaṃ brāhmaṇa yathā tesam kukkuṭapotakānaṃ paṭhamataram aṇḍakosam padāletvā abhinibbatto¹⁰ kukkuṭapotako jettḥo hoti—evam avijjāgatāya pajāya taṃ avijjāṇḍakosam padāletvā paṭhamataram ariyāya jātīyā jātattā jettḥo vuddhatamo¹¹ ti saṅkham¹² gato, sabbagūṇehi pana appaṭṭisamattā seṭṭho ti. || 4 ||

evam bhagavā attano anuttaram jettḥaseṭṭhabhāvaṃ brāhmaṇassa pakāsetvā idāni yāya paṭipadāya taṃ adhigato taṃ paṭipadam pubbhāgato ppabhūti dassatum *āraddhaṃ kḥo pana me brāhmaṇā* 'ti ādim āha. imam vā bhagavato

¹ B². pādanakhasikhātuṇḍakānaṃ; Bp. pādanakhasikhātuṇḍakānaṃ. ² Bp. paripākakālo. ³ Bp. *omits* ti.

⁴ B². -khasikhāya.

⁵ B². Bp. padāletvā.

⁶ B². abhinibbidakālo; Bp. abhinibbhidakālo.

⁷ B². Bp. bodhisattabhūtaṃ *instead of* tassa.

⁸ B². vipassanāñānaṃ gabbham; Bp. vipassanāñānagabbham.

⁹ B². Bp. padāletvā.

¹⁰ B². abhinibbido; Bp. abhinibbhido.

¹¹ B². Bp. vuḍḍhataro.

¹² B². Bp. saṅkhyam.

anuttaram jeṭṭhaseṭṭhabhāvaṃ sutvā brāhmaṇassa cittaṃ eva¹ uppannam kāya nu kho paṭipadāya imaṃ patto ti, tassa cittaṃ aññāya imāyāhaṃ paṭipadāya imaṃ anuttaram jeṭṭhaseṭṭhabhāvaṃ patto ti dassento evaṃ āha. ettha² āradham kho pana me brāhmaṇa viriyam³ ahoṣīti brāhmaṇa na mayā ayaṃ anuttaro jeṭṭhaseṭṭhabhāvo kusītena muṭṭhassatinā sāraddhakāyena vikkhittacittena adhigato, api ca kho tad adhigamāya āradham kho pana me viriyam ahoṣi, bodhimande nisinnena mayā caturaṅgasamannāgataṃ viriyam āradham ahoṣi paggaḥitaṃ⁴ asithilappavattitan ti vuttaṃ hoti. āradhattā yeva ca me taṃ asallīnaṃ ahoṣi, na kevalaṇ ca viriyam eva sati pi me ārammaṇābhi mukhībhāvena upaṭṭhitā ahoṣi upaṭṭhitattā eva⁵ ca apammuttā.⁶ passaddho kāyo asāraddho ti kāyacittapassaddhivasena kāyo pi me passaddho ahoṣi, tattha yasmā nāmakāye passaddhe rūpakāyo⁷ passaddho yeva hoti, tasmā nāmakāyo rūpakāyo ti avisesetvā va passaddho kāyo ti vuttaṃ. asāraddho ti so ca kho passaddhattā yeva asāraddho, vigatadaratho ti vuttaṃ hoti. samāhitaṃ cittaṃ ekaggan ti cittaṃ pi me sammā āhitaṃ suṭṭhapitaṃ⁸ appitaṃ viya ahoṣi, samāhitattā eva ca ekaggam acalaṃ nipphandaṃ.⁹ ettāvata jhānassa pubba-bhāga-paṭipadā kathitā hoti.

idāni imāya paṭipadāya adhigataṃ paṭhamam¹⁰ jhānam ādim katvā vijjāttayapariyosānam¹¹ viśesaṃ dassento so kho ahaṃ¹² ti ādim āha, tattha vivicc'eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi ti ādinam kiñcāpi, tattha katame kāmā, chando kāmo, rāgo kāmo, chandarāgo kāmo, saṅkappo kāmo, rāgo kāmo, saṅkapparāgo kāmo, ime vuccanti kāmā, tattha katame akusalā dhammā kāmaccando—pe—vicikicchā, ime vuccanti akusalā dhammā, iti imehi¹³ kāmehi imehi ca akusalehi dham-

¹ B².Bp. eva.² B².Bp. tattha.³ Bp. viriyam, sic passim.⁴ B².Bp. paggaḥitaṃ.⁵ Bp. yeva.⁶ B². asammuttā; Bp. asammuttā.⁷ B².Bp. add pi.⁸ B².Bp. suṭṭhapitaṃ.⁹ B².Bp. nipphandanaṃ ti.¹⁰ B². paṭhamajjhānam; Bp. paṭhamajjhānam.¹¹ B².Bp. vijjattaya-.¹² B².Bp. so ca kho ahaṃ.¹³ B².Bp. add ca.

mehi vivitto hoti pavivitto, tena vuccati, *vivicc'eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi* ādinā nayena Vibhaṅge yeva attho vutto,¹ tathāpi aṭṭhakathānayam vinā na suṭṭhu pākaṭo hoti aṭṭhakathānayen' eva nam pakāsayissāmi. seyyathidam. *vivicc'eva kāmehi* kāmehi viviccitvā vinā hutvā apasakkitvā,² yo panāyam ettha evakāro so niyamattho ti veditabbo. yasmā ca niyamattho tasmā tasmim paṭhamam jhānam upasampajja viharāṇasamaye avijjamānānam pi³ kāmānam tassa paṭhamajjhānassa paṭipakkhabhāvaṃ kāmāpariccāgen' eva c' assa adhigamam dipeti. katham *vivicc'eva kāmehi* evam hi niyame kayiramāne⁴ idam paññāyati nūnam assa⁵ jhānassa kāmā paṭipakkhabhūtā yesu sati idam na ppavattati andhakāre sati padīpo viya, tesam pariccāgen' eva c' assa adhigamo hoti orimatīrapariccāgena⁶ pārimatīrass' eva, tasmā niyamam karotīti. tattha siyā: kasmā pan' esa pubbapade yeva vutto na uttarapade kim akusalehi dhammehi aviviccāpi jhānam upasampajja vihareyyā 'ti, na kho pan' etam evam daṭṭhabbam, tam nissaraṇato hi pubbapade eva⁷ vutto kāmādhātusamatikkamaṇato hi kāmāragapaṭipakkhato ca idam jhānam kāmānam eva nissaraṇam. yathāha: kāmānam etam nissaraṇam yadidaṃ nekkhamman ti, uttarapade pi pana yathā, idh' eva bhikkhave samaṇo⁸ idha dutiyo samaṇo ti ettha evakāro ānetvā vuccati evam vattabbo, na hi sakkā ito aññehi pi nivarāṇasaṅkhātehi akusaladhammehi⁹ avivicca jhānam upasampajja viharitum, tasmā vivicc' eva kāmehi vivicc' eva akusalehi dhammehi evam padadvaye pi esa daṭṭhabbo. padadvaye pi ca kiñcāpi viviccā 'ti iminā sādharāṇavacanena tadaṅgavivekādayo kāyavivekādayo ca sabbe pi vivekā saṅgaham gacchanti, tathāpi kāyaviveko cittaviveko vikkhambhanaviveko ti tayo eva idha daṭṭhabbo. kāmehi iminā pana padena ye ca Niddese, katame vatthukāmā manāpiyā rūpā ti ādinā nayena vatthukāmā vuttā yeva,¹⁰ tatth' eva Vibhaṅge ca,

¹ Vbh. 256 f.

² Bp. pi omitted.

³ B².Bp. nanv imassa.

⁴ B².Bp. add esa.

⁵ B².Bp. akusalehi dhammehi.

⁶ B².Bp. apasakketvā.

⁷ B².Bp. kariya.

⁸ Bp. -pariccāgen' eva.

⁹ B².Bp. paṭhamo samaṇo.

¹⁰ B².Bp. ye ca.

chando kāmo ti ādinā nayena kilesakāmā vuttā, te sabbe pi saṅgahītā icc' eva daṭṭhabbā. evaṃ hi sati vivicc' eva kāmehīti vatthukāmehi pi vivicc' eva 'ti attho yujjati, tena kāyaviveko vutto hoti. *vivicca akusalehi dhammehīti* kilesakāmehi sabbākusalehi vā¹ viviccā 'ti attho yujjati, tena citta-viveko vutto hoti. purimena c' ettha vatthukāmehi vivekavacanato yeva kāmasukhapariccāgo, dutiyena kilesakāmehi vivekavacanato nekkhammasukhapariggaho vibhāvito hoti. evaṃ vatthukāmakilesakāma-vivekavacanato yeva ca etesaṃ paṭhamena saṃkilesavatthupphāṇaṃ, dutiyena saṃkilesappahāṇaṃ, paṭhamena lolabhāvassa² hetu pariccāgo, dutiyena bālabhāvassa, paṭhamena ca payogasuddhi, dutiyena āsayaposanaṃ vibhāvitam hotīti viññātabbā. esa tāva nayo kāmehīti ettha vuttakāmesu vatthukāmapakkhe, kilesakāmapakkhe pana chando ti ca rāgo ti ca evamādihi anekabhedo kāmaccchando yeva kāmo ti adhippeto. so ca akusalapariyāpanno pi samāno, tattha katamo kāmaccchando kāmo ti ādinā nayena Vibhaṅge jhānapaṭipakkhato visum vutto, kilesakāmattā vā purinapade vutto, akusalapariyāpannattā dutiyapade, anekabhedato c' assa kāmato ti avatvā kāmehīti vuttam. aññesaṃ pi ca dhammānaṃ akusalabhāve vijjamaṇe, tattha katame akusalā dhammā kāmaccchando ti ādinā nayena Vibhaṅge uparijhānaṅganaṃ paccanikapāṭipakkhabhāvadassanato³ nīvaraṇān' eva vuttāni nīvaraṇāni hi jhānaṅgapaccanikāni, tesam jhānaṅgāne va paṭipakkhā,⁴ viddhamsakāni vighātakānīti⁵ vuttam hoti, yathā hi samādihi kāmaccchandassa paṭipakkho, pīti byāpādassa, vitakko thīnamiddhassa,⁶ sukham uddhaccakukkucassa, vicāro vicikicchāyā 'ti Peṭake vuttam—evaṃ ettha *vivicc' eva kāmehīti* iminā kāmaccchandassa vikkhambhaṇa-viveko vutto hoti. *viviccākusalehi⁷ dhammehīti* iminā pañcannam pi nīvaraṇānaṃ, agahitagaṇaṇa⁸ paṭhamena kāmaccchandassa, dutiyena sesanīvaraṇānaṃ, tathā paṭhamena tīsu akusalamūlesu pañcakāmaguṇabhedavisayassa lobhassa,

¹ Bp. dhammehi vā.² B². lolabhāvassa.³ Bp. paccanika-, sic *passim*.⁴ B². Bp. paṭipakkhāni.⁵ B². Bp. omīti vighātakāni.⁶ B². Bp. thīnamiddhassa.⁷ B². Bp. vivicca akusalehi.⁸ B². Bp. add pana.

dutiyena āghātavatthubhedādivisayānaṃ dosamohānaṃ, oghādisu¹ vā dhammesu paṭhamena kāmoghakāmayogakā-māsavakāmūpādānaabhijjhākāyaganthakāmarāgasamyojanānaṃ,² dutiyena avasesaoghayogāsavaupādānaganthasamyojanānaṃ,² paṭhamena ca tanhāya taṃ sampayuttakānaṃ ca, dutiyena avijjāya taṃ sampayuttakānaṃ ca, api ca paṭhamena lobhasampayuttaatṭhacittuppadānaṃ, dutiyena sesānaṃ catunnaṃ akusalacittuppadānaṃ vikkhambhaṇaviveko vutto hotīti veditabbo. ayaṃ tāva *vivice' eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi* ettha atthappakāsanā.

ettāvata ca paṭhamassa jhānassa pahānaṅgaṃ dassetvā idāni sampayogaṅgaṃ dassento *savitakkaṃ savicāraṃ* ti ādim āha. tattha vitakkaṇaṃ vitakko ūhanan³ ti vuttaṃ hoti. sv āyaṃ ārammaṇe cittassa abhiniropaṇalakkhaṇo, āhananapariyāhananaraso, tathā hi tena yogāvacaro ārammaṇaṃ vitakkāhatam vitakkapariyāhatam karotīti vuccati, ārammaṇe cittassa āṇayanapaccupaṭṭhāno. vicāraṇaṃ vicāro, anusañcarānaṃ ti vuttaṃ hoti, sv āyaṃ ārammaṇānumajjanalakkhaṇo, tattha saha-jātānuyojanaraso, cittassa anuppa-bandhanapaccupaṭṭhāno,⁴ sante pi ca tesam⁵ katṭhaci avippa-yoge olārikaṭṭhena ghaṇṭābhaghātasaddo⁶ viya cetaso paṭhamābhini-pāto vitakko, sukhumaṭṭhena anurāvo⁷ viya anup-pabandho vicāro, vipphāravā c' ettha vitakko paripphanda-bhāvo cittassa ākāse uppatitukāmassa pakkhino pakkhavikkhepo viya padumābhimukhapāto viya ca gandhānubaddha-cetaso⁸ bhamarassa, santavutti vicāro na⁹ atiparipphanda-bhāvo cittassa ākāse uppatitassa pakkhino pakkhappasāraṇaṃ viya paribbhamanaṃ viya ca padumābhimukhapatitassa bhamarassa padumassa uparibhāge, so pana nesam viseso paṭhamadutiya-jjhānesu pākaṭo hoti, iti iminā ca vitakkena iminā ca vicārena saha vattati rukkho viya pupphena ca phalena cā 'ti idam jhānaṃ savitakkaṃ savicāraṃ ti vuccati. Vibhaṅge pana iminā ca vitakkena iminā ca vicārena upeto

¹ Bp. oghādisu.

³ B². uhanan ti.

⁵ B².Bp. nesam.

⁷ B².Bp. anuravo.

⁹ B².Bp. nātipari-.

² B². -gandha- for -gantha-.

⁴ B². anubandha^o.

⁶ B². ghaṇḍā-.

⁸ B².Bp. -bandha-.

hoti samupeto hotīti¹ ādinā nayena puggalādhīṭṭhānā desanā katā, attho pana tatṭhāpi evam eva daṭṭhabbo.

vivekajan ti ettha vivitti viveko, nīvaranānam² vigamo ti attho, vivitto ti vā viveko, nīvaranā vivitto jhānasampayutta-dhammarāsīti attho, tasmā vivekā tasmim vā viveke jātan ti vivekajam. *pītisukhan* ti ettha pīnatīti pīti, sā sampiyā-yanalakkhanā kāyacittapīnanarasā pharaṇarasā vā, odagya-paccupaṭṭhānā, sukkham sukkham, suṭṭhu vā khādati khaṇati ca kāyacittābādhan ti sukkham, tam sātālakkhaṇam sampayuttānam³ upabrūhaṇarasam anuggahapaccupaṭṭhānam, sati pi ca nesam katthaci avippayoge iṭṭhārammanapaṭilābhatuṭṭhi pīti, paṭiladdharasānubhavanam sukkham, yattha pīti tattha sukkham, yattha sukkham tattha na niyamato pīti, saṅkhārakkhandhasaṅgahītā pīti, vedanākkhandhasaṅgahītā sukkham, kantārakhinnassa vanantūdakadassanasavane⁴ viya pīti, vanacchāyāpavesaudakaparibhogesu⁵ viya sukkham. tasmim tasmim samaye pākātabhāvato c' etam vuttan ti veditabbam. ayañ ca pīti idañ ca sukkham assa jhānassa asmim vā jhāne atthīti idam jhānam pītisukhan ti vuccati, athavā pīti ca sukhañ ca pītisukham dhammavina-yādayo viya. -vivekajam pītisukham assa jhānassa asmim vā jhāne atthīti evam vivekajam⁶ pītisukham. yatheva hi jhānam evam pītisukham p' ettha vivekajam eva hoti, tañ c' assa atthīti tasmā ekapaden' eva vivekajam pītisukhan ti pi vattum yujjati. Vibhaṅge pana, idam sukhañ imāya pītiyā sahaḡatam ti ādinā nayan' etam vuttam, attho pana tatṭhāpi evam eva daṭṭhabbo. *paṭhaman* ti gaṇanānupubbato paṭhamam, idam paṭhamam samāpajjati⁷ paṭhamam. paccanikadhamme⁸ jhāpetīti *jhānam*, iminā yogino jhāyanti pi jhānam, paccanikadhamme dahanti gocaram vā cintenti attho. sayam vā tam jhāyati upanijjhāyatīti jhānam, ten' eva upanijjhāyanalakkhaṇan⁹ ti vuccati. tad etam

¹ B².Bp. omīti kroti.

² B².Bp. nīvaranavigamo,

³ B².Bp. sampayuttakānam.

⁴ B².Bp. vanantodaka.

⁵ B².Bp. vanacchāyāpavesanaudaka.

⁶ B².Bp. vivivekajam.

⁷ B².Bp. add pi.

⁸ Bp. paccanika-, sic pasim.

⁹ Bp. upanijjhāna.

ārammaṇūpaniijhānam lakkhaṇūpaniijhānam ti duvidham
 hoti. tattha ārammaṇūpaniijhānam ti saha upacārena attha
 samāpattiyo vuccanti. kasmā. kasinārammaṇūpaniijhāya-
 nato,¹ lakkhaṇūpaniijhānam ti vipassanāmaggaṭṭhāni vuc-
 canti. kasmā. lakkhaṇūpaniijhāyanato, ettha hi vipassanā
 aniccalakkhaṇādini upaniijhāyati. vipassanāya upaniijhā-
 nakiccam² pana maggena sijjhatīti maggo lakkhaṇū-
 paniijhānam ti vuccati. phalaṃ pana nirodhassa tathālak-
 khaṇam upaniijhāyati lakkhaṇūpaniijhānam ti vuccati,
 imasmim pan' atthe ārammaṇūpaniijhānam eva jhānam ti
 adhippetam. etthāha: katamam pana jhānam nāma yaṃ
 savitakkam savicāram—pe—pītisukham ti evaṃ apadesam
 arahatīti vuccati,³ yathā sadhano saparijano ti ādisu ṭhapetvā
 dhanam ca parijanam ca añño apadesāraho na⁴ hoti evaṃ
 ṭhapetvā vitakkādiddhamme aññaṃ apadesārahaṃ n' atthi,
 yathā pana sarathā sapattisenā ti vutte senaṅgesu eva senā
 sammuti—evaṃ idha pañcasu aṅgesu yeva jhānasammuti
 veditabbā. katāmesu pañcasu. vitakko vicāro pīti sukham
 cittakaggatā ti, etesu etān' eva hi 'ssa⁵ savitakkam savicā-
 ran ti ādinā nayena aṅgabhāvena vuttāni. avuttattā ekag-
 gatā aṅgam na hotīti ce. tañ ca na. kasmā. vuttattā eva,
 sāpi hi Vibhaṅge, *jhānam* ti vitakko vicāro pītisukham cittass'⁶
 ekaggatā 'ti evaṃ vuttā yeva, tasmā yathā savitakkam
 savicāran ti evaṃ sacittakaggatan ti idha avutte pi iminā
 Vibhaṅgavacanena cittakaggatāpi aṅgam evā 'ti veditabbā,
 yena hi adhippāyena bhagavatā uddeso kato so evānena⁷
 Vibhaṅge pi pakāsito ti. *upasampajjā* 'ti upagantvā, pā-
 punītvā ti vuttam hoti, upasampādayitvā⁸ vā nipphādetvā
 ti vuttam hoti. Vibhaṅge pana, upasampajjā 'ti paṭhamassa
 jhānassa lābho paṭilābho patti sampatti passanā⁹ sacchikiri-
 yā upasampadā ti vuttam, tassāpi eva ev' attho veditabbo.
vihāsin ti bodhimande nisajjāsāṅkhātena¹⁰ iriyāpathavihārena,

¹ Bp. kasinādi āramma°.

² B². kiccam, and omits upaniijhāna; Bp. upaniijhāyanakiccam.

³ B².Bp. vuccate.

⁴ B².Bp. omit na.

⁵ B². omits 'ssa.

⁶ B². cittassa eka°.

⁷ B².Bp. eva anena.

⁸ B². upasampādiyitvā.

⁹ B².Bp. phusanā samphusanā for passanā.

¹⁰ B².Bp. nisajja-.

iti vuttappakārajhānasamaṅgī hutvā attabhāvassa irīyaṇaṃ¹ vuttim pālaṇaṃ yapaṇaṃ yāpaṇaṃ cāraṇaṃ vihāraṇaṃ abhinipphādesin ti attho. vuttaṃ h' etaṃ Vibhaṅge, viharatīti irīyati² vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati viharatīti. kiṃ pana katvā bhagavā imaṃ jhānaṃ upasampajja vihāsīti.³ kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā. kataraṃ. ānāpānasatikammaṭṭhānaṃ, aññena tadatthikena kiṃ kātābbaṇ ti. aññena pi etaṃ vā kammaṭṭhānaṃ paṭhavikasiṇādīnaṃ⁴ vā aññātaraṃ bhāvetabbam, tesam bhāvanānayo Visuddhimagge vuttanayen' eva veditabbo.⁵ idha pana vuccamāne atibhāriyaṃ vinayanidānaṃ hoti, tasmā pāliya⁶ atthappakāsanamattam eva karomā' ti. paṭhamajjhānakathā niṭṭhitā.

vitakkavicārānaṃ vūpasamā ti vitakkassa ca vicārassa cā' ti imesaṃ dvinnam vūpasamā samatikkamā, dutiyajjhānakhaṇe apātubhāvā ti vuttaṃ hoti, tattha kiñcāpi dutiyajjhāne sabbe pi paṭhamajjhānadhammā na santi. aññe yeva hi paṭhamajjhāne phassādayo aññe idha, olārikassa olārikassa pana⁷ aṅgassa samatikkamā paṭhamajjhānato paresam dutiyajjhānādīnaṃ adhigamo hotīti dipanattam vitakkavicārānaṃ vūpasamā ti evaṃ vuttan ti veditabbam. *ajjhattan* ti idha niyakajjhattam adhippetam, Vibhaṅge pana ajjhattam paccattam ti ettakam eva vuttaṃ, yasmā pana niyakajjhattam adhippetam, tasmā attani jātam attano santāne nibbattan ti ayam ettha attho. *sampasādanan* ti sampasādanam vuccati saddhā, sampasādanayogato jhānaṃ pi sampasādanam nīlavaṇṇayogato nīlavattham⁸ viya, yasmā vā taṃ jhānaṃ sampasādanasamannāgatattā vitakkavicārakkhobhavūpasamanena⁹ ceto sampasādayati tasmā¹ sampasādanan ti vuttaṃ, imasmiṃ ca atthavikappe sampasādanam cetaso ti evaṃ padasambandho¹⁰ veditabbo. purimasmim pana atthavikappe cetaso ti etaṃ ekodibhāvena saddhim yojetabbam. tatrāyaṃ atthayojanā: eko udetīti ekodi vitakkavicārehi anajjhārūlhattā aggo seṭṭho hutvā

¹ B².Bp. iriyaṇaṃ.

³ B².Bp. viharatīti.

⁵ Vism. p. 122 f.

⁷ B².Bp. olārikassa pana olārikassa.

⁹ B². -vūpasamena.

² B².Bp. iriyati, sic *passim*.

⁴ B².Bp. pathavī.

⁶ B².Bp. pāliya.

⁸ B². nīlavattham.

¹⁰ B². -sambandho.

udetīti attho, seṭṭho pi hi loke eko ti vuccati, vitakkavicāra-virahato¹ vā eko asahāyo hutvā iti pi vaṭṭati,² athavā sampayuttadhamme udāyatīti udi, utṭhāpetīti attho, seṭṭhatṭhena eko ca so udi cā 'ti ekodi, samādhiss' etaṃ adhivacanam, iti imaṃ ekodiṃ bhāveti vaḍḍhayatīti idaṃ dutiyajjhānam ekodibhāvam, so paṇāyam ekodi yasmā cetaso na sattassa na jīvassa tasmā etaṃ cetaso *ekodibhāvan* ti vuttam. nanu cāyam saddhā paṭhamajjhāne pi atthi ayañ ca ekodināmako samādhi, atha kasmā idaṃ eva sampasādanam cetaso ekodibhāvañ cā 'ti vuttam.³ vuccatte: aduṃ hi paṭhamam jhānam⁴ vitakkavicārakkhobhena vīcitarāṅgasamākulam iva jalam na suppasannam hoti tasmā satiyāpi saddhāya *sampasādanan* ti na vuttam, na suppasannattā yeva c' ettha samādhi pi na suṭṭhu pākaṭo tasmā ekodibhāvan ti pi na vuttam, imasmim pana jhāne vitakkavicārāpalibodhābhāvena laddhokāsā balavatī saddhā, balavasaddhāsahāya paṭilābhen' eva ca samādhi pi⁵ pākaṭo tasmā idaṃ eva⁶ evam vuttan ti vedītabbam. Vibhaṅge pana *sampasādanan* ti yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo, *cetaso ekodibhāvan* ti yā cittassa ṭhiti—pe—sammāsamādhīti ettakam eva vuttam, evam vuttena pan' etena⁷ saddhim ayam attha-vaṇṇanā yathā na virujjhati aññadatthu saṃsandati c' eva sameti ca evam vedītabbo. *avittakkaṃ avicāran* ti bhāvanāya pahīnattā etasmim etassa vā vitakko n' atthīti avittakkaṃ, iminā 'va nayena avicāram. Vibhaṅge pi vuttam, iti ayam ca vitakko ayam ca vicāro santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhātthaṅgatā appitā vyappitā sositā visositā vyantikatā, tena vuccati *avittakkaṃ avicāraṃ* ti. etthāha: nanu ca vitakkavicārānam vūpasamā ti imināpi ayam attho siddho atha kasmā puna vuttam avittakkaṃ avicāran ti. vuccate: evam etaṃ siddho vāyam attho na pan' etaṃ tad atthadīpakam nanu avocumha, olārikassa olārikassa pana⁸ aṅgassa samatikkamā paṭhamajjhānato paresam dutiyajjhā-

¹ B². -virahito.² B².Bp. ti pi vattum vaṭṭati.³ B².Bp. vuttan ti.⁴ B². paṭhamajjhānam; Bp. paṭhamajjhānam.⁵ Bp. omits vi.⁶ R² Rn. adā ca.⁷ B². pana tena.

nādinam adhigamo hotīti dīpanattham vitakkavicārānam vūpasamā ti evaṃ vuttam ti. api ca vitakkavicārānam vūpasamā idam sampasādanam na kilesakālussiyassa vitakkavicārānam ca vūpasamā ekodibhāvam na upacārajjhānam iva nīvaranappahānā¹ paṭhamajjhānam iva ca aṅgapātubhāvā ti, evaṃ sampasādanaekodibhāvānam hetuparidīpakam idam vacanam. tathā vitakkavicārānam vūpasamā idam avitakkam avicāram na tatiyacatutthajjhānāni viya cakkhuvīññāpādini viya ca abhāvā ti. evaṃ avitakkaavicārābhāvassa hetuparidīpakaṇ ca na vitakkavicārābhāvamattaparidīpakam, vitakkavicārābhāvamattaparidīpakam eva pana avitakkam avicāran ti idam vacanam, tasmā purimam vatvā pi vattabbam evā² ti. *samādhijan* ti paṭhamajjhānasamādhito sampayuttasamādhito vā jātān ti attho. tattha kiñcāpi paṭhaman pi sampayuttasamādhito jātān atha kho ayam eva samādhīti vattabbatam arahati vitakkavicārakkhobhavirahena ativiya acalattā suppasannattā ca, tasmā imassa vanna-bhananattam² idam eva samādhijan ti vuttam. *pītisukham* ti idam vuttanayam eva. *dutiyān* ti gāṇānupubbato dutiyam, idam dutiyam samāpajjatīti³ dutiyam. *jhānan* ti ettha pana yathā paṭhamajjhānam⁴ vitakkādīhi pañcāṅgikam hoti evam idam sampasādādīhi caturaṅgikan ti vedītabbam. yathāha: *jhānan* ti sampasādo pītisukham cittassa⁵ ekaggatā ti, pariyāyo yeva, cetaso⁶ sampasādam⁷ pana tḥa-petvā nipariyāyena tivaṅgikam ev⁸ etam hoti. yathāha: katamam tasmim samaye tivaṅgikam jhānam hoti pītisukham cittassa ekaggatā ti, sesam vuttanayam evā⁹ ti. dutiyajjhānakathā niṭṭhitā.

pītiyā ca virāgā ti ettha vuttatthā yeva pīti, virāgo ti tassā jigucchanaṃ vā samatikkamo vā, ubhinnaṃ antarā ca saddo sampiṇḍanattho, so⁸ vūpasamam vā sampiṇḍeti vitakkavicāravūpasamam vā, tattha yadā vūpasamam eva sampiṇḍeti tadā pītiyā virāgā ca kiñca bhīyyo⁹ vūpasamā cā⁹ ti evaṃ

¹ B².Bp. -ppahānā.

² Bp. -bhanattham.

³ B².Bp. add pi.

⁴ B². paṭhamam jhānam.

⁵ Bp. cittass' ekaggatā 'ti, sic passim.

⁶ B².Bp. ceso.

⁷ B².Bp. sampasādanam.

⁸ B².Bp. so hi.

⁹ B².Bp. bhīyyo, sic passim.

yojanā veditabbā. imissā ca yojanāya virāgo jigucchānattho hoti, tasmā pītiyā jigucchānā ca vūpasamā cā 'ti ayam attho daṭṭhabbo. yadā pana vitakkavicārāvūpasamaṃ sampiṇḍeti, tadā pītiyā ca virāgā kiñca bhīyyo vitakkavicārānaṃ ca vūpasamā ti evaṃ yojanā veditabbā. imissā ca yojanāya virāgo samatikkamanattho hoti, tasmā pītiyā ca samatikkamā vitakkavicārānaṃ ca vūpasamā ti ayam attho daṭṭhabbo. kāmaṃ c' ete vitakkavicārā dutiyajjhāne yeva vūpasantā, imassa pana jhānassa maggaparidīpanattham vaṇṇabhāṇanātthaṃ c' etaṃ vuttam. vitakkavicārānaṃ ca¹ vūpasamā ti hi vutte idaṃ paññāyati: nūna² vitakkavicārānaṃ³ vūpasamo maggo imassa jhānassa 'ti, yathā ca tatiye ariyamagge appahīnānaṃ⁴ pi sakkāyaditthādīnaṃ pañcannaṃ orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ pahānā ti⁵ vuccamānaṃ vaṇṇabhāṇanaṃ hoti, tad adhigamāya ussukkānaṃ ussāhajanaṃ,⁶ evaṃ evaṃ⁷ idha avūpasantānaṃ pi vitakkavicārānaṃ vūpasamo vuccamāno vaṇṇabhāṇanaṃ hoti, tenāyam attho vutto pītiyā ca samatikkamā vitakkavicārānaṃ ca vūpasamā ti.

upekkhako ca vihāsin ti ettha uppattito⁸ ikkhatīti upekkhā samaṃ passati apakkhapatitā 'va hutvā passatīti attho. tāya visadāya vipulāya thāmagatāya⁹ samannāgatattā tatiyajjhānasamaṅgi upekkhako ti vuccati. upekkhā pana dasavidhā hoti, chalaṅgupekkhā brahmavihārupekkhā bojhaṅgupekkhā viriyūpekkhā¹⁰ saṅkhārupekkhā vedanūpekkhā¹¹ vipassanūpekkhā¹² tatra majjhātupekkhā jhānupekkhā pārisuddhupekkhā¹³ ti, evaṃ ayam dasavidhāpi tattha tattha āgatanayato bhūmipuggalacittārammaṇato¹⁴ khandhasaṅga-haekakkhaṇakusalattikasaṅkhepavasena ca¹⁵ Atthasāliniṇi

¹ B².Bp. *omit* ca.

² B².Bp. na nu.

³ B².Bp. vicārāvūpasamo.

⁴ B².Bp. appahīnānaṃ.

⁵ B².Bp. *add* evaṃ pahānaṃ.

⁶ B². -jananattam.

⁷ B². evaṃ eva.

⁸ B².Bp. uppattito.

⁹ B². thāmagatāya.

¹⁰ Bp. viriyūpekkhā.

¹¹ Bp. vedanup°. ¹² Bp. vipassanup°. ¹³ Bp. pārisuddhupekkhā.

¹⁴ B². -rammaṇakkhandha-; Bp. -rammaṇakkhandha-.

¹⁵ B². *after* ca *inserts* Papañcasūdanīyā Majjhimaṭṭhakathāya, Saka-bheravasuttavaṇṇanāya (? Bhayabherava°, p. 109 f.). *The Chinese here only mentions Atthasālini (Dhammasaṅgani-atthakathā) and Visuddhimagga.*

bhāvā,¹ satisampajaññānubhāvena pan' ettha sukhe asāraj-
janā hoti no aññathā ti imam pi atthavisesam dassetum idam
idh' eva vuttan ti veditabbam. idāni *sukhañ ca kāyena pa-*
ṭṭisamvedesin ti ettha kiñcāpi tatiyajjhānasamaṅgino sukha-
paṭṭisamvedanābhogo² n' atthi evaṃ sante pi yasmā tassa
nāmakāyena sampayuttam sukham yaṃ vā tam nāmakā-
yasampayuttam sukham tam samuṭṭhānen' assa yasmā ati-
paṇītena rūpeṇa rūpakāyo phūto yassa phuṭattā jhānā vuṭ-
ṭhito pi sukham paṭṭisamvedeyya, tasmā etam attham das-
sento sukhañ ca kāyena paṭṭisamvedesin ti āha. idāni *yaṃ*
taṃ ariyā ācikkhanti upekkhako satimā sukhavihārīti ettha
yaṃ jhānahetu yaṃ jhānakāraṇā tam tatiyajjhānasamaṅgi-
puggalam buddhādayo ariyā ācikkhanti desenti paññāpentī³
paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttāni karonti pakāsentī
pasamsantīti adhippāyo. kin ti upekkhako satimā sukha-
vihārīti, tam tatiyajjhānam upasampajja vihāsin ti evam
ettha yojanā veditabbā, kasmā pana tam te evaṃ pasam-
santīti. pasamsārahato, ayaṃ hi yasmā atimadhurasukhe
sukhapāramippatte⁴ pi tatiyajjhāne upekkhako na tattha
sukhābhisaṅgena ākaḍḍhiyati, yathā ca pīti na uppajjati
evaṃ upaṭṭhitasatitāya satimā. yasmā ca ariyakantaṃ
ariyajānasevitam eva ca asaṅkiliṭṭhasukham⁵ nāmakāyena
paṭṭisamvedeti tasmā pasamsāraho, iti pasamsārahato nam
ariyā te evaṃ pasamsāhetubhūte guṇe pakāsentā⁶ *upekkhako*
satimā sukhavihārīti evam pasamsantīti veditabbam. *tatiyaṃ*
ti gaṇanānupubbato tatiyaṃ. idam tatiyaṃ samāpajjatīti
tatiyaṃ.⁷ *jhānan* ti ettha ca yathā dutiyaṃ sampasādadāhi
caturaṅgikaṃ evam idam upekkhādāhi pi⁸ pañcaṅgikaṃ.
yathāha: *jhānan* ti upekkhā satisampajaññam sukham cit-
tassa ekaggatā ti, pariyāyo 'va' c' eso, upekkhā satisampajañ-
ñāni¹⁰ ṭhapetvā nippariyāyena duvaṅgikaṃ eva¹¹ tam hoti.
yathāha: katamam tasmim samaye duvaṅgikaṃ jhānam

¹ B².Bp. sukhābhāvā.

³ B². paññāpentī.

⁵ B².Bp. asaṅkiliṭṭham sukham.

⁶ B². pakāsento.

⁸ B².Bp. omīti pi.

¹⁰ B².Bp. add pana.

² B². sukham pati.

⁴ B². -pāramī.

⁷ B².Bp. pi tatiyaṃ.

⁹ B².Bp. pariyāyo yeva.

¹¹ B².Bp. ev' etam.

hoti, sukhāṃ cittass' ekaggatā ti,¹
tatiyajjhānakathā niṭṭhitā.

sukhassa ca pahāṇā dukkhassa ca
ca kāyikadukkhassa ca pahāṇā. 1
beva na catutthajjhānakkhaṇe.
*atthagamā*² *ti cetasikasukhassa*³
*imesam pi dvinnam pubbe yeva*⁴ *et*
vuttam hoti. kadā pana nesam
jhānānam upacārakkhaṇe, soman
nassa upacārakkhaṇe yeva pahīy
khāni paṭhamadutiyatatiyānam u
sam pahāṇakkamena avuttānar
indriyānam uddesakkamen' eva ic
chasomanassadomanassānam pa
pan' etāni tassa tassa jhānass' ū
yanti. atha kasmā: kattha c' uppe
risesaṃ nirujjhati, idha bhikkhav
mehi—pe—paṭhamam jhānam u
uppannam dukkhindriyam apar
c' uppannam domanassindriyam
driyam aparisesaṃ nirujjhati, id
khassa ca pahāṇā—pe—catutthajj
ti, etth' uppannam somanassindri
evam jhāne sv' eva nirodho vu
atisayanirodho hi nesam paṭha
*yeva pana*⁵ *upacārakkhaṇe, nāti*
nāvajjane paṭhamajjhānūpacāre
yassa dāmsamakasādisamphassen
vā siyā uppatti na tv eva anto ap
dham p' etam na suṭṭhu niruddh
*hatattā, anto appanāya*⁹ *pana*
sukhokkanto hoti, sukhokkantak
hoti dukkhindriyam paṭipakkhe

¹ B².Bp. cittassa ekaggatā. ² B².Bp.

⁴ B².Bp. pubb' eva.

⁶ B².Bp. jhānassa upa-.

⁸ B².Bp. na nirodho yeva, nirodho ye

⁹ B².Bp. appanāyam.

eva ca dutiyajjhānūpacāre pahīnassāpi¹ domanassindriyassa, yasmā etaṃ vitakkavicārappaccaye pi kāyakilamathe cittūpaghāte ca sati uppajjati, vitakkavicārābhāve ca² n' eva uppajjati, yattha pana uppajjati tattha vitakkavicārābhāve, appahīnā³ eva ca dutiyajjhānūpacāre vitakkavicārā ti tatth' assa siyā uppatti appahīnapaccayattā, na tv eva dutiyajjhāne pahīnapaccayattā, tathā tatiyajjhānūpacāre pahīnassāpi sukhindriyassa pītisamuṭṭhānapañitarūpaphuṭakāyassa siyā uppatti na tv eva tatiyajjhāne, tatiyajjhāne hi sukhassa paccayabhūtā pīti sabbaso niruddhā ti, tathā catutthajjhānūpacāre pahīnassāpi somanassindriyassā āsannattā appaṇāppattāya upekkhāya abhāvena sammā anatikkantattā ca siyā uppatti na tv eva catutthajjhāne, tasmā eva ca etth' uppannam dukkhindriyaṃ aparisesam nirujjhatīti tattha tattha aparisesagahaṇam katan ti. etthāha: ath' evaṃ tassa tassa jhānass' ūpacāre pahīnāpi etā vedanā idha kasmā samāharīti. sukhagahaṇattham. yāhi ayaṃ adukkhamasukhan ti ettha adukkhamasūkhavedanā⁴ vuttā, sā sukhumā duviññeyyā⁵ na sakkā sukhena gaheṭum, tasmā yathā nāma duṭṭhassa yathā tathā vā⁶ upasaṅkamitvā gaheṭum asakkuneyyassa gonassa⁷ gahaṇattham gopo ekasmiṃ vaje sabbā⁸ gāvo samāharati ath' ekekaṃ nīharanto paṭipāṭiyā āgataṃ ayaṃ so gaṇhātha⁹ nam ti tam pi gāhayati¹⁰ evaṃ evaṃ¹¹ bhagavā sukhagahaṇattham sabbā etā samāhari, evaṃ hi samāhaṭā etā dassetvā yaṃ n' eva sukhā na dukkhā na somanassam na domanassam ayaṃ adukkhamasukhā vedanā ti sakkā hoti esā gāhayitum. api ca adukkhamasukhāya ceto vimuttiyā paccayadassanattam cā 'ti pi¹² etā vuttā ti veditabbā, sukhappahāṇādayo hi tassā paccayā. yathāha: cattāro kho āvuso paccayā adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpatiyā idhāvuso bhikkhu sukhassa ca pahāṇā—pe—catutthaj-

¹ B².Bp. pahīnassa, and omit api.

² B².Bp. omit ca.

⁴ B².Bp. -asukhāvedanā.

⁶ B².Bp. yathā vā tathā vā.

⁸ B².Bp. sabbe.

¹⁰ B².Bp. gāhāpayati.

¹² B².Bp. cāpi.

³ B².Bp. appahīnā, sic passim.

⁵ B².Bp. atiduvīññeyyā.

⁷ B².Bp. gonassa.

⁹ B².Bp. gaṇhatha.

¹¹ Bp. evaṃ eva.

risuddhā hoti, tassā ca aparisuddhāya divā aparisuddhacandalekhāya pabhā viya saha-jātāpi satiādayo aparisuddhā 'va¹ honti, tasmā tesu ekam pi *upekkhāsati-pārisuddhī*² na vuttam. idha pana vitakkādipaccanikadhammatejābhābhavā³ sabhā-gāya⁴ ca upekkhāvedanārattiyā paṭilābhā ayam tatra majjhatupekkhā candalekhā ativiya parisuddhā tassā parisuddhattā parisuddhacandalekhāppabhā⁵ viya saha-jātāpi satiādayo parisuddhā honti pariyodātā, tasmā idam eva *upekkhāsati-pārisuddhin* ti vuttan ti veditabbam. *catutthan* ti gaṇanānupubbato⁶ catuttham, idam catuttham samāpajjati⁷ catuttham. *jhānan* ti ettha yathā tatiyaṃ upekkhādīhi pañcaṅgikaṃ evam idam upekkhādīhi tivaṅgikaṃ. yathāha: *jhānan* ti upekkhā sati cittass' ekaggatā ti, pariyāyo eva c' eso, ṭhapetvā pana sati⁸ upekkhāvedanam eva gahetvā nippariyāyena duvaṅgikaṃ etam⁹ hoti. yathāha: katamam tasmim samaye duvaṅgikajhānam hoti, upekkhā cittass' ekaggatā ti, sesam vuttanayam evā 'ti. *catutthajjhānakathā* niṭṭhitā.

iti imāni cattāri jhānāni kesañci cित्तेkaggatatthāni honti, kesañci vipassanāpādakāni, kesañci abhiññāpādakāni, kesañci nirodhapādakāni, kesañci bhavokkamanatthāni. tattha khīṇāsavānam cित्तेkaggatatthāni honti. tehi, samāpajjitvā ekaggacittā sukham divasaṃ viharissāmā 'ti icc' evam kasinaparikkammaṃ katvā aṭṭhasamāpattiyo nibbatenti. sekhaputhujjanānaṃ samāpattito vuṭṭhāya samāhitena cittena vipassissāmā¹⁰ 'ti nibbattentānaṃ vipassanāpādakāni honti. ye pana aṭṭhasamāpattiyo nibbattetvā abhiññāpādakam jhānaṃ samāpajjitvā samāpattito vuṭṭhāya eko pi hutvā bahudhā hotīti vuttanayā abhiññāyo patthentā nibbattenti tesam abhiññāpādakāni honti. ye pana aṭṭhasamāpattiyo nibbattetvā nirodhasamāpattim samāpajjitvā sattāhaṃ acittā¹¹ hutvā diṭṭh' eva dhamme nirodham nibbānaṃ patvā sukham viharissāmā 'ti nibbattenti, tesam niro-

¹ B². omits 'va.

² B².Bp. -pārisuddhin ti.

³ Bp. -paccanika-.

⁴ B². adds bhāvā before sabhā°.

⁵ B².Bp. parisuddhacandalekhāya pabhā.

⁶ Bp. gaṇanānupubbatā.

⁷ B².Bp. add pi.

⁸ B².Bp. satim.

⁹ B².Bp. duvaṅgikaṃ ev' etam.

¹⁰ B². visamissāmā.

¹¹ B².Bp. acittakā.

dhapādakāni honti. ye pana aṭṭhasamāpattiyo nibbattetvā aparihīṇajjhānā brahmaloke¹ uppajjissāmā 'ti nibbattenti, tesam bhavokkamanatthāni honti. bhagavatā pan' idam catutthajjhānam bodhirukkhamūle nibbattitam tam tassa vipassanāpādakaṇ c' eva ahosi abhiññāpādakaṇ ca nirodhapādakaṇ ca sabbakiccasādhakaṇ ca, sabbalokiyalokuttaragunadāyakan ti veditabbam. || 5 ||

yesaṇ ca guṇānam dāyakam ahosi tesam ekadesam dasento so evaṃ samāhite citte ti ādim āha. tattha so ti so aham. evaṃ ti catutthajjhānakkamanidassanam etaṃ, iminā kkamena² catutthajjhānam paṭilabbhitvā ti vuttam hoti. samāhite ti iminā catutthajjhānasamādhinā samāhite. parisuddhe ti ādisu pana upekkhāsati parisuddhibhāvena parisuddhe. parisuddhattā yeva pariyodāte, pabhassare ti vuttam hoti. sukhādīnam paccayānam ghātena vihatarāgādi aṅganattā anaṅgane. anaṅganattā yeva³ vigatūpakkīlese, aṅganena hi cittaṃ upakkilissati. subhāvitattā mudubhūte vasībhāvappatte ti vuttam hoti, vase⁴ vaṭṭamānam hi cittaṃ mudū 'ti vuccati. muduttā eva ca ' ⁵ kammak-khame kammayogge ti vuttam hoti. mudūhi cittaṃ kammaniyam⁵ hoti suddhantam iva suvaṇṇam, tad ubhayam pi ca subhāvitattā eva. yathāha: nāham bhikkhave aññam ekadhammam pi samanupassāmi yaṃ evaṃ bhāvitam bahu-likataṃ muduṇ ca⁶ hoti kammaniyaṇ⁵ ca yathayidaṃ bhikkhave cittaṃ ti, etesu parisuddhabhāvādisu⁷ ṭhitattā ṭhite. ṭhitattā yeva ānejjappatte⁸ acale niriñjane ti⁹ vuttam hoti. mudukammaññabhāvena vā attano vase ṭhitattā. ṭhite, saddhādihi pariggahītattā ānejjappatte saddhāpariggahitam hi cittaṃ assaddhiyena na iñjati, viriyapariggahitam¹⁰ kosajjena na iñjati, satipariggahitam pamādena na iñjati, samādhīpariggahitam uddhaccena na iñjati, paññāpariggahitam avijjāya na iñjati, obhāsagataṃ kilesandhakārena na iñjati,

¹ B².Bp. hutvā brahma-.

² B².Bp. kamena.

³ B².Bp. eva ca.

⁴ Bp. vasīvasena.

⁵ B².Bp. kammanīy°.

⁶ Bp. mudu ca.

⁷ B². -disu.

⁸ B².Bp. ānejjapatte, sic passim; Old. has ānañjapatte.

⁹ S¹.(D). niccale ti.

¹⁰ Bp. viriyaparigahitam, sic passim.

imehi chahi dhammehi pariggahitaṃ ānejjappattaṃ¹ hoti, evaṃ aṭṭhaṅgasamannāgataṃ cittaṃ abhinīhārakkhamam hoti abhiññāsacchikaraṇīyaṇaṃ dhammānaṃ abhiññā sacchikiriyaṃ. aparo nayo: catutthajjhānasamādhinā samāhite, nīvaraṇadūrībhāvena parisuddhe, vitakkādisamatik-kamena pariyodāte, jhānapaṭilābhapaṇṇāsaṇaṃ² pāpakānaṃ icchāvacarānaṃ abhāvena anaṅgaṇe, abhiññādhānaṃ cittū-pakkilesānaṃ vigameṇa vigatūpakkilese, ubhayam pi c' etaṃ Anaṅgaṇavatthasuttānusāreṇa³ veditabbam. vasippattiyā mudubhūte, iddhipādabhāvūpagameṇa⁴ kammaniye, bhāva-nāpāripūriyā paṇītabhāvūpagameṇa⁵ ṭhite ānejjappatte, yathā anejabhāvaṃ⁶ ānejjappattaṃ hoti evaṃ ṭhite ti attho. evaṃ pi aṭṭhaṅgasamannāgataṃ cittaṃ abhinīhārakkhamam hoti abhiññāsacchikaraṇīyaṇaṃ dhammānaṃ abhiññā sacchikiriyaṃ pādakaṃ padaṭṭhānabhūtaṃ ti.⁷

pubbenivāsānussatiñāṇāyā 'ti evaṃ abhiññāpādake jāte etasmiṃ citte pubbenivāsānussatiṃ hi yaṃ ñāṇaṃ tad atthāya. tattha *pubbenivāso* ti pubbe atītajātisu nivutthak-khandhā, nivutthā ti ajjhāvutthā anubhūtā attano santāne uppajjitvā niruddhā, nivutthadhammā vā, nivutthā ti gocarānivāseṇa nivutthā attano viññāṇeṇa viññātā paricchinṇā para-viññāṇaviññātāpi vā, chinna-vaṭṭamakānussaraṇādisu *pubbenivāsānussati* ti yāya satiyā pubbenivāsaṃ anussarati,⁸ pubbenivāsānussati, *ñāṇaṃ* ti tāya satiyā sampayuttaṃ ñāṇaṃ,⁹ evaṃ imassa pubbenivāsānussatiñāṇassa atthāya pubbenivāsānussatiñāṇāya, etassa ñāṇassa adhigamāya pat-tiyā 'ti vuttaṃ hoti. *abhininnāmesin* ti abhiharim.¹⁰ *so* ti so aham. *anekavihitaṃ* ti anekavidham, anekehi vā pakārehi pavattitaṃ samvannitaṃ ti attho. *pubbenivāsaṃ* ti samānantarātitaṃ bhavaṃ ādim katvā tattha tattha nivutthasan-tānaṃ. *anussarāmīti* ekam pi jātīm dve pi jātiyo ti evaṃ jātipaṭipāṭim¹¹ anugantvā anugantvā sarāmi, anudeva vā¹²

¹ B².Bp. *add* cittaṃ.

³ B².Bp. anaṅgaṇavatthusu°.

⁵ B². vūpagamanena.

⁷ B².Bp. *add* attho.

⁹ Bp. sampayuttañāṇaṃ.

¹¹ Bp. -paṭipāṭiyā.

² Bp. -paccanīyaṇaṃ.

⁴ B².Bp. -vūpagamanena.

⁶ B².Bp. āneñja-.

⁸ B².Bp. *add* sā.

¹⁰ B².Bp. abhinīharim.

¹² B².Bp. *add* sarāmi *after* vā.

citte abhininnāmitamatte eva sarāmīti dasseti, pūritapāra-
mīnaṃ hi mahāpurisānaṃ parikammakaraṇaṃ n' atthi, tena
te cittam abhininnāmetvā 'va saranti, ādikammikakulaputtā
pana parikammam katvā¹ saranti, tasmā tesam vasena pa-
rikammam vattabbaṃ siyā, tam pana vuccamānaṃ atibhā-
riyaṃ vinayanidānaṃ karoti tasmā tam na vadāma. atthi-
kehi pana Visuddhimagge vuttanayena² gahetabbaṃ, idha
pana pālim eva vaṇṇayissāma. *seyyathīdan* ti āradhappa-
kāradassanatto nipāto. ten' eva yv āyaṃ pubbenivāso
āradhho tassa pakāraṃ³ pabhedam dassento ekam pi jātin
ti ādim āha. tattha ekam pi jātin ti ekam pi paṭisandhimū-
laṃ cutipariyosānaṃ ekabhavapariyāpannaṃ khandhasan-
tānaṃ, esa nayo dve pi jātiyo ti ādisu. aneke pi samvaṭṭa-
kappe ti ādisu pana parihāyamāno kappo samvaṭṭakappo,
vaḍḍhamāno⁴ vivaṭṭakappo ti veditabbo. tattha samvaṭ-
ṭena samvaṭṭatṭhāyī gahito hoti tam mūlakattā, vivaṭṭena
ca vivaṭṭatṭhāyī, evam hi sati yāni tāni: cattārimāni bhik-
khave kappassa asaṅkheyyāni,⁵ katamāni cattāri, samvaṭṭo
samvaṭṭatṭhāyī vivaṭṭo vivaṭṭatṭhāyīti vuttāni, tāni sabbāni
pariggahitāni honti. tattha tayo samvaṭṭā tejosamvaṭṭo
āposamvaṭṭo vāyosamvaṭṭo ti, tisso samvaṭṭasīmā ābhassarā
subhakiṇhā vehapphalā ti, yadā kappo tejena samvaṭṭati
ābhassarato heṭṭhā agginā dayhati, yadā udakena samvaṭṭati
subhakiṇhato heṭṭhā udakena viliyati, yadā vātena sam-
vaṭṭati vehapphalato heṭṭhā vātena viddhamsiyati. vitthā-
rato pana sadāpi ekam buddhakkhettaṃ vinassati. buddhak-
khettaṃ nāma tividdhaṃ hoti, jātikkhettaṃ ānakkhettaṃ
visayakkhettaṃ ca. tattha jātikkhettaṃ dasasahassacakkavā-
lapariyantaṃ hoti, yaṃ tathāgatassa paṭisandhiādisu⁶ kam-
pati. ānakkhettaṃ⁷ koṭisatasahassacakkavālapariyantaṃ
yathā ratanaparittaṃ khandhaparittaṃ dhajaggaparittaṃ
āṭānāṭiyaparittaṃ⁸ moraparittan ti imesaṃ parittānaṃ ānu-
bhāvo pavattati. visayakkhettaṃ⁹ anantaṃ aparimāṇaṃ,

¹ B².Bp. add vā. ² B².Bp. -nayan' eva. ³ B².Bp. pakārappabhedam.

⁴ B². vaḍḍhamānokappo; Bp. vaḍḍhamānakappo.

⁵ B².Bp. asaṅkheyyāni.

⁶ B².Bp. add pathavī.

⁷ B².Bp. ānakkhettaṃ, sic passim.

⁸ B². āṭānāḍiya-.

⁹ Bp. adds pana

yam yāvatā vā pana ākaṅkheyyā 'ti¹ vuttam, yattha yam yam ākaṅkhati tam tam anussarati, evam etesu tisu buddhakhettesu ekam ānakkhettam vinassati, tasmim pana vinasante jātikkhettam vinaṭṭham eva hoti, vinassantañ ca ekato va vinassati, saṇṭhahantañ ca² ekato va saṇṭhahati, tassa vināso ca saṇṭhahanañ ca³ Visuddhimagge vuttam,⁴ atthikehi tato gahetabbam. ye pana⁵ te saṁvattāvivaṭṭā vuttā— etesu bhagavā bodhimande sammāsambodhim abhisambujjhanatthāya nisinno aneke pi saṁvattakappe aneke pi vivattakappe aneke pi saṁvattavivattakappe sari.⁶ katham. amutrāsin ti ādinā nayena, tattha amutrāsin ti amumhi saṁvattakappe aham amumhi bhava vā yoniyā vā gatiyā vā viññāṇaṭṭhitiyā vā sattāvāse vā sattanikāye vā ahoṣim. evamnāmo ti Vessantaro vā Jotipālo vā. evaṃgotto ti Bhaggavo vā Gotamo vā. evaṃvaṇṇo ti odāto vā sāmo vā. evamāhāro ti sālimam sodanāhāro vā pavattaphalabhojano vā. evaṃsukhadukkhapaṭisaṃvedīti⁷ anekappakārena kāyikacetasikānaṃ sāmisanirāmisādiṭṭhapaṭisaṃvedānaṃ vā sukhadukkhānaṃ paṭisaṃvedī.⁸ evamāyupariyānto ti evam vassasataparamāyupariyānto vā caturāsītikappasahassaparamāyupariyānto.⁹ so tato cuto amutra uppādin ti¹⁰ so 'ham¹¹ tato bhavato yonito gatito viññāṇaṭṭhitito sattāvāsato vā¹² sattanikāyato vā cuto puna amukasmim nāma bhava yoniyā gatiyā viññāṇaṭṭhitiyā sattāvāse sattanikāye vā uppādim.¹³ tatrāp' āsin ti atha tatrāpi bhava yoniyā gatiyā viññāṇaṭṭhitiyā sattāvāse sattanikāye vā puna ahoṣim. evamnāmo ti ādivuttanayam eva. athavā yasmā amutrāsin ti idaṃ anupubbena ārohanatassa yāvadicchakam saraṇam. so tato cuto ti paṭinivattantassa paccavekkhanam, tasmā idhūpapanno ti imasmā¹⁴ idhūpattiyā anantaram amutra uppādin ti Tusitabhavanam¹⁵ sandhāyā 'ti¹⁶ veditabbo.¹⁷ tatrāp' āsim evam nāmo ti tatrāpi

¹ Bp. akaṅkheyyā 'ti.

³ Bp. saṇṭhāhanañ ca.

⁶ B². sarim.

⁸ B². -vedim.

¹⁰ B².Bp. udapādin ti.

¹² B².Bp. omit vā.

¹⁴ B².Bp. imissā.

¹⁶ B².Bp. sandhāyāhā 'ti.

² B².Bp. saṇṭhahantam pi.

⁴ Vism. 414.

⁵ B².Bp. pan' ete.

⁷ B². -dukkham paṭisaṃvedin ti

⁹ B².Bp. add vā.

¹¹ B².Bp. aham.

¹³ B².Bp. udapādim, sic passim.

¹⁵ B². Tussita-.

¹⁷ Bp. veditabbam.

Tusitabhavane¹ Setaketu nāma devaputto ahosiṃ. evaṃgotto ti tāhi devatāhi saddhiṃ ekagotto. evaṃvanṇo ti suvaṇṇavanno. evamāhāro ti dibbasudhāhāro. evamsukhadukkhapaṭisaṃvedīti² evaṃ dibbasukhapaṭisaṃvedī³ dukkhaṃ pana saṃkhāradukkhamaṭṭhaṃ eva. evamāyupariyanto ti evaṃ sattapaññāsavassakoṭṭisaṭṭhivassasatasahassāyupariyanto. *so tato cuto* ti so ahaṃ tato Tusitabhavanato⁴ cuto, *idh' ūpapanno* ti idha Mahāmāyāya deviyā kucchismiṃ⁵ nibbatto. *itṭhi* evaṃ. *sākāraṃ sauddesaṃ* ti nāmagottavasena sauddesaṃ vaṇṇādivasena sākāraṃ, nāmagottena hi satto⁶ Tisso Gotamo ti uddisiyati⁷ vaṇṇādihi odāto sāmo ti nānattato paññāyati, tasmā nāmagottaṃ⁸ ud-deso, itare ākāra. kiṃ pana buddhā eva⁹ pubbenivāsaṃ sarantīti. vuccate, na buddhā yeva, paccekabuddhabuddhasāvakaṭṭhiyāpi no ca kho avisesena, titthiyā hi cattālisaṃ yeva kappe saranti na tato paraṃ. kasmā. dubbalapaññattā, tesam hi nāmarūpaparicchedavirahato dubbalā paññā hoti, sāvakesu pana asītimahāsāvakaṃ satasahassaṃ¹⁰ saranti, dve aggasāvakaṃ ekam asaṅkheyyaṃ¹¹ satasahassaṃ ca, paccekasambuddhā¹² dve asaṅkheyyāni satasahassaṃ ca, ettako hi tesam abhinīhāro, buddhānaṃ pana paricchedo n' atthi, yāva icchanti tāva saranti, titthiyā ca khandhapaṭipāṭiṃ eva saranti paṭipāṭiṃ muñcitvā cutipaṭisaṇḍhivasena saritum na sakkonti, tesam hi andhānaṃ viya icchitapadesokkamaṇaṃ n' atthi, sāvakaṃ ubhayathāpi saranti, tathā paccekabuddhā, buddhā pana khandhapaṭipāṭiyāpi cutipaṭisaṇḍhivasena pi sīhokkantavasena pi anekāsu kappakoṭṭisu heṭṭhā vā upari vā yaṃ yaṃ ṭhānaṃ ākaṅkhanti taṃ sabbam saranti yeva.

ayaṃ kho me brāhmaṇa ti ādisu, me ti mayā. *vijjū* ti veditakaraṇaṭṭhena vijjā. kim veditam karoti, pubbenivāsaṃ. *avijjū* ti tass' eva pubbenivāsassa aviditakaraṇaṭṭhena tappaticchādakamo¹³ vuccati. *tamo* ti sv eva moho paṭicchāda-

¹ B² Tussita.² B². -vedin ti.³ B². -vedin⁴ B².Bp. kucchimhi.⁵ B².Bp. add datto.⁶ B².Bp. uddisiyati.⁷ B². gottauddeso.⁸ B².Bp. yeva.⁹ B².Bp. kappasatasahassaṃ.¹⁰ B².Bp. asaṅkheyyaṃ, sic passim.¹¹ B².Bp. paccekabuddhā.¹² B².Bp. tapaticchā°.

kaṭṭhena tamo ti vuccati. āloko ti sā yeva vijjā obhāsakara-
 naṭṭhena¹ āloko ti vuccati. ettha ca vijjā adhigatā ti ayam
 attho, sesaṃ pasamsāvacanaṃ, yojanā pan' ettha ayam kho
 me brāhmaṇa vijjā adhigatā tassa me adhigatavijjassa avijjā
 vihatā vinaṭṭhā ti attho. kasmā. yasmā vijjā uppannā,
 esa nayo itarasmim pi padadvaye. yathā tan ti ettha yathā
 ti opamme,² tan ti nipāto. satiyā avippavāsenā appamattassa,
 viriyatāpena atāpino,³ kāye ca jivite ca anapekkhatāya pahi-
 tattassa pesitattassā 'ti attho, idaṃ vuttam hoti: yathā
 appamattassa atāpino pakittattassa viharato avijjā vihaññeyya
 vijjā uppajjeyya tamo vihaññeyya āloko uppajjeyya. evam
 eva⁴ mama avijjā vihatā vijjā uppannā tamo vihatō āloko
 uppanno, etassa me padhānānuyogassa anurūpaṃ eva phalaṃ
 laddhan ti. ayam kho me brāhmaṇa paṭhamā abhinibbhidā⁵
 ahosi kukkuṭacchāpakass' eva aṇḍakosamhā ti ayam kho mama
 brāhmaṇa pubbenivāsānussatiññānamukhatuṇḍakena pubbe
 nivutthākkhandhapaticchādakaṃ avijjandakosam padāletvā
 paṭhama abhinibbhidā paṭhamā nikkhanti paṭhamā ariyā
 jāti ahosi kukkuṭacchāpakass' eva mukhatuṇḍakena vā pāda-
 nakhasikhāya⁶ vā aṇḍakosam padāletvā tamhā aṇḍakosamhā
 abhinibbhidā nikkhanti kukkuṭanikāye paccājātīti. pub-
 benivāsakaṭṭhā niṭṭhitā. || 6 ||

so evaṃ—pe—cutūpapātaññāyā 'ti cutiyā ca upapāte ca
 ñāṇāya, yena ñāṇena sattānaṃ cuti ca upapāto ca ñāyati
 tad atthan ti vuttam hoti. cittaṃ abhininnāmesin ti
 parikammacittaṃ nīharim. so dibbena—pe—passāmi ti ettha
 pana pūritapāraṃsānaṃ mahāsattānaṃ parikammakaraṇaṃ
 n' atthi, te hi citte abhininnāmitamatte yeva⁷ dibbena cak-
 khunā satte passanti, ādikammikakulaputtā pana parika-
 mmaṃ katvā, tasmā tesam vasena parikammaṃ vattabbam
 siyā, taṃ pana vuccamaṇaṃ atibhāriyaṃ vinayanidānaṃ
 karoti tasmā taṃ na vadāma. atthikehi pana Visuddhi-
 magge⁸ vuttanayena gahetabbam, idha pana pāḷim eva vaṇ-
 nayissāma. so ti so aham. dibbenā 'ti ādisu dibbasadisattā

¹ Bp. okāsakaraṇaṭṭhena. ² B². opammaṃ; Bp. opammatthe.

³ B².Bp. viriyatāpena atāpino.

⁴ Bp. evam eva.

⁵ Oldenberg, Vinaya iii, p. 5, °bbidhā; see V.R. at the end.

⁶ B². -sikhāya.

⁷ B².Bp. eva.

⁸ Vism. p. 423.

dibbam, devatānaṃ hi sucaritakammanibbattaṃ pittasemharuhirādihi¹ apalibuddham² upakkilesavimuttatāya³ dūre pi ārammaṇasampañcicchanasamattham dibbam pasādacakkhum⁴ hoti. idaṇi cāpi viriyabhāvanābalanibbattaṃ nāṇacakkhum⁵ tādisam evā 'ti dibbasadisattā dibbam, dibbavihāravasena paṭiladdhattā attanā ca dibbavihārasannissittattāpi dibbam, ālokaapariggahena mahājutikattāpi dibbam, tirokuḍḍādigatarūpadassanena mahāgatikattāpi dibbam, taṃ sabbaṃ saddasatthānusāreṇa veditabbam. dassanaṭṭhena cakkhu, cakkhukiccakaraṇena⁶ cakkhum ivā 'ti pi cakkhu. cutūpapātadassanena diṭṭhivisuddhihetuttā visuddham, yo hi cutimattaṃ eva passati na upapātaṃ so ucchedadiṭṭhiṃ gaṇhāti, yo upapātamaṭṭam eva passati na cutiṃ so navasattapātubhāvadiṭṭhiṃ gaṇhāti, yo pana tad ubhayaṃ passati so yasmā duvidham pi taṃ diṭṭhigataṃ anivattati,⁷ tasmāssa taṃ dassanaṃ diṭṭhivisuddhihetu hoti, tad ubhayaṃ⁸ bhagavā addasa, ten' etaṃ vuttaṃ cutūpapātadassanena diṭṭhivisuddhihetuttā visuddhan ti, ekādaśa upakkilesavirahato vā visuddham, bhagavato hi ekādasupakkilesavirahitaṃ⁹ dibbacakkhu. yathāha: so kho ahaṃ Anuruddhā¹⁰ vicikicchā cittaṃ upakkilesa ti iti veditvā vicikicchaṃ cittaṃ upakkilesaṃ pajahim, amanasikāro cittaṃ,¹¹ thinamiddham¹² cittaṃ, chambhitattaṃ cittaṃ, ubbillaṃ¹³ cittaṃ, duṭṭhullaṃ cittaṃ, accāraddhaviṇṇaṃ cittaṃ, atilīnaviṇṇaṃ cittaṃ, abhiṇṇaṃ cittaṃ, nānattasaññā cittaṃ, atiniṇṇaṃ cittaṃ rūpānaṃ cittaṃ upakkilesa ti iti veditvā atiniṇṇaṃ cittaṃ rūpānaṃ cittaṃ upakkilesaṃ pajahim, so kho ahaṃ Anuruddhā¹⁴ appamatto ātāpi¹⁵ pahitatto viharanto obhāsaṃ hi kho sañjānāmi na ca rūpāni passāmi, rūpāni hi kho passāmi na ca obhāsaṃ sañjānāmi evaṃ ādi, tad evaṃ ekādasupak-

¹ B². pisemharuhi°; Bp. pittasemharuhi°.

² Bp. apali°.

³ B².Bp. upakkilesavinimu°.

⁴ B².Bp. -cakkhu hoti.

⁵ B².Bp. -cakkhu.

⁶ B². -karaṇaṭṭhena.

⁷ B².Bp. ativattati.

⁸ B².Bp. -bhayaṇi ca.

⁹ B².Bp. ekādasupakkilesa-.

¹⁰ B².Bp. Anuruddha. M. iii, 162.

¹¹ B².Bp. add upakkilesa.

¹² B².Bp. thinamiddham.

¹³ Bp. uppilavaṃ; B². uppillam.

¹⁴ Bp. Anuruddha.

¹⁵ B².Bp. ātāpi.

kilesavirahato¹ vā² visuddham. manussūpacāraṃ³ atikkamitvā rūpadassanena atikkantamānusakam,⁴ mānusakam vā mamsacakkhum atikkantattā atikkantamānusakam ti veditabbam, tena dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena. satte passāmīti manussamamsacakkhunā viya satte passāmi dakkhāmi olokemi. cavamāne uppajjamāne⁵ ti ettha cutikkhane vā uppattikkhane⁶ vā dibbacakkhunā datṭhum na sakkā, ye pana āsannacutikā idāni cavissantīti te cavamānā, ye ca gahitapaṭisandhikā sampati nibbattā vā te uppajjamānā⁵ ti adhippetā, te evarūpe cavamāne uppajjamāne⁵ ca passāmīti dasseti. hīne ti mohanissandayuttattā hīnānam jātikulabhogādīnam vasena hīlite ohīlite oñāte⁷ avañāte. pañāte ti amohanissandayuttattā tabbiparīte. suvanne ti adosanissandayuttattā iṭṭhakantamanāpavanṇayutte. dubbanne ti dosanissandayuttattā aniṭṭhākantaamanāpavanṇayutte,⁸ abhirūpavirūpe ti⁹ pi attho. sugate ti sugatigate alobhanissandayuttattā vā aḍḍhe mahaddhane. duggate ti duggatigate lobhanissandayuttattā vā dalidde¹⁰ appannapāne. yathākammūpage ti yaṃ yaṃ kammaṃ upacitam tena tena upagate. tattha purimehi cavamāne ti ādihi dibbacakkhukiccam vuttam, iminā pana padena yathā kammūpagaññakiccam,¹¹ tassa ca ñānassa ayam uppattikkamo: heṭṭhā¹² nira-yābhimukham ālokaṃ vaḍḍhetvā nerayikasatte passati mahantaṃ dukkham anubhavamāne, tam dassanam dibbacakkhukiccam eva. so evaṃ manasikaroti: kin nu kho kammaṃ katvā ime sattā evaṃ¹³ dukkham anubhavantīti, ath' assa idaṃ nāma katvā ti tam kammārammaṇam ñānam uppajjati, tathā uparidevalokābhimukham ālokaṃ vaḍḍhetvā Nandanavana-Missakavana-Phārusakavanādisu satte passati mahāsampattim anubhavamāne, tam pi dassanam dibbacakkhukiccam eva. so evaṃ manasikaroti: kin nu kho kammaṃ katvā ime sattā etaṃ sampattim anubhavantīti, ath' assa

¹ Bp. ekādasupa°.² B². omits vā; Bp. ca for vā.³ Bp. manussupa°.⁴ B².Bp. -mānussakam, sic passim.⁵ B².Bp. upapajja°.⁶ B².Bp. upapatti-.⁷ B². uññāte; Bp. oññāte.⁸ B². -kantāmanāpa-.⁹ B².Bp. abhirūpe virūpe ti.¹⁰ B².Bp. dalidde.¹¹ Bp. -gaññāna-.¹² B².Bp. so heṭṭhā.¹³ B².Bp. etaṃ.

idaṃ nāma kammaṃ¹ katvā ti taṃ kammārammaṇaṃ ñānaṃ uppaṇṇati, idaṃ yathā kammūpagaññānaṃ² nāma, imassa viṣuṃ parikkammaṃ nāma n' atthi, yathā c' imassa evaṃ anāgataṃ saññāpassāpi,³ dibbacakkhupādaḥ' eva hi imāni dibbacakkhunā sah' eva ijjhanti. *kāyaduccaritenā* 'ti ādisu duṭṭhucaritaṃ duṭṭhaṃ⁴ vā caritaṃ kilesapūtikattā 'ti duccaritaṃ, kāyena duccaritaṃ kāyato vā uppannaṃ duccaritaṃ ti kāyaduccaritaṃ, evaṃ vacīmanoduccaritaṃ pi daṭṭhabbāni. *samannāgata* ti samaṅgibhūta, *ariyānaṃ upavādaḥ* ti buddhapaccekabuddhabuddhasāvakaṇaṃ ariyānaṃ antamaso gihisotāpannaṇaṃ⁵ pi anattakāmaṃ hutvā antimavatthunā vā guṇaparidhammaṇaṃ vā upavādaḥ, akkosakā garahakā ti vuttaṃ hoti, tattha n' atthi imesaṃ samaṇadhammo assamaṇā ete ti vadanto antimavatthunā upavadati, n' atthi imesaṃ jhānaṃ vā vimokkho vā maggo vā phalaṃ vā ti vadante, guṇaparidhammaṇaṃ upavadatīti veditabbo. so ca jānaṃ vā upavadeyya ajānaṃ vā, ubhayathāpi ariyūpavādo 'va hoti bhāriyaṃ⁶ kammaṃ saggāvaraṇaṃ maggāvaraṇaṃ ca, tassa ca āvibhāvattaṃ idaṃ vatthum udāharanti: aññatarasmim kira gāme eko therō ca daharabhikkhu ca piṇḍāya caranti, te pathamaghare yeva ulūkamattaṃ uṇhayāguṃ labhiṃsu, therassa ca kucchivāto atthi, so cintesi ayam yāgu mayhaṃ sappāyā yāva na sītālā hoti tāva naṃ pivāmīti, so manussehi ummāratthāya āhaṭe dārukhaṇḍe nisiditvā tam pivi. itaro taṃ jigucchi, aticchāto vatāyaṃ mahallako amhākaṃ lajjitabbakaṃ akāsīti. therō gāme caritvā vihāraṃ gantvā daharabhikkhuṃ āha: atthi te āvuso imasmim sāsane patitṭhā 'ti. āma bhante sotāpanno ahaṃ ti. tena h' āvuso⁷ upari maggatthāya vāyāmaṃ mā akāsi khīṇāsavo tayā upavadito ti. so taṃ khamāpesi, ten' assa taṃ pākātikaṃ ahosi, tasmā yo añño pi ariyaṃ upavadati⁸ tena gantvā sace attanā buddhataro hoti: ahaṃ āyasmantaṃ idaṃ c' idaṃ ca avacaṃ taṃ me khamāhīti khamāpetabbo, sace navakataro

¹ B².Bp. omīti kammaṃ.

² B². kammupa°; Bp. -pagaññānaṃ.

³ B².Bp. saññāpassāpi.

⁵ B².Bp. gihiso°.

⁷ Bp. tena āvuso.

⁴ B².Bp. duṭṭhaṃ.

⁶ B².Bp. atibhāriyaṃ.

⁸ B². upavadi.

hoti vanditvā ukkuṭikam nisīditvā añjalim paggahetvā¹: ahaṃ bhante tumhākam² idaṃ c' idaṃ ca avacāṃ tam me khamathā³ 'ti khamāpetabbo, sace so na kkhamaṭi³ disā pak-kanto vā hoti, ye tasmim vihāre bhikkhū vasanti tesam santikam gantvā sace attanā buddhataro hoti ʔhitaken' evā, sace navakataro ukkuṭikam nisīditvā añjalim paggahetvā¹ khamāpetabbam⁴: ahaṃ bhante asukam nāma āyasmantaṃ idaṃ c' idaṃ ca avacāṃ khamatu me so āyasmā ti evaṃ vādantena khamāpetabbam,⁵ sace so parinibbuto hoti parinibbutamañcaṭṭhānaṃ gantvā yāva sīvathikam⁶ gantvā pi khamāpetabbam,⁵ evaṃ kate saggāvaraṇaṃ ca maggāvaraṇaṃ ca na hoti pākātikam eva hoti.

micchādīṭṭhikā ti viparītadassanā,⁷ *micchādīṭṭhikammasamā-dānā* ti micchādīṭṭhivasena samādinnaṇānavidhakammā, ye ca micchādīṭṭhimūlakesu kāyakammādisu aññe pi samādapenti, tattha vacīduccaritagaḥaṇe' eva ariyūpavāde manoduccaritagaḥaṇena ca micchādīṭṭhiyā saṅgahītāya pi imesaṃ dvinnam puna vacanam mahāsāvajjabhāvadassanattān ti veditabbam, mahāsāvajjo hi ariyūpavādo ānantariyasadisō,⁸ yathāha: seyyathāpi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno dīṭṭh' eva dhamme aññaṃ ārādheyya, evaṃ sampadam idaṃ Sāriputta vadāmi, taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ dīṭṭhim appaṭi-nissajjitvā yathābhatam nikkhitto evaṃ niraye ti, micchādīṭṭhito ca mahāsāvajjatarāṃ nāma aññaṃ n' atthi. yathāha: nāhaṃ bhikkhave aññaṃ ekadhammam pi samanupassāmi evaṃ mahāsāvajjatarāṃ yathayidaṃ micchādīṭṭhi, micchādīṭṭhiparamāni bhikkhave vajjānīti. *kāyassa bheda* ti upā-dinnakkhandhapariccāgā, *parama maraṇā* ti tad anantaram abhinibbattakkhandhagaḥaṇe. athavā kāyassa bheda ti jīvitindriyass' upacchedā,⁹ parama maraṇā ti cuticittato uddham. *apāyan* ti evaṃ ādi sabbam nirayavevacanam, nirayo hi saggamokkhaḥetubhūtā puññasammatā ayā apetaṭṭā su-

¹ B². paggahitvā.

³ B². khamati.

⁵ Bp. -tabbo.

⁷ B².Bp. viparita-.

⁹ B². jīvitindraya°.

² B².Bp. tumhe.

⁴ B².Bp. omīṭ khamāpetabbam.

⁶ B².Bp. sīvathikam.

⁸ B². ananta°.

kāṇhaṃ vā āyassa abbhāvā apāyo, dukkhassa gati paṭisaṇaṇaṃ ti duggati, dosabahulatāya vā dutṭhena kammunā nibbattā gatīti *duggati*, vivasā nipatanti tattha dukkatakarino¹ ti vinipāto, vinassantā vā ettha nipatanti sambhijjamaṇaṇgapaccāṅgā ti *vinipāto*, n' atthi ettha assādasaññito ayo ti *nirayo*. athavā apāyagahaṇena tiracchānayanonim dīpeti, tiracchānayani hi apāyo sugatito apētattā na duggati mahesakkhāṇaṃ nāgarājādīnaṃ sambhavato, duggatigahaṇena pettivisaṃ dīpeti, so hi apāyo c' eva duggati ca sugatito apayātattā² dukkhassa ca gatibhūtattā, na tu vinipāto asurasadisam avinipatitattā,³ petamahiddhikāṇaṃ hi vimānāni pi nibbattanti, vinipātāgahaṇena asurakāyaṃ dīpeti, so hi yathāvutten' atthena apāyo c' eva duggati ca, sabbasamussayehi ca vinipatitattā³ vinipāto ti vuccati, nirayagahaṇena aviciādim anekappakāraṃ nirayaṃ eva dīpeti. *uppannā*⁴ ti upagatā, tattha abhinibbattā ti adhippāyo. vuttavipariyāyena sukkapakkho veditabbo, ayaṃ pana viṣeso. ettha sugatigahaṇena manussagati⁵ pi saṅgayhati, saggagahaṇena devagati yeva, tattha suṇḍarā gatīti sugati, rūpādī hi viṣayehi suṭṭhu aggo ti saggo, so sabbo pi lujjanapalujjanaṭṭhena loko ti ayaṃ vacanatto. *viññā* ti dibbacakkuṇānaviññā. *aviññā* ti sattānaṃ cutipaṭisaṇḍhicchādikā aviññā. sesaṃ vuttanayaṃ evā 'ti.⁶ dibbacakkuṇānaṭṭhitā.⁷ || 7 ||

ayam eva h' ettha viseso. yathā pubbenivāsakathāya pubbenivāsānussatiñāṇamukhatuṇḍakena pubbenivutthakhandhapaticchādakam avijjāṇḍakosam padāletvā⁸ ti vuttam, evam idha cutūpapātāñānamukhatuṇḍakena cutūpapātapaticchādakam avijjāṇḍakosam padāletvā ti vattabbam.⁹ so *evam samāhite citte* ti idha vipassanāpādakam catutthajjhānācittam veditabbam. *āsavānaṃ khayaññāyā'* ti arahattamaggāññatthāya, arahattamaggo hi āsavavināsanato āsavānaṃ khayoti vuccati, tatra c' etam ñānam tattha¹⁰ pariyāpannattā

¹ Bp. dukkata°.

² B².Bp. apetattā.

³ B². avinipātattā.

⁴ В².Вр. uparannā.

⁵ B². -gatiṃ pi.

⁶ B².Bp. *omit* ti.

⁷ B².Bp. omit this sentence.

^s B².Bp. padāletvā, sic passim.

⁹ B².Bp. *add* ti. dibbacakkhuñānakathā nitthitā.

¹⁰ B².Bp. tappariyā° for tattha pariyā°.

ti. *cittam abhininnāmesin* ti vipassanācittam abhinīharim. *so idaṃ dukkhaṃ* ti evaṃ ādisu ettakam dukkhaṃ na ito bhīyyo ti sabbam pi dukkhasaccam sarasalakkaṇapaṭivedhena yathābhūtam abbhaññāsim jānim paṭivijjhim, tassa ca dukkhasa nibbattikam taṇham *ayaṃ dukkhasamudayo* ti tad ubhayam pi yaṃ tṛāṇam patvā nirujjhati taṃ tesam appavatti nibbānam *ayaṃ dukkhanirodho* ti tassa ca sampāpakam ariyamaggam *ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā* ti sarasalakkaṇapaṭivedhena yathābhūtam abbhaññāsim jānim paṭivijjhin ti evaṃ attho veditabbo. evaṃ sarūpato saccāni dassetvā idāni kilesavasena pariyāyato dassento *ime āsavā* ti ādim āha, *tassa me evaṃ jānato evaṃ passato* ti tassa mayham evaṃ jānantassa evaṃ passantassa saha vipassanāya koṭippattam maggam katheti. *kāmāsavā* ti kāmāsavato. *vimuccitthā* ti iminā phalakkhaṇam dasseti, maggakkhaṇehi cittam vimuccati phalakkhaṇe vimuttam hoti. *vimuttasmim vimuttam*¹ *iti nāṇan* ti iminā paccavekkhaṇāñānam dasseti. *khīṇā jātī* ti ādhi, tassa bhūmim, tena hi nāṇena bhagavā paccavekkhanto khīṇā jātīti ādinā² abbhaññāsi, katamā pana bhagavato jāti khīṇā kathaṃ ca nam abbhaññāsīti. vuccate: na tāv' assa atītā jātī khīṇā pubbe va khīṇattā na anāgatā anāgate vāyāmābhāvato na paccuppannā vijjāmānattā, yā pana maggassa abhāvitattā uppajjeyya ekacatupañcavokārabhavesu ekacatupañcakkhandhappabhedā jāti, sā maggassa bhāvitattā anuppādadhammatam āpajjanena khīṇā, taṃ so maggabhāvanāya pahīnakilese paccavekkhitvā kilesābhāve vijjāmānam pi kammam āyatim appaṭisandhikam hotīti jānanto abbhaññāsi. *vusitan* ti vuttham parivuttham katam caritam niṭṭhitan ti attho. *brahmacariyan* ti maggabrahmacariyam, puthujjanakalyāṇakena hi saddhim sattasekhā brahmacariyavāsam vasanti nāma, khīṇāsavo vutthavāso, tasmā bhagavā attano brahmacariyavāsam paccavekkhanto vusitam brahmacariyan ti abbhaññāsi. *katam karanīyan* ti catuṣu³ saccesu catuhi⁴ maggehi pariññāpahānasacchikiriyabhāvanāvasena⁵ solasavidham pi kiccaṃ niṭṭhāpitan ti

¹ B².Bp. vimuttamhīti.² B².Bp. ādini.³ B².Bp. catūsu.⁴ B².Bp. catūhi.⁵ B².Bp. -kiriya.

attho, puthujjanakalyāṇakādayo hi taṃ¹ kiccaṃ karonti, khīṇāsavo katakaraṇīyo tasmā bhagavā attano karaṇīyaṃ paccavekkhanto kataṃ karaṇīyaṃ ti abbhaññāsi. *nāparaṃ itthattāyā* 'ti idāni puna itthabhāvāya evaṃ soḷasakiccabhāvāya kilesakkhayāya vā maggabhāvanākiccaṃ me n' atthīti abbhaññāsi. idāni evaṃ paccavekkhaṇaṇānapariggahitaṃ taṃ āsavānaṃ khayaṇānādhigamaṃ brāhmaṇassa² dassento *ayaṃ kho me brāhmaṇa*² 'ti ādim āha. tattha *viñjā* ti arahat-tamaggaṇānavijjā. *aviñjā* ti catusaccapaṭicchādikā aviñjā, sesaṃ vuttanayam eva. *ayaṃ pana viseso: ayaṃ kho me brāhmaṇa*² *tatiyā abhinibbhidā*³ *ahosīti* ettha *ayaṃ kho mama brāhmaṇa*⁴ āsavānaṃ khayaṇānamukhatuṇḍakena catusaccapaṭicchādakam⁵ *aviñjāṇḍakosaṃ padāletvā tatiyā abhinibbhidā tatiyā nikkhanti tatiyā ariyajāti*⁶ *ahosi*⁷ *kukkuṭacchāpakass'* eva mukhatuṇḍakena⁸ vā pādanakhasikhāya⁹ vā ṇḍakosaṃ padāletvā tamhā ṇḍakosaṃhā abhinibbhidā nikkhanti kukkuṭacchāpakāya paccājātīti. ettāvata kim dassetīti so hi brāhmaṇa kukkuṭacchāpakāya ṇḍakosaṃ padāletvā tato nikkhanto sakid eva jāyati ahaṃ pana pubbe nivutthakkhandhapāṭicchādakam *aviñjāṇḍakosaṃ bhinditvā paṭhamam tāva pubbenivāsānussatiṇānavijjāya jāto tato sattānaṃ cutipāṭisandhipāṭicchādakam *aviñjāṇḍakosaṃ padāletvā duttiyam dibbacakkhāṇānavijjāya jāto. puna catusaccapaṭicchādakam *aviñjāṇḍakosaṃ padāletvā tatiyam āsavānaṃ khayaṇānavijjāya jāto. evaṃ tīhi vijjāhi tikkhattuṃ jāto 'mhi sā ca me jāti ariyā supārisuddhā ti idam dassesi.***¹⁰ evaṃ dassento ca pubbenivāsāṇāna atītamsaṇānaṃ dibbacakkhūnā paccuppannānāgatamsaṇānaṃ āsavakkhayena sakalalokiyalokuttaragūṇaṃ ti evaṃ tīhi vijjāhi sabbe pi pakāsetvā attano ariyāya jātīyā jeṭṭhaseṭṭhabhāvaṃ brāhmaṇassa dassesi.¹¹ āsavakkhayakathā¹² niṭṭhitā. || 8 ||

¹ B². Bp. etam.³ See above, p. 162, note 5.⁵ B². -paṭicchādakam.⁷ B². adds iti.⁹ B². -khasikhāya.¹¹ Bp. adds pi.² B². brahma°.⁴ B². brahmaṇa, sic passim.⁶ B². ariyā jāti.⁸ B². mūkha-.¹⁰ B². dasseti.¹² B². Bp. -kkhayaṇānakathā.

evam vutte Verañño brāhmaṇo ti *evam* bhagavatā lokānukampakena brāhmaṇaṃ anukampamānena vinigūhitabbe pi attano ariyāya jātīyā jeṭṭhasetṭhabbhāve¹ vijjāttayappakāsikāya² dhammadesanāya vutte pītivipphāraparipunnagattacitto Verañño brāhmaṇo tam bhagavato ariyāya jātīyā jeṭṭhasetṭhabbhāvaṃ viditvā, īdisaṃ nāmāhaṃ sabbaloka-jeṭṭhasetṭham³ sabbagūṇasamannāgataṃ sabbāññuṃ aññesaṃ abhivādanādikammaṃ na karotīti avacaṃ dhiratthu vatāre aññānaṃ ti attānaṃ garahitvā ayaṃ dāni loke ariyāya jātīyā pure jātaṭṭhena jeṭṭho sabbagūṇehi appattisamaṭṭhena setṭho ti niṭṭhaṃ gantvā bhagavantaṃ etaḍ avoca: *jeṭṭho bhavaṃ Gotamo setṭho bhavaṃ Gotamo* ti, evañ ca pana⁴ vatvā puna tam bhagavato dhammadesanaṃ abbhanumodamāno, *abhikkantaṃ bho Gotama abhikkantaṃ bho Gotamā* 'ti ādim āha. tatthāyaṃ abhikkantasaddo khayasundarābhīrūpaabbhanumodanesu dissati. abhikkantā bhante ratti nikkhanto paṭṭhamo yāmo ciraṇisinno bhikkhusaṅgho ti ādisu hi khaye dissati. ayaṃ imeṣaṃ catunnaṃ puggalānaṃ abhikkantataro ca paṇītatāro cā 'ti ādisu sundare. ko me vandati pādāni, iddhiyā yasasā jalaṃ abhikkantena vaṇṇena sabbā obhāsayāṃ disā ti ādisu abhīrūpe. abhikkantaṃ bhante ti ādisu abbhanumodane. idhāpi abbhanumodane yeva, yasmā ca abbhanumodane tasmā sādhu sādhu bho Gotamā 'ti vuttam hotīti veditabbaṃ. bhaye kodhe paṣaṃsāyaṃ turite kotūhalacchare hāse soke paṣāde ca kare āmeṇḍitaṃ buddho ti. iminā ca lakkhaṇena idha paṣādavasena paṣaṃsāvasena cāyaṃ dvikkhattum vutto ti veditabbo. atha vā abhikkantaṃ ti atikantaṃ⁵ atītiṭṭhaṃ atimaṇāpaṃ atisundaraṃ ti vuttam hoti. tattha ekena abhikkantasaddena desanaṃ thometi ekena attano paṣādaṃ, ayaṃ hi ettha adhippāyo: abhikkantaṃ bho Gotama yadidaṃ bhoto Gotamassa dhammadesanā abhikkantaṃ yadidaṃ bhoto Gotamassa dhammadesanaṃ āgamaṃ mama paṣādo,⁶ bhagavato yeva vā vacanaṃ

¹ *The Chinese translation (Tokyo ed.), folio 25a.*

² B².Bp. vijjāttayapakāsītāya.

³ B². -jeṭṭhaṃ, and omits setṭhaṃ; Bp. -jeṭṭhasetṭhasabba-.

⁴ B². omits pana.

⁵ B².Bp. omit atikantaṃ.

⁶ B².Bp. add ti.

dve dve atthe sandhāya thometi bhoto Gotamassa vacanam
 abhikkantam dosanāsanato abhikkantam guṇādhigamanato,
 tathā saddhājananato paññājananato sātthato sabyañjanato
 uttānapadato gambhīratthato kaṇṇasukhato hadayaṅgamato
 anattukkamsanato aparavambhanato karuṇāsītalato paññā-
 vadātato āpātharamaṇiyato vimaddakkhamato suyyamāna-
 sukhato vīmaṃsiyamānahitato ti evam ādihi yojetabbam.
 tato param pi catuhi¹ upamāhi desanam yeva thometi.
 tattha *nikkujjitaṃ* ti adhomukhaṭṭhapitaṃ, heṭṭhā mukhajā-
 tam vā. *ukkujjeyyā* 'ti upari mukham kareyya. *paṭicchana-*
nan ti tiṇapaṇṇādihi paṭicchāditam. *vivareyyā* 'ti ugghāṭeyya.
mūlhassā 'ti disāmūlhassa. *maggam ācikkheyyā* 'ti hatthe
 gaheṭvā esa maggo ti vadeyya. *andhakāre* ti kālapakkha-
 cātuddasī² addharattighaṇavanasaṇḍameghapaṭalehi catu-
 raṅge³ tamasi, ayam tāva anuttānapadattho, ayam pana
 adhippāyayojanā: yathā koci nikkujjitaṃ ukkujjeyya evam
 saddhammavimukham asaddhamme paṭiṭṭhitaṃ mam asad-
 dhammā utṭhāpentena⁴ yathā paṭicchannam vivareyya evam
 Kassapassa bhagavato sāsantataradhānā pabhūti (*sic*) micchā-
 diṭṭhigahanapaṭicchannam⁵ sāsanaṃ vivarantena yathā mūl-
 hassa maggam ācikkheyya evam kummaggamicchāmagga-
 ṭipannassa me saggamokkhamaggam ācikkhantena yathā
 andhakāre telapajjotaṃ dhāreyya. evam mohandhakāre⁶ ni-
 muggassa me buddhādiratanarūpāni⁷ apassato tappapaṭicchāda-
 kamohandhakāraviddhamśakadesanāpajjotadhāraṇena may-
 ham bhotā Gotamena etehi pariyāyehi 'pakāsītattā ane-
 kapariyāyena dhammo pakāsito.⁸ evam desanam thometvā
 imāya desanāya ratanattaye pasannacitto pasannākāram
 karonto *esāhan* ti ādim āha. tattha *esāhan* ti eso aham.
*bhagavantam*⁹ *Gotamam saraṇam gacchāmīti* bhagavantam⁹
 Gotamam saraṇam ti gacchāmi bhavam me Gotamo saraṇam
 parāyanam aghassa tātā¹⁰ hitassa ca vidhātā ti iminā adhip-
 pāyena bhavantam Gotamam gacchāmi bhajāmi sevāmi

¹ B².Bp. catuhi.³ B².Bp. caturaṅga-.⁵ B². paṭicchanna-.⁷ B².Bp. -ratanattayarūpāni.⁹ B².Bp. bhavantam.² B². -cātūddasī.⁴ B².Bp. vuṭṭhāpentena.⁶ B². -kāra-.⁸ B².Bp. *add* pi.¹⁰ B².Bp. hatā (tātā = trāṭṭr).

payirupāsāmi¹ evaṃ jānāmi bujjhāmīti, yesaṃ hi dhātūnaṃ gati attho buddhi pi tesam attho tasmā gacchāmīti imassa jānāmi bujjhāmīti ayam pi attho vutto. dhammañ ca bhikkhusaṅghañ cā 'ti ettha pana adhigatamagge sacchikatanirodhe yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjamāne catusu² apāyesu apatamāne dhāretīti dhammo, so atthato ariyamaggo c' eva nibbānañ ca, vuttaṃ h' etaṃ: yāvata bhikkhave dhammasaṅkhatā³ ariyo aṭṭhaṅgiko maggo tesam aggam akkhāyatīti. vitthāro, na kevalaṃ ariyamaggo c' eva⁴ nibbānañ ca api ca kho ariyaphalehi saddhīṃ pariyattidhammo pi. vuttaṃ pi h' etaṃ Chattamānavakavimāne: rāgavirāgaṃ anejaṃ asokaṃ dhammaṃ asaṅkhatam appaṭikūlaṃ madhuraṃ imaṃ paṇaṃ suvivhattaṃ dhammaṃ imaṃ saraṇattham upehīti.⁵ ettha hi rāgavirāgo⁶ ti maggo kathito, anejaṃ asokaṃ ti phalaṃ, dhammaṃ asaṅkhatam ti nibbānaṃ, appaṭikūlaṃ madhuraṃ imaṃ paṇaṃ suvivhattaṃ ti piṭakattayena vibhattasabbadhammakkhanda⁷ ti. diṭṭhisīlasaṅghātena saṃhato ti saṅgho; so atthato aṭṭha ariyapuggalasamūho. vuttaṃ h' etaṃ tasmiṃ yeva vimāne: yattha ca dinnamahaphalaṃ āhu catusu sūcīsu purisayugesu, aṭṭha ca puggaladhammasā te, saṅgham imaṃ saraṇattham upehīti.⁸ bhikkhūnaṃ saṅgho *bhikkhusaṅgho*. ettāvata ca brāhmaṇo tīṇi saraṇagamanāni paṭivedesi.

idāni te sv eva tīsu saraṇagamanesu kosallatthaṃ saraṇaṃ saraṇagamanam yo saraṇaṃ gacchati saraṇagamanappabhedo saraṇagamanaphalaṃ saṅkilesa bhedo ti ayaṃ vidhi vedittabbo. so pana idha vuccamāno atibhāriyaṃ vinayanidānaṃ karotīti na vutto, atthikehi pana Papañcasūdaniyaṃ vā Majjhimaṭṭhakathāyaṃ Bhayaḥheravasuttavaṇṇanato,⁹ Sumaṅgalavilāsiniyaṃ vā Dīghaṭṭhakathāyaṃ⁹ saraṇavaṇṇato gaḥetabbo ti. upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Gotamo dhāretū 'ti maṃ bhavaṃ Gotamo upāsako ayaṃ ti evaṃ dhāretū 'ti attho. upāsakavidhikosallattham paṇ' ettha ko upāsako,

¹ B². payirūpāsāmi.

² B². ca for catusu.

³ dhammā-asaṅkhatā; Ch. Fa-put-so.

⁴ B². eva.

⁵ V.V., p. 51.

⁶ B².Bp. -virāgaṇ.

⁷ Bp. vibhattā-.

⁸ Pap. Sūd. p. 129f.

⁹ B².Bp. Dīghanikāyaṭṭha-. Sum. V. i, p. 229 f.

paṭicchhīti vuttam hoti. *atha kho Veraṇṇo brāhmaṇo bhagavato adhivāsanaṃ viditvā* ti atha Veraṇṇo brāhmaṇo, sace me samaṇo Gotamo nādhivāseyya kāyena vā vācāya vā paṭikkhipeyya yasmā pana apatikkhitvā¹ abbhantare khantim cāresi² tasmā me manasā 'va adhivāsesīti evam ākārasallakkhaṇaku-salatāya bhagavato adhivāsanaṃ viditvā, attano nisinnāsanato vuṭṭhāya catusu disāsu bhagavantam sakkaccaṃ abhivādetvā³ tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā āgatakālato pabhūti⁴ jātimaḥallakabrahmaṇānaṃ abhivādanādiṇi na karotīti vigarahitvā pi idāni viññātabuddhaguno kāyena vācāya manasā ca anekakkhattum vandanto pi atitto yeva hutvā dasanakhasamodhānasamujjalaṃ anjalim paggayha sirasmim patiṭṭhapetvā⁵ yāva dassanavisayo tāva paṭimukho yeva apakkamitvā⁶ dassanavisayaṃ vijahanaṭṭhāne vanditvā pak-kāmi. || 9 || 1 ||

tena kho pana samayena Veraṇṇā dubbhikkhā hotīti yasmim samaye Veraṇṇena brāhmaṇena bhagavā Veraṇṇam upanissāya vassāvāsaṃ yūcīto tena samayena Veraṇṇā dubbhikkhā hoti. dubbhikkhā ti dullabhabhikkhā sā pana dullabhabhikkhatā yattha manussā assaddhā honti appasannā tattha susassakāle pi atisamahagghe⁷ pi pubbaṇṇāparaṇṇe hoti. Veraṇṇāyaṃ pana yasmā na tathā ahosi, api ca kho dussassatāya chātakadosena⁸ ahosi, tasmā tam attham dassento *dvīhitikā*⁹ ti ādim āha. tattha dvīhitikā⁹ ti dvidhāpavatta īhitikā,¹⁰ īhitikaṃ¹¹ nāma iriyā dvidhā pavattā cittairiyā¹² cittaiḥ, ettha lacchāma nu kho kiñci bhikkhamānā¹³ na lacchāmā 'ti jīvitum vā sakkhissāma nu kho no ti ayam ettha adhippāyo. athavā dvīhitikā⁹ ti dujjīvitikā¹⁴ īhatam¹⁵ īhā irīyanam¹⁶ pavattanam jīvitam ti ādiṇi pi padāni ekatthāni tasmā dukkhena īhitam ettha pavattatīti¹⁷ *dvīhitikā*⁹ ti ayam

¹ B². apatikkhipitvā; Bp. appatikkhipitvā.

² B². vicāresi; Bp. dhāresi.

³ *Sic.*

⁴ B². -metvā.

⁵ B². chādaka-.

⁶ S¹.(D). īhitikā.

⁷ S¹.(D). omits cittairiyā.

⁸ S¹.(D).B².Bp. dujjīvikā.

⁹ S¹.(D). iriyānipa°.

³ B².Bp. vanditvā.

⁵ Bp. patiṭṭhapetvā.

⁷ B².Bp. atisamagghe.

⁹ S¹.(D). dvīhitikā.

¹¹ S¹.(D).B².Bp. īhitam.

¹³ S¹.(D). adds pi.

¹⁵ S¹.(D). īhīti; B².Bp. īhitam.

¹⁷ S¹.(D). pavattīti.

naṭṭhāne pañcaassasatāni gahetvā diguṇaṃ tigūṇaṃ lābhaṃ patthayamānā desantaram gacchantā tehi attano vikkāyika-bhaṇḍabhūtehi *pañcamattehi assasatehi Veraṇṇaṃ vassāvāsaṃ upagatā honti.* kasmā. na hi sakkā tasmim̐ dese vassike cattāro māse addhānaṃ paṭipajjitum, upagacchantā ca bahinagare udakena anajjhottharaṇiye thāne attano ca vāsā-gārāni assānaṃ ca mandiraṃ kārāpetvā vatiyā parikkhipimsu,¹ tāni tesam̐ vasaṇaṭṭhānāni assamaṇḍalikāyo ti paññāyimsu. tenāha: *tehi assamaṇḍalikāsu bhikkhūnaṃ patthapattapūlakaṃ*² *paññattaṃ hotīti,* patthapattapūlakaṃ² ti ekamekassa bhikkhuno patthapattapamāṇaṃ pulakaṃ,³ pattho nāma nālimattaṃ hoti ekassa purisassa alaṃ yāpanāya. vuttam pi h' etam, patthodano nālamayaṃ⁴ duvinnam̐ ti, pulakaṃ⁵ nāma nitthusam̐ katvā ussedetvā gahitayavataṇḍulā vuccanti, yadi hi sathusā honti pāpakā vijjhanti addhānakkhamā na honti tasmā te vāṇijā addhānakkhamam̐ katvā yavataṇḍulam̐ ādāya addhānaṃ paṭipajjanti, yattha assānaṃ khādaniyatiṇaṃ dullabhaṇṇaṃ bhavissati tatthe tam̐ assabhattam̐ bhavissatīti, kasmā pana tehi tam̐ bhikkhūnaṃ paññattan ti. vuccate, na hi te dakkhiṇāpathamanussā viya⁶ appasannā te pana saddhā pasannā buddhamāmakaṃ dhammamāmakaṃ saṅghamāmakaṃ te pubbaṇhasamayam̐ kenacid eva karaṇi-yena nagaram̐ pavisantā⁷ dve tayo divase addasaṃsu sattaṭṭhabbhikkhū sunivatthe supārute iriyāpathasampanne sakalam pi nagaram̐ piṇḍāya caritvā kiñci alabhamāne disvāna nesam̐ etad ahoṣi: ayyā imam̐ nagaram̐ upanissāya vassaṃ upagatā chātakaṃ ca vattati na ca kiñci labhanti ativiya kilamanti, mayaṃ c' amhāgantukā⁸ na sakkoma nesam̐ devasikaṃ yāguṃ ca bhattaṃ ca paṭiyādetum, amhākam̐ pana assā sāyaṃ ca pāto ca dvikkhattum̐ bhattaṃ labhanti, yannūna mayam̐ ekamekassa assassa pātarāsabhattato ekamekassa bhikkhuno patthapattapūlakaṃ dadeyyāma, evam̐ ayyā ca na kila-

¹ B². parikkhī^o.

² B².Bp. -mūlakam̐.

³ S¹.(D).B².Bp. mūlakam̐, *sic passim*.

⁴ S¹.(D). nāli-.

⁵ B². nāla-; Bp. nāli-.

⁶ B².Bp. add assaddhā.

⁷ B². pavisantā.

⁸ Sp. mayaṃ c' amhā āgantukā; Bp. mayaṃ c' amh' āgantukā.

missanti assā ca yāpessantīti. te bhikkhūnaṃ santikaṃ gantvā etam atthaṃ ārocetvā, bhante tunhe patthapathapulakam paṭiggahetvā yaṃ vā taṃ vā katvā paribhuñjathā¹ 'ti yācitvā devasikaṃ patthapathapulakam paññāpesuṃ.¹ tena vuttam: tehi assamaṇḍalikāsu bhikkhūnaṃ patthapathapulakam paññattam hotīti. paññattan ti niccabhatta-saṅkhepena ṭhapitam.

idāni bhikkhū pubbaṇhasamayam nivāsetvā ti ādisu pubbaṇhasamayan ti divasassa pubbabhāgasamayam pubbaṇhasamaye ti attho. pubbaṇhe vā samayam pubbaṇhasamayam pubbaṇhe ekam khaṇan ti vuttam hoti, evaṃ accantasamyoge upayogavacanam labbhati. nivāsetvā ti paridāhetvā vihāranivāsanaparivattanavāsen' edam² veditabham, na hi te tato pubbe anivattā ahesum. *paṭṭacīvaruṇā ādāya* 'ti pattam hatthehi cīvaram kāyehi³ ādiyivā sampāṭicchitvā⁴ dhāretvā ti attho, yena⁵ tena vā hi pakārena gaṇhantā ādāya icc' eva vuccanti, yathā samādhāy' eva pakkamantīti.⁶ *piṇḍam alabhamānā* ti sakalam pi⁷ veraṇṇam caritvā tiṭṭhatu piṇḍo antamaso aticchathā 'ti vācam pi alabhamānā. *patthapathapulakam ārāmaṇi haritvā* ti gatagataṭṭhāne laddham ekamekam patthapathapulakam gahetvā ārāmaṇi netvā. *udukkhale kottetvā kottetvā paribhuñjantīti* therānaṃ koci kappiyakārako n' atthi, yo nesam taṃ gahetvā yāgum vā bhattam vā paceyya, sāmam pi pacanam samaṇasārūppam na hoti, na ca vaṭṭati, te evaṃ no sallahukavuttitā ca bhavissati sāmāpākāparimocanaṃ cā 'ti atṭhaṭṭhajanā⁷ vā dasadasajanā vā ekato hutvā udukkhale kottetvā kottetvā sakam sakam paṭivimsam udakena temetvā paribhuñjanti. evaṃ paribhuñjitvā appossukkā samaṇadhammam karonti. bhagavato pana te assavānija patthapulakaṃ ca denti tadupiyaṇ⁸ ca sappimadhusakkaram,⁹ taṃ āyasmā Ānando āharitvā silāyaṃ pimsati puñṇavatā paṇḍitapurisena katam manāpam eva hoti. atha naṃ pimsitvā sappiādīhi samāyojetvā bhaga-

¹ B². ~~~~ paññāpesuṃ.

² B².Bp. -sen' etam. ³ B².Bp. kāyena. ⁴ B².Bp. -paṭicchādetvā.

⁵ B².Bp. add vā. ⁶ B².Bp. pakkamantī. ⁷ Bp. atṭha atṭha-.

⁸ Generally tadūp°. See Müller, Pāli Grammar, p. 12.

⁹ B².Bp. -sakkaram.

vato upanāmeti. ath' ettha devatā dibbojaṃ pakkhipanti, tam bhagavā paribhuñjati, paribhuñjitvā phalasaṃpattiyaṃ kālaṃ atināmeti, na tato paṭṭhāya piṇḍāya carati. kim pan' Ānandatthero¹ tadā² upaṭṭhāko hotīti.³ no ca kho nibaddha-upaṭṭhākaṭṭhānaṃ⁴ laddho.⁵ bhagavato hi paṭṭhamabodhiyam viśativassantare nibaddhupaṭṭhāko nāma n' atthi. kadāci Nāgasamālatthero bhagavantam upaṭṭhāsi, kadāci Nāgitatthero, kadāci Meghiyatthero, kadāci Upavānatthero, kadāci Sāgatatthero, kadāci Sunakkhatto⁶ Licchaviputto, te attano ruciyaṃ upaṭṭhahitvā yadā icchanti tadā pakkamanti. Ānandatthero tesu⁷ upaṭṭhahantesu appossukko hoti, pakkantesu sayam eva vattapaṭivattam karoti, bhagavā pi ca⁸ kiñcāpi me nātiseṭṭho upaṭṭhākaṭṭhānaṃ na tāva labhati, atha kho evarūpesu ṭhānesu ayam eva patirūpo ti adhiyāseti. tena vuttam: *āyasmā⁹ Ānando paṭṭhapulakaṃ silāyaṃ piṇḍasitvā¹⁰ bhagavato upanāmeti taṃ bhagavā paribhuñjatīti*. nanu ca manussā dubbhikkhakāle ativiya ussāhajātā puññāni karonti attanā abhuñjitvā pi bhikkhūnaṃ dātabbam maññanti te tadā kasmā kaṭacchubhikkham pi na adadamsu.¹¹ ayañ ca Verañjo brāhmaṇo mahatā ussāhena bhagavantam vassāvāsaṃ yāci so kasmā bhagavato atthibhāvaṃ pi na jānātīti. vuccate, mārāvaṭṭanaṃ. Verañjaṃ hi brāhmaṇaṃ bhagavato santikā pakkantamattam eva sakalañ ca nagaraṃ samantā ca yojanamattam yattha sakkā purebhattam piṇḍāya caritvā paccāgantum taṃ sabbam māro āvaṭṭetvā¹² mohetvā¹³ sabbesaṃ asallakkhanabhāvaṃ katvā pakkāmi, tasmā na koci antamaso sāmīcikkammam pi kattabbam maññittha. kiṃ pana bhagavā pi mārāvaṭṭanaṃ ajānitvā va tattha vasaṃ upagato ti. no ajānitvā. atha kasmā Campā-Sāvatti-Rājagahādīnaṃ aññatarasmim na upagato ti. tiṭṭhantu Campā-Sāvatti-Rājagahādīni sace pi bhagavā tasmim sam-

¹ B². -thero, *sic passim*. Cf. *Pss. of the Brethren*, p. 350.

² B².Bp. *add* bhagavato.

³ B². *adds* na hoti; Bp. *adds* hoti.

⁴ B².Bp. *omit* nibaddha.

⁵ B².Bp. *laddhā*.

⁶ B².Bp. Sunakkhattatthero.

⁷ B².Bp. *repeat* tesu.

⁸ B².Bp. *omit* ca.

⁹ Bp. *adds* pana.

¹⁰ B².Bp. *pisitvā*.

¹¹ Bp. *adamsu*.

¹² B². *āvaṭṭitvā*.

¹³ B². *mohitvā*.

tāpi na pucchanti, yasmā pana buddhānaṃ ajānanam nāma n'atthi tasmā ajānantāpīti na vuttam. kalam viditvā pucchanti sace tassā pucchāya yo kālō hoti evaṃ taṃ kalam viditvā pucchanti, sace na hoti evaṃ pi kalam viditvā na pucchanti, evaṃ pucchantāpi ca atthasamhitam tathāgatā pucchanti yaṃ atthanissitam¹ kāraṇanissitam tadeva pucchanti no anatthasamhitam. kasmā. yasmā anatthasamhite setughāto tathāgatānaṃ, setu vuccati maggo, maggen'eva tādissassa vacanassa ghāto samuccheto ti vuttam hoti. idāni atthasamhitam ti ettha yaṃ atthanissitam² vacanam tathāgatā pucchanti taṃ dassento dvīhi ākārehi³ ādim āha, tattha ākārehi kāraṇehi, dhammaṃ vā desessāmā³ 'ti atthupattiyuttam suttaṃ vā pubbacarita-kāraṇayuttam jātakam vā kathayissāma. sāvakaṇam vā sikkhāpadam paññāpessāmā⁴ 'ti sāvakaṇam vā tāya pucchāya vitikkamam pakaṭam katvā garukam vā lahukam vā sikkhāpadam paññāpessāma ānam ṭhapessāmā⁵ 'ti. atha kho bhagavā—pe—etaṃ atthaṃ ārocesīti ettha n'atthi kiñci vattabham pubbe vuttam eva,⁴ bhikkhūnaṃ⁵ patthapattapulakapaṭilābham⁶ sallahukavuttitaṃ sāmā⁷ pakaparimocanaṃ ca ārocento etaṃ atthaṃ ārocesīti vuccati. sādhu sādhu Ānandā⁸ 'ti idaṃ pana bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ sampahaṃsento āha. sādhu-kāraṇam pana datvā dvisu ākāresu ekaṃ gaḥetvā dhammaṃ desento āha: tumhehi Ānanda sappurisehi vijitaṃ, pacchimā janatā sālīmaṃsodanaṃ atimaññissatīti. tatrāyam adhippāyo: tumhehi Ānanda sappurisehi evaṃ dubbhikkhe dullabhapiṇḍe imāya sallahukavuttitāya iminā ca sallekhena vijitaṃ. kim vijitan ti, dubbhikkham vijitaṃ lobho vijito icchācāro vijito. katham. ayam Verañjā dubbhikkhā samantato pana antarā⁸ gāmanigamā phalabhāraṇamitasassā subhikkhā sulabhapiṇḍā evaṃ sante pi bhagavā idh'eva amhe gaṇhitvā vasatīti ekabhikkhussa pi cintā vā vighāto vā n'atthi, evaṃ tāva dubbhikkham vijitaṃ abhibhūtaṃ attano vase vattitaṃ. katham lobho vijito. ayam Verañjā dubbhikkhā samantato pana antarā⁸ gāmanigamā phalabhāraṇamitasassā subhikkhā su-

¹ Bp. -nissitam.² Bp. atthasannissitam.³ B². desissāmā.⁴ B².Bp. add hi.⁵ B². has one pattha.⁶ Bp. -lābha-.⁷ B².Bp. sāmāpāka-.⁸ B².Bp. anantarā.

labhapiṇḍā, handa mayam tattha gantvā paribhuñjissāmā¹ 'ti lobhavasena ekabbhikkhunāpi ratticchedo vā pacchimikāya² tattha vassam upagacchissāmā² 'ti vassacchedo vā na kato, evam lobho vijito. katham icchācāro vijito. ayam Verañjā dubbhikkhā ime ca manussā amhe dvetayo māse vasante pi na kismici³ maññanti, yan nūna mayam guṇavanijjam⁴ katvā asuko bhikkhu paṭhamajjhānassa⁵ lābhī—pe—asuko chala-bhiñño⁶ ti evam manussānam aññamaññaṃ pakāsetvā kucchim paṭijaggitvā pacchā sīlam adhiṭṭhaheyyāmā⁷ 'ti ekabbhikkhunā pi evarūpā icchā na uppāditā, evam icchācāro vijito abhibhūto attano vase vattito ti. anāgate pana pacchimā janatā vihāre nisinnā⁷ appakasiren' eva labhivāpi kiṃ idam uttaṇḍulam atikilinnam aḷaṇam⁸ atilaṇam⁹ anambilaṃ accambilaṃ, ko iminā attho ti ādinā nayena sālīmamsodanam atimaññissati, oñātam¹⁰ avañātam karissati. athavā janapado nāma na sabbakālam dubbhikkho hoti, ekadā dubbhikkho hoti ekadā subhikkho hoti. sv āyam yadā subhikkho bhavissati tadā tumhākaṃ sappurisānam, imāya paṭipattiyā pasannā manussā bhikkhūnam yāgukhajjakādippabhedena anekappakāram sālivikatim mamsodanaṃ ca dātabbam maññissanti, tam tumhe nissāya uppannam sakkāram tumhākaṃ sabrahmacārisaṅkhātā¹¹ pacchimā janatā tumhākaṃ antare nisīditvā anubhavamānā ca¹² atimaññissati tappaccayam mānaṃ ca omānaṃ ca karissati. katham. kasmā ettakaṃ pakkaṃ kiṃ tumhākaṃ bhājanāni n' atthi yattha attano santakaṃ pakkipitvā tṭapeyyathā 'ti. || 1 ||¹³

atha kho āyasmā Mahāmoggallāno ti ādisu, āyasmā ti piyavacanam etaṃ, garugāravasappatissādhivacanam etaṃ. Mahāmoggallāno ti mahā ca so guṇamahantatāya Moggallāno ca gottenā 'ti Mahāmoggallāno. etad avocā 'ti etaṃ avoca idāni vattabbam, etarahi bhante ti ādivacanam dasseti. kasmā avoca. thero kira pabbajitvā sattame divase sāvaka-

¹ B². pacchimakāya.

² B².Bp. upagacchāmā.

³ B².Bp. kismiñci.

⁴ B².Bp. guṇavānijaṃ.

⁵ B².Bp. paṭhamassa jhānassa.

⁶ B². chālā.

⁷ B². nisinno.

⁸ B².Bp. aḷaṇam.

⁹ B². akilaṇam; Bp. atilaṇam.

¹⁰ B². uññātam.

¹¹ Bp. sabrahmacārī.

¹² B².Bp. va for ca.

¹³ The Chinese translation (Tokyo ed.), folio 26b.

pāramiñāṇassa matthakaṃ patto satthārāpi mahiddhikatāya etadagge ṭhapito.¹ so taṃ attano mahiddhikatam nissāya cintesi: ayaṃ Verañjā dubbhikkhā bhikkhū ca kilamanti yaṃ nūnāhaṃ puthaviṃ² parivattetvā bhikkhū pappāṭakojam bhojeyyaṃ ti. ath' assa etad ahosi: sace panāham bhagavato santike viharanto bhagavantam ayācivā evaṃ kareyyaṃ na me taṃ assa patirūpaṃ, yugaggāho viya bhagavatā saddhiṃ kato bhaveyya,³ tasmā yācitukāmo āgantvā bhagavantam etad avoca. *heṭṭhimam⁴ talaṃ sampannan ti* paṭhaviyā kira heṭṭhimatale paṭhavimaṇḍo⁵ paṭhavojo paṭhavipappāṭako⁶ atthi, taṃ sandhāya vadati, tattha sampannan ti madhuraṃ sādurasan ti attho. yath' eva hi, tatrāssa rukkho sampannaphalo ca uppannaphalo⁶ cā 'ti ettha madhuraphalo ti attho. evaṃ idhāpi sampannan ti madhuraṃ sādurasan ti veditabbam. *seyyathāpi khuddam⁷ madhum anīlakaṃ⁸* ti idaṃ pan' assa⁹ madhuratāya opammanidassanattam vuttam, khuddam⁷ madhun ti khuddakamakkhikāhi katamadhum.¹⁰ anīlakaṃ⁸ ti nimmakkhikaṃ nimmakkhikaṇḍakam parisuddham etaṃ kira madhum¹¹ sabbamadhūhi aggaṇ ca seṭṭhaṇ ca surasaṇ ca ojavantaṇ ca. tenāha: *seyyathāpi khuddam¹² madhum anīlakaṃ¹³* evaṃ assādan ti. *sādh' āham bhante* ti sādhu aham bhante, ettha ca sādhu 'ti āyācanavacanam etaṃ, puthaviparivattanam¹⁴ āyācanto hi thero bhagavantam evaṃ āha. *parivatteyyan ti* ukkujeyyaṃ heṭṭhimam¹⁵ talaṃ uparimaṃ kareyyaṃ. kasmā. evaṃ hi kate sukhena bhikkhū pappāṭakojam paṭhavimaṇḍam¹⁶ paribhuñjissanti. atha bhagavā ananuññātukāmo¹⁷ pi theram sihanādam nadāpetum pucchi: *ye pana te¹⁸ Moggalāna puthavinissitā pānā te katham karissasīti*, ye puthavinissitā gāmanigamādisu pānā te paṭhaviyā parivattiyamānāya¹⁹

¹ A. i, 23.² B².Bp. pathaviṃ.³ Bp. adds ti.⁴ B².Bp. heṭṭhimatalaṃ.⁵ B².Bp. pathavī.⁶ B².Bp. upapanna.⁷ S¹.(D).B².Bp. khudda.⁸ B². anīla°.⁹ B². pan' assā.¹⁰ Bp. -madhu.¹¹ Bp. madhu.¹² B².Bp. khuddamadhum.¹³ B². anīlakaṃ.¹⁴ B².Bp. pathavī, sic passim.¹⁵ B².Bp. heṭṭhima.¹⁶ B².Bp. pathavī.¹⁷ Bp. ananuññātu.¹⁸ B². ye pan' etc.¹⁹ B². parivattaya.

ākāse saṇṭhātum asakkonte katham karissasi kattha tḥa-
pessasīti. atha thero bhagavatā etadagge tḥapitabhāvānu-
rūpaṃ attano iddhānubhavaṃ pakāsento *ekāhaṃ bhante* ti
ādim āha. tass' attho ekam ahaṃ bhante hattham yathā
ayaṃ mahāpūthavi, evaṃ abhinimminissāmi pūthavisadisam
karissāmi, evaṃ katvā ye pūthavinissitā pāṇā te ekasmiṃ
hatthatale tḥite pāṇe¹ dutiyahatthatale saṅkāmento viya
tattha saṅkāmessāmīti. ath' assa bhagavā āyācanaṃ paṭik-
khipanto² *alaṃ Moggallānā* 'ti ādim āha, tattha alaṃ ti paṭik-
khepavacanaṃ. *vipallāsaṃ pi sattā paṭilabheyyun* ti viparī-
tagāham pi sattā sampāpūneyyūṃ. katham. ayaṃ na kho
pūthuvi udāhu na ayaṃ ti, athavā amhākaṃ nu kho ayaṃ
gāmo udāhu aññesan ti, evaṃ nigamajanapadakhettārāma-
disu. na vā esa vipallāso, acinteyyo hi iddhimato iddhi-
visayo, evaṃ pana vipallāsaṃ paṭilabheyyūṃ, idaṃ dub-
bhikkhaṃ nāma na idāni³ yeva hoti, anāgate pi bhavissati
tadā bhikkhū tādisaṃ iddhimantaṃ sabrahmacāriṃ kuto
labhissanti, te sotāpannasakadāgāmianāgāmisukkavipassa-
kajjhānalābhipaṭisambhidappattā khīṇāsāvāpi samānā iddhi-
balābhāvā parakulāni piṇḍāya upasaṅkamissanti, tatra ca⁴
manussānaṃ evaṃ bhavissati: buddhakāle bhikkhū sikkhāsu
paripūrakārino⁵ ahesuṃ te guṇe nibbattetvā dubbhikkha-
kāle pūthuvim parivattetvā pappatakojaṃ paribhuñjimsu,
idāni pana sikkhāya paripūrakārino⁵ n' atthi, yadi siyūṃ
tath' eva kareyyūṃ, amhākaṃ⁶ yaṃ kiñci pakkaṃ vā āmaṃ
vā khādītum na⁷ dadeyyun ti, evaṃ te santesu yeva ariya-
puggalesu n' atthi ariyapuggalā 'ti imaṃ⁸ vipallāsaṃ paṭila-
bheyyūṃ vipallāsavasena ca ariye garahantā upavadanta
apāyūpagā bhaveyyūṃ, tasmā mā te⁹ *rucci pūthuvim*¹⁰ *pari-*
vattetun ti.

atha thero imaṃ yācanaṃ alabhamāno aññaṃ yācanto
sādhu bhante ti ādim āha. tam pi 'ssa bhagavā paṭikkhipanto¹¹

¹ B².Bp. *add* tato.

³ B². idānimeva.

⁵ B². -pūri.

⁷ B².Bp. *omit* na.

⁹ B². *se for* te.

¹¹ B². paṭikkhipanto.

² B². -kkhipanto.

⁴ B².Bp. *omit* ca.

⁶ B².Bp. *na before* amhākaṃ.

⁸ B². *idaṃ for* imaṃ.

¹⁰ Bp. pathavi.

alam Moggallānā 'ti ādim āha. tattha kiñcāpi na vuttam vi-
pallāsam pi sattā paṭilabheyyun ti. atha kho pubbe vuttana-
yen'eva gahetabbam, attho pi c' assa vuttasadisam eva vedi-
tabbo. yadi pana bhagavā anujāneyya thero kim kareyyā
'ti. mahāsamuddam ekena padavītiḥārena atikkamitabbam
mātikāmattam adhiṭṭhahitvā¹ Nālerupucimandato Uttara-
kuru-² abhimukham maggam nīharitvā Uttarakurum gamanā-
gamanasampanne ṭhāne katvā dasseyya, yathāpi bhikkhū
gocaragāmaṃ viya yathā sukham piṇḍāya pavisitvā nikkha-
meyyun ti. niṭṭhitā³ Mahāmoggallānassa sīhanādakathā.
|| 2 || 2 ||

idāni āyasmā Upāli vinayapaññattiyā mūlatoppabhūvā ni-
dānam dassetum Sāriputtattherassa sikkhāpadapaṭisamvut-
tam vitakkuppādānam dassento *atha kho āyasmato Sāriputtasā*
'ti ādim āha, tattha *rahogatassā* 'ti rahasi gatassa. *paṭisallī-*
nassā 'ti līnassa⁴ ekibhāvam⁵ gatassa. *katamesānan* ti atītesu
Vipassi ādisu buddhesu katamesam ciraṃ⁶ assa ṭṭhiti cirā vā
assa ṭṭititi *ciraṭṭhitikam*. sesam ettha uttānapadattham eva.
kim pana thero imam attano parivitakkam sayam vinicchi-
tum na sakkotīti. vuccate, sakkoti ca na sakkoti ca, ayaṃ
hi imesam nāma buddhānam sāsanaṃ na ciraṭṭhitikam ahosi
imesam ciraṭṭhitikan ti ettakam sakkoti vinicchitum, iminā
pana kāraṇena na ciraṭṭhitikam ahosi iminā ciraṭṭhitikan ti
etaṃ na sakkoti. Mahāpadumatthero pana āha: etaṃ pi
solasavidhāya paññāya matthakam pattassa aggasāvakaṃ
na bhāriyaṃ, sammāsambuddhena pana saddhim ekaṭṭhāne
vasantassa sayam vinicchayakaraṇam tulam chaddetvā⁷
hatthena tulanasadisaṃ hotīti bhagavantam yeva upasaṅka-
mitvā pucchi.⁸ ath' assa bhagavā⁹ puccham¹⁰ vissajjento¹¹
bhagavato ca Sāriputta Vipassissā 'ti ādim āha, tam uttānat-
tham eva. || 1 || puna thero kāraṇam pucchanto *ko nu kho*
bhante hetū 'ti ādim āha, tattha ko nu kho bhante ti kāraṇapuc-

¹ B². -hetvā.

³ B².Bp. *add* ca.

⁵ Bp. ekī.

⁷ B². chaṭṭetvā.

⁹ B². *adds* tam.

¹¹ B². visajjento.

² B².Bp. -kurum.

⁴ B².Bp. salīnassa.

⁶ B². ciraṃ, *sic passim*.

⁸ B².Bp. *add* ti.

¹⁰ Bp. *omits* puccham.

dittham pātimokkham ti anvaddhamāsaṃ ānāpātimokkham anuddiṭṭham ahoṣi. ovādapātimokkham eva te uddisimsu, tam pi ca no¹ anvaddhamāsaṃ, tathā hi Vipassī bhagavā channam channam vassānaṃ sakim sakim ovādapātimokkham uddisi, tañ ca kho sāmam yeva, sāvakaṃ pan' assa attano attano vasanaṭṭhānesu na uddisimsu. sakala-Jambudīpe ekasmim yeva ṭhāne bandhumatiyā rājadhāniyā² kheme Migadāye Vipassissa bhagavato vasanaṭṭhāne sabbo pi bhikkhusaṅgho uposatham akāsi, tañ ca kho saṅghuposatham eva na gaṇuposatham na puggaluposatham na pārissuddhiuposatham na adhiṭṭhānuposatham.³ tadā kira Jambudīpe catu-rāsiti vihārasahassāni honti ekam ekasmim vihāre abbokiṇṇāni dasa pi vīsatiṃ⁴ pi bhikkhusahassāni vasanti bhīyyo pi vasanti, uposathārocitakā⁵ devatā tattha tattha gantvā ārocenti: mārīsā ekam vassam atikkantaṃ dve tīṇi cattāri pañca vassāni atikkantāni idaṃ chaṭṭham vassam āgāminiyā⁶ puṇṇamāsiniyā⁷ buddhadassanaṭṭham uposathakaraṇaṭṭhañ ca gantabbam sampatto vo sannipātakālo ti. tato sānubhāvā bhikkhū attano attano ānubhāvena gacchanti, itare devatānubhāvena. katham. te kira bhikkhū pācīnasamuddante⁸ pacchimauttaradakkhiṇasamuddante vā ṭhitā gamiyavattaṃ pūretvā pattacīvaram ādāya, gacchāma 'ti cittaṃ uppādentī saha cittuppādā uposathaggaṃ gatā 'va honti. te Vipassī-sammāsambuddham⁹ abhivādetvā nisīdanti, bhagavā pi sannisinnāya parisāya idaṃ ovādapātimokkham uddisati:

khantī paramam tapo titikkhā nibbānaṃ paramam
vadanti buddhā |

na hi pabbajito parūpaghātī¹⁰ samaṇo hoti param vihe-
ṭṭhayaṇto ||

sabbapāpassa akaraṇam kusalassa upasampadā |
sacittapariyodapanam etaṃ buddhāna sāsanaṃ. ||

¹ B². no tam pi ca for tam pi ca no.

² B². -tthāniyā.

³ B².Bp. vīsati-.

⁴ B². āgāmaniya.

⁵ B².Bp. add vā.

⁶ B².Bp. add na; Dhammapada 184 °ghātī.

⁷ B². -tthānūpo°.

⁸ B². -citā; Bp. -cikā.

⁹ B².Bp. -māsiyā.

¹⁰ Bp. Vipassim.

anupavādo anupaghāto pātimokkhe ca saṃvaro |
mattaññūtā ca bhattasmim patthañ ca sayanāsanaṃ
adhicitte ca āyogo etaṃ buddhāna sāsanaṃ ti. ||¹

eten' eva upāyena itaresaṃ pi² buddhānaṃ pātimokkhud-
deso veditabbo, sabbabuddhānaṃ hi imā tisso³ ovādapāti-
mokkhagāthā honti, tā dighāyukabuddhānaṃ yāva sāsana-
pariyantā uddesaṃ āgacchanti, appāyukabuddhānaṃ paṭha-
mabodhiyaṃ yeva sikkhāpadapaññattikāla⁴ pabhūti ānā-
pātimokkhaṃ eva uddisīyati, tañ ca kho bhikkhū yeva uddi-
santi na buddhā. tasmā amhākaṃ pi bhagavā pathamabo-
dhiyaṃ vīsativassamattam eva idaṃ ovādapātimokkhaṃ
uddisi. ath' ekadivasaṃ Pubbārāme Migāramātupāsāde
nisinno bhikkhū āmantesi: na dān' āhaṃ bhikkhave ito paraṃ
uposathaṃ karissāmi pātimokkhaṃ uddisissāmi, tumhe 'va
dāni bhikkhave ito paraṃ uposathaṃ kāreyyātha pātimok-
khaṃ uddiseyyātha, aṭṭhānaṃ etaṃ bhikkhave anavakāso
yaṃ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposathaṃ kareyya
pātimokkhaṃ uddiseyyā 'ti. tato paṭṭhāya bhikkhū ānāpā-
timokkhaṃ uddisanti, idaṃ ānāpātimokkhaṃ tesam anuddiṭ-
ṭhaṃ ahosi, tena vuttam anuddiṭṭhaṃ pātimokkhaṃ ti.

tesaṃ buddhānaṃ ti tesam Vipassī ādināṃ tiṇṇaṃ buddhā-
naṃ. antaradhānenā⁵ 'ti khandhantaradhānena parinibbānenā
'ti vuttam hoti. buddhānubuddhānaṃ ti ye tesam buddhānaṃ
anubuddhā sammukhasāvaka tesañ ca khandhantaradhānena.
ye te pacchimasāvaka⁶ ti ye tesam sammukhasāvakaṇaṃ san-
tike pabbajitā pacchimā sāvakā. nānānāmā ti Buddharak-
khito Dhammarakkhito ti ādināmasena vividhā nāmā.⁶
nānāgottā ti Gotamo Moggallāno ti ādigottavasena vividhā
gottā.⁷ nānājaccā ti khattiyo brāhmaṇo ti ādijātivase-
na nānājaccā. nānākulā⁸ pabbajitā ti khattiyakulādivase-
na uccanīkaulārulārabhogādikulavasena vā vividhakulā nik-
khamma pabbajitā. te taṃ brahmacariyaṃ ti te pacchimasā-

¹ For the verses see Dhammapada 183, 184, 185. Sp.Bp. panthañ for patthañ.

² B². pa.

³ B².Bp. add va.

⁴ B².Bp. add pana.

⁵ B².Bp. pacchimā.

⁶ B².Bp. vividhanāmā.

⁷ B².Bp. vividhagottā.

⁸ Sp. -kulā.

vakā¹ yasmā ekanāmā ekagottā ekajātikā ekakulā pabbajitā, amhākaṃ sāsanam² tanti pavenīti attano bhāraṃ katvā brahmacariyaṃ rakkhanti ciraṃ pariyattidhammaṃ pariha-
ranti, ime ca tādisā na honti, tasmā aññamaññaṃ vihetthentā³
vilomaṃ gaṇhantā, asukho thero jānissati asukho thero jā-
nissatīti sithilaṃ karontā naṃ⁴ brahmacariyaṃ khippaṃ yeva.⁵
antaradhāpesuṃ, saṅgahaṃ āropetvā na rakkhimsu. seyya-
thāpīti tass' atthassa opammanidassanaṃ. vikirātīti vikkhi-
pati.⁶ vidhamatīti thānantaraṃ neti. viddhamsetīti thitaṭṭhā-
nato apaneti. yathā taṃ suttana asaṅgahītattā⁷ ti yathā
suttana aganthitattā abaddhattā⁸ evaṃ vikirati, yathā
suttana asaṅgahītāni vikiriyaṃti⁹ evaṃ vikirātīti vuttaṃ hoti.
evaṃ eva kho ti opammasamapaṭipādanam. antaradhāpesuṃ
ti vaggasaṅgahapaṇṇāsasaṅgahādīhi asaṅgaṇhantā yaṃ
yaṃ attano ruccati taṃ tad eva gaṇetvā dassesuṃ sesaṃ
vināsesuṃ adassanaṃ nayimsu.

akilāsuno ca te bhagavanto ahesuṃ sāvakanāṃ¹⁰ cetasā ceto
paricca ovaditun ti api ca Sāriputta te buddhā attano cetasā
sāvakanāṃ ceto paricca paricchinditvā ovaditum akilāsuno
ahesuṃ paracittam ātva anusāsanim na bhāriyato na papañ-
cato addasaṃsu.¹¹ bhūtapubbaṃ Sāriputtā¹² ti ādi tesam aki-
lāsuhāvappakāsanattham vuttaṃ. bhimsanake¹³ ti bhaya-
nake, bhayajanake.¹⁴ evaṃ vitakkethā¹⁵ ti nekkhammavitak-
kādayo tayo vitakke vitakketha. mā evaṃ vitakkayitthā¹⁶ ti
kāmaavitakkādayo tayo akusalavitakke mā vitakkayittha.
evaṃ manasikarothā¹⁷ ti aniccaṃ dukkham anattā asubhan ti
manasikarotha. mā evaṃ manas' ākatthā¹⁸ ti niccaṃ sukhaṃ
attā subhan ti mā manasi akattha.¹⁹ idaṃ pajahathā²⁰ ti aku-
salam pajahatha. idaṃ upasampajja viharathā²¹ ti kusalam
upasampajja paṭilabbhitvā nipphādetvā viharatha.²² anupā-

¹ B².Bp. pacchimā.

² B². sāsana-.

³ B². vihedhentā.

⁴ B².Bp. taṃ.

⁵ B².Bp. khippaṃ ñeva.

⁶ B². vikkhipati.

⁷ B².Bp. -gahitattā.

⁸⁻⁸ B².Bp. suttana asaṅgahitattā agandhitattā abandhattā.

⁹ B².Bp. vikiriya°.

¹⁰ B².Bp. sāvake.

¹¹ B².Bp. addaṃsu.

¹² B². bhisana-, sic passim.

¹³ B².Bp. bhayajanake.

¹⁴ B².Bp. manas' ākaritthā.

¹⁵ B².Bp. -akaritthā.

¹⁶ Sp. virahatha.

dāya āsavehi cittāni vimuccimsū 'ti agahetvā vimuccimsu, tesam hi cittāni yehi āsavehi vimuccimsu, na ca¹ te tāni ga-
hetvā vimuccimsu, anuppādanirodhena pana nirujjhamānāni²
agahetvā va³ vimuccimsu, tena vuttam anupādāya āsavehi
cittāni vimuccimsū 'ti, sabbe pi te arahattappattā⁴ sūriyaras-
misamphuṭṭham iva padumavanam vikaṣitacittā ahesuṃ.
*tatra sudam Sāriputta bhimsanakassa vanasaṇḍassa bhim-
sanakatasmin hoti*, tatrā 'ti purimavacanāpekkham.⁵ sudan
ti padapūraṇamatte nipāto. *Sāriputtā* 'ti ālapanam ayaṃ
pan' ettha atthayojanā. tatrā 'ti yaṃ vuttam aññatarasmiṃ
bhimsanake vanasaṇḍe ti, tatra yo so bhimsanako ti vana-
saṇḍo vutto tassa bhimsanakassa vanasaṇḍassa bhimsanaka-
tasmin hoti bhimsanakiriyāya⁶ hoti attho. kiṃ hoti.
idaṃ hoti: *yo koci avītarāgo*—pe—*lomāni haṃsantīti*. athavā
tatrā 'ti sāmi atthe bhummam.⁷ *su* iti nipāto, kiṃsu nāma
te bhonto samaṇabrāhmaṇā ti ādisu viya. idan ti adhip-
petamattham paccakkham viya katvā dassanavacanāni.
suidan ti *sudam*,⁸ sandhivasena ikāralopo veditabbo, cakkhun-
driyaṃ itthindriyaṃ anaññātāññassāmitindriyaṃ⁹ kiṃsūda
vittam ti ādisu viya. ayaṃ pan' ettha atthayojanā: tassa
Sāriputta bhimsanakassa vanasaṇḍassa bhimsanakatasmin
idaṃ su hoti, bhimsanakatasmin ti bhimsanakabhāve ti attho.
ekassa takārassa lopo daṭṭhabbo. bhimsanakattasmin¹⁰ yeva
vā pāṭho, bhimsanakatāya iti vā vattabbo līṅgavipallāso kato,
nimittatthe c' etam bhummavacanam,¹¹ tasmā evaṃ sam-
bandho veditabbo. bhimsanakabhāve idaṃ su hoti bhimsana-
kabhāvanimittam bhimsanakabhāvahetu bhimsanakabhāvap-
paccayā idaṃ su hoti. *yo koci avītarāgo taṃ vanasaṇḍam
pavisati yebhuyena lomāni haṃsantīti* bahutarāni lomāni
haṃsanti uddhamukhāni¹² sūcisadisāni¹³ kaṇṭakasadisāni¹⁴ ca
hutvā tiṭṭhanti appāni na haṃsanti, bahutarānam vā sattā-
nam haṃsanti appakānam atisūrapurisānam na haṃsanti.

¹ B².Bp. omit ca.² B².Bp. -mānā.³ B².Bp. omit va.⁴ B². arahattam pattā; Bp. arahattam patvā.⁵ B². pūrima-. ⁶ B². bhisanakakiriyāya; Bp. bhimsanakiriyāya.⁷ Sp. bhūmmam.⁸ B². omit sudam.⁹ B².Bp. -ssāmi-.¹⁰ Bp. adds ti.¹¹ Sp. bhūmma-; B². bhūma-.¹² B².Bp. uddham mukhāni.¹³ B². suci-.¹⁴ B². kandaka°.

idāni *ayaṃ kho Sāriputta hetū* 'ti ādi nigamanam. yañ c' ettha antarantarā na vuttam tam uttānattham eva tasmā pālikkamen' eva veditabbam. yaṃ pana vuttam na ciraṭṭhitikam ahoṣīti tam purisayugavasena vuttan ti veditabbam. vassagaṇanāya hi Vipassissa bhagavato asītivassasahassāni āyu sammukhasāvakānam pi 'ssa tattakam eva, evaṃ¹ yv' āssa sabbapacchimako sāvako tena saha ghaṭetvā satasa-hassam saṭṭhimattāni ca vassasahassāni brahmacariyaṃ aṭṭhāsi, purisayugavasena pana yugaparamparāya āgantvā dve yeva purisayugāni aṭṭhāsi, tasmā na ciraṭṭhitikan ti vuttam. Sikhissa pana bhagavato sattativassasahassāni āyu sammukhasāvakānam pi 'ssa tattakam eva, Vessabhussa bhagavato saṭṭhivassasahassāni āyu sammukhasāvakānam pi 'ssa tattakam eva, evaṃ tesam pi ye sabbapacchimakā sāvakā tehi saha ghaṭetvā satasahassato uddham cattālīsamattāni² vīsatimattāni ca vassasahassāni brahmacariyaṃ aṭṭhāsi, purisayugavasena pana yugaparamparāya āgantvā dve dve yeva purisayugāni aṭṭhāsi, tasmā na ciraṭṭhitikan ti vuttam. || 2 || evaṃ āyasmā Sāriputto tiṇṇam buddhānam brahmacariyassa na ciraṭṭhitikāraṇam³ sutvāna⁴ itaresam tiṇṇam brahmacariyassa ciraṭṭhitikāraṇam⁵ sotukāmo puna bhagavantaṃ *ko pana bhante hetū* 'ti ādinā nayena pucchi, bhagavā pi 'ssa vyākāsi tam sabbam vuttapaṭipakkhavasena veditabbam. ciraṭṭhitikabhāve pi c' ettha tesam buddhānam āyuparimāṇato pi purisayugato pi ubhayathā ciraṭṭhitikatā veditabbā. Kakusandhassa hi bhagavato cattālīsam⁵ vassasahassāni āyū, Koṇāgamanassa⁶ bhagavato tiṃsavassasahassāni, Kassapassa bhagavato vīsativassasahassāni, sammukhasāvakānam pi nesam tattakam eva, bahūni ca nesam sāvakayugāni paramparāya brahmacariyaṃ pavattesum, evaṃ tesam āyuparimāṇato pi sāvakayugato pi ubhayathā brahmacariyaṃ ciraṭṭhitikam ahoṣi. amhākaṃ pana bhagavato Kassapassa bhagavato upadḍhāyupamāṇe⁷ dasavassasa-

¹ B². evaṃ yv āyam; Bp. evam assa yv āyam.

² B².Bp. cattālīsa-.

³ B². -tikakāraṇam. ⁴ B².Bp. sutvā. ⁵ B².Bp. cattālīsa-.

⁶ B². Koṇā-, corrected to Koṇā-; Bp. Koṇā-.

⁷ B². -yupamāṇe; Bp. -yukappamāṇe.

hassāyukakāle uppajjitabbam siyā, tam asambhupantena pañcavassasahassāyukakāle ekavassasahassāyukakāle¹ pañcavassasatāyukakāle pi vā uppajjitabbam siyā, yasmā pan' assa buddhattakārake dhamme esantassa pariyasantassa ñānam paripācentassa gabbham gaṇhāpentassa vassasatāyukakāle ñānam paripākam agamāsi, tasmā atiparittāyukakāle uppanno ten' assa sāvaka-paramparāvasena ciraṭṭhītikam pi² brahmacariyaṃ āyuparimānavasena vassagaṇanāya aciraṭṭhītikam³ evā 'ti vattum vaṭṭati. || 3 ||⁴

atha kho āyasmā Sāriputto ti ko anusandhi. evaṃ tiṇṇam buddhānam brahmacariyassa ciraṭṭhītikāraṇam⁵ sutvā sikkhāpadapaññatti yeva ciraṭṭhītikabhāvaḥetū 'ti tiṇṇam gantvā bhagavato pi brahmacariyassa ciraṭṭhītikabhāvaṃ icchanto āyasmā Sāriputto bhagavantam sikkhāpadapaññattim yāci, tassā yācanavidhi⁶ dassanattam etaṃ vuttam: *atha kho āyasmā Sāriputto utthāyāsanaṃ*—pe—*ciraṭṭhītikā* ti. *tattha addhāniyaṃ* ti *addhānakkhamam* dīghakālikā ti vuttam hoti, *sesam uttānattham* eva. *ath'* assa bhagavā na tāvāyaṃ sikkhāpadapaññattikālo ti pakāsento *āgamehi tvam Sāriputtā* 'ti ādim āha. *tattha āgamehi tvam* ti tiṇṇa tāva tvam adhiyāsehi tāva tvam ti vuttam hoti. ādaravasena c' etaṃ dvikkhattum vuttam. etena bhagavā sikkhāpadapaññattiyā sāvakanam visayabhāvaṃ paṭikkhipitvā⁷ buddhavisayo sikkhāpadapaññattitī āvikaronto⁸ *tathāgato vā* 'ti ādim āha. *ettha ca tatthā* 'ti sikkhāpadapaññattiyācānāpekkham bhumavacanam,⁹ *tatrāyaṃ yojanā*: yaṃ vuttam *tayā*¹⁰ sikkhāpadam paññāpeyyā¹¹ 'ti *tattha tassā sikkhāpadapaññattiyā tathāgato yeva*¹² *kālaṃ jānissātīti*. evaṃ vatvā akālaṃ tāva dassetum *na tāva Sāriputtā* 'ti ādim āha. *tattha āsavā tiṭṭhanti etesū* 'ti *āsavattāhānīyā*, *yesu diṭṭhadhammika-samparāyikā* parūpavādavippaṭisāravadhabandhanādayo¹³ c' eva apāyadukkhavisesabhūtā ca āsavā tiṭṭhanti yeva, yasmā

¹ Bp. omits eka.² B². omits pi.³ B².Bp. na ciraṭṭhi°.⁴ The Chinese translation (Tokyo ed.), folio 27a.⁵ B². -tikakāraṇam.⁶ B². -vidhiṃ.⁷ B². paṭikkhipi°.⁸ B². āvikaronto.⁹ Sp. bhūmma-.¹⁰ B².Bp. omiṭ tayā.¹¹ Bp. paññape°.¹² B². eva.¹³ Bp. inserts dukkhāsavā kilesāsavā ca before parū°.

nesaṃ te kāraṇā hontīti attho. te āsavaṭṭhāniyā vitikkamadhamaṃ yāva na saṅghe pātubhavanti, na tāva satthā sāvakaṇaṃ sikkhāpadaṃ paññāpetīti¹ ayam ettha yojanā, yadi hi paññāpeyya¹ parūpavādā parūpārambhā garahadosā na parimucceyya. kathaṃ. paññāpentena² hi: yo pana bhikkhu methunaṃ dhammaṃ patiseveyyā 'ti ādi sabbhaṃ paññāpetabbhaṃ bhaveyya, adisvā 'va vitikkamadosaṃ imaṃ paññattim ṇatvā pare evaṃ upavādaṃ ca upārambhaṃ ca garahaṃ ca pavatteyyum: kathaṃ hi nāma samaṇo Gotamo bhikkhusaṅgho me anvāyiko vacanakaro ti ettāvata ca sikkhāpadehi paliveṭhessati³ pārājikaṃ paññāpessati,² nanu ime kulaputtā mahantaṃ bhogakkhandham mahantaṃ ca ṇātiparivaṭṭaṃ hatthagatāni⁴ rajjāni pi pahāya pabbajitā, ghāsacchādanaparamatāya santuṭṭhā sikkhāya tibbagārāvā kāye ca jīvite ca nirapekkhā viharanti, tesu nāma ko lokāmisabhūtaṃ methunaṃ vā patisevissati parabhaṇḍaṃ vā harissati parassa vā itṭhaṃ kantaṃ atimadhuraṃ jīvitam upacchijjissati⁵ abhūtagunakathāya vā jīvikam⁶ kappessati, nanu pārājike appaṇṇatte pi pabbajjā saṅkhepen' ev' etaṃ pākaṭaṃ kataṃ ti, tathāgatassa ca thāmaṃ ca balaṃ ca satta na jāneyyum paññattam pi sikkhāpadaṃ kuppeyya na ya-thātṭhāne tiṭṭheyya. seyyathāpi nāma akusalo vejjo kañci⁷ anuppannagaṇḍaṃ purisaṃ pakkositvā⁸: eh'⁹ ambho purisa imasmim te sarirappadesa mahāgaṇḍo uppajjitvā anaya-byasaṃ pāpessati, paṭigacce' eva naṃ tikicchāpehīti vatvā: sādācariya tvam yeva naṃ tikicchassū¹⁰ 'ti vutto,¹¹ tassa arogaṃ sarirappadesaṃ phāletvā lohitaṃ nīharitvā ālepana-bandhanadhovanādihi taṃ padesaṃ sacchavim katvā taṃ purisaṃ vadeyya: mahārogo te mayā tikicchito dehi me deyyadhammaṃ ti. so¹² kim ayaṃ bālo¹³ vejjo vadati kataro kira me iminā rogo tikicchito nanu me ayaṃ dukkhaṃ ca janesi¹⁴ lohitakkhayaṃ ca pāpesīti, evaṃ upavadeyya c' eva

¹ Bp. paññape°.⁴ B².Bp. add ca.⁶ B².Bp. jīvitam.⁹ B².Bp. ehi bho.¹¹ B².Bp. vutte.¹³ B².Bp. vālavejjo.² B². paññā°.⁵ B².Bp. upacchindissati.⁷ B².Bp. kiñci.³ B². palivedhissati.⁸ Bp. pakkosāpetvā.¹⁰ B². tikicchāhīti.¹² B².Bp. add taṃ.¹⁴ B².Bp. janeti.

upārambheyya¹ ca garaheyya ca na c' āssa guṇaṃ jāneyya, evaṃ evaṃ² yadi anuppanne vītikkamadose satthā sāvakānaṃ sikkhāpadaṃ paññapeyya parūpavādādīhi ca na parimuccēyya na c' āssa thāmaṃ vā balam vā sattā jāneyyum paññattam pi sikkhāpadaṃ kuppeyya na yathāṭṭhāne tiṭṭheyya, tasmā vuttam na tāva Sāriputta satthā sāvakānaṃ—pe—pātubhavantīti.

evaṃ akālaṃ dassetvā puna kālaṃ dassetum yato ca kho Sāriputtā 'ti ādim āha. tattha yato ti yadā yasmim kāle ti vuttam hoti, sesaṃ vuttānusāren' eva veditabbaṃ. ayam vā ettha saṅkhepattho: yasmim nāma³ kāle āsavaṭṭhāniyā dhammā ti saṅkhaṅgatā⁴ vītikkamadosā saṅghe pātubhavantī, tadā satthā sāvakānaṃ sikkhāpadaṃ paññapeti⁵ uddissati pātimokkhaṃ. kasmā. tesam yeva āsavaṭṭhāniyā dhammā ti saṅkhaṅgatānaṃ vītikkamadosānaṃ paṭighātāya evaṃ paññapento,⁶ yathānāma kusalo vejjo uppannaṃ gaṇḍaṃ phālanalepanabandhanadhovanādīhi tikicchanto rogaṃ vūpasametvā sacchaviṃ⁷ katvā na tv'eva upavādādiraho hoti. sake ca ācariyake veditānubhāvo hutvā sakkāraṃ pāpunāti evaṃ na ca⁸ upavādādiraho hoti, sake ca sabbaññuvisaye veditānubhāvo hutvā sakkāraṃ pāpunāti, tañ c' assa sikkhāpadaṃ akuppam hoti yathāṭṭhāne tiṭṭhatīti. evaṃ āsavaṭṭhāniyānaṃ dhammānaṃ anuppatti sikkhāpadapaññattiyā akālaṃ uppatti⁹ ca kālaṃ ti vatvā idāni tesam dhammānaṃ anuppattikālaṃ ca uppattikālaṃ ca dassetum na tāva Sāriputta idh' ekacce ti ādim āha. tattha uttānatthāni padāni pālivasen' eva veditabbāni. ayam pana anuttānapadavaṇṇanā: rattiyo jānantīti rattaññū¹⁰ attano pabbajitadivasato paṭṭhāya pahūtā¹¹ rattiyo jānanti cīrapabbajitā ti vuttam hoti. rattaññūhi mahattam rattaññūmahattam,¹² cīrapabbajitehi mahantabbhāvan ti attho. tatra rattaññūmahattam¹² patte

¹ B². upārambheyya.

³ B².Bp. samaye for nāma kāle.

⁵ B². paññā°.

⁷ B². saṃchaviṃ; Bp. sañchaviṃ.

⁸ B². omits ca.

⁹ B².Bp. uppattim.

¹¹ B².Bp. bahukā rattiyo.

² B².Bp. evaṃ eva.

⁴ B².Bp. saṅkhyam.

⁶ B². paññā°.

¹⁰ B².Bp. -ññū.

¹² B². rattaññū-.

saṅghe Upasenam Vaṅgantaputtam ārabha sikkhāpadam paññattan ti veditabbam. so h' āyasmā ūnadasavasse bhikkhū upasampādente disvā ekavasso saddhivihāriyam¹ upasampādesi. atha kho² bhagavā sikkhāpadam paññāpesi³: na bhikkhave ūnadasavassena upasampādetabbo yo upasampādeyya āpatti dukkaṭassā 'ti.⁴ evam paññatte sikkhāpade puna bhikkhū dasavass'⁵ amhā⁶ dasavass' amhā 'ti bālā abyattā upasampādenti. atha bhagavā aparam pi sikkhāpadam paññāpesi³: na bhikkhave bālena abyattena dasavassena⁷ upasampādetabbo yo upasampādeyya āpatti dukkaṭassa, anujānāmi bhikkhave vyattena bhikkhunā paṭibalena dasavassena vā atirekadasavassena vā upasampādetum⁸ ti, rattaññumahattam⁹ pattakāle dve sikkhāpadāni paññattāni. *vepullamahattan* ti vipulabhāvena mahattam, saṅgho hi yāva na theranavamajjhimanam vasena vepullamahattam patto hoti, tāva senāsānāni pahonti sāsane ekacce āsavatṭhānīyā dhammā na uppajjanti vepullamahattam patte pana te uppajjanti atha satthā¹⁰ sikkhāpadam paññāpeti,¹¹ tattha vepullamahattam patte saṅghe paññattasikkhāpadāni: yo pana bhikkhu anupasampanna uttarim¹² dvirattatirattam sahasseyyam kapeyya pācittiyam¹³; yā pana bhikkhunī anuvassam vuṭṭhāpeyya pācittiyam; yā pana bhikkhunī ekam¹⁴ vassam dve vuṭṭhāpeyya pācittiyam ti, iminā nayena veditabbāni. *lābhaggamahattan* ti lābhassa aggamahattam, yo lābhassa aggo uttamo mahantabhāvo tam patto hotīti attho. lābhena vā aggamahattam¹⁵ pi lābhena seṭṭhattaṇ ca mahattattaṇ¹⁶ ca patto ti attho. saṅgho hi yāva na lābhaggamahattam patto hoti, tāva¹⁷ lābham paṭicca āsavatṭhānīyā dhammā na¹⁸ uppajjanti, patte pana uppajjanti. atha satthā¹⁹ sikkhāpadam

¹ B².Bp. -rikam.

³ B². paññā.

⁵ Bp. -vassāmhā. ⁶ Sp. -amhā.

⁸ Mahāvagga, i, 31.

¹⁰ B².Bp. satthāsāvakanam for satthā 'va.

¹¹ B². paññāpesi.

¹³ Pācittiya, 5 (Vin., vol. iv, p. 16).

¹⁴ B². eka.

¹⁶ B².Bp. mahantattaṇ.

¹⁸ B².Bp. omit na.

² B².Bp. omit kho.

⁴ Vin., Mahā-vagga, i, 31.

⁷ B².Bp. omit dasavassena.

⁹ B². rattaññū.

¹² B².Bp. uttaridiratta.

¹⁵ Bp. aggam mahanti pi.

¹⁷ B².Bp. add na.

¹⁹ B².Bp. add sāvakanam.

jāyam vassāvāsam upagatāni pañcabhikkhusatāni imesaṃ
yo guṇavasena pacchimako sabbaparittagūṇo bhikkhu so
sotāpanno, *sotāpanno* ti sotaṃ āpanno, soto ti ca maggass'
etaṃ adhivacanam, sotāpanno ti tena samannāgatassa pug-
galassa. yathāha: soto soto ti h' idaṃ Sāriputta vuccati
katamo nu kho Sāriputta soto ti. ayam eva hi bhante ariyo
aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathidaṃ: sammādiṭṭhi—pe—sammā-
samādi,¹ sotāpanno sotāpanno ti h' idaṃ Sāriputta vuccati,
katamo nu kho Sāriputta sotāpanno ti. yo hi bhante iminā
ariyena aṭṭhaṅgikena maggena samannāgato ayam vuccati
sotāpanno, yo yam āyasmā evaṃ nāmo evaṃ gotto ti idha
pana maggena phalassa nāmaṃ dinnam tasmā phalaṭṭho
sotāpanno ti veditabbo. *avinipātadhammo* ti vinipātetīti
vinipāto, nāssa vinipāto dhammo ti avinipātadhammo, na
attānaṃ apāyesu vinipātanasabhāvo ti vuttaṃ hoti. kasmā.
ye dhammā apāyagamaniyā tesam parikkhayā,² vinipātanam³
vā vinipāto, nāssa vinipāto dhammo ti avinipātadhammo,
apāyesu vinipātanasabhāvo assa n' atthīti vuttaṃ hoti.
sammattaniyāmena maggena niyatattā *niyato*. sambodhi-
param ayanam parā gati assā 'ti *sambodhi parāyano*, upari-
maggattayam avassam sampāpako ti attho. kasmā. paṭi-
laddhapaṭṭhamamaggattā ti. || 4 || 3 ||

evaṃ dhammasenāpatim paññāpetvā Verañjāyam taṃ
vassāvāsam vītināmetvā vutthavasso mahāpavāraṇāya pa-
vāretvā, *atha kho bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi*.
āmantesīti ālapi abhāsi sambodhesi. kintī. *āciṇṇam kho
pan' etan ti*⁴ evaṃ ādi. āciṇṇan ti caritaṃ vattaṃ anudham-
matā taṃ kho pan' etaṃ āciṇṇam duvidham hoti buddhā-
ciṇṇam sāvakāciṇṇan ti. katamaṃ buddhāciṇṇam. idaṃ
tāva ekam *yehi nimantitā vassaṃ vasanti na te anapaloketvā*
anāpucchitvā janapadacārikam pakkamanti, sāvakā pana
apaloketvā vā anapaloketvā vā yathāsukham pakkamanti.
aparam pi buddhāciṇṇam vutthavassā pavāretvā janasaṅ-
gahatthāya janapadacārikam pakkamanti yeva, janapada-
cārikam carantā ca mahāmaṇḍalam majjhimamaṇḍalam anti-
mamaṇḍalan ti, imesaṃ tiṇṇam maṇḍalānam aṇṇatarasmim

¹ Bp. *uass* 101. S. v, 341.

³ Bp. vinipatanam.

² B¹. parikkhara.

⁴ B². pan'ettan ti.

gahanatthañ ca, idam sāvakañnam. idha pana buddhācī-
 nam dassento āha: ācīṇṇam kho pan' etam Ānanda tathā-
 gatānam ti. *āyāmā* 'ti āgaccheyyāma.¹ *apalokessāmā* 'ti
 cārikam caranattthāya āpucchissāma. *evan* ti sampatīccha-
 natthe nipāto. *bhante* ti gāravādhivacanam etam, satthuno
 paṭivacanadānan ti pi vaṭṭati.² *bhagavato paccassosīti* bha-
 gavato vacanam paṭiassosi, abhimukho hutvā suṇi sampa-
 ṭicchi. *evan* ti iminā vacanena paṭiggaheṣīti vuttam hoti.
atha kho bhagavā nivāsetvā ti idha pubbaṇhasamayān ti vā
 sāyaṇhasamayān ti vā na vuttam. evam sante pi bhagavā
 katabhattakicco majjhantikam³ vītināmetvā āyasmanta-
 Ānandam pacchāsamanam katvā nagaradvārato paṭṭhāya
 nagaravithiyo suvaṇṇarasapiṇṇarāhi buddharasmihi⁴ samujjo-
 tayamāno yena Verañjassa brāhmaṇassa nivesanam ten'
 upasaṅkami. gharadvāre ṭhitamattam eva c' assa bhagavan-
 tam disvā pariṇāso ārocesi. brāhmaṇo satim paṭilabhitvā
 samvegajāto sahasā vuṭṭhāya mahāraham āsanam paññā-
 petvā⁵ bhagavantam paccuggamma ito bhagavā upasaṅ-
 kamatū 'ti āha. bhagavā upasaṅkamitvā paññatte āsane
 nisīdi. atha kho Verañjo brāhmaṇo bhagavantam upa-
 sīditukāmo attanā ṭhitapadesato yena bhagavā ten' upasaṅ-
 kami, ito param uttānattham eva. yaṃ pana brāhmaṇo
 āha: *api ca yo deyyadhammo so na dinno* ti. tatrāyam adhip-
 pāyo: mayā nimantitānam vassam⁶ vutthānam tumhākam
 temāsam divase divase pāto yāgukhajjakam majjhantike khā-
 danīyam⁷ bhojanīyam sāyaṇhe anekavidhapānavikatigandha-
 pupphādihi pūjāsakkāro ti evam ādiko yo deyyadhammo
 dātabbo assa, so na dinno ti. *tañ ca kho no asantan* ti ettha
 pana līṅgavipallāso veditabbo, so ca kho deyyadhammo
 amhākam no asanto ti ayam h' ettha attho. athavā yaṃ
 yaṃ mayam⁸ tumhākam dadeyyāma tañ ca kho no asantan
 ti evam p' ettha⁹ attho veditabbo. *no pi adātukamyatā* ti

¹ B².Bp. āgacchayāma.² B².Bp. vadanti.³ Bp. majjhanhikam.⁴ B².Bp. -raṃsihi.⁵ Bp. paññāpetvā.⁶ Bp. vassavutthānam.⁷ Bp. khādaniyabhoja°.⁸ B². yaṃ dānavattum mayham tum°; Bp. yaṃ dānavattum
 mayham tum°.⁹ B².Bp. evam ettha.

paṇītaṃ dānaṃ paṭiyādāpetvā yaṃ divasaṃ¹ bhagavā nimantito tassā rattiyā accayena āsanaṭṭhānaṃ alaṅkārapetvā² mahārahāni āsanāni paññāpetvā³ gandhadhūmavāsakusumavicitramahāpūjā⁴ sajjetvā bhagavato kālaṃ ārocāpesi. tena vuttaṃ: *atha kho Veraṇḍo brāhmaṇo tassā rattiyā accayena*—pe—*nitthitaṃ bhattaṃ* ti. bhagavā bhikkhusaṅghaparivuto tattha agamāsi. tena vuttaṃ: *atha kho bhagavā*—pe—*nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṅghena* 'ti.

atha kho Veraṇḍo brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ ti, buddhapamukhaṃ ti buddhaparināyakaṃ buddhaṃ saṅghattheraṃ katvā nisinnaṃ ti vuttaṃ hoti. *paṇītenā* 'ti uttamena. *sahatthā* ti sahatthena. *santappetvā* ti suṭṭhu tappetvā, paripuṇṇaṃ suhitaṃ yāvadattham katvā. *sampavāretvā* ti suṭṭhu⁵ pavāretvā alaṃ⁶ alaṃ ti hatthasaññāya mukhasaññāya⁷ vacībhedenā ca paṭikkhipāpetvā.⁸ *bhūttāvin*⁹ ti bhuttavantam. *oṇītapattapāṇin* ti pattato oṇīta-pāṇim, apanītahatthān ti vuttaṃ hoti. *tičivarena acchādesīti* tičivaraṃ bhagavato adāsi, idaṃ pana vohāravacanamatthaṃ hoti tičivarena acchādesīti. tasmim¹⁰ tičivare ekameko sātako sahasaṃ agghati, iti brāhmaṇo bhagavato tisahasasagghaṇakaṃ tičivaraṃ adāsi uttamaṃ Kāsikavatthasadisam. *ekamekaṃ ca bhikkhuṃ ekamekena dussayugenā* 'ti ekamekena dussayugalena, tatra ekasātako pañcasatāni agghati, evaṃ pañcannam bhikkhusatānaṃ pañcasatasahasasagghaṇakāni dussāni adāsi. brāhmaṇo ettakam pi datvā atuṭṭho puna sattatṭhasahasasagghaṇake anekarattakambale ca¹¹ pattunṇa-paṭṭapaṭe¹² ca phāletvā¹³ āyogaṃsavatṭakakāyabandhana-parissāvanādinam¹⁴ atthāya adāsi, satapākasahasapākānaṃ ca bhesajjatelānaṃ tumbāni pūretvā ekamekassa bhikkhuno abbhañjanatthāya sahasasagghaṇakaṃ telam adāsi. kiṃ bahunā catusu paccayesu na koci parikkhāro samaṇapari-

¹ Bp. parisam for divasaṃ.

³ Bp. paññāpetvā.

⁵ B². suṭṭhum.

⁷ B². mūkha-.

⁹ B².Bp. bhūttāvin.

¹¹ B². pattanṇa-.

¹³ B².Bp. phāletvā twice.

¹⁴ B². -aṃsabandhaka-; Bp. -aṃsabaddhaka-.

² B². alaṅkārapetvā.

⁴ Bp. -vicitram mahā-.

⁶ B².Bp. omit alaṃ.

⁸ B². paṭikkhī°.

¹⁰ B².Bp. add ca.

¹² Bp. -patta°.

bhogo adinno nāma ahosi, pāliyam pana cīvaramattam eva vuttam. evaṃ mahāyāgaṃ yajitvā saputtadāraṃ vanditvā nisinnam atha kho bhagavā Verañjāya brāhmaṇaṃ temāsam mārāvattānena dhammasavaṇāmataṃ asaparibhogā parihīnam ekadivaseṇ' eva dhammāmatavassam vassetvā¹ paripunnasaṅkappam kurumāno dhammiyā kathāya ~~saṃ~~ lassetvā—pe—*utthāyāsanaṃ pakkāmi*² brāhmaṇo pi saputtadāro 'va³ bhagavantaṃ ca bhikkhusaṅghaṃ ca vanditvā, puna pi bhante amhākaṃ anuggahaṃ kareyyāthā 'ti evaṃ ādini vadanto anupajjitvā⁴ assūni pavattayamāno nivatti. *atha kho bhagavā verañjāyaṃ yathābhīrantam viharitvā*⁵ *yathājjhāsayaṃ yathārucitaṃ vāsam vasitvā Verañjāya nikkhamitvā mahāmaṇḍalacārikācaraṇakāle*⁶ *gantabbam buddhavīthim pahāya dubbhikkhadoseṇa kilantaṃ bhikkhusaṅgham ujunā 'va maggena gahetvā gantukāmo Soreyyādīni anupagamma Payāgapatiṭṭhānam gantvā tattha Gaṅgānadim*⁷ *uttaritvā yena Bārāṇasī tad avasari. tena avasari tad avasari. tatrāpi yathājjhāsayaṃ yathārucitaṃ vā*⁸ *viharitvā Vesālīṃ agamasī. tena vuttam: anupagamma Soreyyaṃ—pe—Vesālīyaṃ viharati Mahāvane Kūṭāgārasālāyaṃ ti. || 4 ||*⁹

Samantapāsādikāya vinayasamvaraṇanāya

Verañjakandaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.¹⁰

tatr' idam¹¹ Samantapāsādikāya Samantapāsādikattasmiṃ:—

ācariyaparamparato, nidānavatthupphadedāpanato |
parasamayavivajjanato, sakasamayavisuddhito o' eva,
vyañjanaparisodhanato, padatthato, pāliyojanakkamato |

sikkhāpadanicchayato, vibhaṅganayabhedadassanato ||
sampassataṃ na dissati kiñci apāsādikam yato ettha |
viññūnam ayaṃ tasmā Samantapāsādikā tv' eva ||

¹ B². vassitvā.

² Bp. pakkāmi.

³ B².Bp. omīti 'va.

⁴ Bp. anubandhitvā. ⁵ B².Bp. add ti.

⁶ B².Bp. -cārikāya caraṇa-.

⁷ B².Bp. Gaṅgaṃ nadim.

⁸ B².Bp. omīti yathārucitaṃ vā.

⁹ Chinese translation (Tokyo ed.), folio 29b.

¹⁰ B². omits this sentence here, and puts it at the end.

¹¹ B².Bp. tatr' idam.

samvaññanā pavattā vinayassa vineyyadamanakusaleṇa |
vuttassa lokanāthena lokam anukampamānenā 'ti.||

ito param tena kho pana samayena Vesāliyā avidūre ti ādi yebhūyyena¹ uttānattham, tasmā anupadavaññanam pahāya yattha yattha vattabbam atthi, tam, tadeva vañṇayissāma. *Kalandagāmo* ti kalandakā vuccanti kālākā tesam vasena laddhanāmo gāmo. *Kalandaputto* ti gāmasena laddhanāmassa rājasammatassa cattālīsakoṭivibhavassa Kalandaseṭṭhino putto. yasmā pana tasmiṃ gāme aññe pi Kalandanāmākā manussā atthi tasmā Kalandaputto ti vatvā puna² *seṭṭhiputto* ti vuttam. sambahulehīti³ bahulakehi.⁴ *sahāyakehīti* sukhadukkhāni saha āyanti upagacchantīti sahāyā, sahāyā eva sahāyakā, tehi sahāyakehi. *saddhin* ti ekato. *kenacid eva karanīyenā* 'ti kenacid eva⁵ bhaṇḍapayojanaudhārasāraṇādinaṃ kiccena, kattikanakkhattakīlākiccenā⁶ 'ti pi vadanti, bhagavā hi kattikajunhapakkhe Vesālim sampāpupi. kattikanakkhattakīlā c' ettha ulālā hoti tad attham gato ti veditabbo. *addasa*⁷ kho ti katham addasa. so kira nagarato bhuttapātarāsam suddhuttarāsangam mālagandhāvilepanahattham⁸ buddhadassanattham dhammasavaṇatthañ ca nikkhamantaṃ mahājanam disvā kuhim⁹ gacchathā 'ti pucchi. buddhadassanattham dhammasavaṇatthañ cā 'ti. tena hi aham pi gacchāmi¹⁰ gantvā catubbidhāya¹¹ parisāya parivūtam¹² brahmassarena dhammam desentaṃ bhagavantaṃ addasa. tena vuttam *addasa kho—pe—desentaṃ* ti. *disvāñ assā* 'ti disvāna assa. *etad aho*sīti pubbe katapuññatāya codiyamānassa bhabbakulaputtassa etaṃ ahosi. kim ahosi. *yan nūnāham*¹² pi dhammam suṇeyyan ti, tattha yan nūnā¹² 'ti parivitaḥkadassanam etaṃ, evaṃ kira 'ssa parivitaḥko uppanno yam ayaṃ parisā ekaggacittā dhammam suṇāti, aho vatāham pi taṃ suṇeyyan ti.

¹ B².Bp. yebhuyyena.

² B². pahukehi; Bp. bahukehi.

³ Bp. -kīlā-.

⁴ B². suṭṭhumālā.

⁵ Sp. āgacchāmi.

⁶ B².Bp. parivutaṃ.

⁷ B². sambahulehīti.

⁸ B². adda ca.

⁹ Sp. addasā.

¹⁰ B².Bp. kva.

¹¹ B². catubbidhāya.

¹² B². yaṃ nūnāham.

atha kho Sudinno Kalandaputto yena sā parisā ti, idha kasmā yena bhagavā ti avatvā yena sā parisā ti vuttam ti ce. bhagavantam hi parivāretvā ulārulārajanā mahatiparisā¹ nisinnā, tatra na sakkā iminā pacchā āgatenā bhagavantam upasaṅkamitvā nisiditum, parisāya pana ekasmiṃ padese sakkā ti so tam parisam yeva upasaṅkanto,² tena vuttam atha kho Sudinno Kalandaputto yena sā parisāti. ekamantam nisinnassa kho Sudinnassa Kalandaputtassa etad ahoṣīti na nisinnamattass' eva ahoṣi, atha kho bhagavato sikkhāttayūpasamhitam³ thokaṃ dhammakatham sutvā, tam pan' assa yasmā ekamantam nisinnass' eva ahoṣi, tena vuttam ekamantam nisinnassa kho Sudinnassa Kalandaputtassa etad ahoṣīti. kim ahoṣīti. yathā yathā kho ti ādi, tatrāyam saṅkhepakathā: aham kho yena yena ākārena bhagavatā dhammam desitam ājānāmi, tena tena me upapariikkhato evam hoti yad etam sikkhāttayabrahmacariyam ekam pi divasaṃ akhaṇḍam katvā carimakacittam pāpetabbatāya ekantaparipunṇam caritabbam ekadivasaṃ pi ca kilesamalena amalīnam⁴ katvā carimakacittam pāpetabbatāya ekantaparīsuddham saṅkhalikhitaṃ⁵ likhitasāṅkhasadisam dhotasāṅkhasappaṭibhāgam caritabbam, idaṃ na sukaram agāram ajjhāvasatā⁶ agāramajjhe vasantena ekantaparipunṇam—pe—caritum, yan nūnāham⁶ kese ca massuṃ ca ohāretvā kasāyarasapītātāya⁷ kāsāyāni brahmacariyam carantānam anucchavikāni vatthāni acchādetvā paridahitvā agāramhā⁸ nikkhamitvā anagāriyam⁹ pabbajeyyam.¹⁰ ettha ca yasmā agārassa hitam kasivānijjādikammam¹¹ agāriyan ti vuccati, taṃ ca pabbajjāya n' atthi tasmā pabbajjā anagāriyā ti ñātābbā, tam anagāriyam pabbajjam. pabbajeyyan ti parivajeyyam¹² aciravutthitāya parisāya yena bhagavā ten' upasaṅkamēti Sudinno aciravutthitāya¹³ parisāya na bhagavantam pabbajjam yāci. kasmā.

¹ Bp. mahatī.² B².Bp. -kamanto.³ B². sikkhattayūpasamhitam; Bp. sikkhattayūpasamhitam.⁴ Bp. amalīnam.⁵ B². adds ti.⁶ B². yam nunāham.⁷ B². kāsāya.⁸ B².Bp. agārasmā.⁹ B². anāgāriyam.¹⁰ B².Bp. -yyan ti.¹¹ B². kasivānijjādi.; Bp. kasivānijjādi.¹² B². paṭipajjeyyam; Bp. paribbajeyyam.¹³ B².Bp. avuṭṭhitāya.

tatrassa¹ bahuñāti² sālohitā mittāmaccā santi. te: tvam mātāpitunnam³ ekaputtako na labbhā tayā pabbajitum ti bhāhāyam pi gahetvā ākaḍḍheyyum, tato pabbajjāya antarāyo bhavissatīti. sah' eva parisāya vuṭṭhahitvā⁴ thokaṃ gantvā puna kenaci sarīrakiccalesena nivattitvā bhagavantam upasaṅkamma pabbajjam yāci. tena vuttam *atha kho Sudinno Kalandaputto aciravutṭhitāya parisāya*—pe—*pabbājetu maṃ bhagavā* 'ti. bhagavā pana yasmā Rāhulakumārassa pabbajjato⁵ pabhūti mātāpitūhi ananuññātam puttam na pabbājeti, tasmā tam⁶ pucchi, *anuññāto 'si pana tvam Sudinna mātāpitūhi*⁷—pe—*pabbajjāyā* 'ti. ||1|| ito param pāthānusāren⁸ eva gantvā tam *karaṇīyam tīretvā* ti ettha evam attho veditabbo: dhuranikkhepen⁹ eva tam karaṇīyam niṭṭhapetvā,⁹ na hi pabbajjāya tibbacchandassa bhaṇḍapayojanauddhārasāraṇādisu¹⁰ vā nakkhattakīlāya¹¹ vā cittam namati. *amma tātā* 'ti ettha pana ammā 'ti mātaram ālapati tātā ti pitaram. *tvam kho* 'sīti tvam kho asi. *ekaputtako* ti eko 'va puttako añño te jeṭṭho vā kaniṭṭho vā n' atthi. ettha ca ekaputto ti vattabbe anukampāvasena¹² ekaputtako ti vuttam. *piyo* ti pīti-janako. *manāpo* ti manavaḍḍhanako. *sukhedhito* ti sukhena edhito sukhasamvaḍḍhito ti attho. *sukhaparibhaṭo* ti sukhena paribhaṭo jātakālato pabhūti dhātūhi aṅkato aṅkam¹³ haritvā dhāriyamāno assakarathakādīhi bālakīlanakehi kīlamāno sādurasabhojanam bhojiyamāno sukhena paribhaṭo. *na tvam tāta Sudinna kiñci dukkhassa jānāsīti* tvam tāta Sudinna kiñci appamattakam pi kalabhāgam dukkhassa na jānāsi, athavā kiñci dukkhena nānubhosīti attho. karaṇatthe sāmivacanam anubhavanatthe ca jānanā, athavā kiñci dukkham na saraṇīti attho. upayogathe sāmivacanam saraṇatthe ca jānanā. vikappadvaye pi purimapadassa uttarapadena samānavibhattilopo¹⁴ daṭṭhabbo. tam sabbam saddasatthānusārena ñātabbam. *maraṇena pi mayam te akāmakā vinā*

¹ B².Bp. tatrāssa.² B².Bp. bahuñāti.³ B². mātāpitūnam; Bp. mātāpitūnam.⁴ B².Bp. utṭhahitvā.⁵ B².Bp. pabbajitato.⁶ B².Bp. nam for tam.⁷ B². -pitūhi.⁸ B². dhūra-.⁹ Bp. adds ti.¹⁰ Bp. -ppayojana-.¹¹ B². -kīlayam; Bp. -kīlayam.¹² B². anukampavasena.¹³ B². aṅgato aṅgam.¹⁴ Sp. samana-.

assa mātāpitāro anujānāpema 'ti te tathā akamsu, mātāpitāro pi naṃ anujānimsu. tena vuttam̐ atha kho Sudinnassa Kalandaṇḍaputtassa saḥāyaka yena Sudinnassa Kalandaṇḍaputtassa mātāpitāro—pe—anuññāto 'si mātāpitūhi agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyā 'ti. haṭṭho ti tuṭṭho. udaggo ti pītiwasena abbhunnatakāyacitto. katipāhan ti katipayāni divasāni. balaṃ gāhetvā¹ ti sappāyabhojanāni bhuñjanto ucchādanānānādihi² ca kāyaṃ pariharanto kāyabalaṃ janetvā. mātāpitāro vanditvā assumukham³ nātiparivaṭṭam̐ pahāya yena bhagavā ten' upasaṅkami—pe—pabbājetu maṃ bhante bhagavā 'ti. bhagavā samīpe ṭhitam̐ aññataram̐ piṇḍacārikam̐ bhikkhum̐ āmantesi: tena hi bhikkhu Sudinnam̐ pabbājehi c' eva upasampādehi cā 'ti. sādhu bhante ti kho so bhikkhu bhagavato paṭissutvā⁴ Sudinnam̐ Kalandaṇḍaputtam̐ Jinadatīyaṃ saddhibivārikam̐ laddhā pabbājesi c' eva upasampādesi ca. tena vuttam̐: alatta kho Sudinno Kalandaṇḍaputto bhagavato santi ke pabbajjaṃ alatta upasampadan ti.

ettha pana ṭhatvā sabbaatṭhakathāsu pabbajjā ca upasampadā ca kathitā, mayam̐ pana yathā ṭhitapālivasen' eva Khandhake kathayissāma, na kevalaṃ c' etam̐ aññam̐ pi yaṃ Khandhake vā Parivāre vā kathetabbam̐ atṭhakathācariyehi Vibhaṅge kathitam̐⁵ tam̐ sabbam̐ tattha tath' eva kathayissāma, evam̐ hi kathīyamāne pālīkkamen' eva vaṇṇanā katā hoti, tato tena tena vinicchayena atthikānam̐ pālīkkamen' eva imam̐ vinayasamvaṇṇanam̐ oloketvā, so so vinicchayo suviññeyyo bhavissatīti acirūpasampanno⁶ ti aciram̐⁶ upasampanno hutvā, upasampadato na cirakālen⁷ evā 'ti vuttam̐ hoti. evarūpe ti evam̐ vidhe evam̐ jātike. dhūtaguṇe⁸ ti kilesaniddhunāke guṇe. samādāya vattatīti samādiyitvā gaṇhitvā vattati carati viharati. āraññiko⁹ hotīti gāmantasenāsanam̐ paṭikkhipitvā¹⁰ āraññakadhutaṅgavasena¹¹ āraññavāsiko¹² hoti. piṇḍapātiko ti atirekalābhapaṭikkhepena cuddasabhattāni

¹ Old. Vin. gahetvā.

³ B². assumukham̐.

⁵ Sam. Vin. 330.

⁷ B². cira-; Bp. cirakāle yevā.

⁹ B². āraññako.

¹¹ B². -dhūtaṅga-.

² B². Bp. ucchādanānānādihi.

⁴ B². paṭissuṇitvā; Bp. paṭissuṇitvā.

⁶ B². acir°.

⁸ Suttavibhaṅga has dhūtaguṇe.

¹⁰ B². paṭikkhipitvā, sic passim.

¹² B². ārañña-.

paṭikkhipitvā piṇḍapāṭiyadhutaṅgavasena¹ piṇḍapātiko hoti. *pamsukūliko* ti gahapaticivaram paṭikkhipitvā pamsukūlikadhutaṅgavasena² pamsukūliko hoti. *sapadānacārīko*³ ti loluppacāram⁴ paṭikkhipitvā sapadānacāriyadhutaṅgavasena⁵ sapadānacārīko hoti, gharapaṭipāṭiyā bhikkhāya pavīsati.⁶ *Vajjigāman* ti Vajjīnam vā⁷ gāmaṃ Vajjīsu vā gāmaṃ. || 4 || *aḍḍhā mahaddhanā* ti ādisu⁸ upabhogaparibhogūpakaraṇamahantatāya⁹ aḍḍhā ye hi tesam upabhogāyāni ca upabhogūpakaraṇāni¹⁰ tāni mahantāni bahulāni sārakānīti vuttam hoti. nidhetvā ṭhapitadhanamahantatāya⁹ mahaddhanā. *mahābhogā* ti divasaparibbayasamkhātābhogamahantatāya⁹ mahābhogā. aññehi upabhogehi jātārūparajatass' eva pahūtātāya¹⁰ *pahūtajātārūparajata*. alamkārabhūtassa vittūpakaraṇassa pītipāmujjakaraṇassa¹¹ pahūtātāya *pahūtavittūpakaraṇā*.¹² vohāravasena parivattentassa dhanadhaññassa pahūtātāya *pahūtadhanadhaññā* ti veditabbā.

senāsanaṃ saṃsāmetvā ti senāsanaṃ paṭisāmetvā yathā na vinassati tathā naṃ suṭṭhu ṭhapetvā ti attho. *saṭṭhimatte thālīpāke* ti ganānaparicchedato saṭṭhi thālīpāke, ekameko c' ettha thālīpāko dasannaṃ bhikkhūnaṃ bhattaṃ gaṇhāti, taṃ sabbam pi channaṃ bhikkhusatānaṃ bhattaṃ gaṇhāti. *bhattābhīhāraṃ abhiharimsū* 'ti ettha abhihariyātīti¹³ abhihāro, kim abhihariyati¹³ bhattaṃ bhattaṃ eva abhihāro bhattābhīhāro taṃ bhattābhīhāraṃ, abhiharimsū 'ti abhimukhā¹⁴ harimsu, tassa santikaṃ gantvā¹⁵ agamaṃsū 'ti attho. etassa¹⁶ kim pamāṇaṃ ti saṭṭhithālīpākā. tena vuttam *saṭṭhimatte thālīpāke bhattābhīhāraṃ abhiharimsū* 'ti. *bhikkhūnaṃ vissajjetvā*¹⁷ ti sayam ukkaṭṭhapīṇḍapātīkattā sapadānacāram caritukāmo bhikkhūnaṃ paribhogatthāya pariccajitvā datvā. ayaṃ hi āyasmā bhikkhū ca lābham lacchanti ahañ ca piṇḍakena na kilamissāmīti, etad attham eva āgato, tasmā attano

¹ B².Bp. -pātika-.³ Bp. sappadāna-, sic passim.⁵ Bp. -cārīka-.⁷ B².Bp. omit this vā.⁹ B².Bp. -mahattatāya.¹¹ B².Bp. -pāmojja-.¹³ B². abhihariyyati; Bp. abhihariyati.¹⁵ B².Bp. gahetvā.¹⁶ Sp. tassa.² B². -dhūtanga-⁴ B². loluppa-.⁶ B². pavīsati.⁸ B². -bhogupa°.¹⁰ B². pahuta°.¹² B². -vittupa-.¹⁴ B². abhimūkhā.¹⁷ B². visejjetvā.

āgamanānurūpaṃ karonto bhikkhūnaṃ vissajjetvā¹ sayaṃ piṇḍāya pāvīsī. || 5 || *ñātidāsi*ti nātakānaṃ dāsi.² *ābhidosikaṃ* ti pārivāsikaṃ ekarattātikkantaṃ pūtibhutaṃ, tatrāyaṃ padattho. pūtibhāvadosena abhibhūto ti abhidoso, abhidoso 'va ābhidosiko, ekarattātikkantassa vā nāmaṃ³ saññā esā yadidaṃ ābhidosiko ti taṃ ābhidosikaṃ. *kummāsaṃ* ti yavakummāsaṃ. *chaḍḍetukāma* hotīti yasmā antamaso dāsakamakarānaṃ pi gorūpānaṃ pi aparibhogāraho tasmā taṃ kacavaraṃ viya bahi chaḍḍetukāmo hoti. *sacetan* ti sace etaṃ. *bhaginī*ti ariyavohārena nātidāsiṃ ālapati. *chaḍḍaniyadhammaṃ*⁴ ti chaḍḍetabbasabhāvaṃ. idaṃ vuttaṃ hoti; bhagini⁵ sace etaṃ⁶ bahi chaḍḍaniyadhammaṃ⁴ nissatṭha-pariggahaṃ *idha*⁷ *me patte ākirā* 'ti. kiṃ pana evaṃ vattum labbhati viññatti vā payuttavācā vā na hotīti. na hoti. kasmā. nissatṭhapariggahattā yaṃ hi chaḍḍaniyadhammaṃ⁴ nissatṭhapariggahaṃ yattha sāmikā anālayā honti taṃ sabbam detha āharatha idha ākirathā 'ti vattum vaṭṭati. tathā hi aggaariyaṃsiko āyasmā Raṭṭhapālo pi chaḍḍaniyadhammaṃ⁴ kummāsaṃ idha me patte ākirā 'ti avaca. tasmā yaṃ evarūpaṃ chaḍḍaniyadhammaṃ⁴ aññaṃ vā apariggahitaṃ⁸ vanamūlaphalabhesajjādikaṃ⁹ sabbam yathāsukhaṃ āharāpetvā paribhuñjitabbam na kukkuccāyitabbam. *hatthānaṃ* ti bhikkhāgahanatthaṃ pattam upanāmayato maṇibandhato pabhuti dvinnam pi hatthānaṃ. *pādānaṃ* ti nivāsanantato paṭṭhāya dvinnam pi pādānaṃ. *sarassā* 'ti sacetaṃ¹⁰ bhaginīti vācam nicchārayato sarassa ca. *nimittaṃ aggahesi*ti gihikāle sallakkhitapubbam ākāram aggahesi sañjāni sallakkhesi. Sudinno hi bhagavato dvādasame vasse pabbajito visatime vasse nātikulaṃ piṇḍāya pavitṭho, sayam pabbajjāya aṭṭhavassiko hutvā tena nam sā nātidāsi disvā 'va na sañjāni, nimittaṃ pana aggahesi. *Sudinnassa mātaram etad avocā* 'ti atigarunāmapabbajjūpagatena¹¹ sāniputa-

¹ B². visajjetvā.² B².Bp. dāsi.³ B².Bp. nāmasaññā.⁴ Old. V.P. chaddaniya.⁵ B². bhaginī.⁶ B².Bp. etaṃ sace for sace etaṃ.⁷ B².Bp. add taṃ before idha.⁸ B².Bp. -ggahitaṃ.⁹ B². -jjādi taṃ; Bp. -jjādikaṃ taṃ.¹⁰ B². sace for sacetaṃ.¹¹ B².Bp. atigarunā pabbajjupa^o; Bp. atigarunā pabbajjupa^o.

tena saddhim: tvam nu kho me bhante ayyo Sudinno ti, ādivacanam vattum avisahanti¹ vegena gharam pavisitvā Sudinnassa mātaram etam avoca. yagghe ti ārocanatthe² nipāto. sace je saccan ti ettha je ti ālapane nipāto, evam hi tasmim dese dāsijanam³ ālapanti, tasmā hambho dāsi⁴ sace saccam bhaṇasīti evam ettha attho daṭṭhabbo. aññataram kuḍḍamūlan ti tasmim kira dese dānapatīnam gharesu sālā honti āsanāni c' ettha paññattāni honti, upaṭṭhāpitam udakakañjiyam tattha pabbajitā piṇḍāya caritvā nisīditvā bhuñjanti, sace icchanti dānapatīnam pi santakam gaṇhanti, tasmā tam pi aññatarassa kulassa idisāya sālāya aññataram kuḍḍamūlan ti veditabham. na hi pabbajitā kapaṇamanussā viya asāruppe ṭhāne nisīditvā bhuñjantīti. atthi nāma tātā⁵ 'ti ettha atthīti vijjamānatthe nāmā⁶ 'ti pucchanatthe mañña-natthe ca nipāto. idam⁷ vuttam hoti: atthi nu kho tātā Sudinna amhākam dhanam na mayam niddhanā ti vattabbā yesam no tvam idise ṭhāne nisīditvā ābhidosikam kummāsam⁸ bhuñjissasi,⁹ tathā atthi nu kho tātā Sudinna amhākam jīvitam na mayam matā ti vattabbā yesam no tvam idise ṭhāne nisīditvā ābhidosikam kummāsam paribhuñjissasi, tathā atthi maññe tātā Sudinna tava abbhantare sāsanam nissāya paṭiladdho samanaguno yam tvam subho janarasa-samvaddhito¹⁰ pi imam jigucchaniyam¹¹ ābhidosikam kummāsam amatam iva nibbikāro paribhuñjissasīti. so pana gahapati dukkhābhituṇṇatāya etam attham paripuṇṇam katvā vattum asakkonto atthi nāma tātā Sudinna ābhidosikam kummāsam paribhuñjissasīti ettakam eva avoca. akkhara-cintakā pan' ettha imam lakkhaṇam vadanti: anokappanāmarisanatthavasena¹⁰ etam atthi nāma sadde upapade paribhuñjissasīti anāgatavacanam katam, tassāyam attho atthi nāma—pe—paribhuñjissasīti idam paccakkham pi¹¹ aham na

¹ B². adds sā.² B².Bp. -natthe.³ B². dāsijanam.⁴ B². tvam bho dāsi; Bp. tvam bho ti dāsi.⁵ B².Bp. add hi.⁶ B². kumāsam, sic passim.⁷ B².Bp. paribhuñji°.⁸ B². -vaddhito.⁹ B².Bp. -neyyam.¹⁰ B². -nāparisanatthavasen' etam; Bp. -nāparisahanatthavasen' etam.¹¹ B².Bp. asi for pi.

saddahāmi na parisayāmiti.¹ *tatrāyaṃ ābhidosiko* ti tato tava gehato ayam ābhidosiko kummāso² laddho ti attho. tato 'yan ti pi paṭho, tadāyan ti pi paṭhanti taṃ na sundaram. *yena sakapitu nivesanan* ti yena sakassa pitu attano pitu nivesanan ti attho, thero pitari pemeṇ' eva subbaco hutvā agamāsi. *adhivāsesīti* thero ukkaṭṭhapinḍapātiko pi samāno sace ekabhattam pi na gahessāmi ativiya nesam domanasam bhavissatīti nātinaṃ anukampāya adhvāsesi. *opuñjāpetvā* ti upalimpāpetvā. *ekaṃ hiraññassā* 'ti ettha hiraññan ti kahāpaṇo veditabbo. *puriso* ti na atidigho na atirasso³ majjhimappamaṇo veditabbo. *tirokaraṇiyan*⁴ ti karaṇatthe bhummaṃ⁵ sānipākārena parikkhipitvā ti attho. athavā tirokaronti eteṇā 'ti tirokaraṇiyan⁶ taṃ parikkhipitvā samantato katvā ti attho. *tena hīti* yasmā ajja Sudinno āgamissati tena kāraṇena. hi iti padapūraṇatthe⁷ nipāto. tenā 'ti ayam pi⁸ uyyojanatthe nipāto yeva. || 6 || *pubbaṇhasamayan* ti ettha kiñcāpi pāliyaṃ kālārocanam na vuttam, atha kho ārocite yeva kāle agamāsīti veditabbo. *idaṃ te tātā* 'ti te⁹ dve puñje dassento āha. *mātu* iti janettiyā. *mattikan* ti mātito āgataṃ, idaṃ te mātāmahiya mātu imam geham āgacchantiyā dinnadhanan ti attho. *itthikāya itthidhanan* ti hīento āha, itthikāya nāma itthiparibhogānam yeva nahānacupṇādīnam¹⁰ atthāya laddham dhanam kittakam bhaveyya tassa¹¹ pi tāva parimānam passa, athavā idaṃ te tātā Sudinna mātudhanam tañ ca kho mattikam na mayā dinnam tava mātu yeva santakan ti vuttam hoti, taṃ pan' etam na kasiyā na vanijjāya¹² sambhatam,¹³ api ca¹⁴ itthikāya itthidhanam yaṃ itthikāya nātikulato sāmikulam¹⁵ gacchantiyā laddhabbam nahānacupṇādīnam¹⁶ atthāya itthidhanam taṃ tāva ettakan ti evam¹⁷

¹ Sp. marisayāmiti; Bp. parisahāmiti.

² B². kumāso.

³ B². Bp. nātīdigho nātīrasso.

⁴ B². -karaṇiyan.

⁵ B². bhūmam.

⁶ B². Bp. -karaṇiyan.

⁷ B². Bp. -pūraṇamatte.

⁸ B². Bp. add vā.

⁹ B². Bp. omīti te.

¹⁰ B². Bp. nhāna-.

¹¹ B². Bp. tassāpi.

¹² B². vāñijjāya; Bp. vāñijjāya.

¹³ B². sambhavati; Bp. sambhūtam.

¹⁴ B². Bp. add kho.

¹⁵ B². sāmākakulam; Bp. sāmīkakulam.

¹⁶ B². Bp. nhāna-.

¹⁷ B². Bp. evam ettha.

gahetvā ti pāde gahetvā upayogatthe bhumavacanam,¹ pādesu vā nam² gahetvā. *kīdisā*³ *nāma tā ayyaputta accharāyo* ti kasmā evam āha. tadā kira sambahule⁴ khattiyakumāre pi brāhmanakumāre pi seṭṭhiputte pi mahāsampattiyo pahāya pabbajante disvā pabbajjāguṇaṃ aṇānantaṃ kathāṃ samuṭṭhāpentī kasmā ete pabbajantīti. ath' aññe vadanti devaccharānaṃ devanāṭakānaṃ kāraṇā ti. sā kathā vitthārikā ahosi taṃ gahetvā ayaṃ evam āhā 'ti. therō taṃ paṭikkhipanto⁵ *na kho ahaṃ bhaginīti* āha. *samudācaratīti* voharati vadeti. *tatth' eva mucchitā papatā* ti taṃ⁶ bhaginivādena samudācarantaṃ disvā anattiko dāni mayā⁷ ayaṃ yo maṃ pajāpatiṃ⁸ samānaṃ attanā saddhiṃ ekamātukucchiyā sayī-tadārikāṃ viya maññatīti samuppannabalavasokā hutvā tasmim yeva padese mucchitā papatā patitā ti attho. || 7 || *mā no viheṭhayitthā*⁹ 'ti mā amhe dhanam dassetvā mātugāmaṃ ca uyyojetvā viheṭhayitthā⁹ vihesā h' esā pabbajitānaṃ ti. *tena hi tāta Sudinna bījakaṃ pi dehīti* ettha tena hīti abhira-tiyaṃ uyyojeti. saṃce tvam abhirato brahmacariyaṃ carasi, cara¹⁰ ākāse nisiditvā parinibbāyitā hoti amhākaṃ pana kulavaṃsabījakaṃ ekaṃ puttama dehi. *mā no aputtakaṃ sāpateyyaṃ Licchaviyo atiharāpeyyun*¹¹ ti mayaṃ hi Licchavīnaṃ gaṇarājūnaṃ rajje vasāma te te pituno accayena imaṃ sāpateyyaṃ evam mahantaṃ¹² vibhavaṃ aputtakaṃ kuladhanaṃ¹³ rakkhanaṃ putteṇa virahitaṃ attano rājantepuraṃ atiharāpessaṃ¹⁴ ti taṃ te mā atiharāpesuṃ mā atiharāpentū 'ti. || 8 || *etaṃ kho me amma sakkā kātun* ti, kasmā evam āha. so kira cintesi etesaṃ sāpateyyassa ahaṃ eva sāmi añño n' atthi te maṃ sāpateyyarakkhanatthāya¹⁵ niccaṃ¹⁶ anubandhisanti tenāhaṃ na lacchāmi appossukka samaṇadhammaṃ kātun, puttakaṃ pana labhitvā oramissanti tato ahaṃ yathā-sukhaṃ samaṇadhammaṃ karissāmīti iti¹⁷ imaṃ nayaṃ pas-

¹ B². bhūma-.² B².Bp. taṃ for naṃ.³ B². kīdisā.⁴ B². sambahūle.⁵ B². paṭikkhipento.⁶ B².Bp. naṃ for taṃ.⁷ B².Bp. mayi.⁸ B². pajāpati.⁹ B². vihedhayitthā.¹⁰ B².Bp. caritvā.¹¹ B².Bp. -pesun.¹² B².Bp. add amhākaṃ.¹³ B².Bp. -dhana rakkhā°.¹⁴ B².Bp. -peyyun.¹⁵ B². -natthāya.¹⁶ B². nicca anu-.¹⁷ B².Bp. omit iti.

santo evaṃ āhā 'ti. *pupphan* ti utukāle uppannalohitassa nāmaṃ, mātugāmaṃ hi utukāle gabbhapatiṭṭhānaṭṭhāne lohitavaṇṇā pilakā saṇṭhahitvā sattadivasāni vaḍḍhitvā bhijjanti tato lohitam paggharati tass' etam nāmaṃ pupphan ti. tam pana yāva balavam hoti bahum¹ paggharati tāva dinnā pi patisandhi na tiṭṭhati dosen' eva saddhim paggharati, dose pana paggharite suddhe vatthumhi dinnā patisandhi khippam patiṭṭhāti. *puppham sā uppajjīti* puppham assā uppajji akāralopena saddhim² samyogalopo.³ *purāṇadutiyaikāya bāhāyaṃ gahetvā* ti purāṇadutiyaikāya yā bāhā tatra nam gahetvā ti attho. *appaññatte sikkhāpade* ti paṭhamapārājikasikkhāpade aṭṭhapite. bhagavato kira paṭhamabodhiyam viśativassāni bhikkhū cittam ārādhayimsu na evarūpam ajjhācāram akāmsu, tam sandhāy' eva idaṃ suttaṃ āha: ārādhayimsu vata me bhikkhave bhikkhū ekam samayam cittan ti. atha bhagavā ajjhācāram apassanto pārājikam vā saṅghādisesaṃ vā na paññāpesi,⁴ tasmim tasmim pana vatthusmim avasese pañcakhuddakāpattikkhandhe⁵ 'va paññāpesi,⁶ tena vuttam appaṇṇatte sikkhāpade ti. *anādinavaddasso* ti yam bhagavā idāni sikkhāpadaṃ paññāpento⁷ ādinavam dasseti⁸ tam apassanto anavajjasaññi hutvā, sace hi ayam idaṃ na karaṇīyan ti vā mūlacchejjāya⁹ vā samvattatīti jāneyya saddhāpabbajito kulaputto tato nidānam jīvitakkhayam pāpuṇanto pi na kareyya, ettha pana ādinavam apassanto niddosasaññi ahosi, tena vuttam anādinavaddasso¹⁰ ti. *purāṇadutiyaikāya* 'ti bhumavacanam.¹¹ *abhi-viññāpesīti* pavattesi, pavattanāpi hi kāyaviññātticopano viññāpanā ti vuccati, tikkhattum abhiviññāpanam c' esa gabbhasaṇṭhānasanniṭṭhānattham¹² akāsīti veditabbo.

sā tena gabbham gaṇhēti sā ca ten' eva ajjhācārena gabbham gaṇhi, na aññathā. kim pana aññathāpi gabbhagahaṇam

¹ Bp. bahu.² B².Bp. sandhi.³ B².Bp. omit samyogalopo.⁴ Bp. paññāpesi.⁵ B².Bp. -kkhandhe eva.⁶ B². paññāpesi.⁷ Bp. pañña°.⁸ B².Bp. dassessati.⁹ B². mulacchajjāya.¹⁰ Bp. anādinavaddasso.¹¹ B². bhūma-.¹² B².Bp. -ṭṭhānam.

hotīti. hoti. katham. kāyasamsaggena colagahaṇena¹ asucipānena nābhiparāmasanena rūpadassanena saddena gandhena. itthiyo hi ekaccā utusamaye chandarāgarattā purisānam hatthagāhavenigāhaṇapaccanāgaparāmasanam² sadiyantiyo pi gabbhaṃ gaṇhanti, evaṃ kāyasamsaggena gabbhagahaṇam hoti. Udāyittherassa pana purānadutiyikā bhikkhunī taṃ asuciṃ ekadesaṃ mukhena aggahesi ekadesaṃ colaken³ eva saddhim aṅgaṇāte pakkhipi sā tena gabbhaṃ gaṇhi, evaṃ colagahaṇena¹ gabbhagahaṇam hoti. Migasiṅgatāpasassa mātā migī utusamaye tāpasassa passāvattihānam āgantvā sa sambhavam passāvaṃ pivi, sā tena gabbhaṃ gaṇhitvā Migasiṅgaṃ vijāyi, evaṃ asucipānena gabbhagahaṇam¹ hoti. Sāmassa pana vodhisattassa mātāpitunnam⁴ cakkhuparihāniṃ ñatvā Sakko puttam dātukāmo Dukulapaṇḍitam āha: vaṭṭati tumhākaṃ methunadhammo ti. anattikā mayam etena isipabbajjam pabbajit' amhā⁵ 'ti. tena hi imissā utusamaye aṅguṭṭhena nābhiṃ parāmaseyyathā 'ti. so tathā akāsi, sā tena gabbhaṃ gaṇhitvā Sāmaṃ⁶ tāpasadārakam vijāyi, evaṃ nābhiparāmasanena gabbhagahaṇam¹ hoti. eten' eva nayena Maṇḍavyassa ca Candapajjotassa ca vatthu veditabbam. katham rūpadassanena hoti. idh' ekaccā itthi utusamaye purisasamsaggam alabhamānā chandarāgavasena antogehagatā 'va purisaṃ upanijjhāyati rājorodhā viya sā tena gabbhaṃ gaṇhāti, evaṃ rūpadassanena gabbhagahaṇam hoti. balākāsu pana puriso nāma n' atthi tā utusamaye meghasaddam sutvā gabbhaṃ gaṇhanti, kukkuṭiyo pi kadāci ekassa kukkuṭassa saddam sutvā bahu-kāpi gabbhaṃ gaṇhanti, tathā gāvī usabhassa evaṃ saddena gabbhagahaṇam hoti. gāvī⁷ eva kadāci usabhagandhena gabbhaṃ gaṇhanti, evaṃ gandhena gabbhagahaṇam⁸ hoti. idha panāyam ajjhācārena gabbhaṃ gaṇhi. yaṃ sandhāya vuttam: mātāpitaro⁹ ca sannipatitā honti mātā ca utunī hoti gandhabbo ca paccupaṭṭhito hoti evaṃ tinnaṃ sannipātā gabbhassāvakkanti hotīti.

¹ Bp. -ggaha°. ² Bp. hatthagāhaveniggāha-. ³ Sp. cola°.

⁴ B². -pītūnam; *infra* pītaro; Bp. pītūnam. ⁵ Bp. -jitāmbhū.

⁶ B². Bp. Sāmatāpasa-. ⁷ Sp. gāvo yeva. ⁸ Bp. gabbhagahaṇam.

⁹ B². gabbhassa okkanti; Bp. gabbhassāvokkanti. M. i, 266.

*bhumma*¹ *devā saddam anussāvesun* ti yasmā n' atthi loke raho nāma pāpakammaṃ pakubbato² sabbapaṭhamam hi 'ssa tam pāpam attā³ jānāti tato ārakkhadevatā ath' aññāpi paracittavidūniyo devatā, tasmāssa paracittavidū sakalavanasaṇḍanissitā *bhumma*¹ *devā tam ajjhācāraṃ disvā saddam anussāvesum*, yathā aññe pi *devā sunanti tathā nicchāresum*. kinti. *nirabbudo vata bho—pe—ādīnavo uppādito* ti, tass' attho Verañjakaṇḍe vuttanāyena' eva veditabbo. *bhumma-nam*⁴ *devānam saddam sutvā cātummahārājikā*⁵ ti ettha pana *bhummanam*⁴ *devānam saddam ākāsaṭṭhā*⁶ *devatā assosum*, ākāsaṭṭhānam cātummahārājikā⁵ ti ayam anukkamo veditabbo. *brahmacāyikā* ti asaññasatte ca arūpāvacare ca ṭhapetvā sabbe pi brahmāno assosum, sutvā 'va'⁷ *saddam anussāvesun* ti veditabbo. *iti ha tena khaṇenā* 'ti evaṃ tena Sudinnassa ajjhācāraṃ khaṇena. *tena muhuttanā* 'ti ajjhācāramuhutten' eva. *yāva brahmalokā* ti yāva akaniṭṭhabrahmalokā. *abhiuggaṇchīti*⁸ *abhiuggaṇchī*⁹ *abbhūṭṭhāsi*¹⁰ *ekakolāhalam*¹¹ *ahosi*ti. *puttam vijāyīti* suvaṇṇabimbasaḍḍisaṃ pacchima-bhāvikaṣattam janesi. *Bijako ti nāmam akamsū* 'ti na aññam nāmam kātum adamsu, bijakam pi dehīti pitāmahiya¹² vuttabhāvassa pākaṭattā Bijako tv ev' assa nāmam hotū 'ti Bijako ti nāmam akamsu. *puttassa*¹³ *nāmavasen* 'eva ca mātāpitunam¹⁴ pi 'ssa nāmam akamsu. *te aparena samayenā* 'ti Bijakañ ca Bijakamātarañ ca sandhāya vuttam, Bijakassa kira sattaṭṭhavassakāle tassa mātā bhikkhunisu so ca bhikkhūsu pabbajitvā kalyāṇamitte upanissāya arahatte patiṭṭhahimsu. tena vuttam: *ubho agārasmā anagāriyaṃ pabbajitvā arahattaṃ sacchākaṃsū* 'ti. || 9 || evaṃ mātāputtānam pabbajjā saphalā ahoṣi. pitā pana vipphaṇṇasārābhūto vihaṣi. tena vuttam: *atha kho āyasmato Sudinnassa ahud eva kukkuccan* ti ādi, tattha ahud evā 'ti ahu eva dakāro padasandhikaro, ahoṣi evā 'ti attho. kukkuccan ti ajjhācārahetuko pacchānutāpo. *vipphaṇṇasāro* ti

¹ B². bhūmā.² B².Bp. pakubbato.³ B².Bp. attanā.⁴ B².Bp. bhūmānam.⁵ B².Bp. cātumahā-.⁶ B².Bp. -saṭṭha.⁷ B².Bp. 'va for ca.⁸ Bp. -ggacchīti abhiuggacchi.⁹ B².Bp. -uggaṇchī.¹⁰ B².Bp. abbhū^o.¹¹ B².Bp. -lam.¹² Bp. mātāmahiya.¹³ Bp. adds pana.¹⁴ B². -pitūnam; Bp. -pitūnam.

pi tass' eva nāmaṃ, so hi viññūhi akattabbatāya kucchita-kiriyaabhāvato¹ kukkuccaṃ kataṃ ajjhācāraṃ nivattetuṃ asamaṭṭhatāya taṃ paṭicca virūpaṃ saraṇabhāvato vippaṭṭisāro ti vuccati. *alābhā vata me ti mayhaṃ vata alābhā ye jhānādīnaṃ guṇānaṃ alābhā nāma te mayhaṃ na aññassā* 'ti adhippāyo. *na vata me lābhā ti ye pi me paṭiladdhā pabbajjā saraṇagamanasikkhāsamaḍḍānagūṇā te pi n' eva mayhaṃ lābhā ajjhācāraṃ alinattā.*² *dulladdhaṃ vata me ti idaṃ sāsanaṃ laddhaṃ pi me dulladdhaṃ. na vata me suladdhaṃ ti yathā aññesaṃ kulaputtānaṃ evaṃ na vata me suladdhaṃ. kasmā. so 'haṃ*³ *evaṃ svākkhāte dhammavinaye—pe—brahmacariyaṃ caritū ti. brahmacariyaṃ ti sikkhāttayasāṅga-hītamaggabrahmacariyaṃ.*⁴ *kiso aho*⁵ *ṭṭi khāditaṃ vā bhuñjitū vā asakkonto tanuko ahosi appamaṃsalohito. uppaṇḍuppaṇḍuka*⁶ *jāto ti sañjātuppaṇḍuppaṇḍukabhāvo paṇḍupalāsapaṭibhāgo. dhamanīsanthata*⁷ *gatto ti pariyaḍinnamaṃsalohitattā sirajālen' eva santharitagatto. antomano ti anusocanavasena aḷbhantare yeva ṭhitacitto, hadaya vatthum nissāya vattanavasena*⁸ *pana sabbe pi antomanā*⁹ *yeva. līnamano ti uddese paripucchāya kammaṭṭhāne adhiṣiḷe adhicitte adhipaññāya vatta*¹⁰ *paṭivattapūraṇe*¹¹ *ca nikkhittadhuro*¹² *avipphāriko aññadatthukosajjavasen' eva līno saṃkucito*¹³ *mano assā* 'ti līnamano. *dukkh*¹⁴ *ṭṭi cetodukkhena dukkhī. dummano ti dosena duṭṭhamano virūpamano vā domanassābhībhūtatāya.*¹⁵ *paṭṭhāy*¹⁶ *ṭṭi vippaṭṭisāravasena vaha*¹⁷ *cchinno viya gadrabho taṃ taṃ cintayī. sahāyaka*¹⁸ *bhikkhū ti taṃ evaṃ bhūtaṃ gaṇasaṅgaṇikāpapañcena vītināmentaṃ disvā yassa viṣṣāsikā kathāphāsukā bhikkhū, te naṃ etad avocaṃ. pīṇitindriyo*¹⁹ *ti pasādapatiṭṭhānokāsassa sampunṇattā pari*²⁰ *puṇṇacakkhādi*²¹ *indriyo. so dāni tvaṃ ti ettha dānīti nipāto, so pana tvaṃ ti vuttaṃ hoti. kacci no tvaṃ ti kacci nu*

¹ Bp. -kuriya-.² Bp. alinattā.³ B².Bp. yo 'haṃ; Old. Vin. yv āhaṃ.⁴ B².Bp. -gahitaṃ magga-.⁵ B².Bp. pavattana°.⁶ B².Bp. antomano.⁷ B².Bp. vatta⁸ B². -dhūro.⁹ B². saṃkucito.¹⁰ Bp. domanassātibhūtatāya.¹¹ B². piṇindriyo; Bp. piṇindriyo; Old. Vin. piṇindriyo.¹² B².Bp. -cakkhuādi.

tvam. *anabhirato* ti ukkaṇṭhito gihībhāvaṃ¹ patthayamāno ti attho. tasmā tam eva anabhiratiṃ paṭikkhipanto² āha *na kho ahaṃ āvuso anabhirato* ti. adhikusalānaṃ pana dhammānaṃ bhāvanāya anabhirato vāhan ti.³ *atthi me pāpaṃ*⁴ *kammaṃ katan* ti mayā katam ekam pāpakammaṃ atthi upalabbhati saṃvijjati, niccakālaṃ abhimukhaṃ viya me tiṭṭhati. atha naṃ pakāseto *purāṇadutiyyikāyā*⁵ 'ti ādim āha. *alaṃ*⁶ *hi te āvuso Sudinna kukkucāyā* 'ti āvuso Sudinna tuyhe taṃ pāpakammaṃ alaṃ samatthaṃ kukkucāya paṭibalam kukkucam uppādetuṃ ti vuttaṃ hoti. *yaṃ tvaṃ* ti ādimhi yena pāpena tvam na sakkhissasi brahmacariyaṃ carituṃ taṃ te pāpaṃ alaṃ kukkucāyā 'ti evaṃ sambandho veditabbo.

atha naṃ anusāsantā *nanu āvuso bhagavatā* ti ādim āhamsu, tathā nanu iti anumatigahaṇatthe nipāto. *anekapariyāyenā* 'ti anekakāraṇena. *virāgāyā* 'ti virāgaṭṭhāya. *no sarāgāyā* 'ti no rāgena rañjanatthāya,⁷ bhagavatā hi imaṃ me dhammaṃ sutvā sattā sabbabhavabhogesu virajjissanti no rajjissanti, etadatthāya dhammo desito ti adhippāyo. esa nayo sabbapadesu, idam pan' ettha pariyāyavacanamattam. *visaṃyogāyā* 'ti kilesehi visaṃyujjanatthāya. *no saṃyogāyā* 'ti na saṃyujjanatthāya. *anupādānāyā* 'ti agahaṇatthāya. *no savupādānāyā*⁸ 'ti na saṅgahaṇatthāya. *tathā nāma tvaṃ* ti tasmim nāma tvam. *sarāgāya cetessasīti* sarāgena⁹ vattamānāya methunadhammāya cetessasi kappessasi pakappessasi, etadattham vāyamissatīti attho, esa nayo sabbattha. puna rāgavirāgādīni navapadāni nibbattitalokuttaranibbānaṃ eva sandhāya vuttāni tasmā *rāgavirāgāyā* 'ti vā *madanīmādanāyā* 'ti vā vutte pi nibbānatthāyā 'ti evaṃ¹⁰ ettha attho daṭṭhabbo. nibbānaṃ hi yasmā taṃ āgamma ārabba paṭicca rāgo virajjati na hoti tasmā rāgavirāgo ti vuccati. yasmā pana taṃ āgamma mānamadapurisamadādayo madā nimmadā amadā honti vinassanti tasmā madanimmadanan ti vuccati.

¹ B².Bp. gihi.³ B².Bp. va ahan ti.⁵ B². pūrāṇa-.⁷ B².Bp. rajja°.⁹ B².Bp. saharāgena.² B². paṭikkhipento.⁴ B².Bp. pāpa-.⁶ B². alaṃ hi.⁸ B².Bp. sa upādā°.¹⁰ B².Bp. evaṃ eva.

yasmā vā¹ taṃ āgama sabbāpi kāmapiṇṇāsā vinayaṃ ab-
 bhattham yāti tasmā *piṇṇāsavinayo* ti vuccati. *yasmā* pana
 taṃ āgama pañcakāmaguṇālayā samugghātaṃ gacchanti
 tasmā *ālayasamugghāto* ti vuccati. *yasmā* ca taṃ āgama
 tebhūmakavaṭṭam ucchijjati² tasmā *vattupacchedo* ti vuccati.
yasmā pana taṃ āgama sabbaso taṇhā khayam gacchati
 virajjati nirujjhati ca tasmā *taṇhakkhayo*³ *virāyo nirodho* ti
 vuccati. *yasmā* pan' etaṃ catasso yoniyo pañcagatiyo satta-
 viññāṇaṭṭhitiyo navasattāvāse⁴ aparāparaabhāvāya vinanato
 ābandhanato samsibbanato vānan ti laddhavohārāya taṇhāya
 nikkhantaṃ nissataṃ visamyuttam tasmā *nibbānan* ti vuc-
 catīti. *kāmānam pahānam akkhātan* ti vatthukāmānam
 kilesakāmānañ ca pahānam vuttam. *kāmasaññānam pariñ-*
ñā ti sabbāsam pi *kāmasaññānam* ñātātiraṇapahānavasena
 tividdhāpariññā akkhātā. *kāmapiṇṇāsānan* ti kāmesu pāta-
 byatānam kāme vā pātumicchataṃ.⁵ *kāmavittakkānam* ti
 kāmūpasamhitānam vitakkānam. *kāmaparilāhānan* ti pañ-
 cakāmaguṇikarāgayaṇasena uppannaparilāhānam anto dāhā-
 nam. imesu pañcasu ṭhānesu kilesakkhayakaro lokuttara-
 maggo 'va kathito. sabbapaṭhamesu pana tisu ṭhānesu loki-
 yalokuttaramissako maggo kathito ti veditabbo. *n' etaṃ*
āvuso ti etaṃ āvuso tava pāpam⁶ kammam na⁷ appasannānam
 vā¹ pasādaya evarūpānam pasādatthāya⁸ na hoti. *atha kho*
etan ti atha kho etaṃ, atha kho tan ti pi pāṭho. *aññathattāyā*
 'ti pasādaññathābhāvāya vipphaṇṇasāya hoti ye maggena anā-
 gatasaddhā tesam vipphaṇṇasāram karoti: idise pi nāma dhamma-
 vinaye mayam pasannā yatth' evam duppaṭipannā bhikkhū
 ti, ye pana maggenāgatasaddhā tesam Sineru viya vātehi
 acalo pasādo idisehi vatthūhi ito vā dārunatarehi, tena vut-
 tam: ekaccoṇam aññathattāyā 'ti. || 10 || *bhagavato etaṃ*
attham ārocesun ti bhagavato etaṃ attham ācikkhimsu paṭi-
 vedayimsu, ārocayamānā ca n' eva piyakamyatāya⁹ na

¹ B².Bp. ca for vā.

³ Bp. taṇhākkhayo.

⁵ B².Bp. -micchānam.

⁷ B².Bp. put na before etaṃ āvuso.

⁸ B².Bp. pasādanatthāya.

⁹ B². viyakamyatāya.

² B².Bp. upacchijjati.

⁴ B².Bp. nava ca sattāvāse.

⁶ B².Bp. pāpa-.

bhedapurekkhāratāya¹ na tass' āyasmato avaṇṇam pakāsa-natthāya na kalisāsanam² āropanatthāya nāpi idam sutvā bhagavā imassa sāsane patitṭhānam³ na dassati nikkadḍhāpessati nan ti maññamānā ārocesum, atha kho imam sāsane uppannam abbudam ñatvā bhagavā sikkhāpadam pañña-pessati⁴ velam mariyādam ānam ṭhapessatīti ārocesum.

etasmim nīdāne etasmim pakarame ti ettha Sudinnassa ajjhā-cāravītikkamo sikkhāpadapaññattiyā kāraṇattā nidānañ c' eva pakaraṇaṇā cā 'ti vutto ti veditabbo. kāraṇam hi yasmā nideti attano phalam gaṇhatha nan ti dassentam viya appeti, pakaro ti ca nam kattum ārabhati karoti yeva vā, tasmā nidānañ c' eva pakaraṇaṇā cā 'ti vuccati. *vigarahi buddho bhagavā* ti buddho bhagavā vigarahi nindi, yathā tam vaṇṇa-vaṇṇarahānam⁵ vaṇṇaṇā ca avaṇṇaṇā ca bhanantesu aggapuggalo, na hi bhagavato sīlavītikkamakāraṇam⁶ puggalam disvā ayam jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā ganthena⁷ vā dhutaṅgena⁸ vā ñāto yasassī idisam puggalam rakkhittum vaṭṭatīti cittam uppajjati, nāpi pesalam guṇavantam disvā tassa guṇam paṭicchādetum cittam uppajjati, atha kho gara-hitabbam garahati eva pasamsitabbañ ca pasamsati eva, ayañ ca garahitabbo tasmā tam tādilakkhaṇe ṭhito avikam-pamānena cittena vigarahi buddho bhagavā ananucchaviyan ti ādihi vacanehi, tatthāyaṃ atthavaṇṇanā: yadidaṃ tayā moghapurisa tucchamanussa kammaṃ kataṃ tam samaṇa-karaṇānam dhammānam maggaṃ phalanibbānasāsanānam⁹ vā ananucchavikam, tesam chaviṃ chāyaṃ sundarabhāvaṃ na anveti nānugacchati, atha kho ārakāvatehi,¹⁰ ananucchavikattā eva ca ananulomikam tesam ananulometi,¹¹ atha kho vilomapaccanīkabhāve¹² ṭhitam, ananulomikattā eva ca appatirūpam patirūpam sadisaṃ paṭibhāgam na hoti, atha kho asadisam appatibhāgam eva, appatirūpattā eva ca assāmaṇakam

¹ B². -pūre-.

² Bp. -sāsanāropa°.

³ Bp. patitṭham.

⁴ B². paññā°.

⁵ B². Bp. -vaṇṇarahānam.

⁶ Bp. -vītikkamakaram.

⁷ B². gandhena.

⁸ B². dhūtaṅgena.

⁹ B². Bp. -nibbānānam sāsanaṇānam vā na anuccha°.

¹⁰ B². Bp. add dhammehi.

¹¹ B². Bp. na anulometi for ananulometi.

¹² B². vilomam paccanika-; Bp. vilomam paccanika-.

samaṇānaṃ kammaṃ na hoti, assāmaṇakattā akappiyaṃ yaṃ hi samaṇakammaṃ na hoti taṃ tesam na kappati. akappiyatā akaraṇiyaṃ na hi samaṇā¹ yaṃ na kappati taṃ karonti tañ c' etaṃ tayā kataṃ tasmā ananucchaviyaṃ² te moghapurisa kataṃ—pe—akaraṇiyaṃ ti. *kathaṃ hi nāmā* 'ti kena nāma kāraṇena kiṃ nāma kāraṇaṃ passanto ti vuttam hoti. tato kāraṇābhāvaṃ dassento parato *nanu mayā moghapurisa* 'ti ādim āha, taṃ sabbam vuttattham eva. idāni yasmāyaṃ tena pāpaṃ³ kammaṃ kataṃ taṃ vipaccamaṇaṃ ativiya-dukkhavipākaṃ hoti tasmāssa taṃ vipākaṃ dassetum katā-parādham viya puttam anukampakā mātāpitara dayālukenā cittaṇa Sudinnaṃ paribhāsanto *varaṃ te moghapurisa* 'ti ādim āha. tattha āsu⁴ siṅghaṃ etassa viṣaṃ āgacchatiti āsiviso, ghoram caṇḍam assa viṣaṃ ti *ghoraviso*, tassa āsivisassa ghoravisassa pakkhittan ti etassa varan ti iminā sambandho. idisassa āsivisassa ghoravisassa mukhe aṅgaḷātamaṃ varaṃ pakkhittamaṃ sace pakkhittamaṃ bhaveyya varaṃ siyā sundaram sādhu suṭṭhu siyā ti attho. *na tv evā* 'ti na⁵ tv eva varaṃ na sundaram eva na sādhum eva na suṭṭhum eva, esa nayo sabbattha. *kaṇhasappassā* 'ti kālasappassa. *aṅḡarakāsuyā* ti aṅḡarapunnakūpe aṅḡararāsimhi vā. *ādittāyā* 'ti padittāya gahitaggivapaṇṇāya. *sampajjalitāyā* 'ti samantato pajjalitāya acciyo muccantiyā.⁶ *saḷotibhūtāyā* 'ti sappabhāya, samantato vuṭṭhitāhi⁷ jālāhi ekappabhāsamudayaabhūtāyā 'ti vuttam hoti. *taṃ kissa hetū* 'ti yaṃ mayā vuttam varan ti taṃ kissa hetu katarena kāraṇena 'ti ce. *maranaṃ vā nigaccheyyā* 'ti yo tattha aṅgaḷātamaṃ pakkhipeyya so maraṇaṃ vā nigaccheyya.⁸ *itonidānaṃ ca kho*—pe—*upapajjeyyā* 'ti yaṃ idamaṃ mātugā-massa aṅgaḷāte aṅgaḷātamaṃ pakkhipaṇaṃ itonidānaṃ tassa kāraṇaṃ puggalo nirayaṃ upapajjeyya.⁹ evaṃ kammassa mahāsāvajjātaṃ passanto taṃ garaḥi na tassa dukkhāgamaṃ icchamaṇo. *tattha nāma tvaṃ* ti tasmim nāma evarūpe kamme

¹ B². samaṇānaṃ yaṃ kappati taṃ na karonti; Bp. samaṇānaṃ yaṃ na kappati taṃ karonti. ² B². -vikama. ³ B². Bp. pāpa-.

⁴ B². āsum siṅghaṃ.

⁵ B². Bp. tu eva varaṃ.

⁶ B². muccantiyā.

⁷ B². Bp. vuṭṭhitāhi.

⁸ B². Bp. *insert* maraṇamattaṃ vā dukkhaṃ *before* ito.

⁹ B². Bp. upapajjeyya.

evam mahāsāvajje samāne pi tvam. *yam tvaṃ* ti ettha yaṃ ti hīḷanatthe nipāto, tvaṃ ti taṃ saddassa vevacanaṃ. dvīhi pi yaṃ vā taṃ vā hīḷitam avaññātan ti vuttaṃ hoti. *asad-dhamman* ti asataṃ nīcajanānaṃ dhammaṃ tehi sevitabban ti attho. *gāmadhamman* ti gāmānaṃ dhammaṃ gāma-vāsī-kamanussānaṃ dhamman ti vuttaṃ hoti. *vasaladhamman* ti pāpadhamme vassanti paggharantīti vasalā, tesam vasalānaṃ hīnapurisānaṃ dhammaṃ vasalaṃ vā kilesapaggharaṇakadhammaṃ.¹ *duṭṭhullan* ti duṭṭhañ² ca kilesasandūsitam³ thūlañ ca asukkhamaṃ anipunaṃ⁴ ti vuttaṃ hoti. *odakāntikan* ti udakakiccaṃ antikam avasānaṃ assā 'ti odakantiko taṃ odakantikam. *rahassan* ti rahobhāvaṃ paṭicchanne okāse uppajjanakam. ayaṃ hi dhammo jigucchaniyattā na sakkā āvi aññesaṃ dassana-visaye kātum tena vuttaṃ rahassan ti. *dvayam dvayasamāpattin*⁵ ti dvīhi dvīhi samāpajjitabbam dvayam dvayam⁶ samāpattin ti pi pātho, dayam dayasamāpattin⁷ ti pi pathan ti taṃ na sundaram. *samāpajjissasīti* etaṃ tattha nāma tvaṃ ti ettha vuttanāmasaddena yojetabbam samāpajjissasi nāmā 'ti. *bahunnam*⁸ *kho*—pe—*ādikattā pubbaṅgamo* ti sāsanaṃ sandhāya vadati. imasmim sāsane tvam bahunnam⁸ puggalānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ ādikattā sabbapaṭhamam karanato pubbaṅgamo. sabbapaṭhamam etaṃ maggaṃ paṭipannattā dvāraṃ dado,⁹ upāyadassako ti vuttaṃ hoti. imaṃ hi lesaṃ laddhā tava anusikkhamānā bahupuggalā nānappakārake makkaṭṭiyā methunapatisevanādi ke akusaladhamme karissantīti ayaṃ ettha adhippāyo. *anekapariyāyenā* 'ti imehi ananucchaviyaṃ ti ādinā nayena vutthehi¹⁰ bahūhi kāraṇehi. *dubharatāya*¹¹—pe—*kosajjassa avaṇṇam bhāsivā* ti dubharatādinam¹¹ vatthubhūtaṃ asaṃvarassa avaṇṇam nindam¹² garaham bhāsivā ti attho, yasmā hi asaṃvare tṭhitassa puggalassa attā dubharatan¹³ c' eva dupposatañ ca āpajjati tasmā asaṃvaro dubharatā¹¹ dupposatā ti ca vuccati. yasmā pana asaṃ-

¹ Bp. -raṇakam dhammaṃ.² Bp. duṭṭhu.³ B².Bp. kilesadūsitam.⁴ B².Bp. anipunaṃ.⁵ S¹.(D). °pattivan.⁶ S¹.(D). dvayasamā°.⁷ S¹.(D).B².Bp. dayam samāpa°.⁸ B².Bp. bahūnam. ⁹ B². dato.¹⁰ B².Bp. add pi.¹¹ B².Bp. dubbhara°, sic passim.¹² B². nindim.¹³ B².Bp. -dubbharatan.

vare ʔhitassa attā catusu¹ paccayesu mahicchatam Sinerup-
pamāne pi ca paccaye laddhā asantuʔṭhitam āpajjati tasmā
asamvaro mahicchatā asantuʔṭhitā ti ca vuccati. yasmā
ca asamvare ʔhitassa attā ganasaṅganikāya c' eva kilesasaṅ-
ganikāya ca samvattati kosajjānugato ca hoti aʔṭhakusita-
vatthupāripūriyā samvattati tasmā asamvaro saṅganikā
c' eva kosajjaṇ cā 'ti vuccati. *subharatāya*—pe—*viriyāram-
bhassa*² *vaṇṇam bhāsivā* ti subharatādīnaṃ vatthubhūta-
saṃvarassa ca³ *vaṇṇam bhāsivā* ti attho. yasmā hi asam-
varam pahāya samvare ʔhitassa attā subharo hoti supposo
catusu⁴ paccayesu appicchatam nittanhabhāvam āpajjati
ekam ekasmiṇ ca paccaye yathālābha-yathābala-yathāsā-
ruppavasena tippabhedāya santuʔṭhiyā⁵ sāmavattati tasmā
samvaro subharatā c' eva *supposatā*⁶ ca appiccho ca santuʔṭho
cā 'ti vuccati. yasmā pana asamvaram pahāya samvare
ʔhitassa attā kilesānaṃ⁷ sallekhanatāya c' eva niddhunana-
tāya ca samvattati tasmā samvaro sallekho⁸ ca dhuto cā 'ti
vuccati. yasmā ca asamvaram pahāya samvare ʔhitassa
attā kāyavācānaṃ apāsādikam appasādanīyaṃ asantam
asāruppaṃ kāyavācīduccaritaṃ cittassa apāsādikam appa-
sādanīyaṃ asantam asāruppaṃ akusalavitakkattayaṇ ca
anupagamma tabbiparītassa kāyavācīduccarītassa⁹ kusalavi-
takattayass¹⁰ eva ca pāsādikassa pasādanīyassa santassa
sāruppassa pāripūriyā samvattati, tasmā samvaro pāsādiko
ti vuccati. yasmā pana asamvaram pahāya samvare ʔhitassa
attā sabbakilesāpacayabhūtāya vivaʔṭṭāya aʔṭhaviriyāram-
bhavatthupāripūriyā¹¹ ca samvattati, tasmā samvaro apacayo
c' eva viriyārambho¹² cā 'ti vuccati.¹³ *bhikkhūnaṃ tadanuc-
chavikaṃ tadanulomikaṃ* ti tattha sannipatitānaṃ bhikkhū-
naṃ yaṃ idāni sikkhāpadaṃ paññāpessati¹³ tassa anucchavi-
kaṇ c' eva anulomikaṇ ca. yo vā ayaṃ subharatādīhi saṃ-
varo vutto tassa anucchavikaṇ c' eva anulomikaṇ ca saṃ-

¹ B².Bp. catūsu.² B². -rabbhassa; Bp. viriyāram°.³ B².Bp. omit ca.⁴ B².Bp. catūsu ca pa°.⁵ B².Bp. -ʔṭhitāyā.⁶ Old. Vin. suposat°.⁷ B².Bp. kilesa-.⁸ Bp. samlekho.⁹ B².Bp. add c' eva.¹⁰ Bp. -yassa ca.¹¹ B². -viriyārambha-; Bp. -viriyārambha-.¹² B².Bp. vuccattī.¹³ B². paññā°.

varapahānapaṭisaṃyuttam asuttantanibaddham pāḷivinimuttam okkantikadhammadesanam katvā ti attho. bhagavā kira īdesesu tḥānesu pañcavaṇṇakusumamālā¹ karonto viya ratanadāmaṃ sajjento viya² ye paṭikkhipanādhippāyā³ asamvarābhiraṭā te samparāyikena⁴ vaṭṭabhayena tajjento anekappakārādīnavam⁵ dassento ye sikkhākāmā samvare tḥitā te appekacce arahatte paṭiṭṭhāpento⁶ appekacce anāgāmisakadāgāmisotāpattiphalesu upanissayavirahite pi sagga-magge paṭiṭṭhāpento⁶ Dīghanikāyappamānam pi Majjhimanikāyappamānam pi dhammadesanam karoti, tam sandhāy' etaṃ vuttam: bhikkhūnam tad anucchavikam tad anulomikam dhammiṃ⁷ katham katvā ti. tena hīti tena Sudinnassa ajjhācārena kāraṇabhūtena. sikkhāpadan ti ettha sikkhitabbā ti sikkhā, pajjate iminā ti padaṃ, sikkhāya padaṃ sikkhāpadaṃ, sikkhāya adhigamūpāyo ti attho, athavā mūlam nissayo paṭiṭṭhāti vuttam hoti, methunaviratiyā methunasamvarass' etaṃ adhivacanam methunasamvaro hi tad aññesaṃ sikkhāsaṅkhātānam silavipassanājhānamagga-dhammānam vuttatthavasena padattā idha sikkhāpadan ti adhippeto, ayañ ca attho sikkhāpadavibhaṅge vuttanayen' eva veditabbo. api ca tass' atthassa dīpakam vacanam pi sikkhāpadan ti veditabbam. vuttam pi c' etaṃ: sikkhāpadan ti yo tattha nāmakāyo padakāyo niruttikāyo vyañjanakāyo ti, athavā yathā anabhijjhā dhammapadan ti vutte anabhijjhā eko dhammakotṭhāso ti attho hoti evam idhā pi sikkhāpadan ti sikkhākotṭhāso sikkhāya eko padeso ti pi attho veditabbo.

dasa atthavase paṭiccā 'ti dasakāraṇavase sikkhāpadapaññatitihetuadhigamanīye hitavisesse paṭicca āgama ārabha, dasannam hitavisesānam nipphattim sampassamāno ti vuttam hoti. idāni te dasa atthavase dassento *saṅghasutṭhuta* 'ti ādim āha. tattha saṅghasutṭhuta nāma saṅghassa sutṭhubhāvo, sutṭhu devā 'ti āgataṭṭhāne viya sutṭhu bhante ti vacanasampaṭicchanabhāvo, yo ca tathāgatassa vacanam

¹ B². -vaṇṇam kusu°.

² B².Bp. add ca.

³ B². paṭikkhī°.

⁴ Bp. -parābhikena.

⁵ B².Bp. -kāram ādīnavam.

⁶ B³.Bp. paṭiṭṭhāpento.

⁷ B². dhammi.

sampaṭicchati tassa tam digharattam hitāya sukhāya hoti tasmā saṅghassa suttu bhante ti mama vacanam sampaṭicchanaṭṭham paññāpessāmi¹ asampaṭicchane ādinavam² sampaṭicchane ca ānisamsam dassetvā na balakkārena abhibhavitvā ti etam attham āvikaronto āha saṅghasuttutāyā 'ti. *saṅghaphāsutāyā* 'ti saṅghassa phāsubhāvāya sahaḍivitāya sukhavihāratthāyā 'ti attho. *dummaṅkūnam puggalānam niggaḥāyā* 'ti dummaṅkū nāma³ dussilapuggalā, ye maṅkutam⁴ āpādiyamānā pi dukkhena āpajjanti vitikkamam⁵ karonto vā katvā vā na lajjanti tesam niggaḥatthāya. tehi sikkhāpade asati kim tumhehi ditṭham kim sutam kim amhehi katam katamasmiṃ⁶ vatthusmiṃ katamam āpatṭim āropetvā⁷ amhe niggaḥatthā 'ti saṅgham viheṭhessanti.⁸ sikkhāpade pana sati tesam saṅgho sikkhāpadam dassetvā dhammena vinayena satthusāsanena niggaḥessati, tena vuttam dummaṅkūnam puggalānam niggaḥāyā 'ti. *pesalānam bhikkhūnam phāsuvihārāyā* 'ti pesalānam piyasilānam bhikkhūnam phāsuvihārattāyā. piyasilā hi bhikkhū kattabbākattabbam sāvajjānavajjam velam mariyādam ajānantā sikkhāttaya-pāripūriyā⁹ ghaṭamānā¹⁰ kilamanti sandiṭṭhamānā ubbālā honti kattabbākattabbam pana sāvajjānavajjam velam mariyādaṃ ca¹¹ nātvā sikkhāttayapāripūriyā⁹ ghaṭantā¹² na kilamanti sandiṭṭhamānā na ubbālā honti, tena tesam¹³ sikkhāpadapaññāpanam¹⁴ phāsuvihārāya samvattati, yo vā dummaṅkūnam¹⁵ puggalānam niggaḥo sv eva etesam phāsuvihāro dussilapuggale nissāya hi uposatho¹⁶ tiṭṭhati pavāranā¹⁶ tiṭṭhati saṅghakammāni na ppavattanti sāmaggī¹⁷ na hoti bhikkhū anekaggā uddesaparipucchākammaṭṭhānādini anu-
yujjitum na sakkonti, dussilesu pana niggaḥitesu sabbo pi ayam upaddavo na hoti tato pesalā bhikkhū phāsu viharanti, evam pesalānam bhikkhūnam phāsuvihārāyā 'ti ettha dvidhā

¹ B². paññā°.² Bp. ādinavam.³ B². -kunāma.⁴ B². dummaṅkutam.⁵ B². vitikkamam.⁶ B².Bp. katarasmim.⁷ B².Bp. °ropetvā.⁸ B². vihedhessanti.⁹ B².Bp. sikkhatta°.¹⁰ B². ghaṭantā.¹¹ Bp. omits ca.¹² Bp. ghaṭamānā.¹³ B².Bp. nesam.¹⁴ B².Bp. -paññāpanā.¹⁵ B². -kunam.¹⁶ B².Bp. add na.¹⁷ Bp. sāmaggī.

attho veditabbo. *diṭṭhadhammikānaṃ āsavānaṃ saṃvarāyā* 'ti diṭṭhadhammikā āsavā nāma asaṃvare ṭhitena tasmim yeva¹ attabhāve pattabbā paṇipahāradandappahārahattacchedapādacchedaakittiyasavippaṭisārādayo dukkhavisesā, iti imesaṃ diṭṭhadhammikānaṃ āsavānaṃ saṃvarāya pidhānāya āgamanamaggatthakanāyā² 'ti attho. *samparāyikānaṃ āsavānaṃ paṭighātāyā* 'ti samparāyikā āsavā nāma asaṃvare ṭhitena katapāpakammamūlakā samparāye narakādisu pattabbā dukkhavisesā tesam paṭighātattāyā paṭippassambhanattāyā vūpasamanattāyā 'ti vuttam hoti. *appasannānaṃ vā³ pasādāyā* 'ti sikkhāpadapaññattiyā hi sati sikkhāpadapaññattim ṇatvā vā yathā paññattam paṭipajjamāne bhikkhū disvā vā ye pi appasannā paṇḍitamanussā te yāni vata loke mahājanassa rajjanadussanamuyhanaṭṭhānāni⁴ tehi: ime samāṇa sakyaputtiyā ārakā viratā viharanti dukkaram vata karonti bhāriyam vata karontīti pasādam āpajjanti vinaya-piṭake potthakam disvā micchādiṭṭhikativedi⁵ brāhmaṇo viya, tena vuttam appasannānaṃ⁶ pasādāyā 'ti. *pasannānaṃ bhīyyobhāvāyā* 'ti ye pi sāsane pasannā kulaputtā te pi sikkhāpadapaññattim⁷ vā yathā paññattam paṭipajjamāne bhikkhū vā disvā aho ayyā dukkarakārino ye yāvajīvam ekabhattam brahmacariyam vinayasamvaram anupālentīti bhīyyo bhīyyo pasidanti, tena vuttam pasannānaṃ bhīyyobhāvāyā 'ti.

saddhammatthitīyā 'ti tiividho saddhammo pariyattisaddhammo paṭipattisaddhammo adhigamasaddhammo 'ti, tattha piṭakattayasāṅgahītam sabbam pi buddhavacanam pariyattisaddhammo nāma, terasadhutagunā⁸ cuddasa khandhaka-vattāni dveasīti mahāvattāni silasamādhivipassanā ti ayam paṭipattisaddhammo nāma, cattāro ariyamaggā cattāri ca sāmāññaphalāni nibbānañ cā 'ti ayam adhigamasaddhammo nāma, so sabbo pi yasmā sikkhāpadapaññattiyā sati bhikkhū sikkhāpadañ ca tassa vibhaṅgañ ca tadatthajotanattam añañ ca buddhavacanam pariyāpūnanti yathāpaññattañ⁹ ca paṭipajjamānā paṭipattim pūretvā paṭipattiyā adhigantab-

¹ B².Bp. tasmiñ ñeva.² B².Bp. -maggathaka°.³ B². Bp. omīti vā.⁴ B. -muyhaṇa°.⁵ B². -katavedi; Bp. -kokatavedi.⁶ Sp. -sannanam.⁷ B².Bp. add ṇatvā.⁸ B². -dhūṭa-.⁹ B². -paññattiñ.

bam lokuttaradhammam adhigacchanti tasmā sikkhāpada-
paññattiyā ciraṭṭhitiko¹ hoti, tena vuttam saddhammaṭṭhi-
tiyā 'ti. *vinayānuggahāyā* 'ti sikkhāpadapaññattiyā hi sati
saṃvaravinayo ca pahāṇavinayo² ca samathavinayo ca pañ-
ñattivinayo cā 'ti catubbidho pi vinayo anuggahito hoti upat-
thambhito sūpatthambhito, tena vuttam vinayānuggahāyā
'ti. sabbān' eva cetāni padāni sikkhāpadam paññāpessāmīti³
iminā vacanena saddhim yojetabbāni tatrāyaṃ paṭhamapac-
chimapadayaṇā: saṅghasuṭṭhutaṃ sikkhāpadam paññā-
pessāmi⁴ vinayānuggahāyā sikkhāpadam paññāpessāmīti.⁴
api c' ettha yaṃ saṅghasuṭṭhu taṃ saṅghaphāsu yaṃ saṅgha-
phāsu taṃ dummaṅkūnam puggalānam niggahāyā 'ti evaṃ
saṅkhalikanayaṃ, yaṃ saṅghasuṭṭhu taṃ saṅghaphāsu yaṃ
saṅghasuṭṭhu taṃ dummaṅkūnam puggalānam niggahāyā 'ti
evaṃ ca ekekapadamūlikam dasakkhattuṃ yojanam katvā,
yaṃ vuttam Parivāre: atthasataṃ dhammasataṃ dve ca
niruttisatāni, cattāri ca ānāsatāni atthavase pakaraṇe ti,
taṃ sabbam vedītabbam, taṃ paṇ' etaṃ yasmā Parivāre
yeva āvibhavissati⁵ tasmā idha na vaṇṇitan ti, evaṃ sikkhā-
padapaññattiyā ānisaṃsam dassetvā tasmim sikkhāpade
bhikkhūhi kattabbakiccaṃ dīpento evaṃ ca pana bhikkhave
imaṃ sikkhāpadam uddiseyyāthā 'ti āha. kim vuttam hoti.
bhikkhave imaṃ pana mayā iti sandassitānisaṃsam sikkhā-
padam evaṃ Pātimokkhuddese uddiseyyāthā ca pariya-
puṇeyyāthā ca dhāreyyāthā ca aññesaṃ ca vāceyyāthā 'ti,
atirekānayanattho hi ettha ca saddo tenāyaṃ attho ānito
hotīti. idāni yaṃ vuttam imaṃ sikkhāpadam ti taṃ dassento
yo pana bhikkhu methunam dhammam patiseveyya pūrājiko
hoti asaṃvāso ti āha. evaṃ mūlacchejjavasena dalham katvā
paṭhamapārājike paññatte aparam pi anuppaññattatthēya
makkaṭivattthum⁶ udapādi, '... ..' etaṃ
vuttam: *evaṃ c' idaṃ bhagavatā bhikkhunam sikkhāpadam*
paññattam hotīti, tass' attho bhagavatā bhikkhūnam idaṃ
sikkhāpadam evaṃ paññattam hoti ca idaṃ ca aññam vatthum
udapādīti. paṭhamapaññattikathā niṭṭhitā. || 11 || 5 ||

¹ B². ciraṭṭhitiko.² Bp. pañña°.³ B². āvibha°.² B². Bp. pahāna-.⁴ B². pañña°.⁶ B². Bp. -vatthu.

duvidham hi sikkhāpadam lokavajjam paṇṇattivajjañ ca tattha yassa sacittakapakkhe cittaṃ akusalam eva hoti taṃ lokavajjam nāma, sesaṃ paṇṇattivajjam, tattha lokavajje anuppaññatti uppajjamānā rundhanti¹ dvāram pidahanti¹ sotam pacchindamānā gāhātaram karonti¹ uppajjati, aññatra adhimānā aññatra² supinantā ti ayam pana vitikkamābhāvā abbohārikattā ca vuttā. paṇṇattivajje akate vitikkame uppajjamānā sithilam karonti¹ mocanti³ dvāram dadamānā ca⁴ aparāparam⁵ anāpattim⁶ kurumānā ca⁴ uppajjati gaṇabhojanaparamparabhojanādisu anuppaññattiyo viya. antamāso tañkhaṇikāya pīti evarūpe pana kate vitikkame uppannattā paññattigatikā va hoti. idaṃ pana paṭhamasikkhāpadam yasmā lokavajjam na paṇṇattivajjam tasmā ayam anuppaññatti rundhanti¹ dvāram pidahanti¹ sotam pacchindamānā gāhātaram karonti¹ uppajjati.⁷ evaṃ dve pi vatthūni sampiṇḍetvā⁸ mūlacchejjasena dalhātaram katvā paṭhamapārājike paññatte aparam pi anuppaññattatthāya Vajjiputtakavatthum⁹ udapādi. tass' uppattidassanattam etaṃ vuttam: evañ c' idaṃ bhagavatā bhikkhūnam sikkhāpadam paññattam¹⁰ hotīti. tass' attho: bhagavatā bhikkhūnam idaṃ sikkhāpadam evaṃ paññattam hoti ca idaṃ ca aññam vatthum¹¹ udapāditi. makkaṭṭiya¹² vatthukathā niṭṭhitā. || 6 ||

idāni yaṃ taṃ aññam pi vatthum uppannam taṃ dassetum tena kho pana samayenā 'ti ādim āha. tatrāpi ayam anuttānapadavaṇṇanā. *Vesālīkā* ti Vesālīvāsino.¹³ *Vajjiputtakā* ti Vajjiraṭṭhe Vesāliyaṃ kulānam puttā. sāsane kira yo yo upaddavo ādinavo abbudam uppajji sabbam taṃ Vajjiputtake nissāya, tathā hi Devadatto pi Vajjiputtake pakkhe labhitvā saṅgham bhindi Vajjiputtakā eva ca vassasatapariniṇṇibbute bhagavati uddhammam ubbinayam satthusāsanaṃ dīpesum ime pi tesam yeva ekaccā.¹⁴ evaṃ paññatte pi

⁴ B²Bp. omit ca.

⁵ B²Bp. add pi.

⁶ B². -patti.

⁷ B²Bp. uppajji.

⁸ B². -piṇḍitvā.

⁹ B²Bp. vatthu.

¹⁰ B². paññattim.

¹¹ B²Bp. aññam pi vatthu.

¹² B²Bp. makkaṭṭi.

¹³ Bp. Vesālī.

¹⁴ Bp. ekacce.

sikkhāpade yāvadattham nahāyimsu¹—pe—methunaṃ dhammaṃ patisevimsū 'ti. ñātibyasanena pīti ettha asanaṃ vyasanam vikkhepo viddhamsanaṃ vināso ti sabbam etaṃ ekattham, ñātinam byasanaṃ ñātibyasanam tena ñātibyasanena. rājadanda-byādhimaraṇavippavāsanamittena ñātivināsenā 'ti attho. esa nayo dutiyapade pi, tatiyapade pana ārogyavināsako² rogo eva³ rogabyasanaṃ so hi ārogyaṃ vyasati vikkhipati⁴ vināsetīti byasanaṃ, rogo 'va byasanaṃ rogabyasanaṃ tena rogabyasanaṇāpi.⁵ phutthā ti adhipannā abhibhūtā tāya⁶ samannāgatā ti attho. na mayam bhante Ānanda buddhaṃ • dhagarahino ti bhante Ānanda mayam buddham na⁷ garahāma na buddhassa dosaṃ vadema,⁸ na dhammagarahino na saṅghagarahino, attagarahino mayan ti attānam eva mayam garahāma attano dosaṃ vadema.⁸ alakkhikā ti nissirikā. appapuññā ti parittapuññā. vipassakā kusalānaṃ dhammānan ti ye aṭṭhatimsārammaṇesu vibhattā kusalā dhammātesaṃ vipassakā tato tato ārammaṇato vuṭṭhāya te ca⁹ dhamme vipassamānā ti attho. pubbarattāpararattan ti rattiyā pubbaṃ pubbarattaṃ rattiyā aparaṃ¹⁰ apararattaṃ pathamayāmaṇ ca pacchimayāmaṇ cā 'ti vuttaṃ hoti. bodhipakkhikānan ti bodhissa pakkhe bhavānaṃ arahattamaggañānassa upakārakānaṃ ti attho. bhāvanānuyogān ti vaḍḍhanānuyogaṃ. anuyuttā vihareyyāma¹¹ 'ti gihipalibodham¹⁰ āvāsapalibodhaṇ¹¹ ca pahāya vivittesu senāsanesu yuttāpayuttā anaññakiccā vihareyyāma. evaṃ āvuso ti thero etesaṃ āsayaṃ ajānanto idaṃ nesaṃ mahāgajjitam sutvā sace ime idisā bhavissanti sādhu 'ti maññamāno evaṃ āvuso ti sampaticchi. atthānam etaṃ anavakāso ti ubhayaṃ p' etaṃ¹² kāraṇapaṭikkhepavacanam. kāraṇam hi yasmā tattha tadāyattavuttibhāvena phalaṃ tiṭṭhati yasmā c' assa taṃ okāso hoti tadāyattavuttibhāvena tasmā ṭhānaṇ ca avakāso cā 'ti vuccati, taṃ paṭikkhipanto¹³ āha: atthānam etaṃ

¹ B².Bp. nahāyimsu.

³ B². addo byasanaṃ.

⁵ B².Bp. omīti pi.

⁷ B². na before buddham.

⁹ B².Bp. va for ca.

¹¹ B².Bp. -pali.

¹³ B². paṭikkhipanto.

² B². ārogyaṃ vi°.

⁴ B². vikkhipati.

⁶ B².Bp. omīti tāya.

⁸ B².Bp. dema.

¹⁰ B².Bp. gihipali.

¹² B². ubhayaṃ etaṃ.

Ānanda anavakāso ti, etaṃ ṭhānaṃ vā okāso¹ n' atthi. yaṃ tathāgato ti yena tathāgato. *Vajjīnaṃ vā*—pe—*samūhaneyya* taṃ kāraṇaṃ n' atthīti attho. yadi hi bhagavā etesaṃ labheyyāma upasampadaṃ ti yācantānaṃ upasampadaṃ dadeyya, evaṃ sante *pārājiko hoti asaṃvāso* ti paññattaṃ samūhaneyya yasmā pan' etaṃ na samūhanti tasmā aṭṭhānaṃ etaṃ ti ādim āha. *so āgato na upasampādetabbo* ti yadi hi evaṃ āgato upasampadaṃ labheyya sāsane agāravo bhavēyya sāmaṇerabhūmiyaṃ pana ṭhito sagāravo² bhavissati attatthañ ca karissatīti ñatvā anukampamāno 'va³ bhagavā āha: so āgato na upasampādetabbo ti. *so āgato upasampādetabbo* ti yadi⁴ hi evaṃ āgato bhikkhubhāve ṭhatvā avipanna-sīlatāya sāsane sagāravo bhavissati so sati upanissayena cirass'⁵ eva uttamatthaṃ pāpunissatīti⁶ upasampādetabbo ti āha. evaṃ methunaṃ dhammaṃ patisevitvā āgatesu anupasampādetabbañ ca upasampādetabbañ ca dassetvā tiṇi pi vatthūni samodhānetvā paripuṇṇaṃ katvā sikkhāpadaṃ paññāpetukāmo⁷ *evaṃ ca pana bhikkhave imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyāthā*⁸ 'ti vātvā *yo pana bhikkhu*—pe—*asaṃvāso* ti paripuṇṇaṃ sikkhāpadaṃ paññāpesi. || 7 ||

idāni 'ssa atthaṃ vibhajanto *yo panā 'ti yo yādiso* ti ādim āha. tasmim̐ pana sikkhāpade ca sikkhāpadavibhaṅge ca sakale ca vinayavinicchaye kosallaṃ patthayantena catubbidho vinayo jānitaḥ:

catubbidham hi vinayaṃ mahātherā mahiddhikā |
niharitvā pakāsesuṃ dhammasaṅgāhakā purā.||

katamaṃ catubbidham, suttam, suttānulomaṃ, ācariyavādo,⁹ attanomatīti. yaṃ sandhāya vuttam, āhaccapadena kho mahārāja rasena ācariyavamsatā adhippāyo ti,¹⁰ ettha hi āhaccapadan ti suttam adhippetam, raso ti suttānulomaṃ, ācariyavamsa ti ācariyavādo, adhippāyo ti attanomatī, tattha suttam nāma sakalavinayaṇṭake pāli, suttānulomaṃ nāma cattāro mahāpadesā. ye bhagavatā evaṃ vuttā: yaṃ

¹ B².Bp. add vā.

² B².Bp. add ca.

³ Bp. omits va.

⁴ B².Bp. omī yadi hi.

⁵ B². cira°.

⁶ B².Bp. add ñatvā.

⁷ Bp. paññā°.

⁸ Bp. uddiseyyathā ti.

⁹ B².Bp. -vādam.

¹⁰ Milinda-pañha, p. 148.

bhikkhave mayā idam na kappatīti apaṭikkhittam tañ ce akappiyam anulometi kappiyam paṭibāhati tam vo na kappati, yam bhikkhave mayā idam na kappatīti apaṭikkhittam tañ ce kappiyam anulometi akappiyam paṭibāhati tam vo kappati, yam bhikkhave mayā idam kappatīti ananuññātam tañ ce akappiyam anulometi kappiyam paṭibāhati tam vo na kappati, yam bhikkhave mayā idam kappatīti ananuññātam¹ tañ ce kappiyam anulometi akappiyam paṭibāhati tam vo kappatīti. ācariyavādo nāma dhammasaṅgāhakehi pañcahi arahantasatehi ṭhapitā pālivinimuttā okkantikavinicchayappavattā² aṭṭhakathā tanti. attanomati nāma suttasuttānulomaācariyavāde muñcitvā anumānena attano anubuddhiyā nayaggāhena upaṭṭhitākārakathanam. api ca³ suttantābhidhammavinayaṭṭhakathāsu āgato sabbo pi theravādo attanomati nāma. tam pana attanomatim gahetvā kathentena na dalhagāham gahetvā voharitabbam, kāraṇam sallakkhetvā atthena pāḷim pāḷiyā ca attham samsandetvā⁴ khettabbam, attanomati ācariyavāde otāretabbā sace tattha otarati c' eva sameti ca gahetabbā sae n' eva otarati na sameti na gahetabbā ayam hi attanomati nāma sabbadubbalā attanomatito ācariyavādo balavatāro, ācariyavādo pi suttānulome otāretabbo tattha otaranto samento eva gahetabbo itaro na gahetabbo. ācariyavādato hi suttānulomam balavataram, suttānulomam pi sutte otāretabbam tattha otarantam samentam eva gahetabbam itaram na gahetabbam. suttānulomato hi suttam eva balavataram, suttam hi appativattiyam kārakasaṅghasadisam buddhānam ṭhitakālasadisam, tasmā yadā dve bhikkhū sākacchanti sakavādī suttam gahetvā katheti paravādī suttānulomam, tehi aññamaññam khepam vā garaham vā akatvā suttānulomam sutte otāretabbam sace otarati sameti gahetabbam no ce na gahetabbam suttasmim yeva ṭhātabbam. athāyam suttam gahetvā katheti paro ācariyavādam tehi pi aññamaññam khepam vā garaham vā akatvā ācariyavādo sutte otāretabbo sace otarati sameti gahetabbo anotaranto asamento ca gārayhācariyavādo na gahetabbo suttasmim yeva ṭhātabbam. athāyam

¹ Sp. anuññātam.² B².Bp. okkantavini².³ Sp. va.⁴ B².Bp. -sanditvā.

suttam gahetvā katheti paro attanomatim tehi pi aññamaññam khepam vā garaham vā akatvā attanomati sutte otāretabbā sace otarati sameti gahetabbā no ce na gahetabbā suttasmim yeva t̥hātabbam. athāyam suttānulomam gahetvā katheti paro suttam, suttam suttānulome otāretabbam sace otarati sameti tisso saṅgītiyo ārūlham pāliāgatam paññāyati gahetabbam no ce tathā paññāyati na otarati na sameti bāhirakasuttam¹ vā hoti siloko vā aññam vā gārayha suttam gūlhavessantaragūlha vinayavedallādīnam aññatarato āgatam na gahetabbam suttānulomasim yeva t̥hātabbam. athāyam suttānulomam gahetvā katheti paro ācariyavādam, ācariyavādo suttānulome otāretabbo sace otarati sameti gahetabbo no ce na gahetabbo suttānulome yeva t̥hātabbam. athāyam suttānulomam gahetvā katheti paro attanomatim, attanomati suttānulome otāretabbā sace otarati sameti gahetabbā no ce na gahetabbā suttānulome yeva t̥hātabbam. atha panāyam ācariyavādam gahetvā katheti paro suttam, suttam ācariyavāde otāretabbam sace otarati sameti gahetabbam itaram gārayhasuttam na gahetabbam ācariyavāde yeva t̥hātabbam. athāyam ācariyavādam gahetvā katheti paro suttānulomam, suttānulomam ācariyavāde otāretabbam otarantam samentam eva gahetabbam itaram na gahetabbam ācariyavāde yeva t̥hātabbam. athāyam ācariyavādam gahetvā katheti paro attanomatim, attanomati ācariyavāde otāretabbā sace otarati sameti gahetabbā no ce na gahetabbā ācariyavāde yeva t̥hātabbam.² atha panāyam attanomatim gahetvā katheti paro suttam, suttam attanomatiyam otāretabbam sace otarati sameti gahetabbam itaram gārayhasuttam na gahetabbam attanomatiyam eva t̥hātabbam. athāyam attanomatim gahetvā katheti paro suttānulomam, suttānulomam attanomatiyam otāretabbam otarantam samentam eva gahetabbam itaram na gahetabbam attanomatiyam eva t̥hātabbam. athāyam attanomatim gahetvā katheti paro ācariyavādam, ācariyavādo attanomatiyam otāretabbo sace otarati sameti gahetabbo itaro gārayhācariyavādo na gahetabbo attanomatiyam eva t̥hātabbam, attano

¹ B². bāhiraka-.

² B². *inserts the sentence:* attano gahaṇam eva baliyam na kātabbam

gahaṇam eva baliyaṃ kātabbam sabbatṭhānesu ca khepo vā garaḥā vā na kātabbā ti.

atha paṇāyaṃ kappiyaṃ ti gahetvā katheti paro akappiyaṃ ti sutte ca suttānulome ca otāretabbam sace kappiyaṃ hoti kappiye thātabbam sace akappiyaṃ akappiye thātabbam. athāyaṃ tassa kappiyabhāvasādhakam suttato bahum kāraṇaṃ ca vinicchayaṃ ca dasseti paro kāraṇam na vindati kappiye¹ thātabbam. atha paro tassa akappiyabhāvasādhakam suttato bahum kāraṇaṃ ca vinicchayaṃ ca dasseti anena attano gahaṇan ti katvā dalham ādāya na thātabbam sādhu² ti sampatiṇṇhitvā akappiye eva thātabbam. atha dvinnam pi kāraṇacchāyā dissati paṭikkhittabhāvo yeva sādhu akappiye thātabbam, vinayaṃ hi patvā kappiyākappiyavicāraṇam āgamaṃ rundhitabbam gālham kattabbam sotam pacchinditabbam garukabhāve yeva thātabbam. aṭṭha paṇāyaṃ akappiyaṃ ti gahetvā katheti paro kappiyaṃ ti sutte ca suttānulome ca otāretabbam sace kappiyaṃ hoti kappiye thātabbam sace akappiyaṃ akappiye thātabbam, athāyaṃ bahūhi suttavinicchayaṃ kāraṇehi akappiyabhāvaṃ dasseti paro kāraṇam na vindati akappiye thātabbam, aṭṭha paro bahūhi suttavinicchayaṃ kāraṇehi kappiyabhāvaṃ dasseti ayaṃ kāraṇam na vindati kappiye thātabbam. aṭṭha dvinnam pi kāraṇacchāyā dissati attano gahaṇam na vissajjetabbam. yathā cāyaṃ kappiyākappiye akappiyākappiye³ ca vinicchayo vutto evaṃ anāpattiāpattivāde āpattānāpattivāde ca lahukagarukāpattivāde⁴ garukalahukāpattivāde cāpi⁴ vinicchayo veditabbo, nāmamatto⁵ yeva hi ettha nānam yojanānaye nānam n' atthi tasmā na vitthāritam, evaṃ kappiyākappiyādi vinicchaye uppanne yo suttasuttānulomaācariyavāda-attanomatīsu atirekakāraṇam labhati tassa vāde thātabbam, sabbaso pana kāraṇam vinicchayaṃ alabhantena suttam na jhātabbam suttasmim yeva thātabbam ti. evaṃ tasmim sikkhāpade ca sikkhāpadavibhaṅge ca sakale ca vinayavinicchaye kosallam patthayantena ayaṃ catubbidho vinayo jānitabbo.

¹ B². adds va.

² B².Bp. akappiyākappiye.

³ B².Bp. add ca.

⁴ Bp. cāyaṃ.

⁵ B².Bp. -mattam.

imañ ca pana catubbidham vinayaṃ ñatvā pi vinaya-dharena puggalena tilakkhaṇasamannāgatena bhavitabbaṃ, tīṇi hi vinayadharassa lakkhaṇāni icchitabbāni. katamāni tīṇi. suttañ c' assa svāgatam hoti suppvavatti suvinicchitam suddato anuvyañjanaso¹ ti idam ekam lakkhaṇam, vinaye kho pana t̥hito hoti asaṃhīro ti idam dutiyam, ācariyaparamparā kho pan' assa suggahitā² hoti sumanasikatā sūpadhāritā³ ti idam tatiyam. tattha suttaṃ nāma sakalam vinayaṇṇakam tad assa⁴ svāgatam hoti⁵ sutthū āgatam. suppvavattīti sutthū pavattam paṇaṇam vācuggatam suvinicchitam. suddato anuvyañjanaso¹ ti pālito ca paripucchato ca atthakathāto ca suvinicchitam hoti kaṅkhāchedam⁶ katvā uggahitam.⁷ vinaye kho pana t̥hito hotīti vinaye lajjibhāvena⁸ patit̥thito hoti alajjī hi bahussuto pi samāno lābhagarukatāya⁹ tantim visamvādetvā uddhammam ubbinayam satthusāsanam dīpetvā sāsane mahantaṃ upaddavam karoti saṅghabhedam pi saṅgharājim pi uppādeti, lajjī pana kukkuccako sikkhā-kāmo jīvita hetu pi tantim avisamvādetvā dhammam eva vinayam eva ca dīpeti satthusāsanam garuṃ katvā t̥hapeti. tathāhi: pubbe mahātherā tikkhattum vācam nicchāresum: anāgate lajjī rakkhissati lajjī rakkhissati lajjī rakkhissatīti. evaṃ yo lajjī so vinayaṃ avijahanto avokkamanto lajjibhāvena vinaye t̥hito hoti patit̥thito ti.¹⁰ asaṃhīro¹¹ ti saṃhīro¹² nāma pālīyā heṭṭhato vā upari vā padapaṭipāṭiyā vā atthakathāya vā paripucchīyamāno vitthanati¹³ vipphandati¹² santit̥thitum na sakkoti, yaṃ yaṃ parena vuccati taṃ taṃ anujānātisakavādam chaḍḍetvā¹⁴ paravādam gaṇhāti¹⁵ yo vā¹⁶ pana pālīyam vā atthakathāya¹⁷ vā heṭṭhupariyena vā padapaṭi-

¹ B².Bp. -nato.² B².Bp. suggahitā.³ B².Bp. supā°.⁴ B².Bp. tañ c' assa.⁵ B².Bp. hotīti.⁶ B².Bp. kankha°.⁷ B².Bp. uggahī°, sic passim.⁸ Bp. lajjibhā°.⁹ B².Bp. -garutāya.¹⁰ B². patit̥thito hoti; Bp. suppatit̥thito ti.¹¹ B².Bp. -hīro, sic passim.¹²⁻¹³ B². nāma yo pālīyā heṭṭhato vā uparito vā padapaṭipāṭiyā vā atthakathāya vā pucchīyamāno vitthunati vipphandati; Bp. nāma yo pālīyam vā atthakathāyam vā heṭṭhato vā uparito vā padapaṭipā-¹³ Bp. vitthunati.¹⁴ B².Bp. chaḍḍetvā.¹⁵ B².Bp. gaṇhāti.¹⁶ B².Bp. omīti vā.¹⁷ B².Bp. -kathāyam.

pāṭiyā vā pucchiyamāno na vitthanati¹ na vipphandati ekekalomam saṇḍāsena gaṇhanto viya, evaṃ mayam vadāma evaṃ no ācariyā vadantīti vissajjeti, yam hi pāli ca pāli-vinicchayo ca suvaṇṇabhājanepakkhittasīhavasā viya parikhayam pariyādānaṃ agacchanto² tiṭṭhati ayam vuccati asaṃhīro ti. ācariyaparamparā kho pan' assa suggahitā³ hotīti theraparamparā vamsaparamparā ca assa⁴ suṭṭhū gahitā hoti. sumanasikatā ti suṭṭhū manasikatā, āvajjitamatte ujjalitapadīpo viya hoti. sūpadhāritā⁵ ti suṭṭhu upadhāritā pubbāparānusandhito atthato kāraṇato ca upadhāritā • attanomatim pahāya ācariyasuddhiyā vattā hoti, mayham ācariyo asukācariyassa santike uggaṇhi so asukassā 'ti evaṃ sabbam ācariyaparamparam⁶ therataraṅgam āharitvā yāva Upālīthero Sammāsambuddhassa santike uggaṇhīti pāpetvā ṭhapeti tato pi āharitvā Upālīthero Sammāsambuddhassa santike uggaṇhi Dāsakatthero attano upajjhāyassa Upālītherassa, Soṇakatthero attano upajjhāyassa Dāsakattherassa, Siggavatthero attano upajjhāyassa Soṇakattherassa, Moggaliputtatissatthero attano upajjhāyassa Siggavattherassa, Caṇḍavajjittherassa cā 'ti evaṃ sabbam ācariyaparamparam⁶ therataraṅgam āharitvā attano ācariyam pāpetvā ṭhapeti evaṃ uggaṇhīti hi ācariyaparamparā suggahitā hoti, evaṃ asakkontena pana avassam dve tayo parivaṭṭā uggaṇhetabbā, sabbapacchimena hi nayena yathā ācariyo ca ācariyācariyo ca pāliṇ ca paripucchaṇ ca vadanti tathā ñātum vaṭṭati.

imehi ca pana tihi lakkhaṇehi samannāgatena vinayadharena vatthuvinicchayattham⁷ sannipatite saṅghe otiṇṇe vatthusmiṃ codakena ca⁸ cuditakena ca vutte vattabbe sahasā avinicchinitvā⁹ 'va cha ṭhānāni oloketabbāni. kata-māni cha. vatthum¹⁰ oloketabbam mātikā oloketabbā padabhājanīyam oloketabbam tikapariccheto oloketabbo antarāpatti oloketabbā anāpatti oloketabbā ti. vatthum olo-

¹ B².Bp. vitthunati.

² B². āga°.

³ B².Bp. suggahitā, sic passim.

⁴ Bp. c' assa.

⁵ B².Bp. supa°.

⁶ B². -paratheravādaṅgam; Bp. -param theravādaṅgam.

⁷ B². vatthum vini°.

⁸ B².Bp. omit ca.

⁹ B². avinicchinditvā.

¹⁰ B².Bp. vatthu.

kento pi hi: tinena vā paṇṇena vā paṭicchādetvā āgantabbam na tv eva naggena āgantabbam yo āgaccheyya āpatti dukkaṭassā¹ 'ti, evaṃ ekaccaṃ āpattiṃ passati so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati. mātikaṃ olokento pi: sampajānamusāvāde pācittiyaṃ² ti ādinā nayena pañcannaṃ āpattinaṃ aññataraṃ āpattiṃ passati so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati. padabhājanīyaṃ olokento pi: akkhayite sarīre methunaṃ dhammaṃ patisevati āpatti pārājikassa yebhūyena khāyite³ methunaṃ dhammaṃ patisevati āpatti thullaccayassā⁴ 'ti ādinā nayena sattannaṃ āpattinaṃ aññataraṃ āpattiṃ passati so padabhājanīyato suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati. tikaparichedaṃ olokento pi tikasaṅghādisesaṃ vā tikapāccitiyaṃ vā tikadukkaṭaṃ vā aññataraṃ vā āpattiṃ tikaparichede passati so tato suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati. antarāpattiṃ olokento pi: paṭilātaṃ ukkhipati⁵ āpatti dukkaṭassā⁶ 'ti, evaṃ yā sikkhāpadantaresu antarāpatti hoti taṃ passati so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati. anāpattiṃ olokento pi: anāpatti bhikkhu asādiyantaṃ atheyyacittassa na maraṇādhippāyassa anullapanādhippāyassa na mocanādhippāyassa asaṅcicca asatiyā ajānantassā 'ti, evaṃ tasmim tasmim sikkhāpade niddiṭṭhaṃ anāpattiṃ passati, so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati. yo hi bhikkhu catubbidhavinayakovidō tilakkhaṇasampanno imāni cha ṭhānāni oloketvā adhikaraṇaṃ vūpasamessati tassa vinicchayo appativattiyo buddhena sayam nisi-ditvā vinicchitasadisō hoti.

tañ ce evaṃ⁷ vinicchayakusalaṃ bhikkhuṃ koci katasikkhāpadavittikkamo bhikkhu upasaṅkamitvā attano kukkucam puccheyya, tena sādhuṃ sallakkhetvā sace anāpatti hoti anāpattīti vattabbam, sace paṇāpatti hoti āpattīti vattabbam, sā desanāgāminī ce desanāgāminīti vattabbam uṭṭhānagāminī⁸ ce uṭṭhānagāminīti⁸ vattabbam, ath' assa pārājikac-

¹ Old. Vin. vol. iii., p. 212.

² Old. Vin. vol. iv., p. 2.

³ B².Bp. khayite sarīre methunaṃ.

⁴ Old. Vin. vol. iii., p. 29.

⁵ B². ukkhipati.

⁶ Old. Vin. vol. iv., p. 116.

⁷ B².Bp. tañ c' evaṃ.

⁸ B².Bp. uṭṭhāna-.

so āgato : kā te pavattitī¹ pucchitabbo ārocitāya ca pavattiyā² : n' atthi loke raho nāma pāpakammaṃ pakubbato³ sabba-
paṭhamam hi pāpaṃ karonto attanā jānāti ath' assa āra-
khadevatā paracittavidū samaṇabrāhmaṇā aññe ca devatā³
jānanti tvaṃ yeva dāni tava sotthim pariyesāhiti vattabbo.
niṭṭhitā catubbidhavinayakathā⁴ vinayadharassa ca lakkha-
nādi kathā.

idāni sikkhāpadavibhaṅgassa atthaṃ vaṇṇayissāma. yaṃ
vuttam, *yo panā 'ti yo yādiso* ti ādi, ettha yo panā 'ti vibhaji-
tabbam⁵ padam. yo yādiso ti ādini tassa vibhajanapadāni.
ettha ca yasmā panā 'ti nipātamattam, yo ti atthapadam tañ
ca aniyamena puggalam dīpeti tasmāssa⁶ atthaṃ dassento
aniyamena puggaladīpakam yo-saddam eva āha, tasmā ettha
evam attho veditabbo. yo panā 'ti yo koci ti vuttam hoti,
yasmā pana yo⁷ koci nāma so avassam līngayuttajāti nāma
gottasilāvihāragocaravayesu ekenākārena paññāyati tasmā
taṃ tathā ñāpetum taṃ vā⁸ bhedaṃ pakāsento yādiso ti
ādim āha. tattha yādiso ti līngavasena yādiso vā tādiso vā
hotu dīgho vā rassō vā kālo⁹ vā odāto vā maṅguracchavi vā
kiso vā thūlo vā ti attho. *yathāyutto* ti yogavasena yena vā
tena vā yutto hotu navakamayutto vā uddesayutto vā
vāsadhurayutto vā ti attho. *yathājacco* ti jātivasena yaṃ
jacco vā taṃ jacco vā hotu khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso
vā suddo vā ti attho. *yathānāmo* ti nāmavasena yathānāmo
vā tathānāmo vā hotu Buddharakkhito vā Dhammarakkhito
vā Saṅgharakkhito vā ti attho. *yathāgotto* ti gottavasena
yathāgotto vā tathāgotto vā yena vā tena vā gottena hotu
Kaccāyano vā Vāseṭṭho¹⁰ vā Kosiyo vā ti attho. *yathāsilo* ti
silesu yathāsilo vā tathāsilo vā hotu navakammasilo vā
uddesāsilo vā vāsadhurasilo vā ti attho. *yathā vihāriti*
vihāresu pi yathāvihāri vā tathāvihāri vā hotu navakammavi-
hāri vā uddesavihāri vā vāsadhuravihāri vā ti attho. *yathā-*
gocaro ti gocaresu pi yathāgocaro vā tathāgocaro vā hotu

¹ B¹.Bp. cittappava°. ² B².Bp. pakrubbato. ³ B².Bp. devā.

⁴ B².Bp. catubbidhā.

⁵ B².Bp. -tabbapadam.

⁶ B².Bp. tasmā tassa.

⁷ B².Bp. yo yo.

⁸ B².Bp. pabhedaṃ for vā bhedaṃ.

⁹ B².Bp. kālo.

¹⁰ B².Bp. Vāseṭṭho.

navakammagocaro vā uddesagocaro vā vāsadhuragocaro vā ti attho. *thero vā* ti ādisu vayovatthāsu¹ yo vā so vā hotu paripunnadasavassatāya *thero vā* ūnapaṇcavassatāya *navo vā* atirekapaṇcavassatāya *majjhimo vā* ti attho. *atha kho sabbo* 'va imasmim atthe eso vuccati yo panā 'ti.

bhikkhuniddese bhikkhatīti *bhikkhako*, labhanto vā ala-bhanto vā ariyāya yācanāya yācatīti attho. buddhādīhi ajjhūpagataṃ² bhikkhācariyaṃ ajjhūpagatattā *bhikkhācariyaṃ ajjhūpagato* nāma. yo hi koci appaṃ vā mahantaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya agārasmā anagāriyaṃ³ pab-bajito so kasigorakkhādīhi jivikakappaṇaṃ hitvā lūgasam-paṭicchanaṃ' eva *bhikkhācariyaṃ ajjhūpagato ti bhikkhu*. para-paṭibaddhajivikattā vā vihāramajjhe kājabhattaṃ bhuñ-jaṃāno pi bhikkhācariyaṃ ajjhūpagato ti bhikkhu. piṇḍiyā-lo-pabhojanaṃ nissāya pabbajjāya ussāhajātattā vā bhikkhā-cariyaṃ ajjhūpagato ti bhikkhu. agghaphassavaṇṇabhedena bhinnaṃ paṭaṃ dhāretīti *bhinnapaṭadharo*. tattha sattha-kacchedanena agghabhedo veditabbo, sahasagghanako pi hi paṭo satthakena khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinnāno bhinnaggho hoti purimagghato upaḍḍhaṃ pi na agghati, suttasamsibbanena phassabhedo veditabbo, sukhasamphasso⁴ pi hi paṭo suttehi samsibbito bhinnaphasso hoti kharasamphassataṃ pāpuṇāti, sūcimalādīhi vaṇṇabhedo veditabbo, parisuddho⁵ pi hi paṭo sūcikkammato paṭṭhāya sūcimalena hatthasedamala-jallikāhi avasāne rajanakappakaraṇehi ca bhinnavaṇṇo hoti pakati-vaṇṇaṃ vijahati evaṃ tūhākārehi bhinnaṃ paṭaṃ dhāraṇato bhinnapaṭadharo ti bhikkhu. gihivatthavisabhāgānaṃ vā kāsāvānaṃ dhāraṇamatten' eva bhinnapaṭadharo ti bhikkhu. *sāmaññāyā*⁶ 'ti paññātiyā vohārenā 'ti attho, *sāmaññāyā*⁶ eva hi ekacco bhikkhū 'ti paññāyati tathā hi nimantanādīmhi bhikkhūsu gaṇiyamānesu sāmaṇere pi gahetvā satāṃ bhikkhū sahasaṃ⁷ bhikkhū ti vadanti. *paṭiññāyā* 'ti attano paṭi-jānaṇena. *paṭiññāyā* pi hi ekacco bhikkhū 'ti paññāyati tassa ko etthā 'ti ahaṃ āvuso bhikkhū 'ti evamādisu sambhavo

¹ B².Bp. vayovuddhādisu.

² B².Bp. ajjhupa°, *sic passim*.

³ B². anāgāriyaṃ.

⁴ B².Bp. atisukha-.

⁵ B².Bp. supari-.

⁶ Sp.Bp. samaññāyā.

⁷ B². sahasa.

daṭṭhabbo. ayaṃ pana Ānandattherena vuttatā dhammikā paṭiññā, rattibhāge pana dussilā pi paṭipathaṃ āgacchantā ko etthā 'ti vutte adhammikāya paṭiññāya abhūtattāya¹ mayā bhikkhū ti vadanti. ehi bhikkhū 'ti ehibhikkhu nāma bhagavato ehi bhikkhū 'ti vacanamattena bhikkhubhāvaṃ ehibhikkhūpasampadam² patto. bhagavā hi ehibhikkhubhāvāya upanissaya sampannaṃ puggalaṃ disvā rattapaṃsukūlantarato suvaṇṇavaṇṇaṃ dakkhiṇaṭṭhaṃ niharitvā brahmaghosaṃ nicchārento: ehi bhikkhu cara brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyāyā 'ti vadati,³ tassa saḥ' eva bhagavato vacanena gihiliṅgaṃ antaradhāyati pabbajjā⁴ ca upasampadā ca rūhati bhaṇḍukāsāvavasano⁵ hoti ekaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā ekaṃ aṃse ṭhapetvā vāmaṃsa-kūṭe⁶ āsattaniluppalaṇṇamattikāpatto. ticīvaraṇ ca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ, parissāvanena aṭṭh' ete yuttayo-gassa bhikkhuno ti, evaṃ vutthehi aṭṭhahi parikkhārehi sarīre paṭimukkehi yeva vassasaṭṭhikatthero viya iriyāpathasampanno buddhācariyako buddhūpajjhāyako⁷ sammāsambudhaṃ vandamāno yeva tiṭṭhati.

bhagavā hi paṭhamabodhiyaṃ ekasmim kāle ehibhikkhu⁸ upasampadāya eva upasampādesi, evaṃ upasampannāni⁹ ca saḥassasūpari¹⁰ ekacattālīsuttarāni tīpi bhikkhusatāni ahesum, seyyathidam¹¹ pañcavaggiyā¹² therā Yaso kulaputto tassa parivārā catupannaṃsa sahāyakā timsabhaddavaggiyā saḥsam¹³ purāṇajaṭilā saddhim dvīhi aggasāvakehi addha-teyyasatā paribbājakā eko Aṅgulimālattthero ti. vuttaṇ c' etam¹⁴ aṭṭhakathāyaṃ:—

tīpi satam saḥsam ca cattālīsam punāpare¹⁵

eko ca thero sappañño sabbe te ehibhikkhukā ti.

na kevalaṇ ca ete¹⁶ aññe pi bahū santi, seyyathidam¹⁷ tisa-taparivāro Selo brāhmaṇo saḥsapparivāro Mahākappino

¹ Bp. abhūtāya.

² B². ehibhikkhu upa°.

³ Vin. i. 17.

⁴ B². Bp. -kāśāvavasano.

⁵ B². vāmaṃsa-.

⁶ B². Bp. buddhupa°.

⁷ Bp. -bhikkhūpa°.

⁸ Bp. °pannā.

⁹ B². Bp. saḥsupari.

¹⁰ B². Bp. seyyathidam.

¹¹ B². Bp. pañcavaggiyā-.

¹² B². Bp. saḥsa pūrāṇa-.

¹³ B². Bp. h' etam.

¹⁴ B². Bp. punāparo.

¹⁵ B². Bp. add eva.

nāvyañjanā udāhu ekaṭṭhānā¹ vyañjanam eva nānā² dasaasubhanissite pañhe pucchi, so te vyākāsi, bhagavā³ sādhu⁴ kārāṃ datvā, kati vasso 'si tvam Sopākā⁵ 'ti pucchi, si vasso 'ham bhagavā⁶ ti, Sopāka tvam mama sabaññutaññe saddhim samsandetvā⁷ pañhe vyākāsi⁸ āradhacitto upasam padam anujāni, ayaṃ pañhavyākaraṇaupasampadā.⁹ garudhammapaṭiggahāṇaupasampadā¹⁰ nāma Mahāpajāpatiyā aṭṭhagarudhammapaṭiggahāṇe¹¹ anuññātaupasampadā. dūtena¹² upasampadā nāma Adḍhakāsiyā gaṇikāya anuññātaupasampadā. aṭṭhavācika¹³ upasampadā nāma bhikkhuniyā bhikkhunisaṅghato¹⁴ ñatticatutthena bhikkhusaṅghato ñatticatutthenā¹⁵ 'ti imehi dvīhi kammehi upasampadā. ñatticatutthakammaupasampadā¹⁶ nāma bhikkhūnaṃ etarahi upasampadā, imāsu aṭṭhasu upasampadāsu yā ayaṃ: anujānāmi bhikkhave imehi tīhi saraṇagamanehi pabbajjāṃ upasampadam ti evaṃ anuññātāya¹⁷ imāya upasampadāya upasampanno ti vuttaṃ hoti. *bhadro* ti apāpako kalyāṇaputhujjanādayo hi yāva arahā tāva bhadrēna sīlena samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiñāpadassanena ca sāmānāgatattā bhadrābhikkhū¹⁸ 'ti saṅkhaṃ gacchanti. *sāro* ti tehi yeva sīlasārādīhi samānāgatattā nīlasamānāgamena nīlo paṭo viya sāro bhikkhū¹⁹ 'ti veditabbo, vigata²⁰ kilesapheggubhāvato²¹ khīṇāsavo va sāro ti veditabbo. *sekho* ti puthujjanakalyāṇakena saddhim sattaariyā, tisso sikkhā sikkhantīti sekho, tesu yo koci sekho bhikkhū²² 'ti veditabbo, na sikkhatīti. *asekho* sekhadhamme atikkamma aggaphale tīto tato uttarim²³ sikkhitabbābhāvato khīṇāsavo asekho ti vuccati. *samaggena saṅghenā* 'ti sabbantimena pariyāyena pañcavaggakarāṇiye kamme yāvatikā bhikkhū kammappattā tesam āgatattā chandārahānaṃ chandassa āhaṭattā sammukhībhūtānaṃ ca apaṭikkosana²⁴to ekasmim kamme samaggabhāvaṃ upagatena saṅghena.²⁵ ñatticatut-

¹ B².Bp. ekaṭṭhā.

³ See p. 241, note 5.

⁵ B².Bp. -dhammassa paṭiggahanena.

⁶ See p. 241, note 6.

⁸ B².Bp. bhikkhuni-.

¹⁰ B².Bp. anuññātā.

¹² B².Bp. uttari-.

² Bp. samsanditvā.

⁴ See p. 241, note 4.

⁷ See p. 241, note 7.

⁹ See p. 241, note 8.

¹¹ B².Bp. add vā.

¹³ B².Bp. omīti saṅghena.

paricchedo. *adhisīlasikkhā* ti adhikam uttamam sīlam ti adhisīlam, adhisīlañ ca tam sikkhitabbato sikkhā cā 'ti adhisīlasikkhā. esa nayo adhicittaadhipaṇṇāsikkhāsu. katamam pan' ettha sīlam, katamam adhisīlam, katamam cittam, katamam adhicittam, katamā paṇṇā, katamā adhipaṇṇā ti. vuccate, pañcaṅgadasaṅgasīlam tāva sīlam eva tam hi buddhe uppanne pi anuppanne pi loke pavattati, uppanne buddhe tasmim sīle buddhāpi sāvakāpi mahājanam samādapenti, anuppanne buddhe paccekabuddhā ca kammavādinō dhammikā samaṇabrāhmaṇā¹ cakkavatti² ca mahārājā³ mahābodhisattā ca samādapenti sāmam pi paṇḍitā samaṇabrāhmaṇā samādiyanti, te tam kusalam dhammam paripūretvā devesu ca manussesu ca sampattim anubhonti. pātimokkhasamvarasīlam pana adhisīlam ti vuccati, tam hi suriyo⁴ viya pajjotānam Sīneru viya pabbatānam sabbalokiyasīlānam adhikañ c' eva uttamañ ca buddhuppāde eva ca pavattati na vinā buddhuppādā, na hi tam paṇṇattim uddharitvā añño satto thapetum sakkoti buddhā eva pana sabbaso kāyavacīdvārajjhā⁵arasotam⁵ chinditvā tassa tassa vitikkamassa anucchavikam tam sīlasamvaram paṇṇapenti,⁶ pātimokkhasamvarato pi ca maggaphalasampayuttam eva sīlam adhisīlam, tam pana idha anadhippetam, na hi tam samāpanno bhikkhu methunam dhammam paṭisevati. kāmāvacarāni pana aṭṭhakusalacittāni lokiyaatṭhasamāpatticittāni ca ekajjham katvā cittam evā 'ti veditabbāni. buddhuppādānuppāde c' assa pavatti samādapanasamādanāñ ca sīle vuttanayen' eva veditabbam. vipassanāpādakaatṭhasamāpatticittam⁷ pana adhicittam ti vuccati, tam hi adhisīlam viya sīlānam sabbalokiyacittānam adhikañ c' eva uttamañ ca buddhuppāde eva ca hoti na vinā buddhuppādā. tato pi ca maggaphalacittam eva adhicittam tam pana idha anadhippetam, na hi tam samāpanno bhikkhu methunam dhammam paṭisevati, atthi dinnam atthi yiṭṭhan ti ādinayappavattam pana kammassakatañānam paṇṇā sā hi buddhe uppanne

¹ B². *adds* ca.² Bp. cakkavattī.³ B². Bp. mahārājāno.⁴ Bp. sūriyo.⁵ B². Bp. -dvārajjhā^o.⁶ B²

īṇapenti.

⁷ B²

pi anuppanne pi loke pavattati, uppanne buddhe tassā paññāya buddhāpi sāvakā¹ pi mahājanam samādapenti, anuppanne buddhe paccekabuddhā kammavādino ca dhammikā samaṇa-brāhmaṇā² cakkavatti³ ca mahārājā⁴ mahābodhisattā ca samādapenti sāmam pi paṇḍitasattā⁵ samādiyanti. tathā hi Aṅkuro dasavassasahassāni mahādānam adāsi, Velāmo Vessantaro aññe ca bahū paṇḍitamanussā mahādānāni adāsu, te taṃ kusalam dhammaṃ paripūretvā devesu ca manussesu ca sampattim anubhavisuṃ,⁶ tilakkhaṇaparicchedakam⁷ pana vipassanāñānam adhipaññā ti vuccati, sā hi adhisīlaadhicittāni viya sīlacittānam sabbalokiyapaññānam adhikā c' eva uttamā ca, na⁸ vinā buddhuppādā loke pavattati, tato pi ca maggaphalapaññā 'va adhipaññā sā pana idha anadhippetā na hi taṃ samāpanno bhikkhu methunaṃ dhammaṃ paṭisevatīti. *tatrā* 'ti tāsū tīsu sikkhāsu. yāyaṃ adhisīla-sikkhā ti yā ayam pātimokkhasīlasaṅkhātā adhisīlasikkhā. *etaṃ sājīvaṃ nāmā* 'ti etaṃ sabbam pi bhagavatā vinaye ṭhapitaṃ sikkhāpadaṃ yasmā ettha nānādesajātigottā-dibhedabhinnā bhikkhū saha jīvanti *ekajīvikā*⁹ sabhāgavuttino honti tasmā sājīvan ti vuccati. *tasmim* sikkhatīti kiñcāpi¹⁰ taṃ sikkhāpadaṃ cittassa adhikaraṇam katvā yathā sikkhāpadaṃ nu kho sikkhāmi na sikkhāmi ti cittena olokento sikkhati. na kevalaṃ cāyam eva¹¹ tasmim¹² sājīvasaṅkhāte sikkhāpade yeva sikkhati sikkhāya pi sikkhati, etaṃ sājīvaṃ nāmā 'ti imassa pana anantarassa padassa vasena tasmim sikkhatīti vuttaṃ, kiñcāpi taṃ evaṃ vuttaṃ atha kho evaṃ¹³ ettha attho daṭṭhabbo. tassā ca sikkhāya sikkham paripūrento sikkhati tasmim ca sikkhāpade avitikkamanto sikkhatīti. tena vuccati *sājīvasamāpanno* ti idam pi anantarassa sājīvapadassa¹⁴ vasena vuttaṃ, yasmā pana so sikkham pi samāpanno tasmā sikkhāsamāpanno ti pi atthato veditabbo, evaṃ hi sati sikkhāsājīvasamāpanno ti etassa padassa padabhājanam¹⁵

¹ B².Bp. buddhasāvaka for sāvakā. ² B². *add*s ca. ³ Bp. °vatti.

⁴ B².Bp. -rājāno.

⁵ B².Bp. paṇḍitā sattā.

⁶ B².Bp. °viṃsu.

⁷ B².Bp. tilakkhaṇākārapari°.

⁸ B².Bp. *add* ca.

⁹ B².Bp. sabhāgajīvikā.

¹⁰ B².Bp. *omit* kiñcāpi.

¹¹ B².Bp. *omit* eva.

¹² B².Bp. *etasmim*.

¹³ B².Bp. *ayam* for *evam*.

¹⁴ B².Bp. -padass'eva.

¹⁵ B².Bp. *add* pi.

paripunṇam hoti.¹ || 1 || *sikkhaṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā*² ti sikkhañ ca apaṭikkhipitvā dubbalabbhāvañ ca apakāsetvā, yasmā³ dubbalye āvikate⁴ pi sikkhā apaccakkhātā⁵ 'va hoti sikkhāya pana paccakkhātāya dubbalyaṃ āvikatam⁶ eva hoti tasmā dubbalyaṃ anāvikatvā⁷ ti iminā padena na koci visesattho labbhati, yathā pana dvirattatirattam⁸ sa-haseyyam kappeyyā 'ti vutte dvirattavacanena⁹ na koci visesattho labbhati kevalam lokavohāravasena vyañjanasiliṭṭhatāya mukhārūḷhatāya etam vuttam evam idam pi vohārasukhatāya⁶ byañjanasiliṭṭhatāya mukhārūḷhatāya vuttan ti veditabbam. yasmā vā bhagavāsāttham sabyañjanam dhammam deseti tasmā sikkhaṃ apaccakkhāyā 'ti iminā attham sampādetvā dubbalyaṃ anāvikatvā⁷ ti iminā byañjanam sampādeti parivārakapadavirahitam hi ekam eva atthapadam vuccamānam parivāravirahito rājā viya vatthālaṅkāravirahito viya ca puriso na sobhati parivārakena pana atthānulomena sahāya padena saddhim tam sobhatīti. yasmā vā sikkhāpaccakkhānassa ekaccam dubbalyāvikammam⁸ attho hoti tasmā tam⁹ saḍdhāya sikkhaṃ apaccakkhāyā 'ti padassa attham vivaranto dubbalyaṃ anāvikatvā⁷ ti āha, tattha siyā yasmā na sabbam dubbalyāvikammam⁸ sikkhāpaccakkhānam tasmā dubbalyaṃ anāvikatvā⁷ ti paṭhamam vatvā tassa atthaniyamanattham sikkhaṃ apaccakkhāyā 'ti vattabban ti tañ ca na kasmā atthānukkamābhāvato, sikkhāsājīvasamāpanno ti hi vuttattā yaṃ sikkhaṃ samāpanno tam apaccakkhāyā 'ti vuccamāno anukkamena attho vutto hoti na aññathā tasmā idam eva paṭhamam vuttan ti. api ca anupaṭipāṭiyāpi ettha attho veditabbo, katham sikkhāsājīvasamāpanno ti ettha yaṃ sikkhaṃ samāpanno tam apaccakkhāya yañ ca sājīvam samāpanno tattha dubbalyaṃ anāvikatvā⁷ ti.

idāni sikkhāpaccakkhānadubbalyāvikammānam¹⁰ visesāvi-

¹ B².Bp. insert sājīvapadabhājanīyaṃ niṭṭhitam after hoti.

² B¹. anāvikatvā.

³ B².Bp. add ca.

⁴ B². āvi°.

⁵ B².Bp. diratta-.

⁶ B².Bp. vohāravasena.

⁷ B². anāvi°.

⁸ B². °vikammam.

⁹ Bp. nam for tam.

¹⁰ B². °vikamma°.

sesam sikkhāpaccakkhānalakkhaṇaṇ ca dassento *atthi bhikkhave* ti ādim āha. tattha *atthi bhikkhave* ti ādini dve mātikā padāni tāni vibhajanto *kathaṇ ca bhikkhave* ti ādim āha, tatrāyam anuttānapadavannanā. *kathan* ti kena ākarena. *dubbalyāvikammaṇ cā* 'ti dubbalyassa āvikammaṇ¹ ca. *idhā* 'ti imasmim sāsane. *ukkaṇṭhito* ti anabhiratiyā imasmim sāsane kicchajīvikam² patto. athavā ajja yāmi sve yāmi ito yāmi ettha yāmiti uddham kaṇṭham katvā viharamāno vikkhitto³ anekaggo ti vuttam hoti. *anabhirato* ti sāsane abhirativirahito. *sāmaññā cavitukāmo* ti samapabhāvato apagantukāmo. *bhikkhubhāvan* ti bhikkhubhāvena karanatthe upayogavacanam kaṇṭhe āsattena aṭṭiyeyyā 'ti ādisu pana yathālakkaṇam karanavacanen' eva vuttam. *attiyamāno*⁴ ti aṭṭam pīlitaṃ dukkhitam viya attānam ācaramāno tena vā bhikkhubhāvena aṭṭo kayiramāno⁵ pīliyamāno ti attho. *harāyamāno* ti lajjamāno. *jigucchamāno* ti asucim⁶ viya tam jigucchanto. *gihiḥbhāvan*⁷ *patthayamāno* ti ādini uttānatthāni yeva. *yan nūnāham buddham paccakkheyyan* ti ettha yan nūnā 'ti parivittakadassane nipāto, idam vuttam hoti: sac'āham buddham paccakkheyyam sādhu vata me siyā 'ti vadati viññāpeti,⁸ imam attham etehi aññehi⁹ vyañjanehi vacibhedam katvā vadati c' eva yassa ca vadati tam viññāpeti jānāpeti. *evam pīti upariatthasampinḍanatto*¹⁰ pikāro. *evam pi dubbalyāvikammaṇ*¹¹ c' eva hoti sikkhā ca apaccakkhātā. aññathāpi,¹² dubbalyāvikammam¹¹ sikkhāya ca apaccakkhānam dassento *athavā panā* 'ti ādim āha, tam sabbam atthato uttānam eva. padato pan' ettha āditopaṭṭhāya buddham paccakkheyyam dhammam saṅgham sikkham viṇayaṃ pātimokkham uddesaṃ upajjhāyam ācariyaṃ sadhivihārikam antevāsikam samānupajjhāyakam samānācariyakam sabrahmacāriṃ paccakkheyyan ti imāni cuddasapa-

1 B². āvika°.2 B².Bp. -jīvika-.3 B². vikkhittacitto.

4 Bp. aṭṭiya°.

5 Bp. kariyamāno.

6 B². asuci.7 B².Bp. gihi-, sic passim.8 B².Bp. °pettiti.9 B².Bp. etehi vā aññehi vā.10 B². upari attham sam°; Bp. uparim atthasam°.11 B². °vikamma°.12 B².Bp. insert idāni tam aññathāpi after pi.

dāni paccakkhanākārena¹ vuttāni. *gihī assan ti ādini gihī upāsako ārāmiko sūmaṇero tittīhiyo tittīhiyasāvako assamaṇo*² *asakyaṇṇaputtīyo assan ti imāni aṭṭhapadāni assan ti iminā bhāvavikkappaṇākārena vuttāni. evaṃ yaṇ nūnāhan ti iminā paṭisaṃyuttāni dvāvīsati padāni yathā ca etāni evaṃ yaḍi paṇāhaṃ ap' āhaṃ haṇḍāhaṃ hoti me ti imesu ekamekena paṭisaṃyuttāni dvāvīsati sabbān' eva sataṇ ca dasa ca padāni honti, tato param saritabbavatthudassanayena pavattāni mātaraṃ sarāmīti ādini*³ *sattarasapadāni. tattha khettan ti sālīkhetṭādi. vatthun ti tiṇapaṇṇasākaphalāphalasamuṭṭhānaṭṭhānaṃ.*⁴ *sippaṇ ti kumbhakārapesakārasippādikā. tato param sakīñcanasapalibodhabhāvadassanavasena pavattāni mātā me atthi sā mayā posetabbā ti ādini navapadāni, tato param sanissayasappatiṭṭhabhāvadassanavasena pavattāni mātā me atthi sā maṃ posessatīti ādini soḷasapadāni, tato param ekabhattakaseyyābrāhmacariyānaṃ dukkarabhāvadassanavasena pavattāni dukkaraṇ ti ādini aṭṭhapadāni. tattha dukkaraṇ ti ekabhattādināṃ karaṇe dukkarataṃ dasseti. na sukaṇ ti sukaṇabhāvaṃ paṭikkhipati. evaṃ ducaraṃ na sucaṇ ti ettha. na ussahāmīti tattha ussahābhāvaṃ asakkuneyyataṃ dasseti. na viśahāmīti asayhataṃ dasseti. na ramāmīti ratiyā abhāvaṃ dasseti. nābhīramāmīti abhiratiyā abhāvaṃ dasseti. evaṃ imāni ca paññāsapurimāni ca dasuttarasataṇ ti saṭṭhisataṃ*⁵ *padāni dubbalyāvikkammavāre*⁶ *vuttānīti veditabbāni. || 2 || sikkhāpaccakkhānavāre pi kathaṇ ca bhikkhave ti ādim āha,*⁷ *sabbam atthato uttānaṃ eva, padato paṇ' etthāpi buddhaṃ paccakkhāmi dhammaṃ saṅghaṃ sikkhaṃ vinayaṃ pātimokkhaṃ uddeśaṃ upajjhāyaṃ ācariyaṃ saddhivihārikaṃ antevāsikaṃ samānupajjhāyakaṃ samānācariyakaṃ sabrahmacāriṃ paccakkhāmīti imāni cuddasapadāni sikkhāpaccakkhānavacana-sambandhena pavattāni, sabbapadesu ca vadati viññāpetīti vacanassa ayaṃ attho vacībhedaṃ katvā ca*⁸ *vadati yassa ca vadati taṃ ten' eva vacībhedena ayaṃ sāsanaṃ jahitukāmo*

¹ B².Bp. paccakkhā°.² B². asamaṇo.³ Bp. °diṃ.⁴ B².Bp. omīti tiṇa; Bp. -paṇṇā-.⁵ B².Bp. -sata-.⁶ B². °vīkamma°.⁷ B².Bp. ādi for ādim āha.⁸ B².Bp. omīti ca.

sāsanato mucchitukāmo¹ bhikkhubhāvaṃ jahitukāmo² imaṃ vākyabhedam karotīti viññāpeti sāveti jānāpeti, sace paṇāyam buddham paccakkhāmīti vattukāmo padapaccābhaṭṭham katvā paccakkhāmi buddhan ti vā vadeyya milakkhabhāsādisu³ vā aññatarabhāsāya tam attham vadeyya, buddham paccakkhāmīti vattukāmo uppaṭipāṭiyā dhammam paccakkhāmīti vā sabrahmacāriṃ paccakkhāmīti vā vadeyya, seyyathāpi uttarimanussadhammavibhaṅge⁴ paṭhamajjhānam⁵ samāpajjāmīti vattukāmo dutiyajjhānan⁶ ti vadati sace yassa⁷ vadati so ayam bhikkhubhāvaṃ cajitukāmo etam attham vadatīti ettakam pi⁸ jānāti, viraddham nāma n' atthi, khetam eva otiṇṇam, paccakkhā tāva hoti sikkhā, Sakkattā vā Brahmattā vā cutasatto viya cuto va hoti sāsanā. sace pana buddham paccakkhin ti vā buddham paccakkhissāmīti vā buddham paccakkheyyan ti vā ti atītānāgataparikkappavacanehi vadati dūtam vā pahīnāti⁹ sāsanam vā peseti akkharā vā chindati hatthamuddāya vā tam attham āroceti apaccakkhātā hoti sikkhā. uttarimanussadhammārocanam pana hatthamuddāya pi sīsam eti. sikkhāpaccakkhānam manussajātikasattassa santike cittasampayuttavacibhedam¹⁰ karontass' eva sīsam eti. vacibhedam katvā viññāpento pi ca yadi ayam eva jānātū 'ti ekam niyametvā āroceti tañ ca so eva¹¹ jānāti paccakkhātā hoti sikkhā. atha so na jānāti añño samīpe tthito jānāti apaccakkhātā hoti sikkhā. atha dvinnam tthitaṭṭhāne dvinnam pi niyametvā etesaṃ āroce-mīti vadati, tesu ekasmim jānante pi dvīsu jānantesu pi paccakkhātā 'va hoti sikkhā, evaṃ sambahulesu pi veditabbam.¹² sace pana anabhiratiyā pīlito sabhāge bhikkhū parisāṅkamāno yo koci jānātū 'ti uccāsaddam karonto buddham paccakkhāmīti vadati, tañ ca avidūre tthito navakammiko vā añño vā samayaññūpuriso sutvā, ukkaṇṭhito ayam samaṇo

¹ B². muccitu°.² B².Bp. cajitukāmo.³ B². milakkhubhāsādisu; Bp. milakkhabhāsāsu.⁴ B². -dhammam vibhaṅge.⁵ B².Bp. paṭhamam jhānam.⁶ B².Bp. dutiyam jhānan.⁷ B². adds ca.⁸ B². etthakam attam pi; Bp. ettakam attam pi.⁹ B².Bp. pahīnāti.¹⁰ B².Bp. °yuttam vaci°.¹¹ B².Bp. yeva.¹² B².Bp. veditabbā.

gihībhāvaṃ patthayati¹ sāsanato cuto ti jānāti, paccakkhātā 'va hoti sikkhā. taṅkhaṇaṇi ñeva pana apubbaṃ acarimaṃ dujjānaṃ, sace āvajjanasamaye na jānāti yathā pakatiyā loke manussa vacanaṃ sutvā jānanti paccakkhātā 'va² hoti sikkhā. athāparabhāge³ kiṃ iminā vuttan ti kaṅkhanto cirena jānāti apaccakkhātā 'va² hoti sikkhā. idaṃ hi sikkhāpaccakkhānaṇi ca⁴ upari abhūtārocanaduṭṭhullavācaattakāmaduṭṭhadosaabhūtārocanasikkhāpadāni⁵ ca ekaparicchedāni āvajjanasamayena⁶ ñāte eva sīsaṃ enti. kiṃ ayaṃ bhaṇatīti kaṅkhatā cirena ñāte sīsaṃ na enti. yathā cāyaṃ buddhaṃ paccakkhāmīti pade vinicchayo vutto evaṃ sabba-padesu veditabbo. yasmā ca yadā sikkhāpaccakkhātā hoti tadā yaṃ nūnāhaṃ buddhaṃ⁷ paccakkheyyaṃ ti ādini avadatāpi dubbalyaṃ āvikatam⁸ eva hoti tasmā sabbesaṃ padānaṃ avasāne vuttaṃ *evam pi bhikkhave dubbalyāvikammaṇi⁸ c' eva hoti sikkhā ca paccakkhātā* ti. tato paraṃ *gihīti maṃ dhārehīti* ettha sace⁹ gihī bhavissāmīti vā gihī homīti vā gihī jāto 'mhīti vā vadati¹⁰ apaccakkhātā 'va¹¹ hoti sikkhā. sace pana ajjapaṭṭhāya gihīti maṃ dhārehīti vā jānāhīti vā manasikarohīti¹² vā vadati ariyakena vā vadati milakkhakena vā. evaṃ eva¹³ tasmaṃ atthe vutte yassa vadati sace so jānāti, paccakkhātā hoti sikkhā. esa nayo sesesu pi upāsako ti ādisu sattasu padesu. evaṃ imāni ca aṭṭhapurimāni ca cuddasāti dvāvīsati padāni honti, ito paraṃ purimān' eva cuddasa, *alaṃ me, kinnu me, na maṃ' attho, sumutt' āhan* ti imehi catūhi yojetvā vuttāni chappaññāsā¹⁴ honti. tattha alaṃ ti hotu pariyattan ti attho. kinnu me ti kiṃ mayhaṃ kiccaṃ kiṃ karaṇīyaṃ kiṃ sādhetabban ti attho. na maṃ' attho ti n' atthi mama attho. sumutt' āhan ti sumutto ahaṃ. sesaṃ ettha vuttanayam eva. evaṃ imāni ca chappaññāsapurimāni ca dvāvīsati aṭṭhasattatipadāni sarūpen'

¹ B².Bp. pattheti.² B².Bp. omīti va.³ B².Bp. atha aparabhāge.⁴ Sp. omits ca.⁵ B².Bp. -vācā attakāma-.⁶ B².Bp. -samaye.⁷ Sp. omits buddhaṃ. ⁸ B². āvika, ° sic passim. ⁹ B².Bp. add pi.¹⁰ B².Bp. insert gihimhīti vā before vadati.¹¹ B².Bp. omīti va.¹² B².Bp. insert sañjānāhīti vā before mana°.¹³ B². omits eva.¹⁴ B². °sāni; Bp. °sa.

eva vuttāni yasmā pana tesam vevacanehi pi sikkhāpaccakkhānam hoti tasmā yāni vā pan' aññāni pīti ādim āha. tattha *yāni vā pan' aññāni pīti* pāliya¹ buddhan ti ādini āgatapadāni tṭhapetvā yāni aññāni atthi. *buddhavevacanāni vā* ti buddhassa vā pariyāyanāmāni—pe—asakyaputtiya² vā ti.² tattha vanna³paṭṭhāne āgata⁴ nāmasahassam Upāli-gāthāsu nāmasatam aññāni ca guṇato labbhamānāni nāmāni buddhavevacanānīti veditabbāni. sabbāni pi dhammassa nāmāni dhammavevacanānīti veditabbāni. esa nayo sabbattha. ayam pan' ettha yojanā *buddham paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam yathārutam eva sammāsambudham paccakkhāmi anantabuddhim anomabuddhim bodhipaññānam dhīram vigatamoham pabhinna⁵khiḷam vijitavijayam paccakkhāmīti evam ādi buddhavevacanena sikkhāpaccakkhānam. *dhammam paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam yathārutam eva svākkhātam dhammam paccakkhāmi, sandiṭṭhikam akālikam ehipassikam opānāyikam⁶ paccattam veditabbam, viññūhi dhammam paccakkhāmi asaṅkhatam dhammam paccakkhāmi, virāgam nirodham amatam dhammam paccakkhāmi Dīghanikāyam paccakkhāmi Brahma⁷jālam paccakkhāmi⁴ Majjhimanikāyam Mūlapariyāyam Saṃyuttanikāyam Aṅguttaranikāyam Jātanikāyam abhidhammam kusalam dhammam akusalam dhammam abyākatam dhammam satipaṭṭhānam sammappadhānam iddhipādam indriyam bala⁸m bojjhaṅgam magga⁹m phala¹⁰m nibbānam paccakkhāmīti⁵ caturāsītīdhammakhandhasahas⁶sesu⁶ ca⁷ ekadhammakhandhassāpi nāmam dhammavevacanam eva, evam dhammavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *saṅgham paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam⁸ supaṭipannam saṅgham paccakkhāmi ujupaṭipannam nīyapaṭipannam sāmīcipaṭipannam saṅgham, cattāripurisayugam saṅgham atṭhapurisapuggalam saṅgham āhune⁹yyam⁹ pāhune⁹yyam⁹ dakkhiṇe⁹yyam⁹ aṇḍalika⁹ranīyam⁹ anuttaram puññakkhetta⁹m saṅgham paccakkhāmīti, evam saṅghavevacana-

¹ Bp. pāliyam. ² B².Bp. omit ti. ³ B².Bp. opānāyikam.

⁴ B².Bp. omit paccakkhāmi. ⁵ Sp. °kkhāmi. ⁶ B². caturāsītīyādhā-

⁷ B².Bp. omit ca. ⁸ B². inserts yathā rutam eva after °khānam.

⁹ B². adds saṅgham.

¹⁰ B².Bp. añjali-.

nena sikkhāpaccakkhānam hoti. *sikkhaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. bhikkhusikkhaṃ paccakkhāmi bhikkhunīsikkhaṃ paccakkhāmi¹ adhisīlasikkhaṃ adhicitasikkhaṃ adhipaṇṇāsikkhaṃ paccakkhāmīti evaṃ sikkhāvevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *vinayaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. bhikkhuvinayaṃ paccakkhāmi bhikkhunīvinayaṃ paccakkhāmi¹ paṭhamapārājikaṃ duttiyaṃ tatiyaṃ catutthaṃ pārājikaṃ saṅghādisesam thullaccayaṃ pācittiyaṃ pāṭidesaniyaṃ dukkaṭaṃ dubbhāsitaṃ paccakkhāmīti evaṃ ādinā² vinayavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *Pātimokkhaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. bhikkhupātimokkhaṃ bhikkhunīpātimokkhaṃ paccakkhāmīti evaṃ pātimokkhavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *uddesaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. bhikkhupātimokkhuddesaṃ bhikkhunīpātimokkhuddesaṃ paṭhamam pātimokkhuddesaṃ³ duttiyaṃ tatiyaṃ catutthaṃ pañcamam pātimokkhuddesaṃ sammāsambuddhuddesaṃ anantabuddhuddesaṃ anomabuddhuddesaṃ bodhipaṇṇānuddesaṃ dhīruddesaṃ vigatamohuddesaṃ pabhinṇakhīluddesaṃ⁴ vijitavijayuddesaṃ paccakkhāmīti, evaṃ ādi uddesavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *upajjhāyaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. yo maṃ pabbājesi yo maṃ upasampādesi yassa mūlenāhaṃ pabbajito yassa mūlenāhaṃ upasampanno yassa mūlikā mayhaṃ pabbajjā yassa mūlikā mayhaṃ upasampadā tāhaṃ paccakkhāmīti evaṃ upajjhāyavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *ācariyaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. yo maṃ pabbājesi yo maṃ anusāvesi yāhaṃ nissāya vasāmi yāhaṃ uddisāpemi yāhaṃ paripucchāmi yo maṃ uddisati yo maṃ paripucchāpeti, tāhaṃ paccakkhāmīti evaṃ ācariyavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *saddhivihārikaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. yāhaṃ pabbājesiṃ yāhaṃ upasampādesiṃ mayhaṃ mūlena yo pabbajito mayhaṃ mūlena yo upasampanno mayhaṃ mūlikā yassa pabbajjā mayhaṃ mūlikā yassa upasampadā, tāhaṃ paccakkhāmīti evaṃ saddhivihārika-

¹ B².Bp. omīti paccakkhāmi.

² B².Bp. ādi.

³ B². omīti pāti.

⁴ B².Bp. pabhinna.

vevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *antevāsikaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. yāham pabbājesim yāham anusāvesim, yo maṃ nissāya vasati yo maṃ uddisāpeti yo maṃ paripucchati yassāham uddisissāmi yāham paripucchāpemi, tam paccakkhāmīti evaṃ antevāsikavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *samānupajjhāyakaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. mayham upajjhāyo yaṃ pabbājesi yaṃ upasampādesi, yo tassa mūle pabbajito yo tassa mūle upasampanno yassa tam mūlikā pabbajjā yassa tam mūlikā upasampadā tam paccakkhāmīti evaṃ samānupajjhāyakavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *samānācariyakaṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. mayham ācariyo yaṃ pabbājesi yaṃ upasampādesi¹ yaṃ anusāvesi, yo tam nissāya vasati, yo tam uddisāpeti paripucchati, yassa me ācariyo uddisati yaṃ paripucchāpeti tam paccakkhāmīti evaṃ samānācariyakavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *sabrahmacāriṃ paccakkhāmīti* na vevacanena paccakkhānam. yenāham saddhim adhisilaṃ sikkhāmi adhicittaṃ adhipaṇṇaṃ sikkhāmi, tam paccakkhāmīti evaṃ sabrahmacārivevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *gihīti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānam. āgāriko ti maṃ dhārehi kassako vānijo gorakkho otallako² molibaddho³ kāmaguniko ti maṃ dhārehīti evaṃ gihīvevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *upāsako ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānam. dhevāciko upāsako ti maṃ dhārehi tevāciko⁴ buddhaṃ saraṇagamaniko dhammaṃ saṅghaṃ saraṇagamaniko pañcasikkhāpadiko dasasikkhāpadiko upāsako ti maṃ dhārehīti evaṃ upāsakavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *ārāmiko ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānam. kappiyakārako ti maṃ dhārehi veyyāvaccakaro appaharita-kārako yāgubhājako phalabhājako khajjakabhājako ti maṃ dhārehīti evaṃ ārāmikavevacanena sikkhāpaccakkhānam hoti. *sāmaṇero ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānam. kumārako ti maṃ dhārehi cellako ceṭako monigallo⁵ samanuddeso ti maṃ dhārehīti evaṃ sāma-

¹ Bp. *omits* yaṃ upasampādesi.² B².Bp. okallako.³ Bp. molibandho.⁴ Bp. *adds* upāsako.⁵ B². moligallo; Bp. molikatto.

neravevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti. *titthiyo ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānaṃ. nigaṇṭho¹ ti maṃ dhārehi ājivako tāpaso paribbājako paṇḍaraṅgo ti maṃ dhārehīti evaṃ titthiyavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti. *titthiyasāvako ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānaṃ. nigaṇṭhasāvako² ti maṃ dhārehi ājivakatāpasapariḥbājakaṇḍaraṅgasāvako³ ti maṃ dhārehīti evaṃ titthiyasāvakavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti. *assamaṇo ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānaṃ. *dus-silo ti maṃ dhārehi* pāpadhammo asucisaṅkassarasamācāro paṭicchannakammanto assamaṇo samaṇapatiṇṇo abrahmacārī brahmacāripaṭiṇṇo antopūti avassuto kasambujāto⁴ koṇḍo⁵ ti maṃ dhārehīti evaṃ assamaṇavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti. *asakyaṇṇiyo ti maṃ dhārehīti* na vevacanena paccakkhānaṃ. na sammāsambuddhaputto ti maṃ dhārehi na anantabuddhiputto na anomabuddhiputto na bodhipaṇṇāputto na dhīraputto na vigatamohaputto na pabhinnakhīlaputto na vijitavijayaputto ti maṃ dhārehīti evaṃ ādi asakyaṇṇiyevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti. *tehi ākārehi tehi līṅgehi tehi nimittēhi* tehi buddhavevacanāni vā ti ādinā nayena vuttehi buddhādinā vevacanehi. vevacanāni hi sikkhāpaccakkhānassa kāraṇattā ākāra⁶ buddhādinā saṇṭhānadīpanattā sikkhāpaccakkhānasaṇṭhānattā eva vā līṅgāni. sikkhāpaccakkhānassa saṇṭhānanahetuto manussānaṃ tilakādīni viya nimittānīti vuccanti. evaṃ kho bhikkhave ti ito param aṇṇassa sikkhāpaccakkhānakāraṇassa abhāvato niyamento āha. ayam h' ettha attho eva eva dubbalyāvikammaṇ c' eva hoti sikkhāpaccakkhānaṃ ca na ito param kāraṇaṃ atthīti. || 3 ||

evaṃ sikkhāpaccakkhānalakkhaṇaṃ dassetvā apaccakkhāne⁷ asammohattham tass' eva ca sikkhāpaccakkhānalakkhānassa puggalādivasena vipattidassanattam *kathaṇ ca bhikkhave apaccakkhātā* ti ādim āha, tattha yehi ākārehi ādi vuttanayam eva. *ummattako* ti yakkhumattako vā pittummattako vā yo koci viparītasāṇṇo so sace paccakkhāti

¹ B². nigandho.² B². nigandha-.³ Sp. °jako paṇḍa°.⁴ B². kasambukajāto.⁵ B². Bp. koṇṭho.⁶ B². Bp. ākāraṇi.⁷ Bp. appacca°, sic passim.

apaccakkhātā¹ hoti sikkhā, *ummattakassā* 'ti tādisass' eva ummattakassa tādisassa hi santike sace pakatatto sikkham paccakkhāti ummattako na jānāti apaccakkhātā² hoti sikkhā. *khittacitto* ti yakkhumattako vuccati purimapade pana ummattakasāmaññena vuttam yakkhumattako vā pittumattako vā,³ ubhinnaṃ pi viseso anāpatti vāre āvibhavissati. evaṃ khittacitto⁴ paccakkhātāpi apaccakkhātā hoti,⁴ tassa santike paccakkhātāpi tam hi ajānante apaccakkhātā hoti. *vedanatto* ti balavatiyā dukkhavedanāya phuṭṭho mucchāpareto tena vippalapantena⁵ paccakkhātāpi apaccakkhātā² hoti, tassa santike paccakkhātāpi tam hi ajānante apaccakkhātā hoti. *devatāya santike* ti Bhummadevatam ādim katvā yāva Akanitṭhadevatāya pi santike paccakkhātāpi apaccakkhātā 'va hoti. *tiracchānagatassā* 'ti nāgamāṇavakassa vā supaṇṇamāṇavakassa vā kinnarahatthimakkaṭṭādinam vā yassa kassaci santike paccakkhātāpi apaccakkhātā 'va hoti. tatra ummattakādinam santike ajānanabhāvena apaccakkhātā ti āha. *devatāya santike atikhippaṃ jānanabhāvena*, devatā nāma mahāpaññā tihetupaṭisaṇḍhikā⁶ atikhippaṃ jānanti, cittaṃ ca nāmetam lahuparivattam tasmā cittalahukassa puggalassa cittavasen' eva mā atikhippaṃ vināso ahoṣīti devatāya santike sikkhāpaccakkhānam paṭikkhipi. manusseṣu pana niyamo n' atthi yassa kassaci sabhāgassa vā visabhāgassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā viññussa santike paccakkhātā paccakkhātā 'va hoti. sace pana so na jānāti apaccakkhātā 'va hotīti etam attham dassento *ariyakena* 'ti ādim āha. tattha *ariyakam* nāma ariyavohāro Magadhabhāsā.⁷ *milakkhakam*⁸ nāma yo koci anariyako Andhadamilādi.⁹ *so ca na pativijānātīti* bhāsantare vā anabhiññātāya buddhasamayā vā akovidatāya imam nāma attham esa bhaṇatīti na paṭijānāti. *davāyā* 'ti sahasā aññaṃ bhaṇitukāmo sahasā buddham paccakkhāmīti bhaṇati. *ravāyā* 'ti ravā bhaññena aññaṃ bhaṇissāmīti aññaṃ bhaṇanto,

¹ B². *adds* va.² B².Bp. *add* va.³ B².Bp. *add* pi.⁴ B².Bp. sikkham paccakkhāti appaccakkhātā 'va hoti.⁵ B².Bp. vilap^o.⁶ B².Bp. tihetuka.⁷ B².Bp. Māgadhā.⁸ S¹.(D). m. lakkhukam.⁹ S¹.(D). -Damilādi.

purimena ko viseso ti ce. purimaṃ paṇḍitassāpi sahasā-vasena aññaṃ¹ bhaṇanam, idaṃ pana mandattā momūhattā apakataññuttā pakkhalantassa aññaṃ bhaṇissāmīti aññaṃ¹ bhaṇanam. *asāvetukāmo sāvetīti* imassa sikkhāpadassa pālim² vāceti paripucchati uggaṇhāti sajjhāyam karoti vaṇṇeti ayaṃ vuccati asāvetukāmo sāvetīti. *sāvetukāmo na sāvetīti* dubbalabhāvaṃ āvikatvā sikkhaṃ paccakkhanto vacibhedam na karoti, ayaṃ vuccati sāvetukāmo na sāvetīti. *aviññussa sāvetīti* mahallakassa vā potthakarūpasadisassa garumedhassa vā samaye akovidassa gāmadārakānaṃ vā aviññutaṃ pattānaṃ sāveti. *viññussa na sāvetīti* paṇḍitassa ñātaṃ samatthassa na sāveti. *sabbaso vā paṇā*³ 'ti buddhaṃ paccakkhāmīti ādisu yena yena³ pariyāyena sikkhāpaccakkhātā hoti, tato ekam pi vacibhedam katvā na sāveti.⁴ *evaṃ kho* ti apaccakkhānalakkhaṇaṃ niyameti. ayaṃ hi ettha⁵ attho, evaṃ eva sikkhā apaccakkhātā hoti na aññaṃ kārāṇaṇā⁶ 'ti attho.⁶ || 4 ||

idāni methunaṃ dhammaṃ patiseveyyā⁷ 'ti ādīnaṃ attha-dassanattamaṃ *methunadhammo* nāmā⁸ 'ti ādim āha. tattha methunadhammo nāmā⁸ 'ti idaṃ niddisitabbassa methunadhammassa uddesapādaṃ. *asadhammo* ti asataṃ nīcajanānaṃ dhammo. *gāmadhammo* ti gāmaavāsīnaṃ sevanadhammo. *vasaladhammo* ti vasalānaṃ dhammo kilesavassanato vā sayam eva vasalo dhammo ti vasaladhammo. *duṭṭhullaṃ* ti duṭṭhuñ ca kilesehi duṭṭhattā thūlañ ca anipunabhāvato ti duṭṭhullaṃ, ito paṭṭhāya ca tisu padesu *yo so* ti idaṃ parivat-tetvā yaṃ⁷ tan ti katvā yojetabbam, yaṃ tam⁸ duṭṭhullaṃ yaṃ tam *odakantikam* yaṃ tam *rahassan* ti. ettha ca yasmā tassa kammaṃ parivārabhūtaṃ dassanam pi gahaṇaṃ pi āmasanaṃ pi phusaṇaṃ pi ghaṭṭanaṃ pi duṭṭhullaṃ, tasmāpi tam kammaṃ duṭṭhullaṃ. yaṃ tam duṭṭhullaṃ so methunadhammo. *udakam* assa ante suddhatthaṃ ādiyissatīti⁹ *udakantaṃ* *udakantaṃ* eva *odakantikam*. yaṃ tam *odakan-*

¹ Bp. añña-.² B².Bp. pālim.³ B². yena kenaci for yena yena.⁴ B². sāvetīti.⁵ B².Bp. h' ettha.⁶ B².Bp. omit attho, and add paccakkhānavibhaṅgaṃ niṭṭhitam.⁷ B².Bp. yaṃ.⁸ B².Bp. yaṃ tam, sic passim.⁹ B².Bp. ādiyātīti.

tikaṃ so methunadhammo. raho paṭicchanne okāse kattab-
batāya rahassam. yam tam rahassam so methunadhammo ti
evam yojanā veditabbā. dvayena dvayena samāpajjitabbato¹
dvayam dvayasamāpatti, tattha yojanā yā sā dvayam dvaya-
samāpatti so methunadhammo nāmā 'ti. idha pana tam
sabbam ekajjham nigamento āha, *eso methunadhammo nāmā*
'ti. kiṃ kārāṇā vuccati methunadhammo ti, ubhinnaṃ
rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ ubhin-
naṃ sadisānaṃ dhammo ti, tam kārāṇā vuccati methuna-
dhammo ti. *patisevati*² *nāmā* 'ti idam patiseveyyā 'ti ettha
yenākārena patiseveyyā 'ti vuccati, tassākārassa dassanat-
tham mātikāpadaṃ. *yo nimittena nimittan* ti ādisu yo bhik-
khu itthiyā nimittena attano nimittam itthiyā āṅgaḷatena
attano āṅgaḷatam sabbantimena pamāṇena ekatilabījamat-
tam pi vātena asamphutṭhe allokāse paveseti, eso patisevati nāmā,
ettakena³ sīlabhedam pāpunāti pārājiko hoti. ettha ca
itthinimitte cattāri passāni vemajjhan cā 'ti pañca ṭhānāni
labbhanti. purisanimitte cattāri passāni majjham upariti⁴
cha. tasmā itthinimitte heṭṭhāpavesento pi pārājiko hoti,
uparito pavesento pi ubhohi passehi pavesento pi cattāri
ṭhānāni muñcitvā majjhena pavesento pi pārājiko hoti.
purisanimittam pana heṭṭhābhāgena chupantam pavesento
pi pārājiko hoti, uparibhāgena chupantam pavesento pi
ubhohi passehi chupantam pavesento pi majjhen'eva chupan-
tam pavesento pi sammiñjitaṅguli⁵ viya majjhimapabba-
piṭṭhiyā saṅkocetvā uparibhāgena chupantam pavesento pi
pārājiko hoti. tattha tulādaṇḍasadisam⁶ pavesentassāpi
cattāri passāni majjhan cā ti pañcaṭhānāni. saṅkocetvā
pavesentassāpi cattāri passāni uparibhāgam⁷ majjhañ cā ti
pañca ṭhānāni. evam sabbāni pi purisanimitte dasa ṭhānāni
honti. nimitte jātam anattakāyappasādam cammakhilaṃ
vā pilakam⁸ vā paveseti āpatti pārājikassa. natthakāyap-
pasādam matacammam vā sukkhapilakam⁸ vā paveseti

¹ B². °tabbabbhāvato. ² Bp. paṭi°, *sic passim*; Old.Vin. *sic*.

³ B². ettha kena.

⁴ B².Bp. upari cā 'ti.

⁵ B². samīñchi°; Bp. samañchitaṅgulim.

⁶ B².Bp. tulā-.

⁷ B².Bp. uparibhāga-.

⁸ Bp. pilakam.

āpatti dukkaṭassa. methunassādena lomam vā aṅguli aṅ-
guṭṭhabhijādini vā pavesentassāpi dukkaṭam eva. ayaṁ ca
methunakathā nāma yasmā duṭṭhullakathā asabbhakathā¹
tasmā etaṁ vā aññaṁ vā vinaye idisaṁ ṭhānaṁ kathentena
paṭikkūlamanaśikāraṇaṁ² ca samaṇasaññaṁ ca hirottappaṇi ca
paccupaṭṭhapetvā³ sammāsambuddhe gāravaṁ uppādetvā
asamakaruṇassa⁴ lokanāthassa karuṇāguṇaṁ āvajjetvā ka-
thetabbā.⁵ so hi nāma bhagavā sabbaso kāmehi vinivatta-
mānaso pi sattānuddaya-lokānukampāya⁶ sattesu kāruṇīyatam
paṭicca sikkhāpadapaññāpanatthāya⁷ idisaṁ katham kathesi,
aho satthukaruṇāguṇo ti evaṁ lokanāthassa karuṇāguṇaṁ
āvajjitvā⁸ kathetabbam. api ca yadi⁹ bhagavā sabbākārena
idisaṁ katham na katheyya, ko jāneyya ettakesu ṭhānesu
pārājikaṁ, ettakesu thullaccayaṁ, ettakesu dukkaṭaṁ ti,
tasmā suṇantenāpi¹⁰ kathentenāpi¹⁰ vijānakena,¹¹ mukhaṁ¹²
apidhāya dantavidamsakaṁ hasamānena na¹³ nisīditabbam.
sammāsambuddhenāpi idisaṁ kathitaṁ ti paccavekkhitvā
ussāhena gabbhitena¹⁴ hirottappasampannena satthupaṭi-
bhāgena hutvā kathetabban ti. mūlapaññattam niṭṭhitam.
anuppaññattivāre *antamaso* ti sabbantimena paricchedena.
tiracchānagatāya pīti paṭisandhivasena tiracchānesu gatāya.¹⁵
pageva manussitthiyā 'ti paṭhamataraṁ manussajātikāya
itthiyā, pārājikavattubhūtā eva c' ettha tiracchānagatitthi¹⁶
tiracchānagatā ti gahetabbā, na sabbā. tatrāyaṁ paric-
chedo:

apadānaṁ ahi¹⁷ macchā dvipadānaṁ ca kukkuṭi |
catuppadānaṁ majjārī¹⁸ vatthu pārājikass' imā 'ti ||

¹ B². Bp. asabbhikathā.

² B². paṭikkula°; Bp. paṭikūla°.

³ B². paṭhapetvā°; Bp. °paṭṭhapetvā.

⁴ B². Bp. asamakaruṇikassa.

⁵ B². Bp. °tabbam.

⁶ B². Bp. °ddayaḷalo°.

⁷ B². sikkhāpadaṁ pañña°.

⁸ B². Bp. āvajjetvā.

⁹ B². yadi pi.

¹⁰ B². Bp. °tena.

¹¹ B². vijānakena; Bp. vijānena.

¹² B². mukha.

¹³ B². Bp. omīti na.

¹⁴ B². gabbhitena.

¹⁵ Bp. adds pi.

¹⁶ Bp. °gatitthi.

¹⁷ Bp. ahi.

¹⁸ B². mañjārī; Bp. majjārī.

tattha ahigahaṇena sabbāpi ajagaragonisādibhedā¹ digha-jāti saṅgahitā² tasmā dighajātisu yattha tiṇṇaṃ maggānaṃ aññatarasmim sakkā tilaphalamattam³ pavesetum sā pārājikavatthu avasesā dukkaṭavattthū 'ti veditabbā. macchagahaṇena sabbāpi macchakacchapamaṇḍūkādibhedā odakajāti saṅgahitā tatrāpi dighajātiyaṃ vuttanayen' eva pārājikavatthuñ⁴ ca dukkaṭavattthuñ⁵ ca veditabbam. ayaṃ pana viseso baraṇkamukhamāṇḍukā⁶ nāma honti, tesam mukhasaṇṭhānaṃ mahantaṃ chiddam appakam, tattha⁷ pavesanaṃ na ppahoti, mukhasaṇṭhānaṃ⁸ pana vaṇasaṅkhepaṃ gacchati, tasmā taṃ thullaccayavattthū 'ti veditabbam. kukkuṭigahaṇena⁹ sabbāpi kākakapotādibhedā pakkhi-jāti¹⁰ saṅgahitā,² tatrāpi vuttanayen' eva pārājikavatthuñ⁴ ca dukkaṭavattthuñ⁴ ca veditabbam. majjārigahaṇena¹⁰ sabbāpi rukkhasuṇakhamuṇḍusagodhādibhedā¹¹ catuppada-jāti saṅgahitā,² tatrāpi vuttanayen' eva pārājikavatthuñ¹² ca dukkaṭavattthuñ¹² ca veditabbam. *pārājiko* ti parājito parājayam āpanno. ayaṃ hi pārājikasaddo sikkhāpadāpattipuggalesu¹³ vattati. tattha, aṭṭhānaṃ etaṃ Ānanda anavakāso yaṃ tathāgato Vajjīnaṃ vā Vajjiputtakānaṃ vā kāraṇā sāvakānaṃ pārājikaṃ¹⁴ sikkhāpadam paññattam taṃ¹⁵ samūhaneyyā 'ti evam sikkhāpade vattamāno veditabbo. āpattim¹⁶ tvam bhikkhu āpanno pārājikaṃ ti evam āpattiyā.¹⁷ na mayam pārājikaṃ yo avahaṭo so pārājiko ti evam puggale vattamāno veditabbo. pārājikenā dhammena anuddhamseyyā 'ti ādisu pana dhamme vattatīti vadanti. yasmā pana tattha dhammo ti katthaci āpatti katthaci sikkhāpadam eva adhippetam, tasmā so visum na vattabbo. tattha sikkhāpadam yo taṃ atikkamati taṃ parājeti, tasmā pārājikaṃ ti vuccati. āpatti pana yo naṃ ajjhāpajjati taṃ parājeti tasmā pārājikaṃ ti vuccati. puggalo

¹ B².Bp. °gonasādi-.² B².Bp. saṅgahitā.³ B².Bp. add pi.⁴ B².Bp. -vatthu.⁵ B². paṭaṅgamūkhamaṇḍukā; Bp. paṭaṅgamukhamāṇḍukā.⁶ B². mūkha-.⁷ B. inserts sace pana.⁸ B².Bp. kukkuṭi-.⁹ B². pakkhi-.¹⁰ B². mañjārī-; majjārigga°.¹¹ B².Bp. -maṅgusa-.¹² See note 4.¹³ B². °pada āpatti-.¹⁴ B². pārājika.¹⁵ B².Bp. omiṭ taṃ.¹⁶ B². āpatti.¹⁷ Bp. āpattiyam.

yasmā parājito parājayam āpanno tasmā pārājiko ti vuccati. etam eva hi atthaṃ sandhāya Parivāre pi: pārājikan ti yaṃ vuttam taṃ suṇohi yathā tathaṃ, cuto paraddho bhaṭṭho ca saddhammābhiniraṅkato,¹ saṃvāso ca² taṃ n' atthi ten' etam iti vuccatīti vuttam. ayaṃ h' ettha attho taṃ sikkhāpadam vītikkamanto āpattiṃ ca āpanno puggalo cuto hotīti sabbam yojetabbam. tena vuccatīti yena kāraṇena assamaṇo hoti asakyaputtiyo paribhaṭṭho chinno parājito sāsanaṭo tena vuccati kinti pārājiko hotīti. saha vasanti etthā 'ti saṃvāso taṃ dassetum saṃvāso nāma³ 'ti vatvā ekam³ kamman ti ādim āha. tatrāyaṃ saddhim yojanāya vaṇṇanā catubbidham pi saṅghakammam sīmāparicchinnehi pakatattehi bhikkhūhi ekato kattabbattā ekam³ kamman nāma, tathā pañcavidho pi pātimokkhuddeso ekato uddisitabbattā ekuddeso nāma paññattam pana sikkhāpadam sabbehi pi lajjipuggalehi⁴ samam sikkhitabbabhāvato samasikkhatā⁵ nāma, ettha yasmā sabbe pi lajjino etesu kammādisu saha vasanti na eko pi tato bahiddhā sandissati tasmā tāni sabbāni pi gahetvā eso saṃvāso nāma³ 'ti āha. so ca vuttappakāro saṃvāso tena puggalena saddhim n' atthi, tena kāraṇena so pārājiko puggalo asaṃvāso ti vuccatīti. || 5 || 8 ||

evam udiṭṭhasikkhāpadam padānukkamena vibhajivā idāni yaṃ taṃ patiseveyyā 'ti ettha yenākāreṇa patiseveyyā 'ti vuccati. tassākārassa dassanattam patisevati nāma³ 'ti idam mātikāpadam ṭhapetvā nimittena nimittam aṅgajātena aṅgajātan ti vuttam. tattha yasmā na kevalam itthiyā eva nimittam pārājikavatthu nāma⁶ manussitthiyā eva suvaṇṇarajatādimayānaṃ ca itthinam⁷ pi nimittam vatthum eva na hoti, tasmā yaṃ yaṃ vatthu hoti taṃ taṃ dassetum tisso itthiyo ti ādinā nayena yesam nimittāni vatthūni honti, te satte vatvā manussitthiyā tayo magge ti ādinā nayena tāni vatthūni āha. tattha tisso itthiyo tayo ubhatobyañjanakā tayo paṇḍakā tayo purisā ti pārājikavatthūnam nimittānam nissayā dvādasa sattā honti. tesu itthipurisā pākātā

¹ B².Bp. °māhi-.² B².Bp. pi for ca.³ B².Bp. eka-.⁴ B².Bp. lajjī-.⁵ B². -sikkhātā.⁶ B².Bp. na ca for nāma.⁷ B².Bp. itthinam.

eva paṇḍakaubhatobyañjanakabhedo pabbajjākhandhaka-
vaṇṇanāyaṃ pākaṭo bhavissati. manussitthiyā tayo magge
methunam dhammam patisevantassā 'ti ettha ca manussit-
thiyā tisu maggesu 'ti attho veditabbo. || 1 || evam sabbattha
sabbe eva c' ete manussitthiyā tayo maggā, amanussitthiyā tayo
tiracchānagatitthiyā tayo ti nava, manussaubhatobyañjana-
kādinam nava manussapaṇḍakādinam dvedve katvā cha,
tathā manussapurisādinam ti samatimsa maggā honti, etesu
nimittasaṅkhātesu yattha katthaci attano aṅgaḷātāṃ tila-
phalamattam pi pavesetvā methunam dhammam patisevanto
pārājikam āpajjati, āpajjanto pana yasmā sevanacittē' eva
āpajjati na vinā tena tasmā taṃ lakkhaṇam dassento bhagavā
*bhikkhussa sevanacittāṃ paccupaṭṭhitā*¹ ti ādim āha. tattha
bhikkhussā 'ti methunasevanakassa bhikkhussa, sevanacittam
paccupaṭṭhitā¹ ti bhūmmatthe² paccattavacanam sevana-
cittē paccupaṭṭhite ti attho. *vaccamaggam aṅgaḷātāṃ paves-*
sentassā 'ti yena maggena vaccam nikkhamati taṃ maggam,
attano aṅgaḷātāṃ purisanimittam tilaphalamattam pi pa-
vesentassa. *āpatti pārājikassā* 'ti āpatti pārājikā assa hotīti
attho. athavā *āpattīti* āpajjanam hoti. *pārājikassā* 'ti pārā-
jikadhammassa. || 2 || esa nayo sabbattha evam sevanacittē' eva
pavesentassa āpatti³ dassetvā idāni yasmā taṃ pavesanam
nāma na kevalam attūpakkamena⁴ parūpakkamenāpi hoti-
tatrāpi ca sādiyantass' eva āpatti sevanacittasamaṅgissa na
itarassa. tasmā ye saddhā pabbajitā kulaputtā sammā pa-
ṭipannakā parūpakkamena pavesane pi sati na sādiyanti
tesam rakkhanaṭṭham *bhikkhupaccatthikā manussitthi* ti
ādim āha. tattha paṭipakkham attham⁵ yanti icchantīti
paccatthikā, bhikkhū eva paccatthikā bhikkhupaccatthikā,
visabhāgānam veribhikkhūnam etaṃ adhivacanam. *ma-*
*nussitthim bhikkhuno*⁶ *santike ānetvā* ti issāpakatā taṃ bhik-
khum nāsetukāmā āmisena vā upalāpetvā mittasanthava-
vasena⁷ vā idam amhākam kiiccam karohīti vatvā kiñci ma-

¹ B².Bp. and Old. Vin. upaṭṭhite ti.

² B². bhūmmatthe; Bp. bhummatthe.

³ B².Bp. āpattim.

⁴ B².Bp. attupakkamen' eva.

⁵ B².Bp. atthayanti.

⁶ B².Bp. bhikkhussa.

⁷ B².Bp. °sandha°.

nussitthim rattibhāge tassa bhikkhussa vasanokāsam ānetvā. *vaccamaggena aṅgajātaṃ abhinisīdentīti* taṃ bhikkhuṃ hatthapādasīsādisu sugahitaṃ nipparipphandaṃ gahetvā itthiyā vaccamaggena tassa bhikkhuno aṅgajataṃ abhinisīdenti sampayojentīti attho. *so ce ti* ādisu so ce bhikkhu vaccamagabbhantaraṃ attano aṅgajātassa pavesanaṃ sādiyati adhi-vāseti, tasmim khaṇe sevanacittam upaṭṭhāpeti¹ pavitṭham sādiyati adhi-vāseti, pavitṭhakāle sevanacittam upaṭṭhāpeti ṭhitam sādiyati adhi-vāseti, ṭhānappattakāle sukkavissatṭhi-samaye sevanacittam upaṭṭhāpeti, uddharanaṃ sādiyati adhi-vāseti, nīharanakāle sevanacittam² upaṭṭhāpeti, evaṃ catusu³ ṭhānesu sādiyanto mama verisamaṇehi idaṃ kataṃ ti vattum na labhati, pārājikāpattim eva āpajjati. yathā ca imāni cattāri sādiyanto āpajjati, evaṃ purimaṃ ekaṃ asādiyitvā tīṇi sādiyanto pi dve asādiyitvā dve sādiyanto pi tīṇi asādiyitvā ekaṃ sādiyanto pi āpajjati yeva. sabbaso pana asādiyanto āsivisamukham⁴ viya aṅgarakāsuṃ viya ca pavitṭham aṅgajātaṃ maññaṃāno nāpajjati, tena vuttam *pavesanaṃ na sādiyati*—pe—*uddharanaṃ na sādiyati anāpattīti*. imaṃ hi evarūpaṃ āradhavi-passakaṃ kāye ca jīvite ca anapakkham ekādasahi aggīhi sampajjalitāni va⁵ sabbāyatanāni⁶ ukkhittāsike viya ca vadhake pañcakāma-guṇe passantam puggalaṃ rakkhanto bhagavā paccatthikā-nañ c' assa manorathavighātaṃ karonto imaṃ pavesanaṃ na sādiyati ādikaṃ catukkaṃ nīharitvā thapesīti.

paṭhamacatukkakathā niṭṭhitā.⁷

evaṃ paṭhamacatukkaṃ dassetvā idāni yasmā bhikkhupac-catthikā itthim ānetvā na kevalam vaccamaggen' eva abhi-nisīdenti, athā kho passāvamaggena pi mukhena⁸ pi, itthim ānentāpi ca keci *jāgarantiṃ* ānenti, keci *suttaṃ*, keci *mattaṃ*, keci *ummattaṃ*, keci *pamattaṃ*, aññavihitam⁹ vikkhittacittan

¹ B².Bp. upaṭṭhāpeti, *sic passim*.

² Bp. patisevana-.

³ B².Bp. catūsu.

⁴ B². -mūkham; Bp. āsivisamukham.

⁵ B².Bp. ca for va.

⁶ Bp. *inserts* upaṭṭhahantaṃ.

⁷ *Chinese translation (Tokyo ed.), folio 39a.*

⁸ B². mūkhena.

⁹ B².Bp. aññā°.

ti attho. keci *matam akkhayitam* sonasigālādihi¹ akkhayita-nimittan ti attho. keci *matam yebhuyyena akkhayitam*, yebhuyyena akkhayitā nāma yassā nimitte vaccamagge vā² passāvamagge vā² mukhe vā bahutaro okāso akkhayito hoti. keci *matam yebhuyyena khayitam*, yebhuyyena khayitā nāma yassā vaccamaggādi ke nimitte bahum³ khayitam hoti appam akkhayitam. na kevalañ ca manussitthim eva ānenti, atha kho amanussitthim pi tiracchānagatitthim pi, na kevalañ ca vuttappakāram itthim eva ubhatobyañjanakam pi paṇḍakam pi purisam pi ānenti, tasmā tesam vasena aññāni pi catukkāni dassento bhikkhupaccatthikā manussitthim jāgarantī ti ādim āha. tattha pāliya⁴ asammohattham vuttacatukkāni evam saṅkhāto⁵ veditabbāni. manussitthiyā tiṇnam maggānam vasena tiṇi suddhikacatukkāni tiṇi jāgarantīcatukkāni tiṇi suttacatukkāni tiṇi mattacatukkāni tiṇi ummattacatukkāni tiṇi pamattacatukkāni tiṇi mataakkhayitacatukkāni tiṇi yebhuyyena akkhayitacatukkāni tiṇi yebhuyyena khayitacatukkāni tiṇi sattavīsati catukkāni. tathā amanussitthiyā tathā tiracchānagatitthiyā ti itthivāre ekāsīti catukkāni. yathā ca itthivāre evam ubhatobyañjanakavāre. paṇḍakapurisavāresu pana dvinnam maggānam vasena catupañṇāsa catupañṇāsa honti, evam sabbāni pi dvesatāni sattati ca catukkāni honti tāni uttānatthāni yeva.

sabbavāresu pan' ettha *matam yebhuyyena akkhayitam* khayitan ti etasmim thāne ayam vinicchayo: Tambapaṇṇidīpe kira dve vinayadharā samānācariyakā therā ahesum, Upatissatthero ca Phussadevatthero⁶ ca, te mahābhaye uppanne⁷ vinayapiṭakam pariharantā rakkhimsu, tesu Upatissatthero byattatāro, tassāpi dve antevāsikā ahesum Mahāpadumatthero ca Mahāsummatthero⁸ ca, tesu Mahāsummatthero⁸ navakkhattum vinayapiṭakam assosi. Mahāpadumatthero tena saddhim navakkhattum visuṇ ca ekako 'va navakkhattum ti atthārasakkhattum assosi, ayam⁹ etesu byatta-

¹ B².Bp. sonasiṅgālādihi.

² B².Bp. *omit* vā.

³ B². bahu.

⁴ B².Bp. pāliya.

⁵ B². saṅkhyato; Bp. saṅkhyāto.

⁶ B².Bp. Phusareva-.

⁷ B².Bp. *omit* uppanne.

⁸ B².Bp. Mahāsuma-.

⁹ B².Bp. ayam eva tesu *for* ayam etesu.

taro, tesu Mahāsummatthero¹ navakkhattum vinayapiṭakam sutvā ācariyam muñcitvā aparagaṅgam agamāsi. tato Mahāpadumatthero āha: sūro vatare esa vinayadharo, yo dharmānakam yeva ācariyam muñcitvā aññattha vasitabbam maññati, nanu ācariye dharamāne vinayapiṭakañ ca atṭhakathā ca anekakkhattum gahetvāpi na vissajjetabbam niccakālam sotabbam anusamvaccharam sajjhāyitabbam ti. evam vinayagarukānam bhikkhūnam kāle ekadivasam Upatissatthero pana Mahāpadumattherapamukhānam pañcanam antevāsikasatānam paṭhamapārājikasikkhāpade imaṃ paḍesam vaṇṇento² nisinno hoti. taṃ antevāsikā pucchimsu: bhante yebhuyyena akkhayite pārājikam yebhuyyena khayite thullaccayam upaḍḍhakkhayite kena bhavitabbam ti. thero āha: āvuso buddhā nāma pārājikam paññāpento³ na sāvasesam katvā paññāpenti anavasesam⁴ katvā sabbam pariya-diyyitvā sotam chinditvā pārājikavatthusmim pārājikam eva paññāpenti, idaṃ hi sikkhāpadam lokavajjam na paṇṇattivajjam, tasmā yadi upaḍḍhakkhayite pārājikam bhaveyya, paññāpeyya sammāsambuddho, pārājikacchāyā pan' ettha na dissati thullaccayam eva dissatīti. api ca matasarīre pārājikam paññāpento bhagavā yebhuyyena akkhayite ṭhapesi, tato param pārājikam n' atthīti dassetum thullaccayam paññāpento yebhuyyena khayite ṭhapesi, tato param thullaccayam n' atthīti dassetum ti pi veditabbam. khayitākhayitāñ ca nām' etaṃ matasarīrasmim yeva veditabbam na jīvamāne, jīvamāne hi nakhapiṭṭhippamāne⁵ chavimamse vā nahārumhi⁶ vā satī pārājikam eva hoti, yadi pi nimittam sabbaso khayitam chavicammam n' atthi nimittasaṇṭhānam paññāyati pavesanam jāyati pārājikam eva. nimittasaṇṭhānam pana anavasesetvā sabbasmim nimitte chinditvā samantato tacchetvā uppāṭite vaṇasaṅkhepavasena thullaccayam, nimittato paṭitāya mamsapesiyā upakkamantassa dukkaṭam. matasarīre pana yadi pi sabbam⁷ sarīram khayitam hoti, yadi pi akkhayitam, tayo pana maggā akkhayitā, tesu upakkaman-

¹ B².Bp. Mahāsuma-.

³ Bp. pañña, ° *sic passim*.

⁵ Bp. *inserts* pi.

⁷ B². sabba-.

² Bp. samvaṇṇento.

⁴ B².Bp. *insert* eva.

⁶ B².Bp. nhā°.

tassa pārājikam. yebhuyyena akkhayite pārājikam eva upaḍḍhakkhayite ca yebhuyyena khayite ca thullaccayam. manussānam jīvamānakasarīre akkhināsakaṇṇacchiddavatthikosesu¹ satthakādīhi katavaṇe vā methunarāgena tilaphalamattam pi aṅgajātam pavesantassa thullaccayam eva. avasesasarīre upakacchakādisu dukkatam. mate allasarīre pārājikakkhetto pārājikam thullaccayakkhetto thullaccayam dukkaṭakkhetto dukkaṭam. yadā pana sarīram uddhumātakam hoti kuthitam² nilamakkhikasamākiṇṇam kimikulasamākulam³ navahi vaṇamukhehi paggaḷitapubbam⁴ kuṇapabhāvena upagantum pi asakkuneyyam, tadā pārājikavatthuṃ ca thullaccayavatthuṃ ca vijahati. tādise sarīre yattha katthaci upakkamato dukkaṭam eva. tiracchānagatānam hatthiassagogaḍḍhaṭṭhamahisādīnam⁵ nāsāya thullaccayam. vatthikose thullaccayam eva. sabbesam pi tiracchānagatānam akkhikaṇṇanāsāvaṇesu⁶ dukkaṭam. avasesasarīre⁷ dukkaṭam eva. matānam allasarīre pārājikakkhetto pārājikam thullaccayakkhetto thullaccayam dukkaṭakkhetto dukkaṭam. kuthitakuṇape⁸ pubbe vuttanayen' eva sabbattha dukkaṭam. kāyasamsaḍḍharāgena⁹ methunarāgena vā jīvamānakapurisassa vatthikosam appavesento nimittena nimittam chupati dukkaṭam. methunarāgena itthiyā appavesento nimittena nimittam chupati thullaccayam. Mahāatthakathāyaṃ pana itthinimittam methunarāgena mukhena chupati thullaccayan ti vuttam. Cammakkhandhake: chabbaggiyā bhikkhū Aciravatinadiyā¹⁰ gāvīnam tarantīnam visānesu pi gaṇhanti kaṇṇesu pi gaṇhanti gīvāya pi gaṇhanti cheppāya pi gaṇhanti piṭṭhim pi abhirūhanti, rattacittāpi aṅgajātam chupantīti imissā atthūppattiyā¹¹ avisesena vuttam: na ca bhikkhave rattacittena aṅgajātam chupitabbam, yo chupeyya āpatti thullaccayassā¹² ti. tam sabbam pi samsandetvā¹² yathā na virujjhati, tathā gahetabbam.

¹ B². °kaṇṇachidda°.² B². kudhitam.³ Bp. kīmi°.⁴ B².Bp. gaḷita-.⁵ B².Bp. -gonā . . . mahimsā°.⁶ B².Bp. °kaṇṇavaṇesu.⁷ B².Bp. insert pi.⁸ B². kudhita-.⁹ B².Bp. add vā.¹⁰ B².Bp. Aciravatiyā nadi°.¹¹ B².Bp. atthūppattiyā.¹² B².Bp. samsanditvā.

kathañ ca na virujjhati. yam tāva Mahāatthakathāyam vuttam, methunarāgena mukhena chupatīti, tatra kira nimittamukham mukhan ti adhippetam. methunarāgenā 'ti ca vuttattāpi ayam eva tattha adhippāyo ti veditabbo. na hi itthinimitte pakatimukhena methunūpakkamo¹ hoti. Khandhake pi ye piṭṭhim abhiruhantā² methunarāgena aṅgajātena aṅgajātam chupimsu, te sandhāya thullaccayam vuttan ti veditabbam. itarathāhi dukkaṭam siyā. keci panāhu: Khandhake pi mukhen³ eva chupantam⁴ sandhāya olārikattā⁵ kammassa thullaccayam vuttam, atthakathāyam pi tam sandhāya bhāsitaṃ gahetvā 'va methunarāgena mukhena³ chupati thullaccayan ti vuttam ti. tasmā suṭṭhu sallakkhetvā ubhosu vinicchayesu yo yuttataro so gahetabbo. vinayaññū pana purimam pasamsanti, kāyasamsaggarāgena pana pakatimukhena⁶ nimittamukhena vā itthinimittam chupantassa saṅghādisesam. tiracchānagatitthiyā passāvamaggam nimittamukhena chupantassa vuttanayen' eva thullaccayam kāyasamsaggarāgena dukkaṭan ti.

avasesaekūnasattatidvisatacatukkakathā niṭṭhitā.

evam bhagavā vipaṭipannakassa⁷ bhikkhuno rakkhaṇattham⁸ sattatidvisatacatukkāni nīharitvā idāni ye anāgate pāpabhikkhū santhatam imam na kiñci upādinnakam⁹ upādinnakena chupati,¹⁰ ko ettha doso ti sañcicca lesam odḍhesanti, tesam sāsane patiṭṭhā eva na bhavissatīti disvā tesu sattatidvisatacatukkesu ekam ekam catukkam catūhi santhatādi bhedehi bhinditvā dassento bhikkhūpaccatthikā¹¹ manus-sitthim bhikkhussa santike ānetvā vaccamaggena passāvamaggena mukhena¹² aṅgajātam abhinisīdenti *santhatāya asanthatassā* 'ti ādim āha. tattha santhatāya asanthatassā 'ti ādisu santhatāya itthiyā vaccamaggena passāvamaggena mukhena¹² asanthatassa bhikkhussa aṅgajātam abhinisīdentīti iminā nayena yojanā veditabbā. tattha santhatā¹³ nāma yassā

¹ B².Bp. methunupa°. ² B².Bp. abhiruhantā. ³ B². mūkhe°.

⁴ Bp. chupanam.

⁵ B².Bp. olā°.

⁶ B².Bp. add vā.

⁷ B².Bp. paṭipanna°.

⁸ B². °nattham.

⁹ B². °dinnā°, sic passim.

¹⁰ B².Bp. phusati.

¹¹ B².Bp. bhikkhupa°.

¹² B². mūkhena.

¹³ Bp. santhatam.

tīsu maggesu yo koci maggo paliveṭhetvā¹ vā anto vā pave-
setvā yena kenaci vatthena vā paṇṇena vā vākaṇṇena vā
cammena vā tipusīsādinam paṭṭena vā paṭicchanno santhato
nāma, yassa aṅgaṭam tesam yeva vatthādinam yena kenaci
paṭicchannam tattha upādinnakena vā anupādinnakam
ghaṭṭiyatu anupādinnakena vā upādinnakam anupādinnakena
vā anupādinnakam upādinnakena vā upādinnakam sace
yattake pavitṭhe pārājikam hotīti vuttam tattakam pavisā-
ti. sabbattha sādiyantassa pārājikakkhette pārājikam thul-
laccayakkhette thullaccayam dukkaṭakkhette dukkaṭam eva
hoti. sace itthinimittam khāṇum katvā santhatam khāṇum
ghaṭṭentassa dukkaṭam. sace purisanimittam khāṇum katvā
santhatam khāṇum pavesantassa² dukkaṭam. sace ubhayam
khāṇum katvā santhatam khāṇunā khāṇum ghaṭṭentassa
dukkatam. sace itthinimitte veḷunālapabbādīnam kiñci pak-
khittam tassa heṭṭhābhāgañ ce pi phusanto tilaphalamattam
pavesati pārājikam. uparibhāgañ ce pi ubhosu passesu
ekam³ passañ ce pi phusanto paveseti pārājikam, cattāri pi
passāni aphasanto pavesetvā tassa talañ ce pi phusati pārā-
jikam. yadi pana passesu vā talesu⁴ vā aphasanto ākāsaga-
tam eva katvā pavesetvā nīharati dukkaṭam, bahiddhā
khāṇuke phusati dukkaṭam eva. yathā ca itthinimitte vut-
tam evam sabbattha lakkhaṇam veditabban ti.

santhatacatukkabheda⁵ kathā⁶ niṭṭhitā.⁶

evam santhatacatukkabheda⁷ vatvā idāni yasmā na keva-
lam manussitthiādi⁸ke bhikkhussa⁹ santike ānenti, atha kho
bhikkhum pi tāsam santike ānenti tasmā tam⁹ pabbhedam
dassento *bhikkhupaccatthikā bhikkhum manussitthiyā santike*
ti ādinā nayena sabbāni tāni catukkāni puna pi nīharitvā
dassesī, tesu vinicchayo vuttanayen' eva veditabbo.¹⁰

bhikkhupaccatthikavasena catukkabhedavannanā⁷ niṭ-
ṭhitā.⁶ || 6 ||

¹ B². palivedhetvā; Bp. paliveṭhetvā.

² B².Bp. pavesentassa.

⁴ B².Bp. tale.

⁶ Chinese translation (Tokyo ed.), folio 39b.

⁷ B². °kkappabhe°.

⁹ Bp. tappabbhedam.

³ B².Bp. eka-.

⁵ B². °kkappabheda-.

⁸ Bp. adds eva.

¹⁰ B². Bp. add ti.

yasmā pana na bhikkhupaccatthikā eva evaṃ karonti rāṇapaccatthikādayo¹ pi karonti, tasmā tam pi bhedaṃ² dassento rāṇapaccatthikā ti ādim āha. tattha rāṇo yeva³ paccatthikā rāṇapaccatthikā te ca sayam ānentāpi aññehi ānāpentāpi ānenti yevā 'ti veditabbā. corā eva paccatthikā corapaccatthikā. dhuttā ti methunūpasamhitakhiḍḍāpasutā⁴ nāgariyakerāṭiyapurisā,⁵ itthidhuttasurādhuttādayo vā. dhuttā yeva³ paccatthikā dhuttapaccatthikā. gandhan ti ha-dayaṃ vuccati taṃ uppātentīti uppalagandhā, uppalagandhā eva paccatthikā uppalagandhapaccatthikā. ete kira na kasi-vanijjādīhi⁶ jīvan ti panthaghātāgāmaghātādīni katvā put-tadāraṃ posenti te kammasiddhiṃ patthayaṃānā devatā⁷ āyācivā⁸ tasmaṃ balikammatthaṃ manussānaṃ hadayaṃ uppāenti sabbakālāñ⁹ ca manussā dullabhā. bhikkhū pana araññe viharantā sulabhā honti, te sīlavantaṃ bhikkhuṃ gahe tvā sīlavato vadho nāma bhāriyo hotīti maññaṃānā tassa sīlavināsanatthaṃ manussitthiādi ke vā ānenti, taṃ vā tattha nenti ayam ettha viseso. sesaṃ vuttanayen' eva veditabbā. bhikkhupaccatthikavāre vuttanayen' eva ca imesu catusu¹⁰ pi vārēsu catukkāni veditabbāni. pāli¹¹ pana saṅkhittena vuttāni.

sabbākārena catukkabheda kathā¹² niṭṭhitā. || 7 ||

idāni yaṃ vuttaṃ manussitthiyā tayo magge methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassā 'ti ādi. ettha asammohatthaṃ maggena maggan ti ādim āha. tattha maggena maggan ti itthiyā tīsu maggesu aññātarena maggena attano aṅgajātaṃ paveseti. athavā sambhinnesu dvīsu maggesu passāva-maggena vaccamaggaṃ vaccamaggena vā passāvamaggaṃ paveseti. maggenāmaggan¹³ ti passāvādimaggena pavesetvā tassa sāmanta vaṇena¹⁴ nīharati. amaggena maggan ti mag-

¹ B².Bp. rāṇacorapacca°. ² B².Bp. pabhedaṃ. ³ B².Bp. eva.

⁴ B².Bp. methunupasaṃhitā.

⁵ B².Bp. nāgarikake°.

⁶ B². -vānijjā°; Bp. -vānijjā°.

⁷ B².Bp. devatānaṃ.

⁸ B².Bp. āyācivā.

⁹ B².Bp. -kāle.

¹⁰ B².Bp. catūsu.

¹¹ B².Bp. pāliyaṃ.

¹² B². °kkappabheda°.

¹³ B².Bp. maggena ama°.

¹⁴ B².Bp. sāmanta.

gasāmantavaṇena¹ pavesetvā maggena nīharati. *amaggena amaggaṇ* ti dvīsu sambhinṇavaṇesu ekena vaṇena pavesetvā dutiyena nīharati. imassa suttassa anulomavasena sabbattha vaṇasaṅkhepe thullaccayaṃ veditabbam.

idāni yaṃ parato vakkhati anāpatti ajānantassa asādiyantassā 'ti, tattha asammohattham *bhikkhu suttabhikkhumhīti* ādim āha. tatrāyaṃ adhippāyo, yo paṭibuddho sādīyati so suttamhi mayi eso vippatipajji nāham jānāmīti na muccati. *ubho nāsetabbā* ti ettha² dve pi līṇanāsanena nāsetabbā. tatra dūsakassa paṭiññākaraṇam n' atthi, dūsito ti³ pucchitvā paṭiññāya nāsetabbo, sace na sādīyati na nāsetabbo, esa nayo sāmaṇeravāre pi. || 7 || evaṃ tattha tattha tam tam āpattiñ ca anāpattiñ ca dassetvā, idāni anāpattim eva dassento *anāpatti ajānantassā* 'ti ādim āha. tattha ajānanto nāma yo mahāniddam okkanto⁴ parena katam upakkamam pi na jānāti Vesāliyaṃ Mahāvane divāvihāram⁵ gato bhikkhu viya evarūpassa anāpatti. vuttam pi c' etam: nāham⁶ bhagavā jānāmīti anāpatti bhikkhu ajānantassā 'ti. *asādiyanto* nāma yo jānitvāpi na sādīyati tatth' eva sahasā uṭṭhitabhikkhu⁷ viya. vuttam pi c' etam: nāham bhagavā sādīyāmi ti anāpatti bhikkhu asādiyantassā 'ti. *ummattako* nāma pittummattako, duvidham hi pittam baddhapittam abaddhapittam ca,⁸ abaddhapittam lohitaṃ viya sabbaṅgagataṃ tam hi kupito sattānaṃ kaṇḍukacchusarīrakampādini honti. tāni bhesajjakiriyāya⁹ vūpasammanti.¹⁰ baddhapittam pana pittakosake ṭhitam tam hi kupite sattā ummattakā honti vipallattasaññā hirottappam chaḍḍetvā asārūpacāriyaṃ¹¹ caranti, lahukagarukāni sikkhāpadāni maddantāpi na jānanti bhesajjakiriyāya⁹ pi atekicchā honti, evarūpassa ummattakassa anāpatti. *khittacitto* nāma viṣaṭṭhacitto yakkhummattako vuccati. yakkhā kira bheravārammaṇāni¹² dassetvā mukhena hattham

¹ B².Bp. maggasāmantena vaṇena.

² B².Bp. c' ettha.

⁴ B². okkamanto.

⁶ Sp. nānam.

⁸ B².Bp. cāti, tattha.

¹⁰ Bp. °samanti.

¹² B². bheravāni āramma°; Bp. bheravāni vā āramma°.

³ B².Bp. omīti.

⁵ B².Bp. -vihāragato.

⁷ B².Bp. vutṭhita-.

⁹ Bp. -kriyāya.

¹¹ Bp. -cariyaṃ.

pavesetvā hadayarūpaṃ vā maddantā satte vikkhittacitte vipallattasaññe karonti, evarūpassa khittacittassa anāpatti. tesam pana ubhinnaṃ ayam viseso pittummattako niccam eva ummattako hoti pakatisaññaṃ na labhati. yakkhummattako antarantrā pakatisaññaṃ paṭilabhati.¹ idha pana pittummattako vā hotu yakkhummattako vā, yo sabbaso muṭṭhassati kiñci na jānāti aggim pi suvaṇṇam pi gūṭham pi candanam pi ekasadisam maddanto² vicarati, evarūpassa anāpatti. antarantarā saññaṃ paṭilabhitvā ñatvā karontassa pana āpatti yeva. *vedanatto* nāma, yo adhimattāya dukkhavedanāya āturo kiñci na jānāti, evarūpassa anāpatti. *ādikammiko* nāma, yo tasmim tasmim kamme ādhibhūto, idha pana Sudinnatthero ādikammiko tassa anāpatti, avasesānaṃ makkaṭṭisamaṇavajjiputtakādīnaṃ āpatti yevā 'ti.

padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā. imasmim³ pana sikkhāpade kosallatthaṃ imam⁴ pakinnakam veditabbam:—

samuṭṭhānañ ca kiriya⁵ aṭho sañña sacittakam

lokavajjañ ca kammañ ca kusalam vedanāya ca.⁶

tattha samuṭṭhānañ ti sabbasaṅgāhiyavasena⁷ cha sikkhāpadasamuṭṭhānāni tāni Parivāre āvibhavissanti.⁸ samāsato pana sikkhāpadaṃ nāma atthi cha samuṭṭhānaṃ, atthi catu-samuṭṭhānaṃ, atthi tisamuṭṭhānaṃ, atthi kaṭṭhinasamuṭṭhānaṃ, atthi elakalomasamuṭṭhānaṃ,⁹ atthi dhuranikkhepādisamuṭṭhānaṃ.¹⁰ tatrāpi kiñci kiriyato¹¹ samuṭṭhāti, kiñci akiriyato samuṭṭhāti, kiñci kiriyākiriyato samuṭṭhāti, kiñci siyā kiriyato siyā akiriyato samuṭṭhāti, kiñci siyā kiriyato siyā kiriyākiriyato samuṭṭhāti. tatrāpi atthi saññāvimokkham, atthi no saññāvimokkham. tattha yaṃ cittaṅgaṃ labhati yeva, taṃ saññāvimokkham. itaraṃ no saññāvimokkham. puna atthi sacittakam,¹² atthi acittakam, yaṃ sah' eva cittena āpajjati taṃ sacittakam, yaṃ vināpi cittena āpajjati taṃ

¹ Bp. -labhatīti.

² B².Bp. add va.

³ From here onward we have S. text again.

⁴ Bp. idam.

⁵ Bp. kriyā.

⁶ Bp. cā 'ti.

⁷ B². °gāhika°; Bp. °gāhaka°.

⁸ B². āvibha°.

⁹ Sp. phala° by mistake.

¹⁰ B².Bp. add ti.

¹¹ Bp. kriyato, sic passim.

¹² S. acitta° atthi sacitta°.

acittakam, tam sabbam pi lokavajjam paññativajjan ti duvidham. tesam lakkhanam vuttam eva. kammakusalavedanāvāsenāpi c' ettha atthi sikkhāpadam kāyakammam, atthi vacikammam, tattha yaṃ kāyadvārikam tam kāyakammam yaṃ vacīdvārikam tam vacikammam ti veditabbam. atthi pana sikkhāpadam kusalam, atthi akusalam, atthi avyākataṃ, dvattims' eva hi āpattisamuṭṭhāpakacittāni, atthā kāmāvacarakusalāni, dvādasaakusalāni, dasa kāmāvacarakiriyacittāni¹ kusalato ca kiriyato ca dve abhiññācittānīti. tesu yaṃ kusalacittena āpajjati tam kusalam. itarehi itaram. atthi ca sikkhāpadam tivedanam, atthi dvivedanam, atthi ekavedanam. tattha yaṃ āpajjanto tisu vedanāsu aññatara-vedanāsamaṅgi hutvā āpajjati tam tivedanam. yaṃ āpajjanto sukkhasamaṅgi vā upekkhāsamaṅgi vā āpajjati tam dvivedanam. yaṃ āpajjanto dukkhavedanā samaṅgi yeva āpajjati tam ekavedanan ti veditabbam.

evam:

samuṭṭhānaṃ ca kiriyā atho saññā sacittakam

lokavajjaṃ ca kammaṃ ca kusalam, vedanāya cā 'ti.

idaṃ² pakiñṇakam viditvā tesu samuṭṭhānādisu imam sikkhāpadam samuṭṭhānato ekam samuṭṭhānam.³ aṅgavasena dūkasamuṭṭhānam⁴ kāyacittato samuṭṭhāti. kiriyasamuṭṭhānaṃ¹ ca karonto yeva hi eva⁵ tam āpajjati. methunapaṭisamyuttāya kāmasaññāya abhāvena muccanato saññāvimokkham. *anāpatti ajānantassa asādiyantassā* 'ti hi vuttam methunacitten' eva nam⁶ āpajjati na vinā cittenā 'ti sacittakam, rāgavāsen' eva āpajjitabbato lokavajjam. kāyadvāren' eva samuṭṭhānato kāyakammam cittam pan' ettha aṅgamattam hoti, na tassa vasena kammabhāvo labbhati. lobhacittena āpajjitabbato akusalacittam sukkhasamaṅgi vā upekkhāsamaṅgi⁷ vā tam āpajjatīti dvivedanan ti veditabbam. sabbaṃ c' etaṃ āpattiyam yujjati sikkhāpadasīsenā pana atthakathāsu⁸ desanā ārūlhā tasmā evam vuttan ti.⁹ || 8 || 9 ||

¹ B². °kiriyā-.

² S. imam.

³ B².Bp. ekasamuṭṭhānam; S. ekasamuṭṭhānato ekasamuṭṭhānam.

⁴ S.Bp. duka-; B². dukka-.

⁵ S.B².Bp. etaṃ for eva tam.

⁶ S. tam.

⁷ S. upekkhā-.

⁸ B².Bp. sabbaatthā°.

⁹ Bp. omits ti.

makkhātī Vajjiputtā ca—pe—buddhapabbajito migo¹ ti idam kim, imāni² vinītavatthūni bhagavatā sayam vinicchitānam tesam tesam vatthūnam uddānagāthā³ nāma. tāni vatthūni sukham vinayadharā uggaṇhissantīti dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitā.⁴ vatthugāthā pana dharamāne yeva bhagavati Upālittherena ṭhapitā iminā lakkhaṇena āyatim vinayadharā⁵ vinayam vinicchinissantīti,⁶ tasmā ettha vuttalakkaṇam sādhuḥkam sallakkhetvā paṭhamasikkhāpadam vinicchinittabbam.⁷ dutiyādīnañ ca vinītavatthūsu vuttalakkaṇena⁸ dutiyādīni. vinītavatthūni hi sippikānam paṭicchandakarūpāni⁹ viya vinayadharānam paṭicchandakavatthūni⁹ hontīti. tattha purimāni ddevatthūni anuppaññattiyam yeva vuttatthāni. tatiye vatthumhi *gihīlīngena*¹⁰ 'ti gihīvesena¹⁰ odātavattho hutvā. catutthe na¹¹ kiñci vattabbam. tato paresu sattasu¹² *kusacīraṇ* ti kuseganthitvā¹³ katacīram. *vākacīraṇ* nāma¹⁴ tāpasānam vakkalam. *phalacīraṇ* nāma phalakasānthānāni¹⁵ phalakāni sibbetvā¹⁶ katacīram. *kesakambalo*¹⁷ ti kesehi tante vāyitvā katakambalo.¹⁷ *vālakambalo*¹⁸ ti camaravālehi¹⁹ vāyitvā katakambalo. *ulūkapaḥkhan*²⁰ ti ulukasakūnassa²¹ pakkhehi katanivāsanaṃ. *ajīnakkhipan* ti salomaṃ sakhuram ajinamigacammaṃ. || 3 || dvādasame vatthumhi *sāratto* ti kāyasamsaggarāgena sāratto, tam rāgaṃ natvā bhagavā: āpatti saṅghādisesassā² 'ti āha. || 4 || terasame vatthumhi, *Uppalavaṇṇā* ti sā therī Sāvattiyaṃ seṭṭhidhītā satasahassakappe abhinīhārasampannā tassā pakatiyāpi atidassaniyā²² nilūppalavaṇṇakāyacchavi²³ abbhantare

¹ S. miho.² S.Sp. imā vinītavatthūnam.³ Bp. udāna.⁴ B².Bp. ṭhapitāni.⁵ S. āyati.⁶ S. vinicchanis^o; B².Bp. vinicchis^o.⁷ S.B².Bp. vinicchittabbam.⁸ S. vuttam la^o.⁹ B².Bp. paṭicchannaka.¹⁰ S.B².Bp. gihi.¹¹ B².Bp. natthi for na.¹² B².Bp. add vatthūsu.¹³ B². gandhitvā; Bp. ganthetvā.¹⁴ S. ti for nāma.¹⁵ S. phanaka.¹⁶ B².Bp. sibbitvā.¹⁷ B². -kampalo.¹⁸ B².Bp. vāla.¹⁹ S. camaravālehi; B².Bp. cāmarivālehi.²⁰ S. ulūka; B².Bp. ulūkapakkhikan.²¹ S. ulūka; B².Bp. ulūka.²² Bp. °niyā.²³ S.B². nilūppalavaṇṇā kāya^o; Bp. nilūppalavaṇṇā kāyacchavi.

pana kilesasantāpassa abhāvena ativiya virocati, sā tāt' eva
vaṇṇapokkharatāya Uppalavaṇṇā ti nāmaṃ labhi. *paṭi-*
baddhacitto ti gihikālato¹ paṭṭhāya rattacitto, so kira tassā
ñātidārako hoti. *atha kho* ti anantaratthe nipāto mañcake
nisinnānantaram evā 'ti vuttam hoti, divā bāhirato² āgantvā
dvāraṃ pidhāya ³nisinnānaṃ hi paṭhamam³ andhakāraṃ⁴
hoti, so yāv' assā tam⁵ andhakāraṃ⁴ na nassati tāvad eva
evaakm āsīti attho. *dūsesīti* padhamsesi, therī pana ana-
vajjā attano samaṇasaññaṃ paccupaṭṭhapetvā asādiyanti⁶
nisīdi⁷ asaddhammādhippāyena parāmatṭhā aggikkhandha-
silāttambhakkhadirasārahānukā⁸ viya. so pi attano mano-
ratham pūretvā gato, tassa⁹ theriyā dassanapatham vijahan-
tass' eva ayaṃ mahāpaṭhavī Sinerupabbataṃ dhāretum sam-
atthāpi tam pāpapurisaṃ byāmamattam kalebalaṃ dhāre-
tum asakkonti¹⁰ viya bhijjivā vivaram adāsi. so taṅkhaṇaṃ
ñeva¹¹ avicijālānaṃ indhanabhāvaṃ agamāsi. bhagavā tam
sutvā: anāpatti bhikkhave asādiyantiyā 'ti vatvā therim san-
dhāya Dhammapade imaṃ gātham abhāsi:

vāri pokkharapatte 'va,
āragger iva sāsapo,
yo na limpati¹² kāmesu,
tam aham brūmi brāhmaṇaṃ¹³ ti || 5 ||

cuddasame vatthumhi *itthilīṅgaṃ pātubhūtaṃ* ti rattibhāge
niddam okkantassa purisaśaṅṭhānaṃ massudāṭṭhikādisab-
bam¹⁴ antarahitam itthisaṅṭhānaṃ uppannam. *tam yeva*¹⁵
upajjham tam eva upasampadam ti pubbe gahitaupajjham¹⁶
eva pubbe kataupasampadam eva ca¹⁷ anujānāmi, puna upaj-
jham¹⁸ na gahetabbam,¹⁹ upasampadā na katabbā ti attho.

1 S.B².Bp. gihi.2 B². bāhirato.3-3 S. *omits* paṭhamam; B².Bp. nisīdi, paṭhamanisinnānaṃ hi.

4 Bp. andhakāro.

5 Bp. *omits* tam.6 B².Bp. °yanti.7 S.B².Bp. nisīdi.8 B².Bp. silāttambha.9 S.B². tassā.10 S. B².Bp. asakkonti.

11 S. tamkhaṇam yeva.

12 S. lippati.

13 Dhammapada, ver. 401.

14 B².Bp. massudādhi°.15 S.B².Bp. tam eva.

16 S. gahitam up°; Bp. -upajjhāyam.

17 B².Bp. *omit* ca.18 S.B².Bp. upajjhā.19 S.B².Bp. °tabbā.

*tāni vassānā*ti bhikkhūpasampadato¹ ppabhuti² yāva³ vassagaṇanā ca⁴ taṃ yeva vassagaṇanam anujānāmi na ito paṭṭhāya vassagaṇanā kātabbā ti attho. *bhikkhunīhi saṅkamūṭun* ti bhikkhunīhi c' assā⁵ saddhim saṅkamitum saṅgantum samaṅgī bhavitum anujānāmīti attho. idaṃ vuttam hoti appatirūpam dān' assā⁶ bhikkhūnam majjhe vasitum bhikkhūnūpassayaṃ gantvā bhikkhūnīhi saddhim vasitun ti. *yā āpattiyo bhikkhūnam bhikkhūnīhi sādharanā* ti yā desanāgāminiyo vā uṭṭhānagāminiyo⁷ vā āpattiyo bhikkhūnam bhikkhūnīhi saddhim sādharanā. tā āpattiyo bhikkhūnīnam santike vuṭṭhātun ti tā sabbāpi bhikkhūnīhi kātabbam vinayakammam katvā bhikkhūnīnam santike vuṭṭhātum anujānāmīti attho. *tāhi āpattihi anāpattīti* yā pana bhikkhūnam bhikkhūnīhi asādharanā sukkavissatṭhikādikā⁸ āpattiyo. tāhi anāpattīti⁹ līṅgaparivattanena¹⁰ tā āpattiyo uṭṭhitā¹¹ 'va honti. puna pakatiliṅge uppanne pi tāhi āpattihi tassa anāpatti yevā 'ti¹² ayam tāv ettha pālivinicchayo.¹³ || 6 ||

ayam pana pālimutto¹⁴ okkantikavinicchayo¹⁵ imesu tāva dvīsu līṅgesu purisalīṅgam uttamam itthilīṅgam hīnam tasmā purisalīṅgam balavaakusalena antaradhāyati. itthilīṅgam dubbalakusalena patitṭhāti. itthilīṅgam pana antardhāyantam dubbalaakusalena antaradhāyati purisalīṅgam balavakusalena patitṭhāti, evam ubhayam pi akusalena antaradhāyati kusalena paṭilabbhati. tattha sace dvinṇam bhikkhūnam ekato sajjhāyam vā dhammasākaccam vā katvā ekāgāre nipajjitvā niddam okkantānam ekassa itthilīṅgam pātubhavati ubinṇam pi sahaseyyāpatti hoti. so ce¹⁶ paṭibujjhitvā attano taṃ vippekāram disvā dukkhī dummano rattibhāge yeva itarassa āroceyya. tena samassāsetabbo: hotu mā cintayittha vaṭṭass' ev' eso doso sammāsambuddhena dvāraṃ dinnam bhikkhu vā hotu bhikkhunī vā anāvaṭo

¹ B².Bp. bhikkhu upa°. ² S. pabhuti, sic passim. ³ S. yāfor yāva.

⁴ S.B².Bp. omit ca.

⁵ B².Bp. omit c' assā.

⁶ B².Bp. dāni 'ssā.

⁷ S.B².Bp. vuṭṭhā°.

⁸ S.Bp. °ṭṭhi ādikā.

⁹ B².Bp. anāpatti.

¹⁰ S. °vattena.

¹¹ S.B².Bp. vuṭṭhitā va.

¹² B². yeva.

¹³ B².Bp. pāli.

¹⁴ S.B².Bp. pāli.

¹⁵ S. okkantaka.

¹⁶ S. sace.

dhammo avārito saggamaggo ti. samassāsetvā ca¹ evaṃ vat-
tabbhaṃ: tumhehi bhikkhuniupassayaṃ² gantum vaṭṭati, atthi
vo³ kāci sandiṭṭhābhikkhuniyo ti. sac' assā honti tādisā
bhikkhuniyo atthīti no ce honti n' atthīti vatvā so bhikkhu
vattabbo mama saṅgahaṃ karoṭha idāni ye va⁴ maṃ⁵ bhik-
khuniupassayaṃ² nethā 'ti. tena bhikkhunā taṃ gahetvā
tassā vā sandiṭṭhānaṃ attano vā sandiṭṭhānaṃ bhikkhu-
nīnaṃ santikaṃ gantabbhaṃ. gacchantena ca na⁶ ekakena
gantabbhaṃ. catūhi pañcahi bhikkhūhi saddhiṃ jotikañ
ca kattaradaṇḍaṃ ca gahetvā samvidahanam parimocetvā
mayam amukaṃ⁷ nāma ṭhānaṃ gacchāma⁸ 'ti⁸ gantabbhaṃ.
sace bāhi gāme dūre vihāro hoti antarāmagge gāmantara-
nadipārarattivippavāsagaṇaohiyanāpattihi⁹ anāpatti. bhik-
khunopassayaṃ¹⁰ gantvā tā bhikkhuniyo vattabbā: asukaṃ
nāma bhikkhuṃ jānāthā 'ti. āma ayyā.¹¹ tassa itthilingaṃ
pātubhūtaṃ saṅgahaṃ dāni 'ssa¹² karoṭhā 'ti. tā ce: sādhu
ayyā idāni mayam pi sajjhāyissāma dhammaṃ sossāma
gacchatha tumhe ti vatvā saṅgahaṃ karonti. ārādhikā ca
honti saṅgāhikā lajjiniyo, tā kopetvā aññattha na gantabbhaṃ.
gacchati ce gāmantaranadipārarattivippavāsagaṇaohiyanā-
pattihi¹³ na muccati. sace pana lajjiniyo honti na saṅgā-
hikāyo¹⁴ aññattha gantum labbhati. sace pi alajjiniyo honti
saṅgahaṃ pana karonti, tāpi pariccajitvā aññattha gantum
labbhati. sace lajjiniyo ca saṅgāhikā ca ñātikā na honti,
āsannagāme pana¹⁵ ñātikā honti paṭijagginikā¹⁶ tāsam pi
santikaṃ gantum vaṭṭatīti vadanti. gantvā sace bhikkhu-
bhāve pi nissayaapaṭipanno patirūpāya bhikkhuniyā santike
nissayo gahetabbo. mātikā vā vinayo vā uggahito sugga-
hito puna uggaṇhanakāraṇaṃ¹⁷ n' atthi. sace bhikkhubhāve
parisāvacarō tassa santike ye¹⁸ upasampannā sūpasampannā¹⁹

¹ B². va for ca. ² Bp. bhikkhunupa°. ³ B².Bp. te for vo.

⁴ S. idānim eva; B².Bp. omīti ye va. ⁵ B².Bp. add paṭhamam.

⁶ B². ekakena na for na ekakena. ⁷ B².Bp. asukaṃ.

⁸ S. omits ti. ⁹ Bp. ohīyana-.

¹⁰ S.Bp. bhikkhunupassayaṃ; B². bhikkhuniupassayaṃ.

¹¹ B².Bp. add ti. ¹² Sp. dāni 'ssā. ¹³ S. ohīyana-.

¹⁴ S. saṅgāhitāyo. ¹⁵ B². adds aññā ñātikā; Bp. aññā ñātikāyo.

¹⁶ B².Bp. paṭijagginikā. ¹⁷ S. uggaṇha-kāraṇaṃ.

¹⁸ B².Bp. ye va. ¹⁹ S.Bp. supā°; B². suupa°.

aññatarassa¹ santike nissayo gahetabbo. pubbe tam nissāya vasantehi pi aññassa santike nissayo gahetabbo. paripunnava vassa sāmaṇerenāpi aññassa santike² upajjhā gahetabbā,³ yaṃ paṇ' assa bhikkhubhāve adhiṭṭhitam ticīvaraṇ ca patto ca tam adhiṭṭhānam vijahati, puna adhiṭṭhātabbam. saṅkaccikā⁴ ca udakasātikā ca gahetabbā, yaṃ atirekacīvaram vā atirekapatto vā vinayakammam katvā ṭhapito hoti, tam pi sabbam⁵ vinayakammam vijahati puna kātābbam, paṭiggahitatelamadhupphānitādī⁶ pi paṭiggahaṇam vijahanti. sace paṭiggahaṇato sattame divase līgam parivattati puna paṭiggahetvā sattāham vaṭṭati, yaṃ pana bhikkhukāle aññassa bhikkhuno santakam paṭiggahitam tam paṭiggahaṇam na vijahati. yaṃ pi⁷ ubhinnam sādharāṇam avibhajitvā ṭhapitam tam pakatatto rakkhati, yaṃ pana vibhattam etass' eva santakam tam⁸ paṭiggahaṇam vijahati. vuttaṇ⁹ c' etam Parivāre:

telam madhum¹⁰ phāṇitam cāpi sappim, sāmam
gahetvāna nikkhipeyya avītivatte sattāhe,
satipaccaye paribhuñjantassa āpatti, paṇhām esā kusalehi
cintitā ti.

idaṃ hi līgaparivattanam sandhāya vuttam. paṭiggahaṇam nāma līgaparivattena kālakiriya¹¹ sikkhāpaccakkhānena hīnāyā vattanena anupasampannassa dānena anapekkhavissajjanena acchinditvā gāhena¹² ca vijahati. tasmā sace pi haritakakhaṇḍam¹³ pi paṭiggahetvā ṭhapitam atthi, sabbam assa paṭiggahaṇam vijahati. bhikkhuvihāre pana yaṃ kiñc' assā¹⁴ santakam paṭiggahetvā vā apaṭiggahetvā¹⁵ vā ṭhapitam, sabbassa sāva issarā āharāpetvā gahetabbam. yaṃ paṇ' ettha thāvaram¹⁶ tassa santakam senāsanam vā uparopakā vā, te yass' icchati tassa dātābbā. terasasu

¹ B².Bp. aññassa.

³ S. °tabbo.

⁵ B².Bp. sabbam pi.

⁷ Bp. omits pi.

⁹ B².Bp. add pi.

¹¹ B².Bp. kalam kiriya.

¹³ B² haritaka.

¹⁵ B².Bp. appaṭi°.

² Bp. adds yeva.

⁴ B². saṅkacchikā.

⁶ S. -pphānitā°.

⁸ S. omits tam.

¹⁰ S. madhu.

¹² B².Bp. gahaṇena.

¹⁴ B².Bp. kiñci 'ssa.

¹⁶ B². add vā.

sammutiṣu yā bhikkhukāle laddhā sammuti sabbā tā¹ paṭipassambhanti,² purimikāya senāsanagāho³ paṭippassambhanti. sace pacchimikāya senāsane gahite līṅgaṃ parivattati, bhikkhunīsaṅgho⁴ c' assā uppannaṃ lābhaṃ⁵ dātukāmo hoti, apaloketvā dātabbo.⁶ sace bhikkhunīhi sādharanāya paṭicchannāya āpattiyaṃ parivasantassa līṅgaṃ parivattati⁷ pakkhamānattam eva dātabbhaṃ. sace mānattam carantassa parivattati puna pakkhamānattam eva dātabbhaṃ. sace ciṇṇamānattassa parivattati bhikkhunīhi abbhānakammaṃ kātabbhaṃ. sace akusalavipāke parikkhīṇe pakkhamānatakalē punad eva līṅgaṃ parivattati, chārattamānattam⁸ eva dātabbhaṃ. sace ciṇṇe⁹ pakkhamānatte parivattati bhikkhūhi abbhānakammaṃ kātabban ti.

anantare bhikkhunīyā līṅgaparivattanavattumhi idha vuttanayen' eva sabbo vinicchayo veditabbo. ayam pana viṣeso: sace pi bhikkhunīkāle āpannā sañcarittāpatti paṭicchannā hoti parivāsadanam n' atthi. chārattamānattam¹⁰ eva dātabbhaṃ, sace pakkhamānattam carantiyā līṅgaṃ¹¹ parivattati, tato tatth' eva¹² chārattamānattam¹⁰ eva dātabbhaṃ. sace ciṇṇamānattāya parivattati, puna mānattam adatvā bhikkhūhi abbhetaḥ. atha bhikkhūhi mānatte adinne puna līṅgaṃ parivattati, bhikkhunīhi pakkhamānattam eva dātabbhaṃ. atha chārattamānattam¹⁰ carantassa puna parivattati, pakkhamānattam eva dātabbhaṃ. ciṇṇamānattassa pana¹³ līṅgaparivatte jāte bhikkhunīhi abbhānam¹⁴ kātabbhaṃ. puna parivatte ca līṅge bhikkhunībhave¹⁵ tthitāya pi yā āpattiyo pubbe paṭipassaddhā tā suppaṭippassaddhā evā 'ti.

ito parāni mātuyā methunaṃ dhamman ti ādini cattāri vatthūni uttānatthāni yeva. || 7 || mudupiṭṭhikavattumhi so kira bhikkhu naṭapubbako¹⁶ tassa sippakosallattham pari-

¹ S.B².Bp. omīti tā.² S.B².Bp. °bhati.³ Bp. °ggāho.⁴ S. bhikkhusaṅgho.⁵ S. uppannalābho.⁶ B². dātabbhaṃ.⁷ B². adda puna.⁸ B².Bp. chārattam mānattam.⁹ S. ciṇṇa-.¹⁰ S.B².Bp. chārattam mā°.¹¹ B². līṅga.¹² B².Bp. na ten' attho for tato tattheva.¹³ Bp. puna.¹⁴ S.B².Bp. abbhānakammaṃ.¹⁵ S. bhikkhubhāve.¹⁶ S. navapubbako.

kammakatā piṭṭhi mudukā¹ ahosi, tasmā evaṃ kātum asakkihi. lambīvatthumhi¹ tassa bhikkhussa aṅgajātāṃ dīghaṃ hoti lambati tasmā *lambīti* vutto. ito parāni dve vanavatthūni uttānān' eva. || 8-9 || lepacittavatthumhi *lepacittam* nāma cittakammarūpaṃ.² dārudhītalikavatthumhi, *dārudhītalikā* nāma kaṭṭharūpaṃ. yathā ca imesu dvīsu evaṃ³ aññesu pi dantarūpapotthakarūpaloharūpādisu anupādinnaḥkesu itthirūpesu nimitte methunarāgena upakkamantassa asuci mucatu vā mā vā dukkaṭaṃ eva. kāyasamsaggarāgena upakkamantassāpi tath' eva dukkaṭaṃ. mocanarāgena pana upakkamantassa mutte saṅghādiseso amutte thullaccayan ti. || 10 || Sundaravatthumhi ayaṃ *Sundaro* nāma Rājagahe kuladārako saddhāya pabbajito attabhāvassa abhirūpatāya Sundaro ti nāmaṃ labhi. taṃ rathiyāya gacchantam disvā samuppannachandarāgā⁴ sā itthi imaṃ vippekāraṃ akāsi. thero pana anāgāmi tasmā so na sādīyi,⁵ aññesaṃ pana avisayo eso. || 11 || ito paresu catūsu⁶ vatthusu te bhikkhū jalā dummedhā mātugāmaṃ vacanaṃ gahetvā tathā katvā pacchā kukkucāyimsu. || 12 || akkhāyitādīni⁷ tīni vatthūni uttānatthāne 'va. dvīsu chinnaśisavatthūsu ayaṃ vinicchayo: vattakate mukhe⁸ vivaṭe aṅgajātāṃ pavesanto sace heṭṭhā vā upari vā ubhaya-passe⁹ vā chupantam paveseti pārājikam. catuhi¹⁰ passehi accchupantam pavesetvā abbhantare tālukam¹¹ chupati pārājikam eva. cattāri passāni tālukaṇ¹¹ ca accchupanto ākāsa-gatam eva katvā paveseti ca nīharati ca dukkaṭaṃ. yadi pana dantādi¹² suphassitā anto mukhe okāso¹³ n' atthi, dantā ca bahi oṭṭhamamsena paṭicchannā, tattha vātena asamphuṭṭhaṃ allokāsaṃ tilaphalamattam pi pavesantassa¹⁴ pārājikam eva. uppāṭite pana oṭṭhamamse dantesu¹⁵ yeva upakkamantassa thullaccayaṃ. yo pi danto bahi nikkhamitvā

¹ S. ambi-.³ S. omits evaṃ.⁵ B². sādīyi.⁷ B².Bp. akkhāyi°.⁹ S.B².Bp. -passehi.¹¹ S. tālukam.¹³ Bp. okāse.¹⁵ S. dante.² S. cittam kamma-.⁴ S. samuppana-.⁶ B².Bp. catūsu vatthūsu.⁸ B². mukhe.¹⁰ B².Bp. catuhi pi.¹² S.B².Bp. dantā suphassitā.¹⁴ S.B².Bp. pavesantassa.

tiṭṭhati na sakkā oṭṭhehi, pidahitum tattha upakkamante pi bahi nikkhantajīvhāya upakkamante pi thullaccayam eva. jīvamānasarīre¹ pi bahi nikkhantajīvhāya thullaccayam eva. yadi pana bahi nikkhantajīvhāya² palivethetvā³ antomūḍham pavesayati⁴ pārājikam eva. upari gīvāya chinnaśisassa, adhobhāgena āṅgajātaṃ pavesetvā tālukam⁵ chupantassa pārājikam eva. aṭṭhikavatthumhi susānam gacchantassāpi dukkaṭam, aṭṭhikāni saṅkaḍḍhantassāpi⁶ ghaṭṭentassāpi⁷ nimitte methunarāgena upakkamantassāpi kāyasamsaggarāgena⁸ upakkamantassāpi muccatu vā mā vā⁹ dukkaṭam eva. mocanarāgena pana upakkamantassa¹⁰ muccante saṅghādise-so, amuccante thullaccayam.¹¹ || 13 || nāgitavatthumhi¹² nāgamānavikā vā hotu kinnariadinam vā aññatarā, sabbattha pārājikam. yakkhivatthumhi sabbāpi¹³ devatā yakkhiyo vā.¹⁴ petivatthumhi¹⁵ nijjhāmatanṇikādi¹⁶ petiyo alliyitum pi na sakkā, vimānapetiyo pana atthi, yāsam kālapakkhe¹⁷ akusalam vipaccati jūṇhapakkhe devatā viya sampattim anubhonti. evarūpāya petiyā vā yakkhiyā vā sace dassanagahaṇāmasanaphusanaghaṭṭanāni paññāyanti pārājikam. athāpi dassanam n' atthi, itarāni paññāyanti pārājikam eva. atha dassanagahaṇāni na paññāyanti, āmasanaphusanaghaṭṭanehi paññāyamānehi taṃ puggalam visaññam katvā attano manoratham pūretvā gacchati, ayam avisayo nāma tasmā ettha avisayattā anāpatti. paṇḍakavatthupākaṭam eva. || 14 || upahatindriyavatthumhi upahatindriyo ti upahatakāyappasādo khāṇukaṇṭakam¹⁸ iva sukkham vā dukkham vā na vediyati avediyantassāpi sevanacittavasena āpatti. || 15 || chupitamattavatthusmiṃ¹⁹ yo methunam²⁰ sevissāmiti mātugā-

¹ B².Bp. -mānakasarīre.² B².Bp. jīvhāya simply.³ S.Bp. palivethetvā; B². palivedhetvā.⁴ B².Bp. paveseti.⁵ S. tālukam.⁶ B². sakadḍha°.⁷ B².Bp. omīṭ ghaṭṭentassāpi.⁸ S. °saggena rāgena.⁹ S. adds muccatu vā after vā.¹⁰ B². adds pi.¹¹ B².Bp. add eva.¹² B².Bp. nāgi.¹³ S. omits pi.¹⁴ B².Bp. yakkhī yeva.¹⁵ Bp. peti-.¹⁶ S. najjhāma-.¹⁷ S. kālaṭṭakka-akus°; Bp. kālapakkhe.¹⁸ S. kāṇukaṇṭam.¹⁹ B². -vatthumhi.²⁰ B².Bp. methunam dhammam paṭise°.

mam gaṇhitvā methune virajjitvā vip̐paṭisārī hoti, dukkaṭam ev' assa hoti. methunadhammassa hi pubbaṇṇapayogā hattha-gāhādayo yāva sīsam na pāpuṇanti,¹ tāva dukkaṭe tiṭṭhanti. sise patte pārājikam hoti, paṭhamapārājikassa hi dukkaṭam eva sāmantaṃ, itaresam tinnam thullaccayaṃ. ayaṃ pana bhikkhu methunadhamme virajjitvā kāyasamsaggam sādīyīti veditabbo. tenāha bhagavā āpatti saṅghādisesassā 'ti. || 16 || Bhaddiyavattusmim *Bhaddiyaṃ* nāma taṃ nagaraṃ. jā-tiyā vanam nāma jātipupphagumbānam ussannatāya evam laddhanāmaṃ. taṃ tassa nagarassa upacāre vanam hoti, so² tattha nipanno, tena vātupatthambhena mahāniddam okkami ekarasam bhavaṅgam eva pavattati.³ *kilīnnaṃ passitvā* ti asucikilīṭṭhaṃ passitvā. || 17 || ito parāni sādī-yanapaṭiyuttāni⁴ cattāri vatthūni ajānanavattusū⁵ cā 'ti pañca uttānatthān' eva. dvīsu asādīyanavattusū⁶ *sahasā vuttā-* sīti āsivisena⁷ daṭṭho viya agginā daḍḍho viya ca turitam vuttāsi. *akkamitvā pavattesi* ti appamatto bhikkhu āradha-vipassako upaṭṭhitasati khippam vuttahanto 'va akkamitvā bhūmiyaṃ vatṭento⁸ parivatṭento⁹ viloṭhento¹⁰ pātesi. pu-thujjanakalyāṇakena hi evarūpesu thānesu cittaṃ rakkhi-tabbam ayaṃ ca tesam aññatara saṅgāmasīsayodho bhik-khu. || 18-20 ||

dvāraṃ vivaritvā nipannavattusmim, *divā paṭisallīyan-* tenā 'ti divā nipajjantena dvāraṃ samvaritvā paṭisallīyitun ti dvāraṃ pidahitvā nippajjitum. ettha ca kiñcāpi pāliyaṃ¹¹ ayaṃ nāma āpattīti na vuttā, vivaritvā nipannadosena pana uppanne vattusmim: anujānāmi bhikkhave divā paṭisallī-yantena dvāraṃ samvaritvā paṭisallīyitun ti vuttattā asaṃ-varitvā paṭisallīyantassa dukkaṭam vuttam. bhagavato hi adhippāyaṃ ñatvā Upālittherādīhi aṭṭhakathā ṭhapitā. atthāpatti divā āpajjati no rattin¹² ti imināpi c' etaṃ siddham.

¹ B².Bp. pāpuṇāti.

² S. omits hoti so and puts yo instead.

³ S.B².Bp. vattati.

⁴ S. -paṭisaṃyuttāni.

⁵ S.B². -vattuṇi.

⁶ B².Bp. -vatthūsu.

⁷ Bp. āsivisena.

⁸ S. pavatṭento.

⁹ S. omits parivatṭento.

¹⁰ S. loṭhento; B². vihedhento; Bp. vihetṭhento.

¹¹ S. pāliyaṃ.

¹² S. rattan ti.

kīdisam pana dvāram samvaritabbam kīdisam na samvaritabbam. rukkhapadaravenupadarakilañjapannādīnam¹ yena kenaci kavāṭam katvā heṭṭhā udukkhale upari uttarapāsake ca pavesetvā katam parivattakadvāram eva samvaritabbam. aññam gorūpānam vajesu viya² rukkhasucikaṇṭakadvāram³ gāme⁴ gāmatthakanakam cakkalakayuttadvāram⁵ phalakesu vā kiṭṭikāsu vā dve tīni cakkalakāni⁶ yojetvā katam saṃsaranakīṭikadvāram āpanesu viya katam ugghātanakīṭikadvāram dvīsu tīsu ṭhānesu veṇusalākā⁶ gopphetvā⁷ paṇnakutīsu katam salākahatthakadvāram, dussasānidvāram ti evarūpaṃ dvāram na samvaritabbam, pattahatthassakavāṭapapaṇāmane pana ekam dussasānidvāram eva anāpattikaram, avasesāni paṇāmentassa āpatti. divā patisalliyantassa pana parivattakadvāram eva āpattikaram, sesāni samvaritvā vā asamvaritvā vā nipajjantassa⁸ āpatti n' atthi. samvaritvā pana nipajjitabbam, etaṃ vattam, parivattakadvāram pana kitakena samvutam hoti. sucighaṭikādisu⁹ dinnāsu susamvutam¹⁰ eva hoti. api ca kho sucimatte¹¹ pi dinne vaṭṭati. ghaṭikāmatte¹² pi dinne vaṭṭati. dvārabāham phassetvā¹³ pihitamatte pi vaṭṭati, īsakam aphassite¹⁴ pi vaṭṭati. sabbanti-mena vidhinā yāvata sīsam na ppavisati tāvatā aphassite¹⁴ pi vaṭṭati.¹⁵ sace bahunnam¹⁶ valañjanatṭhānam¹⁷ hoti, bhikkhum vā sāmaṇeram vā dvāram āvuso jaggāhiti vatvā¹⁸ nipajjitum vaṭṭati. atha bhikkhū cīvarakammam vā aññam vā kiñci karonto nisinnā honti, ete dvāram jaggissantīti ābhogam katvāpi nipajjitum vaṭṭati. Kurundaṭṭhakathāyam pana upāsakam pi āpucchitvā vā esa jaggissantīti ābhogam katvā vā nipajjitum vaṭṭati. kevalam bhikkhunim vā mātugāmam vā āpucchitum na vaṭṭatīti vuttam. atha

¹ S. -venupadara-; B². °ādīna; Bp. -veḷupadara-.

² B².Bp. omiṭ viya.

³ B². -kaṇḍaka-; Bp. -sūci-.

⁴ B².Bp. omiṭ gāme.

⁵ S. cakkala°.

⁶ S. venu-; B². veḷu-.

⁷ B². goppetvā.

⁸ B².Bp. nipannassa.

⁹ S. -ghaṭikāsu; Bp. sūci-.

¹⁰ Bp. samvutam.

¹¹ Bp. sūci-.

¹² B². ghaṭikamatte; Bp. ghaṭikatte.

¹³ B².Bp. phusitvā.

¹⁴ B².Bp. aphusite.

¹⁵ S.B².Bp. vaṭṭatīti.

¹⁶ B².Bp. bahūnam.

¹⁷ S. -ṭṭhānam.

¹⁸ S.B².Bp. add pi.

dvārassa udukkhalam vā⁷ uttarapāsako vā bhinnō¹ hoti aṭṭha-
pito vā samvaritum na sakkoti,² navakammattam vā pana
iṭṭhakapuñño vā mattikādinam vā rāsi³ anto dvāre kato hoti,
aṭṭam vā bandhanti yathā samvaritum na sakkoti.⁴ evarūpe
antarāye⁵ asamvaritvāpi nippajjitum vaṭṭati. yadi pana
kavātam n' atthi laddhakappam eva. upari sayantena nis-
senim āropetvā nipajjitabbam.⁶ sace nissenimatthake tha-
kanakam hoti thaketvā⁷ nipajjitabbam. gabbhe nipajjan-
tena gabbhadvāram vā pamukhadvāram vā yaṃ kiñci sam-
varitvā nipajjitum vaṭṭati. sace ekakuḍḍake gehe dvīsu
passesu dvārāni katvā valañjanti,⁸ dve pi dvārāni jaggita-
bāni. tibhūmake⁹ pi pāsāde dvāram jaggitabbam eva.
sace bhikkhācārā paṭikkamma lohapāsādasadisam pāsādam
bahū¹⁰ bhikkhū divāvihārattham pavisanti saṅghattherena
dvārapālassa dvāram jaggāhiti vatvā vā¹¹ dvārajagganam
etassa bhāro ti ābhogam katvā vā pavisitvā nipajjitabbam.
yāva saṅghanavakena evam eva kattabbam. pure pavisan-
tānam dvārajagganam nāma pacchimānam bhāro ti evam
ābhogam katum pi vaṭṭati. anāpucchā vā ābhogam vā aka-
tvā anto gabbhe vā samvūtadvāre¹² vā¹³ bahi vā nipajjantā-
nam āpatti. gabbhe vā bahi vā nipajjanakāle pi dvārajag-
ganam nāma mahādvāre dvārapālassa bhāro ti ābhogam
katvā nipajjitum vaṭṭati yeva. lohapāsādādisu ākāsatale
nipajjantenāpi dvāram samvaritabbam eva. ayam h' ettha
saṅkhepo. idam hi¹⁴ divā patisallīyanam yena kenaci parik-
khitte sadvārabandhe ṭhāne kathitam. tasmā abbhokāse vā
rukkhamūle vā maṇḍape vā yattha katthaci sadvārabandhe
nipajjantena dvāram samvaritvā 'va nipajjitabbam. sace
mahāparivenam hoti mahābodhiyaṅgaṇalohapāsādaṅgaṇasadi-
sam bahunnam¹⁵ otaranatṭhānam, yattha dvāram samvutam pi
samvutatṭhāne na tiṭṭhati, dvāram alabhantā pākāram āru-
hitvāpi pavisanti,¹⁶ tattha samvaranakkiccam n' atthi. rattim

¹ B².Bp. *add* vā.² S. sakkhati.³ B². rāsim.⁴ S. sakkāti.⁵ Bp. *adds* sati.⁶ B². nippajj°, *sic passim*.⁷ Bp. *adds* pi.⁸ S. valañj°.⁹ S. °make ti.¹⁰ S. bahu-.¹¹ S. mā.¹² S. °vutadvāre.¹³ S. *omits* vā.¹⁴ B².Bp. *omit* hi.¹⁵ B².Bp. bahūnam.¹⁶ B².Bp. vicaranti.

dvāraṃ vivaritvā nipanno aruṇe uggate utṭhahati anāpatti.
 sace pabujjhivā puna supati āpatti. yo pana aruṇe uggate
 utṭhahissāmīti¹ paricchinditvā 'va dvāraṃ asamvaritvā
 rattim nipajjati, yathāparicchedam eva ca² utṭhāti³ tassa
 āpattim⁴ eva. Mahāpaccariyaṃ pana evaṃ nipajjanto anā-
 dariyadukkaṭṭhā⁵ na muccatīti vuttam. yo pana bahud eva
 rattim jāgaritvā⁶ addhānaṃ vā gantvā divā kilantarūpo
 mañce nisinno pāde bhūmito amocetvā 'va niddāvasena ni-
 pajjati, tassa anāpatti. sace okkantāniddo aṇānanto pi pāde
 mañcakam āropeti āpatti yeva. nisiditvā apassāya supan-
 tassa anāpatti. yo pi ca niddaṃ vinodessāmīti caṅkamanto
 patitvā sahasā 'va utṭhāti tassa⁷ pi anāpatti. yo pana
 patitvā tatth' eva sayati na vaṭṭhāti tassa āpatti. ko muc-
 cati ko na muccatīti. Mahāpaccariyaṃ tāva ekabhaṅgena
 nipannako eva muccati. pāde⁸ pana bhūmito mocetvā ni-
 panno pi⁹ yakkhagahitako pi visaññibhūto¹⁰ pi na muccatīti
 vuttam. ¹¹Kurundaṭṭhakathāyaṃ, bandhitvā nipajjāpito 'va
 muccatīti vuttam.¹¹ Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana yo caṅka-
 manto mucchitvā patito tatth' eva supati tassāpi¹² avasattā¹³
 āpatti na dissati. ācariyā pana evaṃ na kathayanti. tasmā
 āpatti yevā 'ti Mahāpadumattherena vuttam. dve pana janā
 āpattito muccanti yeva yo ca yakkhagahitako, yo ca bandhi-
 tvā nipajjāpito ti. || 21 || Bhārukacchakavatthumhi anāpatti
 supinantenā 'ti yasmā supinante avasattā¹³ evaṃ hoti. tasmā
 Upālithero bhagavatā avinicchitapubbam piimaṃ¹⁴ vatthum¹⁵
 nayaggāhena vinicchini.¹⁶ bhagavāpi ca sutvā sukathitaṃ
 bhikkhave Upālinā apade padaṃ karonto viya ākāse padaṃ
 dassento viya Upāli imaṃ paṇḥam kathesīti vatvā theram
 etadagge ṭhapesi. etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ
 bhikkhūnaṃ vinayadharānaṃ yadidaṃ Upālīti.¹⁷ || 22 || ito

¹ B².Bp. utṭha°.³ S. utṭhāti.⁵ B².Bp. add pi.⁷ S.B².Bp. tassāpi.⁹ B².Bp. omīti pi.¹¹⁻¹¹ S. omīti ; B².Bp. add pana after Kurundaṭṭhakathāyaṃ.¹² S. tassa pi.¹⁴ B².Bp. idam.¹⁶ B².Bp. vinicchindi.² S.B². omīti ca.⁴ B².Bp. āpatti.⁶ B².Bp. jaggitvā.⁸ S. pādena pana.¹⁰ B². Bp. visaññi-.¹³ S.B².Bp. avisayattā.¹⁵ Bp. vatthu.¹⁷ A. i, 25.